Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

C.e. ne

UW

384
M 18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

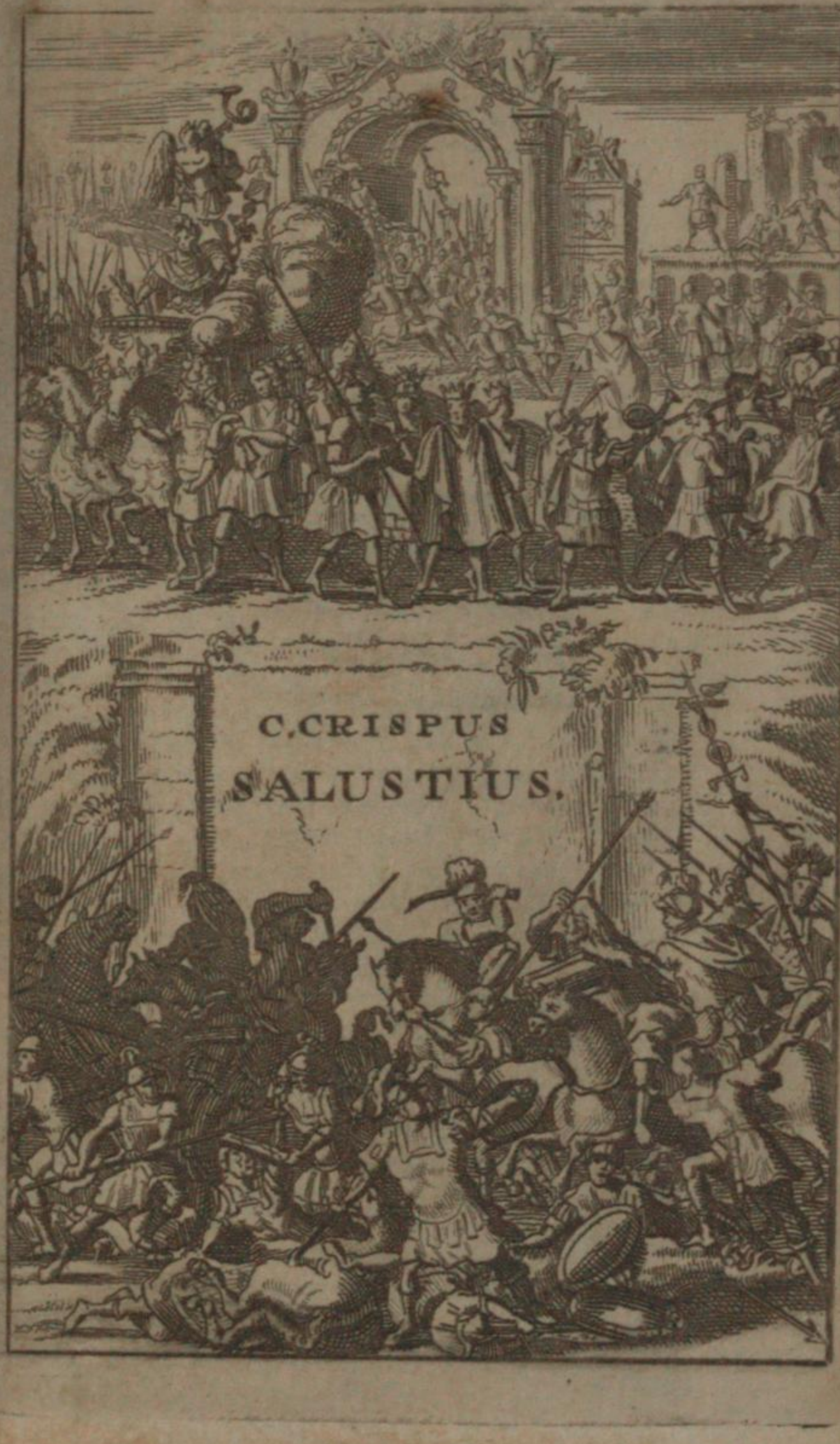
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

384 M. 18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Koninklijke
Bibliotheek
te 's Hage.

L. FLORI
BELLUM CATILINARIUM.

CAtilinam luxuria primum, tum hinc conflata egeſtas rei familiaris, ſimul occaſio, quod in extremis finibus mundi arma Romana peregrinabantur, in nefaria conſilia opprimendæ patriæ ſuæ compulere, ſenatum confodere, conſules trucidare, diſtringere incendiis urbem, diripere ærarium, totam denique rempublicam funditus tollere, & quidquid nec Annibal videretur optaſſe. Quibus id nefas ſociis aggreſſus eſt? Ipſe patricius. Sed hoc minus eſt. Curtii, Porcii, Sullæ, Cethegi, Autronii, Varguntei, atque Longini, quæ familiæ! quæ ſenatus inſignia! Lentulus quoque tunc maxime prætor. Hos omnes immaniſſimi facinoris ſatellites habuit. Additum eſt pignus conjurationis, ſanguis humanus, quem circumlatum pateris bibêre: ſummum nefas, niſi amplius eſſet, propter quod biberunt. Actum erat de pulcherrimo imperio, niſi illa conjuratio in Ciceronem & Antonium conſules incidiſſet, quorum alter induſtria rem patefecit, alter manu oppreſſit. Tanti ſceleris indicium per Fulviam emerſit, viliſſimum ſcortum, ſed parricidii innocens. Tum conſul habito ſenatu in præſentem parricidam, in præſentem reum Cicero peroravit: ſed non amplius profectum, quam ut hoſtis evaderet, ſeque palam profeſſo incendium ſuum reſtincturum ruina minaretur. Et ille quidem ad præparatum à Manlio in Etruria exercitum proficiſcitur, ſigna illaturus urbi. Lentulus deſtinatum familiæ ſuæ Sibyllinis verſibus regnum ſibi vaticinans, ad præſtitutum à Catilina diem urbe tota viros, faces, tela diſponit: nec civili conſpiratione contentus, legatis Allobrogum, qui tum forte aderant, in arma ſoli-

citatis. Et iſſet ultra Alpes furor, niſi alter proditione Volturtii, prætoris literæ tenerentu Statim Ciceronis imperio injecta eſt barbaris manus. Palam prætor in ſenatu convincitur. D ſupplicio agentibus, Cæſar parcendum dignitati Cato animadvertendum pro ſcelere cenſebat. Quan ſententiam ſecutis omnibus, in carcere parricida ſtrangulantur. Quamvis parte conjurationis oppreſſa, tamen ab incœpto Catilina non deſtitit; ſe infeſtis ab Etruria ſignis patriam petens, obvie Antonii exercitu opprimitur. Quam atrociter dimicatum ſit, exitus docuit. Nemo hoſtium bello ſuperfuit: quem quiſque in pugnando ceperat locum, eum amiſſa anima corpore tegebat. Catilina longe à ſuis inter hoſtium cadavera repertus eſt; pulcherrima morte, ſi pro patria ſic concidiſſet.

C. SAL-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

C. SALLUSTII CRISPI
CATILINA,
SEU
BELLUM CATILINARIUM.

OMnis homines, qui ſeſe ſtudent 1 præſtare ceteris animalibus, ſumma ope niti decet, ne vitam ſilentio tranſeant, veluti pecora; quæ natura prona, atque ventri obedientia finxit. Sed noſtra omnis vis in animo & corpore ſita eſt. Animi imperio, corporis ſervitio magis utimur. Alterum nobis cum diis, alterum cum belluis commune eſt. Quo mihi rectius videtur, ingenii, quam virium opibus gloriam quærere; &, quoniam vita ipſa, qua fruimur, brevis eſt, memoriam noſtri quam maxume longam efficere. Nam divitiarum & formæ gloria, fluxa atque fragilis eſt; virtus clara, æternaque habetur. Sed diu magnum inter mortalis certamen fuit, vi ne corporis, an virtute animi, res militaris magis procederet. Nam & prius, quam incipias, conſulto, &, ubi conſulueris, mature facto opus eſt. Ita utrumque per ſe indigens, alterum alterius auxilio eget. Igitur initio reges (nam in terris nomen 2 imperii id primum fuit) diverſi, pars ingenium, alii corpus exercebant. Etiam tum vita hominum ſine cupiditate agitabatur: ſua cuique ſatis placebant. Poſtea vero quam in Aſia Cyrus, in Græcia Lacedæmonii, & Athenienſes, cœpere urbes, atque nationes ſubigere; lubidinem dominandi, cauſſam belli habere: maxumam gloriam in maxumo imperio putare: tum demum periculo, atque negotiis compertum eſt, in bello plurimum ingenium poſſe. Quod ſi regum atque imperatorum animi virtus in pace ita, ut in bello, valeret, æquabilius, atque conſtantius ſeſe res humanæ haberent:

neque aliud alio ferri; neque mutari, ac miſcer
omnia cerneres. Nam imperium facile iis artibu
retinetur, quibus initio partum eſt. Verum, ub
pro labore deſidia, pro continentia & æquitat
lubido atque ſuperbia invaſere; fortuna ſimu
cum moribus immutatur. Ita imperium ſempe
ad optumum quemque ab minus bono transfer-
tur. Quæ homines arant, navigant, ædificant,
virtuti omnia parent. Sed multi mortales, dediti
ventri, atque ſomno, indocti, incultique, vitam ſi-
cuti peregrinantes tranſiere. quibus profecto, con-
tra naturam, corpus voluptati, anima oneri fuit.
eorum ego vitam mortemque juxta æſtumo: quo-
niam de utraque ſiletur. Verum enimvero is de-
mum mihi vivere, & frui anima videtur, qui ali-
quo negotio intentus, præclari facinoris, aut ar-
3 tis bonæ famam quærit. Sed in magna copia re-
rum aliud alii natura iter oſtendit. Pulchrum eſt
bene facere reipublicæ etiam benedicere haud ab-
ſurdum eſt. vel pace, vel bello clarum fieri licet &
qui fecere, & qui facta aliorum ſcripſere, multi
laudantur. Ac mihi quidem, tametſi haud quaquam
par gloria ſequatur ſcriptorem, & auctorem rerum;
tamen in primis arduum videtur, res geſtas ſcribe-
re: primum, quod facta dictis exæquanda ſunt:
dein quia plerique, quæ delicta reprehenderis,
malivolentia, & invidia dicta putant: ubi de ma-
gna virtute, atque gloria bonorum memores; quæ
ſibi quiſque facilia factu putet, æquo animo ac-
cipit; ſupra, veluti ficta pro falſis ducit. Sed ego
adoleſcentulus initio, ſicuti plerique, ſtudio ad
rempubl. latus ſum: ibique mihi multa adverſa
fuere. nam pro pudore, pro abſtinentia, pro vir-
tute; audacia, largitio, avaritia, vigebant. quæ
tametſi animus aſpernabatur, inſolens malarum
artium; tamen inter tanta vitia imbecilla ætas,
ambitione corrupta, tenebatur. Ac me, cum ab
reliquis malis moribus diſſentirem, nihilominus
honoris cupido eadem, quæ ceteros, fama, atque
4 invidia vexabat. Igitur, ubi animus ex multis
miſeriis, atque periculis requievit, & mihi reli-
quam ætatem à rep. procul habendam decrevi.
non fuit conſilium, ſocordia, atque deſidia bo-

num

num otium conterere: neque vero agrum colendo, aut venando, ſervilibus officiis intentum ætatem agere; ſed, à quo incepto, ſtudioque me ambitio mala detinuerat, eodem regreſſus ſtatui res geſtas populi Rom. ſtrictim, uti quæque memoria digna videbantur, perſcribere: eo magis, quod mihi à ſpe, metu, partibus reipubl. animus liber erat. Igitur de Catilinæ conjuratione, quam veriſſume potero, paucis abſolvam. nam id facinus inprimis ego memorabile exiſtumo, ſceleris atque periculi novitate. de cujus hominis moribus pauca prius explananda ſunt, quam initium narrandi faciam.

L. CATILINA, nobili genere natus, fuit 5
magna vi & animi, & corporis, ſed ingenio malo, pravoque. Huic ab adoleſcentia bella inteſtina, cædes, rapinæ, diſcordia civilis, grata fuere: ibique juventutem ſuam exercuit, corpus patiens inediæ, algoris, vigiliæ ſupra quam cuiquam credibile eſt, animus audax, ſubdolus, varius, cujuſlibet rei ſimulator ac diſſimulator, alieni appetens, ſui profuſus; ardens in cupiditatibus. ſatis eloquentiæ, ſapientiæ parum. vaſtus animus immoderata, incredibilia, nimis alta ſemper cupiebat. hunc, poſt dominationem L. Sullæ, lubido maxuma invaſerat reipub. capiundæ: neque, id quibus modis aſſequeretur, dum ſibi regnum pararet; quidquam penſi babebat. agitabatur magis magiſque in dies animus ferox inopia rei familiaris, & conſcientia ſcelerum: quæ utraque his artibus auxerat, quas ſupra memoravi. incitabant præterea corrupti civitatis mores: quos peſſuma, ac diverſa inter ſe mala, luxuria, atque avaritia vexabant. Res ipſa hortari videtur, quoniam de moribus civitatis tempus admonuit, ſupra repetere, ac paucis inſtituta majorum domi militiæque, quo modo rempub. habuerint, quantamque reliquerint. & ut paulatim immutata, ex pulcherruma peſſuma ac flagitioſiſſuma facta ſit, diſſerere.

URBEM Romam, ſicut ego accepi, condi- 6
dere atque habuere initio Trojani; qui, Ænea duce, profugi, ſedibus incertis vagabantur; cumque his Aborigines, genus hominum agreſte, ſine legi-

legibus, ſine imperio, liberum, atque ſolutum. hi poſtquam in una mœnia convenere, diſpari genere, diſſimili lingua, alius alio more viventes, incredibile memoratu eſt, quam facile coaluerint. ſed poſtquam res eorum civibus, moribus, agris aucta, ſatis proſpera, ſatiſque pollens videbantur; ſicuti pleraque mortalium habentur, invidia ex opulentia orta eſt. igitur reges, populique finitimi bello tentare: pauci ex amicis auxilio eſſe. nam ceteri, metu perculſi, à periculis aberant. at Romani, domi, militiæque intenti, feſtinare, parare, alius alium hortari; hoſtibus obviam ire; libertatem, patriam, parenteſque armis regere. poſt, ubi pericula virtute propulerant, ſociis, atque amicis auxilia portabant; magiſque dandis, quam accipiundis beneficiis amicitias parabant, imperium legitimum nomen imperii regium habebant: delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientia validum erat, reipublicæ conſultabant. hi, vel ætate, vel curæ ſimilitudine, patres appellabantur. Poſt, ubi regium imperium, quod initio conſervandæ libertatis atque augendæ reipub. fuerat, in ſuperbiam, dominationemque convertit; immutato more, annua imperia, binos imperatores ſibi fecere. eo modo minume poſſe putabant per licentiam inſoleſcere animum humanum. Sed ea tempeſtate cœpere ſe quiſque magis magiſque extollere, ingeniumque in promtu habere. nam regibus boni, quam mali, ſuſpectiores ſunt: ſemperque his aliena virtus formidoloſa eſt. Sed civitas, incredibile memoratu eſt, adepta libertate, quantum brevi creverit. tanta cupido gloriæ inceſſerat. Jamprimum juventus, ſimul ac belli patiens erat, in caſtris per laborem uſu militiam diſcebat: magiſque in decoris armis, & militaribus equis, quam in ſcortis atque conviviis, lubidinem habebat. Igitur talibus viris non labor inſolitus, non locus ullus aſper, aut arduus erat, non armatus hoſtis formidoloſus: virtus omnia domuerat. ſed gloriæ maxumum certamen inter ipſos erat. quiſque hoſtem ferire; murum aſcendere, conſpici, dum tale facinus faceret, properabat, eas divitias, eam bonam famam,

aam, magnamque nobilitatem putabant. laudis
vidi, pecuniæ liberales erant; gloriam ingentem,
livitias honeſtas volebant. Memorare poſſem,
uibus in locis maxumas hoſtium copias populus
R. parva manu fuderit; quas urbes natura muni-
as pugnando ceperit; ni ea res longius nos ab in-
cepto traheret. Sed profecto fortuna in omni re 8
lominatur. ea res cunctas, ex lubidine magis,
uam ex vero, celebrat, obſcuratque. Athenien-
ium res geſtæ, ſicut ego exiſtumo, ſatis amplæ,
nagnificæque fuere, verum aliquanto minores ta-
men, quam fama feruntur: ſed, quia provenere
bi magna ſcriptorum ingenia, per terrarum or-
bem Athenienſium facta pro maxumis celebran-
tur. ita eorum qui ea fecere, virtus tanta habetur,
quantum verbis ea potuere extollere præclara in-
genia. At populo R. numquam ea copia fuit; quia
prudentiſſimus quiſque negotioſus maxume erat.
ngenium nemo ſine corpore exercebat. optumus
quiſque facere, quam dicere; ſua ab aliis benefa-
cta laudari, quam ipſe aliorum narrare, malebat.
Igitur domi, militiæque boni mores colebantur. 9
concordia maxuma, minuma avaritia erat. jus bo-
numque apud eos non legibus magis, quam na-
tura, valebat. jurgia, diſcordias, ſimultates cum
hoſtibus exercebant: cives cum civibus de virtu-
te certabant. in ſuppliciis deorum magnifici, domi
parci, in amicos fideles erant. duabus his artibus,
audacia in bello; ubi pax evenerat, æquitate, ſe-
que, remque publicam curabant. Quarum rerum
ego maxuma documenta hæc habeo; quod in bel-
lo ſæpius vindicatum eſt in eos, qui contra im-
perium in hoſtem pugnaverant, quique tardius
revocati prælio exceſſerant, quam qui ſigna re-
linquere, aut pulſi loco cedere auſi erant: in pace
vero, beneficiis magis, quam metu, imperium
agitabant; accepta injuria, ignoſcere, quam per-
ſequi, malebant. Sed, ubi labore, atque juſtitia 10
reſp. crevit; reges magni bello domiti; nationes
feræ, & populi ingentes vi ſubacti; Carthago,
æmula imperii Romani ab ſtirpe interiit: cuncta
maria, terræque patebant: fortuna ſævire ac mi-
ſcere omnia cœpit. qui labores, pericula, dubias

atque aſperas res facile toleraverant, iis otium, divitiæ, optandæ aliis, oneri miſeriæque fuere. Igitur primo pecuniæ, dein imperii cupido crevit. ea quaſi materies omnium malorum fuere. namque avaritia fidem, probitatem, ceteraſque artes bonas ſubvertit; pro his ſuperbiam, crudelitatem, deos negligere, omnia venalia habere, edocuit; ambitio multos mortalis falſos fieri ſubegit; aliud clauſum in pectore, aliud promtum in lingua habere; amicitias, inimicitiaſque non ex re, ſed ex commodo æſtumare; magiſque vultum, quam ingenium, bonum habere. hæc primo paullatim creſcere, interdum vindicari. poſt, ubi contagio, quaſi peſtilentia, invaſit; civitas immutata, imperium ex juſtiſſimo, atque optumo, crudele, in-
11 tolerandumque factum. Sed primo magis ambitio, quam avaritia, animos hominum exercebat: quod tamen vitium propius virtutem erat. nam gloriam, honorem, imperium, bonus, ignavus æque ſibi exoptant. ſed ille vera via nititur; huic quia bonæ artes deſunt, dolis, atque fallaciis contendit. avaritia pecuniæ ſtudium habet: quam nemo ſapiens concupivit. ea quaſi venenis malis imbuta, corpus animumque virilem effeminat; ſemper infinita, inſatiabilis eſt; neque copia neque inopia minuitur. Sed, poſtquam L. Sulla, armis recepta rep. bonis initiis malos eventus habuit; rapere omnes, trahere: domum alius, alius agros cupere: neque modum, neque modeſtiam victores habere: fœda, crudeliaque in civis facinora facere. huc accedebat, quod L. Sulla exercitum, quem in Aſia ductaverat, quo ſibi fidum faceret. contra morem majorum luxurioſe, nimiſque liberaliter habuerat. loca amœna, voluptaria facile in otio ferocis militum animos molliverant. ibi primum inſuevit exercitus populi Rom. amare, potare, ſigna, tabulas pictas, vaſa cælata mirari, ea privatim ac publice rapere, delubra ſpoliare, ſacra profanaque omnia polluere. Igitur hi milites, poſtquam victoriam adepti ſunt, nihil reliqui victis fecere. Quippe ſecundæ res ſapientium animos fatigant: ne illi, corruptis moribus, victo-
12 riæ temperarent. Poſtquam divitiæ honori eſſe cœperunt,

perunt, & eas gloria, imperium, potentia ſeque-
batur: hebeſcere virtus, paupertas probro haberi,
innocentia pro malivolentia duci cœpit. Igitur
ex divitiis juventutem luxuria, atque avaritia cum
ſuperbia invaſere, rapere, conſumere; ſua parvi
pendere, aliena cupere; pudorem, pudicitiam,
divina atque humana promiſcua, nihil penſi, ne-
que moderati habere. Operæ pretium eſt, cum
domos atque villas cognoveris in urbium modum
exædificatas, viſere templa deorum; quæ noſtri
majores, religioſiſſumi mortales, fecere. verum
illi delubra deorum pietate, domos ſuas gloria de-
corabant, neque victis quidquam, præter injuriæ
licentiam, eripiebant. at hi contra, ignaviſſumi
homines, per ſummum ſcelus, omnia ea ſociis ad-
imere, quæ fortiſſimi viri victores hoſtibus reli-
querunt: proinde quaſi injuriam facere, id demum
eſſet imperio uti. Nam quid ea memorem, quæ, 13
niſi his, qui videre, nemini credibilia ſunt: à pri-
vatis compluribus ſubverſos montes, maria con-
ſtrata eſſe? quibus mihi ludibrio videntur fuiſſe di-
vitiæ, quippe, quas honeſte habere licebat, per
turpitudinem abuti properabant. Sed lubido ſtu-
pri, ganeæ, ceterique cultis non minor inceſſerat.
viri pati muliebria: mulieres pudicitiam in propa-
tulo habere, veſcendi cauſſa, terra, marique om-
nia exquirere: dormire prius, quam ſomni cupido
eſſet: non famem, aut ſitim, neque frigus, neque
laſſitudinem operiri, ſed ea omnia luxu ante cape-
re. hæc juventutem, ubi familiares opes defece-
rant, ad facinora incendebant. animus imbutus
malis artibus; haud facile lubidinibus carebat: eo
profuſius omnibus modis quæſtui, atque ſumtui de-
ditus erat.

In tanta tamque corrupta civitate, Catilina, id, 14
quod factu facilimum erat, omnium flagitioſorum
atque facinoroſorum circum ſe; tamquam ſtipato-
rum, catervas habebat. Nam, quicumque impu-
dicus, adulter, ganeo, manu, ventre, penes
bona patria laceraverat, quique alienum æs gran-
de conflaverat, quo flagitium, aut facinus redi-
meret; præterea, omnes undique parricidæ ſacri-
legi: convicti judiciis, aut pro factis judicium in

mentes,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

mentes, ad hoc, quos manus, atque lingua, perjurio, & ſanguine civili alebat, poſtremo, omnes, quos flagitium, egeſtas, conſcius animus exagitabat, hi Catilinæ proxumi, familiareſque erant. Quod ſi quis etiam à culpa vacuus in amicitiam ejus inciderat: quotidiano uſu atque illecebris, facile par, ſimiliſque ceteris efficiebatur. ſed maxume adoleſcentium familiaritates appetebat eorum animi molles, & ætate fluxi, dolis haud difficulter capiebantur. nam, uti cujuſque ſtudium ex ætate flagrabat, aliis ſcorta præbere; aliis canes, atque equos mercari: poſtremo neque ſumtui, neque modeſtiæ ſuæ parcere, dum illos obnoxios, fidoſque ſibi faceret. Scio fuiſſe nonnullos, qui ita exiſtumarent, juventutem, quæ domum Catilinæ frequentabat, parum honeſte pudicitiam habuiſſe. ſed ex aliis rebus magis, quam quod cuiquam id compertum foret, hæc fama valebat.
15 Jamprimum adoleſcens Catilina multa nefanda ſtupra fecerat, cum virgine nobili, cum ſacerdote Veſtæ, & alia hujuſcemodi contra jus, faſque; poſtremò, captus amore Aureliæ Oreſtillæ, cujus, præter formam, nihil umquam bonus laudavit: quod ea nubere illi dubitabat, timens privignum adultum ætate: pro certo creditur, necato filio, vacuam domum ſceleſtis nuptiis feciſſe. Quæ quidem res mihi in primis videtur cauſſa fuiſſe facinoris maturandi. namque animus impurus, diis, hominibuſque infeſtus, neque vigiliis, neque quietibus ſedari poterat: ita conſcientia mentem excitam vexabat. igitur colos ei exſanguis, fœdi oculi; citus modo, modo tardus inceſſus: prorſus
16 in facie, vultuque vecordia inerat. Sed juventutem quam, ut ſupra diximus, illexerat, multis modis mala facinora edocebat. ex illis teſtes, ſignatoreſque falſos commodare; fidem fortunas, pericula vilia habere. poſt, ubi eorum famam, atque pudorem attriverat, majora alia imperabat. ſi cauſſa peccandi in præſens minus ſuppetebat: nihilominus inſontes, ſicuti ſontes, circumvenire jugulare. ſcilicet, ne per otium torpeſcerent manus, aut animus gratuito potius malus, atque crudelis erat. His amicis, ſociiſque confiſus Catilina,

ſimul,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

ſimul, quod æs alienum per omnis terras ingens erat: &, quod plerique Sullani milites, largius ſuo uſi, rapinarum & victoriæ veteris memores, civile bellum exoptabant; opprimundæ reipubl. conſilium cepit. in Italia nullus exercitus: Cn. Pompejus in extremis terris bellum gerebat: ipſi conſulatum petundi magna ſpes, ſenatus nihil ſane intentus: tutæ, tranquillæque res omnes, ſed ea prorſus opportuna Catilinæ. Igitur circiter 17
Cal. Jun. L. Cæſare & C. Figulo coſſ. primo ſingulos appellare: hortari alios, alios tentare; opes ſuas, imparatam remp. magna præmia conjurationis docere. ubi ſatis explorata ſunt, quæ voluit; in unum omnis convocat, quibus maxuma neceſſitudo, & plurimum audaciæ inerat. eo convenere ſenatorii ordinis P. Lentulus Sura, P. Autronius, L. Caſſius Longinus. C. Cethegus, P. & Ser. Sullæ Servii filii, L. Vargunteius, Q. Annius, M. Porcius Lecca, L. Beſtia, Q. Curius: præterea, ex equeſtri ordine, M. Fulvius Nobilior, L. Statilius, P. Gabinius Capito, C. Cornelius: ad hoc, multi ex coloniis, & municipiis, domi nobiles. erant præterea complures paulo occultius conſilii hujuſce participes, quos magis dominationis ſpes hortabatur, quam inopia, aut alia neceſſitudo. ceterum juventus pleraque, ſed maxume nobilium, Catilinæ inceptis favebat. quibus in otio vel magnifice, vel molliter vivere copia erat, incerta pro certis, bellum, quam pacem, malebant. Fuere item ea tempeſtate, qui crederent M. Libinium Craſſum non ignarum ejus conſilii fuiſſe: quia Cn. Pompejus, inviſus ipſi, magnum exercitum ductabat; cujuſvis opes voluiſſe contra illius potentiam creſcere: ſimul confiſcum, ſi conjuratio valuiſſet, facile apud illos principem ſe fore.

Sed antea item conjuravere pauci, in quibus 18
Catilina. de quo, quam veriſſume potero, dicam. L. Tullo, M. Lepido coſſ. P. Autronius, & P. Sulla, deſignati conſules, legibus ambitus interrogati, pœnas dederant. poſt paulo Catilina, pecuniarum repetundarum reus, prohibitus erat petere conſulatum, quod intra legitimos dies profiteri nequiverit. Erat eodem tempore Cn. Piſo,

adoleſcens nobilis, ſummæ audaciæ, egens, factio
ſus; quem ad perturbandam remp. inopia, atqu
mali mores ſtimulabant. cum hoc Catilina, &
Autronius, circiter Non. Decemb. conſilio com
municato, parabant in Capitolio Kalen. Januar
L. Cottam & L. Torquatum coſſ. interficere
ipſi, faſcibus correptis, Piſonem cum exercitu ad
obtinendas duas Hiſpanias mittere. ea re cognita,
rurſus in Nonas Febr. conſilium cædis tranſtule-
runt. jam tum non conſulibus modo, ſed pleriſ-
que ſenatoribus perniciem machinabantur. quod
ni Catilina maturaſſet pro curia ſignum ſociis da-
re; eo die, poſt conditam urbem Romam, peſſu-
mum facinus patratum foret. quia nondum fre-
quentes armati convenerant; ea res conſilium di-
19 remit. Poſtea Piſo in citeriorem Hiſpaniam quæ-
ſtor pro prætore miſſus eſt, adnitente Craſſo;
quod eum infeſtum Cn. Pompejo cognoverat,
neque tamen ſenatus provinciam invitus dede-
rat. quippe fœdum hominem à repub. procul ab-
eſſe volebat: ſimul, quia boni complures præſi-
dium in eo putabant, & jam tum potentia Cn.
Pompeii formidoloſa erat. Sed is Piſo, in pro-
vinciam, ab equitibus Hiſpanis, quos in exercitu
ductabat, iter faciens, occiſus eſt. Sunt qui ita
dicant, imperia ejus injuſta, ſuperba, crudelia
barbaros nequiviſſe pati: alii autem, equites il-
los, Cn. Pompeii veteres, fidoſque clientes, vo-
luntate ejus Piſonem aggreſſos: numquam Hiſ-
panos præterea tale facinus feciſſe, ſed imperia
ſæva multa antea perpeſſos. nos eam rem in me-
dio relinquimus. De ſuperiori conjuratione ſatis
dictum.

20 Catilina, ubi eos, quos paulo ante memoravi,
conveniſſe videt; tametſi cum ſingulis multa ſæpe
egerat; tamen, in rem fore credens univerſos ap-
pellare, & cohortari, in abditam partem ædium
ſeceſſit; atque ibi, omnibus arbitris procul amo-
tis, orationem hujuſcemodi habuit.

Ni virtus, fideſque veſtra ſatis ſpectata mihi
foret; nequicquam opportuna res cecidiſſet: ſpes
magna dominationis in manibus fruſtra fuiſſet:
neque, per ignaviam, aut vana ingenia, incerta

pro

pro certis captarem. ſed, quia multis, & magnis tempeſtatibus vos cognovi fortes, fidoſque mihi; eo animus auſus eſt maxumum, atque pulcherrimum facinus incipere; ſimul, quia vobis eadem, quæ mihi, bona malaque eſſe intellexi. nam, idem velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia eſt. Sed ego quæ mente agitavi, omnes jam antea diverſi audiſtis. Ceterum mihi indies magis animus accenditur, cum conſidero, quæ conditio vitæ futura ſit, niſi noſmet ipſos vindicamus in libertatem. nam, poſtquam reſp. in paucorum potentium jus, atque ditionem conceſſit, ſemper illis reges, tetrarchæ vectigales eſſe: populi, nationes, ſtipendia pendere: ceteri omnes, ſtrenui, boni, nobiles, atque ignobiles, vulgus fuimus: ſine gratia, ſine auctoritate, his obnoxii, quibus, ſi reſp. valeret, formidini eſſemus. itaque omnis gratia, potentia, honos, divitiæ apud illos ſunt, aut ubi illi volunt: nobis reliquerunt pericula, repulſas, judicia, egeſtatem. quæ quouſque tandem patiemini, fortiſſumi viri? nonne emori per virtutem præſtat, quam vitam miſeram, atque inhoneſtam, ubi alienæ ſuperbiæ ludibrio fueris, per dedecus amittere? Verum enim vero, pro deûm atque hominum fidem, victoria in manu nobis eſt: viget ætas: animus valet. contra illis, annis, atque divitiis, omnia conſenuerunt. tantummodo incœpto opus eſt: cetera res expediet. etenim quis mortalium, cui virile ingenium eſt, tolerare poteſt illis divitias ſuperare, quas profundant in exſtruendo mari, & montibus coæquandis, nobis rem familiarem etiam ad neceſſaria deeſſe? illos binas, aut amplius domos continuare; nobis larem familiarem nuſquam ullum eſſe? cum tabulas, ſigna, toreumata emunt, nova diruunt, alia ædificant: poſtremo omnibus modis pecuniam trahunt, vexant: tamen ſumma lubidine divitias ſuas vincere nequeunt. at nobis eſt domi inopia, foris æs alienum; mala res, ſpes multo aſperior. denique quid reliqui habemus, præter miſeram animam? Quin igitur expergiſcimini? En illa, iſta, quam ſæpe optaſtis, libertas; præterea divitiæ, decus, gloria in oculis ſita ſunt.

fortuna

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

fortuna ea omnia victoribus præmia poſuit. re
tempus, pericula, egeſtas, belli ſpolia magnific
magis quam oratio mea, vos hortentur. vel ir
peratore, vel milite me utemini. neque animu
neque corpus à vobis aberit. hæc ipſa ut ſpe
vobiſcum una conſul agam; niſi forte me anim
fallit, & vos ſervire magis, quam imperare, p
rati eſtis.

21 Poſtquam accepere ea homines, quibus mal
abunde omnia erant, ſed neque res, neque ſpe
bona ulla: tametſi illis, quieta movere, magn
merces videbatur; tamen poſtulare plerique, u
proponeret, quæ conditio belli foret: quæ armi
præmia peterent: quid ubique opis, aut ſpei ha
berent. Tum Catilina polliceri tabulas novas, pro
ſcriptionem locupletium, Magiſtratus, ſacerdo
cia, rapinas, alia omnia, quæ bellum, atque lubi
do victorum fert: præterea, eſſe in Hiſpania cite-
riore Piſonem, in Mauritania cum exercitu P. Si-
tium Nucerinum, conſilii ſui participes: petere
conſulatum C. Antonium, quem ſibi collegam fo-
re ſperaret hominem & familiarem, & omnibus
neceſſitudinibus circumventum: cum eo conſu-
lem ſe initium agendi facturum. Ad hoc maledi-
ctis increpabat omnis bonos: ſuorum unumquem-
que nominans, laudare, admonere alium egeſta-
tis, alium cupiditatis ſuæ, complures periculi,
aut ignominiæ, multos victoriæ Sullanæ, quibus
ea prædæ fuerat. Poſtquam omnium animos ala-
cris videt; cohortatus, ut petitionem ſuam cu-
22 ræ haberent, conventum dimiſit. Fuere ea tem-
peſtate, qui dicerent, Catilinam, oratione habi-
ta, cum ad jusjurandum populares ſceleris ſui ad-
igeret, humani corporis ſanguinem vino permix-
tum in pateris circumtuliſſe; inde, cum poſt ex-
ſecrationem omnes deguſtaviſſent, ſicuti in ſol-
lemnibus ſacris fieri conſuevit, aperuiſſe conſi-
lium ſuum: atque eo dictitare feciſſe, quo inter ſe
magis fidi forent, alius alii tanti facinoris conſcii.
non nulli ficta & hæc, & multa præterea exiſtu-
mabant ab iis, qui Ciceronis invidiam, quæ poſtea
orta eſt, leniri credebant atrocitate ſceleris eorum
qui pœnas dederant. nobis ea res pro magnitudi-
ne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

e parum comperta eſt. Sed in ea conjuratione 23
iit Q. Curius, natus haud obſcuro loco, flagitiis
tque facinoribus coopertus: quem cenſores ſe-
atu probri gratia moverant. huic homini non mi-
or vanitas inerat, quam audacia. neque retice-
e, quæ audierat, neque ſuamet ipſe ſcelera oc-
ultare; prorſus neque dicere, neque facere, quic-
uam penſi habebat. erat ei cum Fulvia, muliere
obili, ſtupri vetus conſuetudo. cui cum minus
ratus eſſet, quod inopia minus largiri poterat,
epente glorians, maria, montiſque polliceri,
inari interdum ferro: ni ſibi obnoxia foret: po-
remo, ferocius agitare, quam ſolitus erat. At
ulvia, inſolentiæ Curii cauſſa cognita, tale pe-
culum reipubl. haud occultum habuit; ſed, ſub-
ito auctore, de Catilinæ conjuratione, quæ quo
odo audierat, compluribus narravit. Ea res in
rimis ſtudia hominum accendit ad conſulatum
andandum M. Tullio Ciceroni. namque antea
leraque nobilitas invidia æſtuabat, & quaſi pol-
ui conſulatum credebat, ſi eum, quamvis egre-
ius, homo novus adeptus foret. ſed, ubi pericu-
um advenit, invidia, atque ſuperbia poſt fuere.
gitur, comitiis habitis, conſules declarantur M. 24
ullius, & C. Antonius. quod factum primo po-
ulares conjurationis concuſſerat. neque tamen
atilinæ furor minuebantur; ſed in dies plura agi-
are; arma per Italiam locis opportunis parare;
ecuniam, ſua, aut amicorum fide ſumtam mu-
uam, Fæſulas ad Mallium quemdam portare; qui
oſtea princeps fuit belli faciundi. Ea tempeſtate
lurimos cujuſque generis homines adſciviſſe ſi-
i dicitur; mulieres etiam aliquot, quæ primo in-
entis ſumtus ſtupro corporis toleraverant: poſt,
bi ætas tantummodo quæſtui, neque luxuriæ
odum fecerat, æs alienam grande conflaverant.
er eas ſe Catilina credebat poſſe ſervitia urba-
a ſollicitare, urbem incendere. viros earum, vel
djungere ſibi, vel interficere. ſed in his erat Sem- 25
rocia, quæ multa ſæpe virilis audaciæ facinora
ommiſerat. hæc mulier genere atque forma, præ-
terea viro atque liberis ſatis fortunata fuit: litteris
ræcis & latinis docta; pſallere; ſaltare elegan-

 tius

tius quam neceſſe eſt probæ: multa alia, quæ i
ſtrumenta luxuriæ ſunt, ſed ei cariora ſemp
omnia, quam decus atque pudicitia fuit. pec
niæ, an famæ minus parceret, haud facile di
cerneres; lubidine ſic accenſa, ut ſæpius peter
viros, quam peteretur. ſed ea ſæpe ante hac f
dem prodiderat, creditum abjuraverat, cædis co
ſcia fuerat, luxuria atque inopia præceps abiera
verum ingenium ejus haud abſurdum: poſſe ve
ſus facere: jocum movere; ſermone uti, vel mo
deſto vel molli, vol procaci prorſus multæ face
26 tiæ multuſque lepos inerat. His rebus comparati
Catilina nihilominus in proxumum annum con
ſulatum petebat; ſperans, ſi deſignatus foret
facile ſe ex voluntate Antonio uſurum. nequ
interea quietus erat, ſed omnibus modis inſidia
parabat Ciceroni. neque illi tamen ad cavendun
dolus, aut aſtutiæ deerant. namque à principio
conſulatus ſui, multa per Fulviam pollicendo
effecerat, ut Q. Curius, de quo paulo ante me
moravi, conſilia Catilinæ ſibi proderet. ad hoc,
collegam ſuum Antonium pactione provinciæ per-
pulerat, ne contra remp. ſentiret: circum ſe præ-
ſidia amicorum, atque clientium occulte habe-
bat. Poſtquam dies comitiorum venit, & Catilinæ
neque petitio, neque inſidiæ, quas conſuli fece-
rat, proſpere ceſſere; conſtituit bellum facere,
& extrema omnia experiri; quoniam, quæ occul-
27 te tentaverat, aſpera, fœdaque evenerant. Igitur
C. Mallium Fæſulas, atque in eam partem Etru-
riæ, Septimium quemdam Camertem in agrum Pice-
num, C. Julium in Apuliam dimiſit, præterea alium
alio, quem ubique opportunum ſibi fore credebat.
interea Romæ multa ſimul moliri: conſuli inſi-
dias tendere: parare incendia: opportuna loca ar-
matis hominibus obſidere; ipſe cum telo eſſe, i-
tem alios jubere, hortari, uti ſemper intenti, para-
tique eſſent: dies, noctesque feſtinare: vigilare,
neque in ſomniis, neque labore fatigari. poſtremo
ubi multa agitanti nihil procedit, rurſus intempe-
ſta nocte conjurationis principes convocat per M.
Porcium Leccam: ibique multa de ignavia eorum
queſtas, docet ſe præmiſiſſe Mallium ad eam mul-
titu.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

ſtudinem, quam ad capiunda arma paraverat;
item alios in alia loca opportuna, qui initium bel-
li facerent; ſeque ad exercitum proficiſci cupere
ſi prius Ciceronem oppreſſiſſet: eum ſuis conſiliis
multum officere. Igitur, perterritis ac dubitan- 28
tibus ceteris, C. Cornelius, eques Romanus, o-
peram ſuam pollicitus, & cum eo L. Vargunteius
ſenator, conſtituere ea nocte paulo poſt, cum ar-
matis hominibus, ſicuti ſalutatum introire ad Ci-
ceronem, & de improviſo domi ſuæ imparatum
confodere. Curius, ubi intelligit, quantum pe-
riculum conſuli impendeat, propere per Fulviam
Ciceroni dolum, qui parabatur, enunciat. ita il-
li janua prohibiti, tantum facinus fruſtra ſuſcepe-
rant. Interea Mallius in Etruria plebem ſolicita-
re, egeſtate ſimul, ac dolore injuriæ, novarum
rerum cupidam; quod Sullæ dominatione, agros
bonaque omnia amiſerat; præterea, latrones cu-
juſque generis, quorum in ea regione magna co-
pia erat, non nullos ex Sullanis colonis, quibus
lubido atque luxuria ex magnis rapinis nihil reli-
qui fecerant. Ea cum Ciceroni nunciarentur; an- 29
cipiti malo permotus, quod neque urbem ab inſi-
diis privato conſilio longius tueri poterat, neque
exercitus Mallii quantus, aut quo conſilio foret,
ſatis compertum habebat, rem ad ſenatum refert,
jam antea vulgi rumoribus exagitatam. Itaque,
quod plerumque in atroci negotio ſolet, ſenatus
decrevit, ut darent operam conſules, ne quid reſp.
detrimenti caperet. ea poteſtas per ſenatum, mo-
re Rom. magiſtratui maxuma permittitur, exer-
citum parare, bellum gerere, coercere omnibus
modis ſocios, atque cives: domi, militiæque im-
perium, atque judicium ſummum habere. aliter,
ſine populi juſſu, nulli earum rerum conſuli jus
eſt. Poſt paucos dies L. Senius ſenator in ſenatu 30
litteras recitavit, quas Fæſulis allatas ſibi dicebat;
in quibus ſcriptum erat, C. Mallium arma cepiſſe,
cum magna multitudine ante diem VI Kal. Nov.
ſimul, id quod in tali re ſolet, alii portenta atque
prodigia nunciabant: alii conventus fieri, arma
portari, Capuæ, atque in Apulia ſervile bellum
moveri. Igitur ſenati decreto Q. Marcius Rex

Fæſculas, Q. Metellus Creticus in Apuliam, cir-
cumque ea loca miſſi. hi utrique ad urbem impera-
tores erant impediti, ne triumpharent, calumni
paucorum, quibus omnia honeſta, atque inhone-
ſta vendere mos erat. ſed prætores Q. Pompejus
Rufus Capuam, Q. Metellus Celer in agrum Pice-
num: hiſque permiſſum, uti pro tempore, atque
periculo exercitum compararent. ad hoc, ſiquis
indicaſſet de conjuratione, quæ contra remp. facta
erat, præmium, ſervo libertatem & H.S C. libero
impunitatem ejus rei. & H.S.CC. itemque decre-
vere, uti familiæ gladiatoriæ Capuam, & in cete-
ra municipia diſtribuerentur pro cujuſque opibus;
Romæ per totam urbem vigiliæ haberentur, eiſ-
31 que minores magiſtratus præeſſent. Quibus rebus
permota civitas, atque immutata facies urbis, e-
rat: ex ſumma lætitia, atque laſcivia, quæ diu-
turna quies pepererat, repente omnis triſtitia in-
vaſit. feſtinare, trepidare, neque loco, neque ho-
mini cuiquam ſatis credere: neque bellum gerere,
neque pacem habere: ſuo quiſque metu pericula
metiri. ad hoc, mulieres, quibus pro reip. magni-
tudine belli timor inſolitus inceſſerat, afflictare ſe-
ſe; manus ſupplices ad cœlum tendere; miſerari
parvos liberos; rogitare; omnia pavere: ſuperbia,
atque deliciis omiſſis, ſibi patriæque diffidere. At
Catilinæ crudelis animus eadem illa movebat, ta-
metſi præſidia parabantur, & ipſi lege Plantia in-
terrogatus erat ab L. Paulo: poſtremo, diſſimu-
landi cauſſa, & quaſi ſui expurgandi, ſicuti jurgio
laceſſitus foret, in ſenatum venit, tum M. Tullius
conſul, ſive præſentiam ejus timens, ſive ira com-
motus, orationem habuit luculentam, atque uti-
lem reipubl. quam poſtea ſcriptam edidit. Sed ubi
ille aſſedit, Catilina, ut erat paratus ad diſſimulan-
da omnia, dimiſſo vultu, voce ſupplici, poſtulare
à patribus, ne quid de ſe temere crederent: ea fa-
milia ortum, ita ab adoleſcentia vitam inſtituiſſe
ut omnia bona in ſpe haberet: ne exiſtumarent, ſi-
bi patricio homini, cujus ipſius, atque majorum
plurima beneficia in plebem R. eſſent, perdita re-
pub. opus eſſe; cum eam ſervaret M. Tullius, in-
quilinus civis urbis Romæ. ad hoc, maledicta alia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

um adderet; obſtrepere omnes; hoſtem, atque
arricidam vocare. tum ille furibundus: Quoniam
uidem circumventus, inquit, ab inimicis præ-
eps agor, incendium meum ruina exſtinguam.
Dein ſe ex curia domum proripuit. ibi multa ſe- 32
um ipſe volvens, quod neque inſidiæ conſuli pro-
cedebant, & ab incendio intelligebat urbem vigi-
iis munitam, optumum factu credens exercitum
augere, ac prius, quam legiones ſcriberentur, mul-
ta ante capere quæ bello uſui forent, nocte in-
tempeſta cum paucis in Malliana caſtra profectus
eſt. ſed Cethego, atque Lentulo, ceteriſque, quo-
rum cognoverat promtam audaciam, mandat, qui-
bus rebus poſſent, opes factionis confirment, in-
ſidias conſuli maturent: cædem, incendia, alia-
que belli facinora parent: ſeſe propediem cum
magno exercitu ad urbem acceſſurum. Dum hæc 33
Romæ geruntur, C. Mallius ex ſuo numero legatos
ad Q. Marcium Regem mittit, cum mandatis hu-
juſmodi:

DEOS, homineſque teſtamur, imperator, nos
arma neque contra patriam cepiſſe, neque quo
periculum aliis faceremus, ſed uti corpora noſtra
ab injuria tuta forent: qui miſeri, egentes, vio-
lentia atque crudelitate feneratorum, plerique pa-
tria, ſed omnes fama, atque fortunis expertes ſu-
mus: neque cuiquam noſtrum licuit, more ma-
jorum, lege uti, neque, amiſſo patrimonio, cor-
pus liberum habere: tanta ſævitia feneratorum,
atque prætoris fuit, ſæpe majores veſtrum miſe-
riti plebis R. decretis ſuis inopiæ ejus opitulati
ſunt: ac noviſſume, memoria noſtra, propter ma-
gnitudinem æris alieni, volentibus omnibus bo-
nis, argentum ære ſolutum eſt. ſæpe ipſa plebes;
aut dominandi ſtudio permota, aut ſuperbia ma-
giſtratuum armata, à patribus ſeceſſit. at nos non
imperium, neque divitias petimus: quarum re-
rum cauſſa, bella, atque certamina omnia inter
mortales ſunt; ſed libertatem, quam nemo bonus,
niſi cum anima ſimul, amittit. Te, atque ſenatum
obteſtamur, conſulatis miſeris civibus; legis præ-
ſidium quod iniquitas prætoris eripuit, reſtitua-
tis: neve nobis eam neceſſitudinem imponatis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

ut quæramus, quonam modo, maxume ulti ſanguinem noſtrum pereamus.

34 Ad hæc, Q. Marcius reſpondit: ſi quid ab ſenatu petere vellent, ab armis diſcedant, Romam ſupplices proficiſcantur: ea miſericordia atque manſuetudine ſenatum, populumque Romanum ſemper fuiſſe, ut nemo unquam ab eo fruſtra auxilium petiverit. At Catilina ex itinere pleriſque conſularibus, præterea optumo cuique litteras mittit: ſe, falſis criminibus circumventum, quoniam factioni inimicorum reſiſtere nequiverit, fortunæ cedere, Maſſiliam in exilium proficiſci; non quo ſibi tanti ſceleris conſcius eſſet; ſed uti reſpubl. quieta foret, neve ex ſua contentione ſeditio oriretur. Ab his longe diverſas litteras Q. Catulus in ſenatu recitavit; quas ſibi nomine Catilinæ redditas dicebat. earum exemplum infra ſcriptum eſt.

35 L. Catilina Q. Catulo S. Egregia tua fides, re cognita, grata mihi, magnis in meis periculis, fiduciam commendationi meæ tribuit. quamobrem defenſionem in conſilio novo non ſtatui parare: ſatisfactionem ex nulla conſcientia de culpa proponere decrevi: quæ medius fidius licet vera mecum recognoſcas. Injuriis, contumeliiſque concitatus, quod, fructu laboris induſtriæque meæ privatus, ſtatum dignitatis non obtinebam. publicam miſerorum cauſam pro mea conſuetudine ſuſcepi: non, quin æs alienum meis nominibus ex poſſeſſionibus ſolvere poſſem; cum & aliis nominibus liberalitas Aureliæ Oreſtillæ, ſuis, filiæque copiis perſolveret: ſed, quod non dignos homines honore honeſtatos videbam, meque falſa ſuſpicione alienatum eſſe ſentiebam: hoc nomine ſatis honeſtas pro meo caſu ſpes reliquæ dignitatis conſervandæ ſum ſecutus. Plura cum ſcribere vellem, nunciatum eſt mihi vim parari. nunc Oreſtillam tibi commendo, tuæque fidei trado. Eam ab injuria defendas, per liberos tuos rogatus. aveto.

Sed ipſe, paucos dies commoratus apud C. Flaminium in agro Reatino, dum vicinitatem antea ſollicitatam armis exornat, cum faſcibus, atque

aliis

[..]liis imperii inſignibus in caſtra ad Mallium con-
[..]endit. Hæc ubi Romæ comperta ſunt ; ſenatus 36
[C]atilinam, & Mallium hoſtes judicat, ceteræ mul-
[t]itudini diem ſtatuit, ante quam liceret ſine frau-
[d]e ab armis diſcedere, præter rerum capitalium
[c]ondemnatis: præterea, decernit, uti conſules de-
[l]ectum habeant; Antonius cum exercitu Catili-
[n]am perſequi maturet; Cicero urbi præſidio ſit.
[E]a tempeſtate mihi imperium populi R. multo
[m]axume miſerabile viſum eſt: cui cum ad occa-
[ſ]um ab ortu ſolis omnia domita armis parerent,
[d]omi otium, atque divitiæ, quæ prima mortales
[p]utant, affluerent; fuere tamen cives, qui ſeque,
[r]emque publicam obſtinatis animis perditum irent.
[n]amque, duobus ſenati decretis, ex tanta mul-
[t]itudine, neque premio inductus conjurationem
[p]atefecerat, neque ex caſtris Catilinæ quiſquam
[o]mnium diſceſſerat. tanta vis morbi, atque uti
tabes pleroſque civium animos invaſerat. neque 37
ſolum illis aliena mens erat, qui conſcii conju-
rationis fuerant, ſed omnino cuncta plebes, no-
varum rerum ſtudio, Catilinæ incœpta probabat.
id adeò more ſuo videbatur facere. nam ſemper
in civitate, quibus opes nullæ ſunt, bonis invi-
dent, malos extollunt; vetera odere, nova ex-
optant: odio ſuarum rerum mutari omnia ſtu-
dent; turba, atque ſeditionibus ſine cura aluntur:
quoniam egeſtas facile habetur ſine damno. Sed
urbana plebes ea vero præceps ierat multis de
cauſſis. Primum omnium, qui ubique probro,
atque petulantia maxume præſtabant; item alii,
per dedecora, patrimoniis amiſſis; poſtremo om-
nes, quos flagitium, aut facinus domo expulerat,
hi Romam, ſicuti in ſentinam, confluxerant.
dein multi, memores Sullanæ victoriæ, quod ex
gregariis militibus alios ſenatores videbant, alios
ita divites, ut regio victu, atque cultu ætatem
agerent, ſibi quiſque, ſi in armis foret, ex victo-
ria talia ſperabat. præterea juventus, quæ in a-
gris manuum mercede inopiam toleraverat, pri-
vatis atque publicis largitionibus excita, urbanum
otium ingrato labori prætulerat. eos, atque alios
omnes malum publicum alebat. quo minus mi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

randum eſt, homines egentis, malis moribus, ma-
xuma ſpe, reipubl. juxta ac ſibi conſuluiſſe. præ-
terea quorum, victoria Sullæ, parentes proſcripti,
bona erepta, jus libertatis imminutum erat, haud
ſane alio animo belli eventum exſpectabant. ad
hoc, quicumque aliarum, atque ſenatus, partium
erant, conturbari remp. quam minus valere ipſi
malebant. id adeo malum multos poſt annos in
38 civitatem reverterat. Nam poſtquam Cn. Pom-
pejo, & M. Craſſo coſſ. tribunitia poteſtas reſti-
tuta eſt; homines adoleſcentes, ſummam pote-
ſtatem nacti, quibus ætas, animuſque ferox erat,
cœpere, ſenatum criminando, plebem exagitare;
dein largiundo, atque pollicitando magis incen-
dere; ita ipſi clari, potenteſque fieri contra eos
ſumma ope nitebatur pleraque nobilitas, ſenatus
ſub ſpecie, pro ſua magnitudine. namque uti pau-
cis verum abſolvam, per illa tempora quicumque
rempublic. agitavere, honeſtis nominibus, alii,
ſicuti jura populi defenderent, pars, quo ſenatus
auctoritas maxuma foret, bonum publicum ſimu-
lantes, pro ſua quiſque potentia certabant: ne-
que illis modeſtia, neque modus contentionis e-
rat: utrique victoriam crudeliter exercebant. Sed,
39 poſtquam Cn. Pompejus ad bellum maritimum,
atque Mithridaticum miſſus eſt, plebis opes im-
minutæ: paucorum potentia crevit. hi magiſtra-
tus, provincias, aliaque omnia tenere: ipſi in-
noxii, florentes, ſine metu ætatem agere, cete-
roſque judiciis terrere, quo plebem in magiſtra-
tu placidius tractarent. Sed ubi primum dubiis
rebus novandis ſpes oblata eſt, vetus certamen
animos eorum arrexit. quod ſi primo prœlio Ca-
tilina ſuperior, aut æqua manu diſceſſiſſet; pro-
fecto magna clades, atque calamitas rempub. op-
preſſiſſet; neque illis, qui victoriam adepti fo-
rent, diutius ea uti licuiſſet; quin defeſſis & ex-
ſanguibus, qui plus poſſet, imperium atque li-
bertatem extorqueret. Fuere tamen extra conju-
rationem complures, qui ad Catilinam initio
profecti ſunt. in his erat Fulvius, ſenatoris filius,
quem retractum ex itinere parens necari juſſit.
iiſdem temporibus Romæ Lentulus, ſicuti Cati-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

na præceperat, quoſcumque moribus, aut for-
na novis rebus idoneos credebat, aut per ſe,
it per alios ſolicitabat; neque ſolum cives, ſed
ijuſcumque modi genus hominum, quod modo
ſui bello foret. Igitur P. Umbreno cuidam ne-
otium dat, uti legatos Allobrogum requirat,
oſque, ſi poſſit, impellat ad ſocietatem belli; ex-
tumans publice, privatimque ære alieno oppreſ-
os, præterea quod natura gens Gallica bellicoſa
ſſet, facile ad tale conſilium adduci poſſe. Um-
renus, quod in Gallia negotiatus erat, pleriſque
rincipibus civitatum notus erat, atque eos no-
erat: itaque ſine mora, ubi primum legatos in
oro conſpexit, percunctatus pauca de ſtatu civi-
atis, & quaſi dolens ejus caſum, requirere cœ-
it, quem exitum tantis malis ſperarent. Poſt-
uam illos videt queri de avaritia magiſtratuum,
ccuſare ſenatum, quod in eo auxilii nihil eſſet;
niſeriis ſuis remedium mortem exſpectare: At
go, inquit, vobis, ſi modo viri eſſe vultis, ra-
ionem oſtendam, qua tanta mala iſta effugiatis.
Hæc ubi dixit, Allobroges, in ſpem maxumam
dducti, Umbrenum orare, uti ſui miſereretur:
ihil tam aſperum, neque tam difficile eſſe, quod
on cupidiſſume facturi eſſent, dum ea res civi-
atem ære alieno liberaret. Ille eos in domum D.
Bruti perducit; quod foro propinqua erat, neque
liena conſilii, propter Semproniam. nam tum
Brutus ab Roma aberat. Præterea Gabinium ac-
eſſit, quo major auctoritas ſermoni ineſſet. eo
præſente conjurationem aperit: nominat ſocios,
præterea multos cujuſque generis innoxios; quo
egatis animus amplior eſſet: dein eos, pollicitos
peram ſuam, domum dimittit. Sed Allobroges
liu in incertum habuere, quidnam conſilii cape-
ent. In altera parte erat æs alienum, ſtudium bel-
i, magna merces in ſpe victoriæ: at in altera ma-
ores opes, tuta conſilia, pro incerta ſpe certa
præmia. Hæc illis volventibus, tandem vicit for-
una reip. Itaque Q. Fabio Sangæ, cujus patroci-
nio civitas plurimum utebatur, rem omnem, uti
cognoverant, aperiunt. Cicero, per Sangam con-
ſilio cognito, legatis præcipit, ut ſtudium conju-

 ratio-

rationis vehementer ſimulent; ceteros adeant bene polliceantur; denique operam, ut eos quam
42 maxume manifeſtos habeant. Iiſdem fere temporibus, in Gallia citeriore, atque ulteriore, item in agro Piceno, Bruttio, Apulia motus erat. Namque illi, quos ante Catilina dimiſerat, inconſulte ac veluti per dementiam cuncta ſimul agere: nocturnis conſiliis, armorum, atque telorum portationibus, feſtinando, agitando omnia, plus timoris quam periculi effecerant. Ex eo numero complures Q. Metellus Celer prætor, ex ſociis cauſſa cognita, in vincula conjecerat; item in citeriore Gallia C. Murena, qui ei provin-
43 ciæ legatus præerat. At Romæ Lentulus cum cæteris, qui principes conjurationis erant, paratis, uti videbatur, magnis copiis, conſtituerat, uti, cum Catilina in agrum Fæſulanum cum exercitu veniſſet, L. Beſtia tribunus pl. concione habita, quereretur de actionibus Ciceronis, belliquegraviſſimi invidiam optumo conſuli imponeret: eo ſigno, proxuma nocte cetera multitudo conjurationis ſuum quiſque negotium exequeretur. Sed ea diviſa hoc modo dicebantur: Statilius, & Gabinius uti cum magna manu duodecim ſimul opportuna loca urbis incenderent, quo tumultu facilior aditus ad conſulem, ceteroſque, quibus inſidiæ parabantur, fieret: Cethegus Ciceronis januam obſideret, eumque vi aggrederetur, alius autem alium; ſed filii familiarum, quorum ex nobilitate maxuma pars erat, parentes interficerent; ſimul, cæde, & incendio perculſis omnibus, ad Catilinam erumperent. Inter hæc parata, atque decreta, Cethegus ſemper querebatur de ignavia ſociorum: illos, dubitando, & dies prolatando, magnas opportunitates corrumpere; facto, non conſulto, in tali periculo opus eſſe: ſeque, ſi pauci adjuvarent, languentibus aliis, impetum in curiam facturum. natura ferox, vehemens, manu promptus erat: maxumum bonum
44 in celeritate putabat: Sed Allobroges ex præcepto Ciceronis per Gabinium ceteros conveniunt: ab Lentulo, Cethego, Statilio, item Caſſio poſtulant jusjurandum, quod ſignatum ad cives perferant:

ant: aliter haud facile eos ad tantum nego-
m impelli poſſe. ceteri nihil ſuſpicantes dant:
ſſius ſemet eo brevi venturum pollicetur, ac
ulo ante legatos ex urbe proficiſcitur Lentu-
cum his T. Volturtium quemdam Crotonien-
n mittit: ut Allobroges, prius quam domum
rgerent cum Catilina, data atque accepta fi-
, ſocietatem confirmarent. ipſe Volturtio litte-
ad Catilinam dat: quarum exemplum infra
iptum eſt:

Qui ſim, ex eo, quem ad te miſi, cognoſces.
c cogites, in quanta calamitate ſis, & memi-
ris, te virum eſſe: conſideres, quid tuæ ratio-
s poſtulent; auxilium petas ab omnibus, etiam
infumis.

Ad hoc, mandata verbis dat: cum ab ſenatu
ſtis judicatus ſit, quo conſilio ſervitia repu-
t: in urbe parata eſſe, quæ juſſerit: ne cuncte-
r ipſe propius accedere. His rebus ita actis 45
nſtituta nocte, qua proficiſcerentur, Cicero,
r legatos cuncta edoctus, L. Valerio Flacco,
C. Promptino prætoribus imperat, ut in pon-
Mulvio per inſidias Allobrogum comitatus de-
ehendant: rem omnem aperit, cujus gratia mit-
bantur: cetera, uti facto opus ſit, ita agant.
omines militares, ſine tumultu præſidiis collo-
tis, ſicuti præceptum erat, occulte pontem obſi-
nt. Poſtquam ad id loci legati cum Volturtio
nere, ſimul utrimque clamor exortus eſt: Galli,
o cognito conſilio, ſine mora prætoribus ſe tra-
nt. Volturtius primo, cohortatus ceteros, gla-
o ſe à multitudine defendit; dein, ubi à legatis
ſertus eſt, multa prius de ſalute ſua Pomptinum
teſtatus, quod ei notus erat: poſtremo timidus,
vitæ diffidens, velut hoſtibus, ſeſe prætoribus de-
t. Quibus rebus confectis, omnia propere per nun-
os conſuli declarantur. at illum ingens cura atque 46
titia ſimul occupavere. nam lætabatur intelligens,
njuratione patefacta, civitatem periculis ereptam
ſe: porro autem anxius erat, in maxumo ſcelere
ntis civibus deprehenſis, quid facto opus eſſet;
enam illorum ſibi oneri, impunitatem perdun-
reipublicæ fore. igitur confirmato animo, vo-

cati

cati ad ſeſe jubet Lentulum, Cethegum, Stat
lium, Gabinium, itemque Ceparium Terraciner
ſem; qui in Apuliam ad concitanda ſervitia prof
ciſci parabant: ceteri ſine mora veniunt. Ceparius
paulo ante domo egreſſus, cognito indicio, ex ur
be profugerat. Conſul Lentulum, quod præto
erat, ipſe manu tenens in ſenatum perducit; reli
quos cum cuſtodibus in ædem Concordiæ venir
jubet. eo ſenatum advocat, magnaque frequen-
tia ejus ordininis Volturtium cum legatis introdu-
cit; Flaccum prætorem ſcrinium cum litteris, quas
47) à legatis acceperat, eodem adferre jubet. Voltur-
tius interrogatus de itinere, de litteris, poſtre-
mo quid, aut qua de cauſſa, conſilii habuiſſet;
primo fingere alia omnia, diſſimulare de conju-
ratione; poſt, ubi fide publica dicere juſſus eſt,
omnia, uti geſta erant, aperit: ſe paucis ante die-
bus à Gabinio, & Cepario ſocium aſſcitum: ni-
hil amplius ſcire, quam legatos: tantummodo au-
dire ſolitum ex Gabinio, P. Autronium, Ser. Sul-
lam, L. Vargunteium multos præterea in ea con-
juratione eſſe. eadem Galli fatentur; at Lentulum
diſſimulantem coarguunt, præter litteras, ſermo-
nibus, quos ille habere ſolitus erat, ex libris Sy-
billinis, regnum Romæ tribus Corneliis portendi:
Cinnam, atque Sullam antea; ſe tertium eſſe, cui
fatum foret urbis potiri; præterea, ab incenſo Ca-
pitolio illum eſſe vigeſimum annum, quem ſæpe
ex prodigiis haruſpices reſpondiſſent bello civili
cruentum fore. Igitur, perlectis litteris, cum prius
omnes ſigna ſua cognoviſſent, ſenatus decernit,
ut, abdicato magiſtratu, Lentulus, itemque cete-
ri in liberis cuſtodiis habeantur. itaque Lentulus
P. Lentulo Spintheri, qui tum ædilis erat, Cethe-
gus Q. Cornificio, Statilius C. Cæſari, Gabinius
M. Craſſo, Ceparius (nam is paulo ante ex fuga
retractus erat) Cn. Terentio ſenatori traduntur.
48 Interea plebes, conjuratione patefacta, quæ pri-
mo cupida rerum novarum nimis bello favebat,
mutata mente Catilinæ conſilia exſecrari, Cicero-
nem ad cœlum tollere, velut ex ſervitute erepta,
gaudium atque lætitiam agitabat. Namque alia
belli facinora prædæ magis, quam detrimento
fore,

e, incendium vero crudele, immoderatum, ac
i maxume calamitoſum putabat; quippe cui om-
copiæ in uſu quotidiano; & cultu corporis
int. Poſt eum diem quidam L. Tarquinius ad
atum adductus erat: quem, ad Catilinam pro-
ſcentem, ex itinere retractum ajebant. Is cum
diceret de conjuratione indicaturum, ſi fides
blica data eſſet; juſſus à conſule, quæ ſciret,
icere, eadem fere, quæ Vulturtius, de paratis
endiis, de cæde bonorum, de itinere hoſtium,
iatum edocet: præterea, ſe miſſum à M. Craſ-
, qui Catilinæ nunciaret, ne eum Lentulus, &
thegus, aliique ex conjuratione deprehenſi ter-
rent: eoque magis properaret ad urbem acce-
re, quo & ceterorum animos reficeret, & illi
cilius è periculo eriperentur. Sed, ubi Tarqui-
us Craſſum nominavit, hominem nobilem, ma-
nis divitiis, ſumma potentia: alii rem incre-
bilem rati; pars, tametſi verum exiſtumabant,
men, quia in tali tempore tanta vis hominis ma-
s leniunda, quam exagitanda, videbatur, pleri-
ue Craſſo ex negotiis privatis obnoxii, concla-
ant, indicem falſum eſſe; deque ea re poſtulant
i referatur. Itaque, Cicerone conſulente, fre-
uens ſenatus decernit, Tarquinii indicium fal-
m videri, eumque in vinculis retinendum; ne-
ue amplius poteſtatem faciundam, niſi de eo in-
caret, cujus conſilio tantam rem eſſet mentitus.
rant eo tempore, qui exiſtumarent, indicium
lud à. P. Autronio machinatum: quo facilius,
ppellato Craſſo, per ſocietatem periculi reliquos
lius potentia tegeret. Alii Tarquinium à Cice-
one immiſſum ajebant, ne Craſſus, more ſuo.
ſcepto malorum patrocinio, remp. conturbaret.
ſum Craſſum ego poſtea prædicantem audivi,
intam illam contumeliam ſibi ab Cicerone im-
oſitam. Sed iiſdem temporibus Q. Catulus, & 49
. Piſo neque gratia, neque precibus, neque precio
iceronem impellere quivere, uti per Allobro-
es, aut alium indicem C. Cæſar falſo nominare-
ur. Nam uterque cum illo gravis inimicitias ex-
rcebant; Piſo, oppugnatus in judicio repetunda-
um, propter cujuſdam tranſpadani ſupplicium
inju-

injuſtum? Catulus, ex petitione pontificatus o incenſus, quod, extrema ætate, maxumis ho ribus uſus, ab adoleſcentulo Cæſare victus diſc ſerat. Res autem opportuna videbatur; quod privatim egregia liberalitate, publice maxum muneribus, grandem pecuniam debebat. Sed u conſulem ad tantum facinus impellere nequeur ipſi ſingillatim circumeundo, atque ementien quæ ſe ex Volturtio, aut Allobrogibus audiſſe d cerent, magnam illi invidiam conflaverant; u que adeo, uti nonnulli equites Rom. qui præſid cauſa cum telis erant circum ædem Concordiæ ſeu periculi magnitudine, ſeu omni mobilitat impulſi, quo ſtudium ſuum in Remp. clarius eſſet egredienti ex ſenatu Cæſari gladio minitarentur

50 Dum hæc in ſenatu aguntur, & dum legatis Allobrogum, & T. Volturtio, comprobato eorum indicio, præmia decernuntur. liberti, & pauci ex clientibus Lentuli, diverſis itineribus, opifices, atque ſervitia in vicis ad eum eripiendum ſolicitabant: partim exquirebant duces multitudinum. qui precio rempub. vexare ſoliti erant. Cethegus autem per nuncios familiam, atque libertos ſuos, lectos, & exercitatos in audaciam, orabat, uti, grege facto, cum telis ad ſeſe irrumperent. Conſul, ubi ea parari cognovit, diſpoſitis præſidiis, uti res atque tempus monebat, convocato ſenatu refert, quid de his fieri placeat, qui in cuſtodiam traditi erant. ſed eos paulo ante frequens ſenatus judicaverat contra Remp. feciſſe. tum D. Junius Silanus, prius ſententiam rogatus, quod eo tempore conſul deſignatus erat, de his, qui in cuſtodiis tenebantur, & præterea de L. Caſſio, P. Furio, P. Umbreno, Q. Annio ſi deprehenſi forent, ſupplicium ſumendum decreverat: iſque poſtea, permotus oratione C. Cæſaris, pedibus in ſententiam Ti. Neronis iturum ſe dixerat: quod de ea re; præſidiis abditis, referendum cenſuerat. Sed

51 Cæſar, ubi ad eum ventum eſt, rogatus ſententiam à conſule, hujuſcemodi verba locutus eſt.

Omnes homines, P. C. qui de rebus dubiis conſultant ab odio, amicitia, ita, atque miſericordia vacuos eſſe decet. haud facile animus ve-

rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

m providet, ubi illa officiunt; neque quiſquam
nium lubidini ſimul & uſui paruit. ubi inten-
ris ingenium, valet, ſi lubido poſſidet, ea domi-
tur; animus nihil valet. Magna mihi copia eſt
emorandi P.C. qui reges, aut qui populi, ira,
t miſericordia impulſi, male conſuluerint: ſed
malo dicere, quæ majores noſtri contra lubi-
nem animi ſui, recte atque ordine fecêre. Bel-
macedonico, quod cum rege Perſæ geſſimus,
hodiorum civitas, magna atque magnifica, quæ
puli R. opibus creverat, infida, atque adverſa
bis fuit: ſed poſtquam, bello confecto, de Rho-
is conſultum eſt, majores noſtri, ne quis divi-
arum magis, quam injuriæ bellum incœptum
ceret, impunitos eos dimiſere. item bellis Pu-
cis omnibus, cum ſæpe Carthaginienſes & in
ace, & per inducias multa nefanda facinora fe-
ſſent, numquam ipſi per occaſionem talia fece-
: magis, quod ſe dignum foret, quam quod in
los jure fieri poſſet, quærebant. Huc item vobis
rovidendum eſt P.C. ne plus valeat apud vos
. Lentuli, & ceterorum ſcelus, quam veſtra di-
nitas; neu magis iræ veſtræ, quam famæ, con-
ulatis. Nam ſi digna pœna pro factis eorum re-
eritur, novum conſilium approbo: ſin magni-
udo ſceleris omnium ingenia exſuperat; iis uten-
um cenſeo, quæ legibus comparata ſunt. Ple-
ique eorum, qui ante me ſententias dixerunt,
ompoſite atque magnifice caſum Reip. miſerati
unt: quæ belli ſævitia eſſet, quæ victis accide-
ent, enumeravêre: rapi virgines, pueros: divelli
beros à parentum complexu; matres familia-
um pati, quæ victoribus collibuiſſent; fana, at-
ue domos exſpoliari; cædem, incendia fieri;
oſtremo armis, cadaveribus, cruore, atque lu-
tu omnia compleri. Sed, per deos immortales,
uo illa oratio pertinuit? an, uti vos infeſtos con-
urationi faceret? ſcilicet, quem res tanta, atque
am atrox non permovit, eum oratio accendet.
Non ita eſt: neque cuiquam mortalium injuriæ
uæ parvæ videntur: multi eas gravius æquo ha-
buere. ſed alia aliis licentia eſt, P.C. qui demiſſi
n obſcuro vitam agunt, ſi quid iracundia deli-

quere,

quere, pauci ſciunt; fama, atque fortuna eoru
pares ſunt : qui, magno imperio præditi, in e
celſo ætatem agunt, eorum facta cuncti mort
les novere. Ita in maxuma fortuna minuma
centia eſt. neque ſtudere, neque odiſſe, ſed m
nume iraſci decet. Quæ apud alios iracundia d
citur, ea in imperio ſuperbia, atque crudelit
appellatur. Equidem ego ſic exiſtumo, P. C. omn
cruciatus minores, quam facinora illorum, eſſ
ſed plerique mortales poſtrema meminere; & i
hominibus impiis, ſceleris eorum obliti, de pœ
na diſſerunt, ſi ea paulo ſeverior fuerit. D. Si
lanum, virum fortem atque ſtrenuum, certe ſcio
quæ dixerit, ſtudio reip. dixiſſe, neque illum i
tanta re gratiam, aut inimicitias exercere. eo
mores, eamque modeſtiam viri cognovi. Verum
ſententia ejus mihi non crudelis, (quid enim i
talis homines crudele fieri poteſt?) ſed aliena à
rep. noſtra videtur. Nam profecto aut metus,
aut injuria te ſubegit, Silane, conſulem deſigna-
tum, genus pœnæ novum decernere. De timo-
re, ſupervacaneum eſt diſſerere, cum præſenti
diligentia clariſſumi viri conſulis, tanta præſidia
ſint in armis. De pœna, poſſum equidem dicere
id quod res habet; in luctu, atque miſeriis, mor-
tem ærumnarum requiem, non cruciatum, eſſe;
eam cuncta mortalium mala diſſolvere; ultra ne-
que curæ, neque gaudio locum eſſe. Sed, per
deos immortalis, quamobrem in ſententiam non
addidiſti, ut prius verberibus in eos animadver-
teretur? an, quia lex Porcia vetat? at aliæ leges
item condemnatis civibus non animam eripi,
ſed exſilium permitti jubent. an quia gravius eſt
verberari, quam necari? quid autem acerbum,
aut nimis grave eſt in homines tanti facinoris
convictos? ſin, quia levius eſt: qui convenit in
minore negotio legem obſervare, cum eam in
majore neglexeris? At enim quis reprehendat,
quod in parricidas reip. decretum erit? tempus,
dies, fortuna; cujus lubido gentibus modera-
tur. illis merito accidet, quidquid evenerit: ce-
terum vos P. C. quid in alios ſtatuatis, conſi-
derate. omnia mala exempla ex bonis initiis or-

ta

ſunt : ſed, ubi imperium ad ignaros, aut mi-
; bonos pervenit ; novum illud exemplum ab
;nis, & idoneis ad indignos, & non idoneos
nsfertur, Lacedæmonii, deviĉtis Athenienſi-
s, triginta viros impoſuere qui rempub. tra-
rent. Hi primo cœpere peſſumum quemque,
omnibus inviſum indemnatum necare. eo po-
lus lætari, & merito dicere fieri. poſt, ubi
ullatim licentia crevit; juxta bonos & malos
bidinoſe interficere, ceteros metu terrere. ita
itas, ſervitute oppreſſa, ſtultæ lætitiæ gravis
nas dedit. Noſtra memoria victor Sulla, cum
amaſippum, & alios hujuſmodi, qui malo reip.
everant, jugulari juſſit, quis non factum ejus
dabat? Homines ſceleſtos, & factioſos, qui
litionibus remp. exagitaverant, merito neca-
s ajebant. Sed ea res magnæ initium cladis
it. Namque, uti quiſque domum, aut villam,
ſtremo aut vas, aut veſtimentum alicujus con-
piverat, dabat operam, ut is in proſcriptorum
mero eſſet. Ita illi, quibus Damaſippi mors læ-
iæ fuerat, paulo poſt ipſi trahebantur: neque
ius finis jugulandi fuit, quam Sulla omnis ſuos
itiis explevit. Atque ego hoc non in M. Tul-
; neque his temporibus vereor. Sed in magna
itate multa & varia ingenia ſunt. poteſt alio
mpore, alio conſule, cui item exercitus in ma-
ſit, falſum aliquid pro vero credi. Ubi hoc
emplo, per ſenatus decretum, conſul gladium
uxerit: quis illi finem ſtatuet, aut quis mode-
bitur? Majores noſtri P. C. neque conſilii, ne-
e audaciæ umquam eguere: neque ſuperbia
ſtabat, quo minus inſtituta aliena, ſi modo
oba erant, imitarentur. Arma atque tela mi-
aria ab Samnitibus, inſignia magiſtratuum ab
uſcis pleraque ſumſerunt: poſtremo, quod ubi-
e apud ſocios, aut hoſtis idoneum videbatur,
m ſummo ſtudio domi exſequebantur: imita-
, quam invidere, bonis, malebant. Sed eodem
o tempore Græciæ morem imitati, verberibus
imadvertebant in civis, de condemnatis ſum-
um ſupplicium ſumebant. Poſtquam reſpub.
olevit, & multitudine civium factiones va-

luere, circumveniri innocentes, alia hujuſce
di fieri cœpere: tunc lex Porcia, aliæque le
paratæ ſunt; quibus legibus exilium damn
permiſſum eſt. Hanc ego cauſſam P. C. quo-
nus conſilium novum capiamus, in primis -
gnam puto. Profecto virtus, atque ſapientia ma
in illis fuit, qui ex parvis opibus tantum imperi
fecere quam in nobis, qui ea bene parta vix
tinemus. Placet igitur eos dimitti, & augeri
ercitum Catilinæ? minume: ſed ita cenſeo;
blicandas eorum pecunias; ipſos in vinculis h
bendos per municipia, quæ maxume opibus v
lent: neu quis de his poſtea ad ſenatum refera
neve cum populo agat: qui aliter fecerit, ſen
tum exiſtumare, eum contra remp. & ſalute
omnium facturum.

52 Poſtquam Cæſar dicendi finem fecit; ceteri ve
bo, alius alii varie aſſentiebantur: at M. Porciu
Cato, rogatus ſententiam, hujuſcemodi oratio
nem habuit.

Longe mihi alia mens eſt P. C. cum res, atqu
pericula noſtra conſidero, & cum ſententias non
nullorum mecum ipſe reputo, illi mihi diſſeruiſ-
ſe videntur de pœna eorum, qui patriæ, parenti-
bus, aris, atque focis ſuis bellum paravere. res
autem monet, cavere ab illis magis, quam, quid
in illos ſtatuamus, conſultare. Nam cetera ma-
leficia tum perſequare, ubi facta ſunt: hoc, niſi
provideris, ne accidat: ubi evenit, fruſtra judi-
cia implores: Capta urbe, nihil fit reliqui victis.
Sed, per deos immortales, vos ego appello, qui
ſemper domos, villas, ſigna, tabulas veſtras plu-
ris, quam rempubl. feciſtis: ſi iſta, cujuſcumque
modi ſint, quæ amplexamini, retinere, ſi volu-
ptatibus veſtris ocium præbere vultis: expergi-
ſcimini aliquando, & capeſſite remp. Non agi-
tur de vectigalibus, non de ſociorum injuriis:
libertas, & anima noſtra in dubio eſt. Sæpenu-
mero P. C. multa verba in hoc ordine feci: ſæpe
de luxuria, atque avaritia noſtrorum civium
queſtus ſum: multoſque mortales ea cauſſa ad-
verſos habeo: qui mihi, atque animo meo nul-
lius unquam delicti gratiam feciſſent, haud facile
alte-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

terius lubidini malefacta condonabam. ſed, ea
metſi vos parvi pendebatis: tamen reſpub. fir-
a erat: opulentia negligentiam tolerabat. Nunc
ero non id agitur, boniſne, an malis moribus
ivamus: neque; quantum, aut quam magni-
cum imperium populi R. ſit; ſed, hæc cujuſ-
umque modi videntur, noſtra, an, nobiſcum
na, hoſtium futura ſint. Hic mihi quiſquam
anſuetudinem, & miſericordiam nominat? jam
ridem equidem nos vera rerum vocabula amiſi-
aus. quia, bona aliena largiri, liberalitas; ma-
arum rerum audacia, fortitudo vocatur: eo
eſp. in extremo ſita eſt. Sint ſane, quoniam
a ſe mores habent, liberales ex ſociorum fortu-
is: ſint miſericordes in furibus ærarii: ne illi
anguinem noſtrum largiantur: & dum paucis
celeratis parcunt, bonos omnis perditum eant,
ene, & compoſite C. Cæſar paulo ante in hoc
rdine de vita, & morte diſſeruit, credo falſa
xiſtumans ea, quæ de inferiis memorantur, di-
erſo itinere malos à bonis loco tetra, inculta,
œda atque formidoloſa habere. itaque cenſuit,
ecunias eorum publicandas, ipſos per munici-
ia in cuſtodiis habendos; videlicet, ne, ſi Ro-
næ ſint, aut à popularibus conjurationis, aut
multitudine conducta, per vim eripiantur.
Quaſi vero mali, atque ſceleſti tantummodo in
rbe, & non per totam Italiam ſint; aut non
bi plus poſſit audacia, ubi ad defendendum o-
pes minores ſunt. Quare vanum equidem hoc
conſilium eſt, ſi periculum ex illis metuit. ſin in
tanto omnium metu ſolus non timet; eo magis
refert, me mihi, atque vobis timere. Quare cum
de P. Lentulo, ceteriſque ſtatueris; pro certo
habetote, vos ſimul de exercitu Catilinæ & de
omnibus conjuratis decernere, quanto vos atten-
tius ea agetis; tanto illis animus infirmior erit,
ſi paullulum modo vos languere viderint: jam
omnes feroces aderunt. Nolite exiſtumare, ma-
jores noſtros armis remp. ex parva magnam fe-
ciſſe. Si ita res eſſet; multo pulcherrumam eam
nos haberemus, quippe ſociorum, atque civium,
præterea armorum, atque equorum major copia

 nobis,

nobis, quam illis, eſt. Sed alia fuere, quæ ill[illegible]
magnos fecere; quæ nobis nulla ſunt, domi i[illegible]
duſtria, foris juſtum imperium; animus in co[illegible]
ſulendo liber, neque delicto, neque lubidini ol[illegible]
noxius. Pro his nos habemus luxuriam, atqu[illegible]
avaritiam; publice egeſtatem, privatim opulen[illegible]
tiam: laudamus divitias, ſequimur inertiam: in[illegible]
ter bonos & malos diſcrimen nullum: omni[illegible]
virtutis præmia ambitio poſſidet. Neque mirum
ubi vos ſeparatim ſibi quiſque conſilium capitis
ubi domi voluptatibus, hic pecuniæ, aut gratiæ
ſervitis, eo fit, ut impetus fiat in vacuam remp.
Sed ego hæc omitto. Conjuravere cives nobiliſ-
ſimi patriam incendere. Gallorum gentem, infe-
ſtiſſumam nomini Romano, ad bellum arceſſunt:
dux hoſtium cum exercitu ſupra caput eſt. Vos
cunctamini etiam nunc, & dubitatis, quid intra
mœnia deprehenſis hoſtibus, faciatis? Miſerea-
mini, cenſeo. Deliquere homines adoleſcentuli
per ambitionem: atque etiam armatos dimittatis.
næ iſta vobis manſuetudo, & miſericordia, ſi
illi arma ceperint, in miſeriam vertet. Scilicet
res ipſa aſpera eſt, ſed vos non timetis eam, im-
mo vero maxume; ſed inertia & mollitia animi,
alius alium exſpectantes, cunctamini, videlicet
diis immortalibus confiſi, qui hanc Remp. in
maxumis ſæpe periculis ſervavere. Non votis
neque ſuppliciis muliebribus auxilia deorum pa-
rantur. vigilando, agendo, bene conſulendo, pro-
ſpere omnia cedunt. ubi ſocordiæ tete, atque
ignaviæ tradideris; nequicquam deos implores.
irati, infeſtique ſunt. Apud majores noſtros A.
Manlius Torquatus bello Gallico filium ſuum,
quod is contra imperium in hoſtem pugnaverat,
necari juſſit. atque ille egregius adoleſcens im-
moderatæ fortitudinis morte pœnas dedit. Vos
de crudeliſſumis parricidis quid ſtatuatis, cun-
ctamini? videlicet vita cetera eorum huic ſceleri
obſtat. Verum parcite dignitati Lentuli, ſi ipſe
pudicitiæ, ſi famæ, ſi diis, aut hominibus um-
quam ullis pepercit. ignoſcite Cethegi adoleſcen-
tiæ, niſi iterum jam patriæ bellum fecit. Nam
quid ego de Gabinio, Statilio, Cepario loquar?
quibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

uibus ſi quidquam penſi umquam fuiſſet, non ea
onſilia de rep. habuiſſent. Poſtremo, P. C. ſi
ie hercle peccato locus eſſet, facile paterer vos
ſa re corrigi, quoniam verba contemnitis: ſed
ndique circumventi ſumus: Catilina cum exer-
itu faucibus urget: alii intra mœnia, atque in
inu urbis ſunt hoſtes. neque parari, neque con-
uli quidquam occulte poteſt: quo magis prope-
andum eſt. Quare ita ego cenſeo; cum nefario
onſilio ſceleratorum civium reſp. in maxuma pe-
icula venerit, hique indicio T. Volturtii, & lega-
orum Allobrogum convicti, confeſſique ſint, cæ-
iem, incendia, aliaque fœda atque crudelia facino-
a in civis, patriamque paraviſſe; de confeſſis, ſic-
ti de manifeſtis rerum capitalium, more majorum
upplicium ſumendum.

Poſtquam Cato aſſedit; conſulares omnes, item- 53
que ſenatus magna pars, ſententiam ejus laudant,
irtutem animi ad cœlum ferunt: alii alios incre-
pantes timidos vocant: Cato clarus atque magnus
abetur: ſenatus decretum fit, ſicut ille cenſuerat.
Sed mihi, multa legenti multa audienti, quæ po-
pulus Rom. domi, militiæque, mari, atque terra
præclara facinora fecit, forte lubuit attendere,
quæ res maxume tanta negotia ſuſtinuiſſet. Scie-
bam ſæpenumero parva manu cum magnis legio-
nibus hoſtium contendiſſe: cognoveram, parvis
copiis bella geſta cum opulentis regibus: ad hoc,
ſæpe fortunæ violentiam toleraſſe: facundia Græ-
cos, gloria belli Gallos ante Romanos fuiſſe. Ac
mihi multa agitanti conſtabat, paucorum civium
egregiam virtutem cuncta patraviſſe: eoque fac-
tum, uti divitias paupertas, multitudinem pauci-
tas ſuperaret. Sed, poſtquam luxu, atque deſi-
dia civitas corrupta eſt; rurſus reſp. magnitudine
ſua imperatorum, atque magiſtratuum vitia ſuſten-
tabat, ac, ſicuti effœta parentum, multis tempe-
ſtatibus haud ſane quiſquam Romæ virtute ma-
gnus fuit. ſed memoria mea, ingenti virtute, di-
verſis moribus fuere viri duo, M. Cato, & C. Cæ-
ſar: quos, quoniam res obtulerat, ſilentio præteri-
re non fuit conſilium, quin utriuſque naturam, &
mores, quantum ingenio poſſem, aperirem. Igi- 45

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

tur his genus, ætas, eloquentia prope æqualia fue-
re: magnitudo animi par, item gloria, ſed ali-
alii. Cæſar beneficiis, ac munificentia magnus ha-
bebatur; integritate vitæ Cato. ille manſuetudine
& miſericordia clarus factus: huic ſeveritas digni-
tatem addiderat. Cæſar, dando, ſublevando, ig-
noſcendo; Cato, nihil largiundo, gloriam adep-
tus eſt. in altero miſeris perfugium; in altero ma-
lis pernicies. illius facilitas, hujus conſtantia lau-
dabatur. poſtremo Cæſar in animum induxerat,
laborare, vigilare; negotiis amicorum intentus,
ſua negligere; nihil denegare, quod dono dignum
eſſet; ſibi magnum imperium, exercitum, bellum
novum exoptabat, ubi virtus eniteſcere poſſet. At
Catoni ſtudium modeſtiæ, decoris, ſed maxume
ſeveritatis erat. Non divitiis cum divite, neque
factione cum factioſo; ſed cum ſtrenuo virtute, cum
modeſto pudore, cum innocente abſtinentia cer-
tabat; eſſe, quam videri, bonus malebat: ita,
quo minus gloriam petebat, eo magis adſequeba-
55 tur. Poſtquam uti dixi, ſenatus in Catonis ſen-
tentiam diſceſſit: conſul optimum factu ratus,
noctem, quæ inſtabat, ante capere, ne quid eo
ſpatio novaretur, triumviros, quæ ſupplicium poſ-
tulabat, parare jubet: ipſe, præſidiis diſpoſitis,
Lentulum in carcerem deducit: idem fit cæteris
per prætores. Eſt in carcere locus, quod Tullia-
num appellatur, ubi paululum aſcenderis ad læ-
vam, circiter XII. pedes humi depreſſus. eum mu-
niunt undique parietes, atque inſuper camera la-
pideis fornicibus vincta: ſed incultu, ténebris,
odore fœda, atque terribilis ejus facies. In eum
locum poſtquam demiſſus Lentulus, vindices re-
rum capitalium, quibus præceptum erat, laqueo
gulam fregere. Ita ille patricius, ex gente clariſ-
ſuma Corneliorum, qui conſulare imperium Romæ
habuerat, dignum moribus, factiſque ſuis exitium
vitæ invenit. De Cethego, Statilio, Gabinio, Ce-
pario eodem modo ſupplicium ſumtum eſt.

56 Dum ea Romæ geruntur, Catilina ex omni co-
pia, quam ipſe adduxerat, & Mallius habuerat,
duas legiones inſtituit, cohortes pro numero mi-
litum complet. dein, uti quiſque voluntarius, aut

ſociis in caſtra venerat, æqualiter diſtribue-
t; ac brevi ſpatio legiones numero hominum
pleverat: cum initio non amplius duobus mil-
ius habuiſſet. Sed ex omni copia circiter pars
arta erat militaribus armis inſtructa: ceteri,
quemque caſus armaverat, ſparos, aut lan-
as, alii præacutas ſudes portabant. Sed poſt-
iam Antonius cum exercitu adventabat, Catili-
per montes iter facere: modo ad urbem, mo-
in Galliam verſus caſtra movere; hoſtibus oc-
ſionem pugnandi non dare. Sperabat propediem
agnas copias ſe habiturum, ſi Romæ ſocii in-
pta patraviſſent. Interea ſervitia repudiabat,
ijus initio ad eum magnæ copiæ concurrebant,
oibus conjurationis fretus; ſimul alienum ſuis ra-
onibus videri cauſſam civium cum ſervis fugiti-
is communicaſſe. Sed, poſtquam in caſtra nun- 57
ius pervenit, Romæ conjurationem patefactam,
Lentulo, & Cethego, ceteriſque, quos ſupra
iemoravi, ſupplicium ſumtum: plerique, quos
d bellum ſpes rapinarum, aut novarum rerum
udium illexerat, dilabuntur, reliquos Catilina
er montes aſperos magnis itineribus in agrum
Piſtorienſem abducit, eo conſilio, uti per trami-
es occulte profugerent in Galliam. At Q. Metel-
us Celer cum tribus legionibus in agro Piceno
ræſidebat, ex difficultate rerum eadem ille exi-
tumans, quæ ſupra diximus, Catilinam agitare.
gitur, ubi iter ejus ex perfugis cognovit, caſtra
propere movit, ac ſub ipſis radicibus montium
onſedit, qua illi deſcenſus erat in Galliam pro-
peranti. Neque tamen Antonius longe aberat, ut-
pote qui magno exercitu locis æquioribus expe-
ditos in fugam ſequeretur. Sed Catilina, poſtquam 58
vidit montibus, atque copiis hoſtium ſeſe clauſum,
in urbe res adverſas, neque fugæ, neque præſidii
ullam ſpem, optumum factu ratus in tali re for-
tunam belli tentare, ſtatuit cum Antonio quam
primum confligere. Itaque concione advocata,
hujuſcemodi orationem habuit.

Compertum ego habeo, milites, verba viris
virtutem non addere; neque ex ignavo ſtrenuum,
neque fortem ex timido exercitum oratione im-

peratoris fieri. Quanta cujuſque animo audac natura, aut moribus ineſt, tanta in bello patei ſolet. Quem neque gloria, neque pericula excitar nequicquam horrere. timor animi auribus officit Sed ego vos, quo pauca monerem, advocavi; ſimul uti cauſſam conſilii mei aperirem. Scitis equidem, milites ſocordia, atque ignavia Lentuli, quantam ipſi, nobiſque cladem attulerit; quoque modo, dum ex urbe præſidia opperior, in Galliam proficiſci nequiverim. Nunc vero, quo in loco res noſtræ ſint, juxta mecum omnes intelligitis. Exercitus hoſtium duo, unus ab urbe, alter à Gallia obſtant: diutius in his locis eſſe, ſi maxume animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egeſtas prohibet. Quocunque ire placet ferro iter aperiundum eſt. Quapropter vos moneo, uti forti, atque parato animo ſitis; &, cum prœlium inibitis, memineritis, vos divitias, decus, gloriam, præterea libertatem, atque patriam in dextris veſtris portare. Si vincimus; omnia nobis tuta erunt. commeatus abunde. municipia, atque coloniæ patebunt. ſin metu ceſſerimus, eadem illa adverſa fient: neque locus, neque amicus quiſquam teget, quem arma non texerint. Præterea, milites, non eadem nobis, & illis neceſſitudo impendet. Nos pro patria, pro libertate, pro vita certamus: illis ſupervacaneum eſt pro potentia paucorum pugnare. quo audacius aggredimini, memores priſtinæ virtutis. Licuit vobis cum ſumma turpitudine in exilio ætatem agere. potuiſtis nonnulli Romæ, amiſſis bonis, alienas opes exſpectare. quia illa fœda, atque intoleranda viris videbantur, hæc ſequi decreviſtis. Si hæc relinquere vultis, audacia opus eſt. Nemo, niſi victor, pace bellum mutavit. Nam, in fuga ſalutem ſperare, cum arma, quîs corpus tegitur, ab hoſtibus avertere; ea vero dementia eſt. Semper in prœlio iis maxumum eſt periculum, qui maxume timent: audacia pro muro habetur. Cum vos conſidero, milites; & cum facta veſtra æſtumo: magna me ſpes victoriæ tenet. Animus, ætas, virtus veſtra me hortantur, præterea neceſſitudo, quæ etiam timidos fortis facit. nam, multitudo hoſtium ne

circum-

ꝛcumvenire queat, prohibent angustiæ loci. ıod ſi virtuti veſtræ fortuna inviderit, cavete, ne ılti animam amittatis; neu capiti potius, ſicuti cora, trucidemini, quam virorum more pugnan-ı, cruentam atque luctuoſam victoriam hoſtibus linquatis.

Hæc ubi dixit; paullulum commoratus, ſigna nere jubet; atque inſtructos ordines in locum uum deducit: dein, remotis omnium equis, o militibus, exæquato periculo, animus am-ior eſſet, ipſe pedes exercitum pro loco, at-c copiis inſtruit. Nam, uti planities erat inter ſi-tros montis, & ab dextera rupes aſpera, octo hortes in fronte conſtituit; reliqua ſigna in ſub-iis arctius collocat. Ab his centurionis omnis & ocatos, præterea ex gregariis militibus optu-ꝛ quemque armatum in primam aciem ſubdu-:, C. Mallium in dextra, Fæſulanum quemdam ſiniſtra parte curare jubet: ipſe cum libertis, calonibus propter Aquilam adſiſtit; quam bel-Cimbrico C. Marius in exercitu habuiſſe dice-tur. At ex altera parte C. Antonius, pedibus æ-r, quod prælio adeſſe nequebat, M. Petreio le-to exercitum permittit. Ille cohortes vetera-s, quas tumulti cauſſa conſcripſerat, in fronte, ſt eas ceterum exercitum in ſubſidiis locat. Ip-equo circumiens, unumquemque nominans, pellat, hortatur, rogat, uti meminerint ſe con-a latrones inermes, pro patria, pro liberis, pro ris, atque focis ſuis certare. Homo militaris, ıod amplius annos triginta tribunus, aut præfec-ıs, aut legatus, aut prætor cum magna gloria in ercitu fuerat, plerosque ipſos, factaque eorum rtia noverat; ea commemorando, militum ani-os accendebat. Sed, ubi, omnibus rebus explo-tis, Petreius tuba ſignum dat, cohortes paulla-m incedere jubet, idem facit hoſtium exercitus. oſtquam eo ventum eſt, unde à ferentariis præ-um committi poſſet; maxumo clamore, infeſtis gnis concurrunt: pila omittunt: gladiis res geri-ır. Veterani, priſtinæ virtutis memores, cominus criter inſtare, illi haud timidi reſiſtunt: maxuma certatur. Interea Catilina cum expeditis in pri-

ma acie verſari: laborantibus ſuccurrere: integre
pro ſauciis accerſere: omnia providere: multur
ipſe pugnare, ſæpe hoſtem ferire: ſtrenui militi
& boni imperatoris officia ſimul exſequebatur. Pe
treius, ubi videt Catilinam contra: ac ratus erat
magna vi tendere; cohortem prætoriam in medios
hoſtes inducit; eoſque perturbatos, atque alios ali-
bi reſiſtentes, interficit: deinde utrimque ex late-
ribus ceteros aggreditur. Mallius, & Fæſulanus
in primis pugnantes cadunt. Poſtquam fuſas copias,
ſeque cum paucis relictum videt Catilina, memor
generis, atque priſtinæ dignitatis ſuæ, in confer-
tiſſumos hoſtes incurrit, ibique pugnans confodi-
tur. Sed, confecto prælio, tum vero cerneres
quanta audacia, quantaque animi vis fuiſſet in
exercitu Catilinæ. Nam fere, quem quiſque vivus
pugnando locum ceperat, eum, amiſſa anima, cor-
pore tegebat. Pauci autem, quos medios cohors
prætoria disjecerat, paullo diverſus, ſed omnes
tamen adverſis vulneribus, conciderant. Catilina
vero longe à ſuis inter hoſtium cadavera repertus
eſt, paullulum etiam ſpirans, ferociamque animi,
quam habuerat vivus, in vultu retinens. Poſtre-
mo, ex omni copia, neque in prœlio, neque in fu-
ga quiſquam civis ingenuus captus eſt. Ita cuncti
ſuæ, hoſtiumque vitæ juxta pepercerant. Neque
tamen exercitus populi R. lætam, aut incruentam
victoriam adeptus erat. Nam ſtrenuiſſumus quiſ-
que aut occiderat in prœlio, aut graviter vulnera-
tus diſceſſerat. Multi autem, qui e caſtris viſundi,
aut ſpoliandi gratia proceſſerant, volventes hoſti-
lia cadavera, amicum alii, pars hoſpitem, aut co-
gnatum reperiebant. Fuere item, qui inimicos
ſuos cognoſcerent. Ita varie per omnem exerci-
tum lætitia, mæror, luctus, atque gaudia agita-
bantur.

Finis Belli Catilinarii.

C. SAL-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

C. SALLUSTII CRISPI JUGURTHA,

SEU

BELLUM JUGURTHINUM.

FAlſo queritur de natura ſua genus humanum, quod imbecille, atque ævi brevis, forte potius, quam virtute, regatur. Nam contra reputando, neque majus aliud, ne-e præſtabilius invenias; magiſque naturæ induſ-am hominum, quam vim, aut tempus deeſſe. d dux, atque imperator vitæ mortalium, ani-ıs eſt: qui ubi ad gloriam virtutis via graſſatur, unde pollens potenſque, & clarus eſt, neque rtuna eget; quippe quæ probitatem, induſtriam, iaſque artis bonas neque dare, neque eripere iquam poteſt. ſin captus pravis cupidinibus, ad ertiam, & voluptatis corporis peſſum datus eſt rnicioſa lubidine pauliſper uſus: ubi per ſocor-am vires, tempus, ingenium defluxere, naturæ firmitas accuſatur: ſuam quique culpam actores l negotia transferunt. Quod ſi hominibus bo-rum rerum tanta cura eſſet, quanto ſtudio alie-a, ac nihil profutura, multum etiam periculoſa etunt; neque regerentur magis, quam regerent aſus; & eo magnitudinis procederent, ubi pro ortalibus, gloria æterni fierent. Nam uti genus ominum compoſitum ex corpore, & anima eſt: a res cunctæ, ſtudiaque omnia, noſtra corporis lia, alia animi naturam ſequuntur. Igitur præ-lara facies, magnæ divitiæ, ad hoc vis corporis, t alia omnia hujuſcemodi brevi dilabuntur; at in-enii egregia facinora, ſicuti anima, immortalia unt. poſtremo, corporis & fortunæ bonorum, uti aitium, ſic finis eſt; omniaque orta occidunt, & ucta ſeneſcunt. animus incorruptus, æternus, ector humani generis, agit, atque habet cuncta, eque ipſe habetur. Quo magis pravitas eorum admiranda

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

miranda eſt, qui, dediti corporis gaudiis, per luxum atque ignaviam ætatem agunt: ceterum ingenium, quo neque melius, neque amplius in natura mortalium eſt, in cultu atque ſocordia torpeſcere ſinunt, cum præſertim tam multæ, variæque ſint artes animi, quibus ſumma claritudo paratur.

3 Verum ex his magiſtratus, & imperia, poſtremo omnis cura rerum publicarum, minume mihi hac tempeſtate cupiunda videntur: quoniam neque virtuti honos datur, neque illi, quibus per fraudem jus fuit, tuti, aut eo magis honeſti ſunt. Nam vi quidam regere patriam, aut parentes, quamquam & poſſis, & delicta corrigas: tamen importunum eſt: cum præſertim omnes rerum mutationes cædem, fugam, aliaque hoſtilia portendant. Fruſtra autem niti, neque aliud, ſe fatigando, niſi odium quærere, extremæ dementiæ eſt: niſi forte quem inhoneſta & pernicioſa lubido tenet, potentiæ paucorum decus atque libertatem ſuam gratificari.

4 Ceterum ex aliis negotiis, quæ ingenio exercentur, in primis magno uſui eſt memoria rerum geſtarum: cujus de virtute quia multi dixere, prætereundum puto: ſimul, ne per inſolentiam quis exiſtumet memet ſtudium meum laudando extollere. Atque ego credo fore, qui, quia decrevi procul à republica ætatem agere, tanto tamque utili labori meo nomen inertiæ imponant: certe quibus maxuma induſtria videtur, ſalutare plebem, & conviviis gratiam quærere. Qui ſi reputaverint, & quibus ego temporibus magiſtratum adeptus ſum; & quales viri idem aſſequi nequiverint; & poſtea, quæ genera hominum in ſenatum pervenerint: profecto exiſtumabunt, me magis merito, quam ignavia, judicium animi mei mutaviſſe; majuſque commodum ex otio meo, quam ex aliorum negotiis, reip. venturum. Nam ſæpe audivi, Q. Maxumum, P. Scipionem, præterea civitatis noſtræ præclaros viros ſolitos ita dicere; cum majorum imagines intuerentur, vehementiſſume ſibi animum ad virtutem accendi. ſcilicet non ceram illam, neque figuram tantam vim in ſeſe habere, ſed memoria rerum geſtarum eam flammam egregiis viris in pectore creſcere,

neque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

…que prius ſedari, quam virtus eorum famam …ue gloriam adæquaverit. At contra, quis eſt …nium his moribus, quin divitiis, & ſumtibus, … probitate, neque induſtria, cum majoribus … contendat? etiam homines novi, qui antea … virtutem ſoliti erant nobilitatem antevenire, …tim, & per latrocinia potius, quam bonis ar…as, ad imperia & honores nituntur. Proinde …ſi prætura, & conſulatus, atque alia omnia hu…cemodi per ſe ipſa clara, & magnifica ſint, ac …a perinde habeantur, ut eorum, qui ea ſuſti…it, virtus eſt. Verum ego liberius, altiuſque pro…ſi, dum me civitatis morum piget: tædetque. …nc ad incœptum redeo.

Bellum ſcripturus ſum, quod populus R. cum 5 …gurtha rege Numidarum geſſit: primum, quia …gnum & atrox, variaque victoria fuit: dein, …ia tum primum ſuperbiæ nobilitatis obviam …m eſt. quæ contentio divina & humana cuncta …rmiſcuit, eoque vecordiæ proceſſit: uti ſtudiis …ilibus bellum, atque vaſtitas Italiæ finem fa…rent. Sed prius quam hujuſcemodi rei initium …pedio, pauca ſupra repetam: quo, ad cognoſcen…m, omnia illuſtria magis, magiſque in aperto …t. Bello Punico ſecundo, quo dux Carthagi…nſium Hannibal, poſt magnitudinem nominis …omani, Italiæ opes maxume attriverat: Maſi…ſa rex Numidarum, in amicitiam receptus à … Scipione, cui poſtea Africano cognomen ex …rtute fuit, multa & præclara rei militaris faci…ra fecerat: ob quæ, victis Carthaginienſibus, & …pto Syphace, cujus in Africa magnum, atque …e imperium valuit, populus R. quaſcumque ur…s, & agros manu ceperat, regi dono dedit. Igi…r amicitia Maſiniſſæ bona atque honeſta nobis …rmanſit; ſed imperii, vitæque ejus, finis idem …it. Dein Micipſa filius regnum ſolus obtinuit, …anaſtabale, & Guluſſa fratribus morbo abſum…. Is Atherbalem, & Hiempſalem ex ſeſe genuit; …gurthamque filium Manaſtabalis fratris, quem …aſiniſſa, quod ortus ex concubina erat, priva…m reliquerat, eodem cultu, quo liberos ſuos, …mi habuit. Qui, ubi primum adolevit, pollens 6 viribus,

viribus, decora facie, ſed multo maxume ingenio validus; non ſe luxu, neque inertiæ corrumpendum dedit; ſed, uti mos gentis illius eſt, equitare, jaculari, curſu cum æqualibus certare; &, cum omnis gloria anteiret, omnibus tamen carus eſſe: ad hoc, pleraque tempora in venando agere; leonem atque alias feras primus, aut imprimis ferire; plurimum facere, & minumum ipſe de ſe loqui. Quibus rebus Micipſa tametſi initio lætus fuerat, exiſtumans virtutem Jugurthæ regno ſuo gloriæ fore: tamen poſtquam hominem adoleſcentem, exacta ætate ſua, & parvis liberis, magis magiſque creſcere intelligit, vehementer eo negotio permotus, multa cum animo ſuo volvebat. Terrebat eum natura mortalium avida imperii, & præceps ad explendam animi cupidinem; præterea, opportunitas ſuæ liberorumque ætatis, quæ etiam mediocres viros ſpe prædæ transverſos agit. ad hoc, ſtudia Numidarum in Jugurtham accenſa: ex quibus, ſi talem virum dolis interfeciſſet, ne qua ſeditio, aut bellum oriretur,
7 anxius erat. His difficultatibus circumventus, ubi videt, neque per vim, neque inſidiis opprimi poſſe hominem tam acceptum popularibus, quod erat Jugurtha manu promtus, & appetens gloriæ militaris, ſtatuit eum objectare periculis, & eo modo fortunam tentare. Igitur bello Numantino Micipſa, cum populo R. equitum atque peditum auxilia mitteret: ſperans vel oſtentando virtutem, vel hoſtium ſævitia facile eum occaſurum, præfecit Numidis, quos in Hiſpaniam mittebat, ſed ea res longe aliter, ac ratus erat, evenit. Nam Jugurtha ut erat impigro atque acri ingenio, ubi naturam P. Scipionis, qui tum Romanis imperator erat, & morem hoſtium cognovit; multo labore, multaque cura, præterea modeſtiſſume parendo, & ſæpe obviam eundo periculis, in tantam claritudinem brevi pervenerat, uti noſtris vehementer carus, Numantinis maxumo terrori eſſet. Ac ſane, quod difficillumum in primis eſt; & prælio ſtrenuus erat, & bonus conſilio: quorum alterum ex providentia timorem, alterum ex audacia temeritatem adferre pleramque ſolet. Igitur imperator omnes

nes fere res aſperas per Jugurtham agere, in
nicis habere, magis magiſque eum indies ample-
i quippe cujus neque conſilium, neque inceptum
lum fruſtra erat. Huc accedebat munificentia
imi, & ingenii ſollertia: quibus rebus ſibi mul-
s ex Romanis familiari amicitia conjunxerat. 8
a tempeſtate in exercitu noſtro fuere complu-
s novi, atque nobiles, quibus divitiæ bono ho-
ſtoque potiores erant, factioſi, domi potentes,
ud ſocios clari magis, quam honeſti; qui Ju-
rthæ non mediocrem animum pollicitando ac-
ndebant, ſi Micipſa rex occidiſſet, fore uti ſo-
s imperio Numidiæ potiretur: in ipſo maxumam
rtutem, Romæ omnia venalia eſſe. Sed poſt-
uam, Numantia deleta, P. Scipio dimittere au-
ilia, & ipſe reverti domum decrevit: donatum,
que laudatum magnifice pro concione Jugur-
am in prætorium adduxit; ibique ſecreto mo-
uit, uti potius publice, quam privatim, ami-
tiam populi Romani coleret, neu quibus largi-
inſueſceret, periculoſe à paucis emi, quod mul-
rum eſſet. ſi permanere vellet in ſuis artibus,
ltro illi & gloriam, & regnum venturum: ſin
roperantius pergeret, ſuamet ipſum pecunia præ-
ipitem caſurum. Sic locutus, cum litteris eum,
uas Micipſæ redderet, dimiſit. earum ſententia
æc erat. Jugurthæ tui bello Numantino longe 9
naxuma virtus fuit: quam rem tibi certo ſcio
audio eſſe. nobis ob merita ſua carus eſt: ut
dem S. P. Q. R. ſit, ſumma ope nitemur. Tibi
uidem pro noſtra amicitia gratulor. en habes vi-
um dignum te, atque avo ſuo Maſiniſſa. Igitur
ex, ubi ea quæ fama acceperat, ex litteris im-
eratoris ita eſſe cognovit, cum virtute, tum
ratia viri permotus, flexit animum ſuum; &
Jugurtham beneficiis vincere aggreſſus eſt, ſta-
mque eum adoptavit, & teſtamento pariter cum
iliis hæredem inſtituit. Sed ipſe paucos poſt an-
os, morbo, atque ætate confectus, cum ſibi fi-
em vitæ adeſſe intelligeret, coram amicis, &
ognatis, itemque Atherbale, & Hiempſale fi-
iis, dicitur hujuſcemodi verba cum Jugurtha 10
abuiſſe.

Parvum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Parvum ego te, Jugurtha, amiſſo patre, ſi ſpe, ſine opibus, in meum regnum accepi, ex ſtumans non minus me tibi, quam ſi genuiſſen ob beneficia charum fore. neque ea res falſum n habuit. Nam ut alia magna, & egregia tua omi tam, noviſſume rediens Numantia, meque re gnumque meum gloria honoraviſti: tuaque vi tute nobis Romanos ex amicis amiciſſumos fec ſti: in Hiſpania nomen familia renovatum eſt poſtremo, quod difficilumum inter mortalis eſt gloria invidiam viciſti. Nunc, quoniam mihi na tura finem vitæ facit, per hanc dextram, per re gni fidem moneo, obteſtorque, uti hos, qui tib genere propinqui, beneficio meo fratres ſunt, ca ros habeas; neu malis alienos adjungere, quam ſanguine conjunctos retinere. Non exercitus, ne que theſauri, præſidia regni ſunt, verum ami ci; quos neque armis cogere, neque auro parare queas: officio & fide pariuntur. Quis autem amicior, quam frater fratri? aut quem alienum fidum invenies, ſi tuis hoſtis fueris? Equidem e go regnum vobis trado firmum, ſi boni eritis; ſi mali, imbecillum. Nam concordia res parvæ cre ſcunt, diſcordia maxumæ dilabuntur. Cæterum ante hos te, Jugurtha, quia ætate, & ſapientia prior es, ne aliter quid eveniat, providere decet. Nam in omni certamine, qui opulentior eſt, etiam ſi accipit injuriam, tamen, quia plus poteſt, facere videtur. Vos autem, Atherbal, & Hiempſal, colite, obſervate talem hunc virum: imitamini virtutem, & enitimini, ne ego meliores liberos ſumſiſſe videar, quam genuiſſe.

Ad ea Jugurtha, tametſi regem ficta locutum intelligebat, & ipſe longe aliter animo agitabat; tamen pro tempore benigne reſpondit. Micipſa paucis poſt diebus moritur. Poſtquam illi more regio juſta magnifice fecerant, reguli in unum convenerunt, ut inter ſe de negotiis cunctis diſceptarent. Sed Hiempſal, qui minimus ex illis erat, natura ferox, etiam antea ignobilitatem Jugurthæ, quia materno genere impar erat, deſpiciens, dextera Atherbalem adſedit; ne medius ex tribus, quod & apud Numidas honori ducitur, Jugur-

tha

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

foret. Dein tamen, ut ætati concederet, fati-
us à fratre, vix in partem alteram transductus
. Ibi cum multa de adminiſtrando imperio diſ-
erent, Jugurtha inter alias res jacit, oportere
nquennii conſulta, & decreta omnia reſcindi.
m per ea tempora confectum annis Micipſam
um animo valuiſſe. Tum idem Hiempſal pla-
e ſibi reſpondit: nam ipſum illum tribus his
oxumis annis adoptione in regnum perveniſſe.
uod verbum in pectus Jugurthæ altius, quam
iſquam ratus, deſcendit. Itaque ex eo tempore
& metu anxius, moliri, parare, atque ea mo-
in animo habere, quibus Hiempſal per dolum
peretur. Quæ ubi tardius procedunt, neque le-
tur animus ferox: ſtatuit quovis modo inceptum
rficere. Primo conventu, quem ab regulis fa- 12
um ſupra memoravi, propter diſſenſionem pla-
erat dividi theſauros, finiſque imperii ſingulis
nſtitui. Itaque ad utramque rem tempus de-
rnitur, ſed maturius ad pecuniam diſtribuen-
m. Reguli interea in loca propinqua theſauris
ius alio conceſſere. Sed Hiempſal in oppido
hirmida forte ejus utebatur domo, qui proxu-
us lictor Jugurthæ, carus acceptuſque ei ſem-
r fuerat: quem ille caſu miniſtrum oblatum pro-
iſſis onerat, impellitque, uti tanquam ſuam do-
um viſens eat; portarum claves adulterinas pa-
t; nam veræ ad Hiempſalem referebantur: ce-
rum, ubi res poſtularet, ſe ipſum cum magna
nturum manu. Numida mandata brevi confi-
t: atque, uti doctus erat, noctu Jugurthæ mi-
tes introducit. Qui poſtquam in ædes irrupere:
iverſi regem quærere dormientis alios, alios oc-
urſantis interficere: ſcrutari loca abdita; clau-
effringere: ſtrepitu & tumultu omnia miſcere:
um interim Hiempſal reperitur, occultans ſe tu-
urio mulieris ancillæ, quo initio pavidus, & ig-
arus loci profugerat. Numidæ caput ejus, uti
uſſi erant, ad Jugurtham referunt. Ceterum fa- 13
na tanti facinoris per omnem Africam brevi divul-
gatur: Atherbalem, omniſque, qui ſub Micipſæ
mperio fuerant, metus invadit. In duas partis
liſcedunt Numidæ: plures Atherbalem ſequuntur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

ſed illum alterum bello meliores. Igitur Jugurtha quam maxumas poteſt copias armat: urbis partim vi, alias voluntate imperio ſuo adjungit: omnem Numidiæ imperare parat. Atherbal, tametſi Romam legatos miſerat, qui ſenatum docerent de cæde fratris, & fortunis ſuis: tamen fretus multitudine militum, parabat armis contendere. Sed ubi res ad certamen venit, victus ex prœlio profugit in provinciam, ac dehinc Romam contendit. Tum Jugurtha patratis conſiliis, poſtquam omni Numidia potiebatur, in otio facinus ſuum cum animo reputans, timere populum Roman. neque advorſus iram ejus uſquam, niſi in avaritia nobilitatis, & pecunia ſua, ſpem habere. Itaque, paucis diebus, cum auro argentoque multo legatos Romam mittit: quîs præcipit, uti primum veteres amicos muneribus expleant: dein novos acquirant: poſtremo, quemcumque poſſint largiundo parare, ne cunctentur. Sed ubi Romam legati venere, & ex præcepto regis hoſpitibus, aliiſque, quorum ea tempeſtate in ſenatu auctoritas pollebat, magna munera miſere: tanta commutatio inceſſit, ut ex maxuma invidia in gratiam & favorem nobilitatis Jugurtha veniret. Quorum pars ſpe, alii præmio inducti ſingulos, ex ſenatu ambiundo nitebantur, ne gravius in eum conſuleretur. igitur, ubi legati ſatis-confidunt, die conſtituto ſenatus utriſque datur. Tum Atherbalem hoc modo locutum accepimus.

P. C. Miſipſa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo procurationem exiſtumarem meam; ceterum jus, & imperium penes vos eſſe: ſimul eniterer domi militiæque quam maxumo uſui eſſe populo Rom. vos mihi cognatorum, vos in locum animum ducerem: ſi ea feciſſem, in veſtra amicitia exercitum, divitias, munimenta regni me habiturum. Quæ præcepta patris mei cum agitarem; Jugurtha, homo omnium, quos terra ſuſtinet, ſceleratiſſumus, contemto imperio veſtro, Maſiniſſæ me nepotem, utique ab ſtirpe ſocium atque amicum populi Roman. regno fortuniſque omnibus expulit. Atque ego, P. C. quoniam eo miſe-

riarum

rum venturus eram, vellem, potius ob mea,
m ob majorum meorum beneficia poſſe me è
is auxilium petere, ac maxume deberi mihi
eficia à populo Roman. quibus non egerem;
undum ea, ſi deſideranda erant, uti debitis
rer. Sed quoniam parum tuta per ſe ipſa pro-
as eſt, neque mihi in manu fuit, Jugurtha qua-
foret: ad vos confugi P. C. quibus, quod mihi
ſertum eſt, cogor prius oneri, quam uſui eſ-
Cæteri reges, aut bello victi in amicitiam à
bis recepti ſunt, aut in ſuis dubiis rebus ſo-
tatem veſtram appetiverunt. Familia noſtra
m populo Roman. bello Carthaginienſi amici-
m inſtituit, quo tempore magis fides ejus quam
tuna petenda erat. Quorum progeniem vos
C. nolite pati me nepotem Maſiniſſæ fru-
a à vobis auxilium petere. Si ad impetran-
m nihil cauſſæ haberem, præter miſerandam
rtunam; quod paullo ante rex genere, fa-
, atque copiis potens, nunc deformatus æru-
is, inops, alienas opes exſpecto: tamen
at majeſtatis populi Roman. prohibere inju-
am; neque pati, cujuſquam regnum per ſcelus
eſcere. Verum ego iis finibus ejectus ſum,
os majoribus meis populus Roman. dedit:
de pater, & avus meus una vobiſcum expule-
Syphacem, & Carthaginienſes. Veſtra benefi-
mihi erepta ſunt, P. C. vos in mea injuria
ſpecti eſtis. Eheu me miſerum! huccine, Mi-
pſa pater, beneficia tua evaſere uti quem tu
rem cum liberis tuis, regnique participem
ciſti, is potiſſimum ſtirpis tuæ exſtinctor ſit?
mquamne ergo familia noſtra quieta erit?
mper ne in ſanguines, ferro, fuga verſabi-
ur? Dum Carthaginienſes incolumes fuere,
re omnia ſæva patiebamur. Hoſtis ab latere:
os amici procul: ſpes omnis in armis erat.
oſtquam illa peſtis ex Africa ejecta eſt, læti
cem agitabamus: quippe, quis hoſtis nullus
rat, niſi forte quem vos juſſiſſetis. Ecce au-
m ex improviſo Jugurtha, intoleranda au-
acia, ſcelere, atque ſuperbia ſeſe efferens,
atre meo, atque eodem propinquo ſuo inter-
 fecto,

fecto, primum regnum ejus ſceleris ſui prædam fecit: poſt, ubi me iiſdem dolis nequit capere nihil minus, quam vim aut bellum exſpectantem in imperio veſtro, ſicuti videtis, extorrem patria domo, inopem, & coopertum miſeriis effecit, ut ubivis tutius, quam in meo regno eſſem. Ego ſic exiſtumabam, P. C. uti prædicantem audiveram patrem meum; qui veſtram amicitiam diligenter colerent, eos multum laborem ſuſcipere, ceterum ex omnibus maxime tutos eſſe. Quod in familia noſtra fuit, præſtitit, ut in omnibus bellis adeſſet vobis: nos uti per otium tuti ſimus, in manu veſtra eſt, P. C. Pater nos duos fratres reliquit: tertium Jugurtham beneficiis ſuis ratus eſt nobis conjunctum fore. Alter eorum necatus: alter ipſe ego manus impias vix effugi. Quid agam? aut quo potiſſumum infelix accedam; generis præſidia omnia exſtincta ſunt: pater, uti neceſſe erat, naturæ conceſſit: fratri, quem minume decuit, propinquus per ſcelus vitam eripuit: affinis, amicos, propinquos ceteros meos, alium alii clade oppreſſit: capti ab Jugurtha, pars in crucem acti, pars beſtiis objecti ſunt: pauci, quibus relicta eſt anima, clauſi in tenebris cum mœrore & luctu, morte graviorem vitam exigunt. Si omnia, quæ aut amiſi, aut ex neceſſariis adverſa facta ſunt, incolumia manerent: tamen, ſi quid ex improviſo mali accidiſſet, vos implorarem, P. C. quibus pro magnitudine imperii, jus & injurias omnis, curæ eſſe decet. Nunc vero exul patria, domo, ſolus, atque omnium honeſtarum rerum egens, quos accedam, aut quos appellem? nationes ne, an reges, qui omnes familiæ noſtræ ob veſtram amicitiam infeſti ſunt? an quoquam mihi adire licet, ubi non majorum meorum hoſtilia monumenta plurima ſint? an quiſquam noſtri miſereri poteſt qui aliquando vobis hoſtis fuit? Poſtremo, Maſiniſſa nos ita inſtituit, P. C. ne quem coleremus, niſi populum R. ne ſocietates, ne fœdera nova acciperemus: abunde magna præſidia nobis in veſtra amicitia fore: ſi huic imperio fortuna mutaretur, una occidendum nobis eſſe. Virtute, ac diis volentibus, magni eſtis & opulenti: omnia ſecunda,

&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

obedientia ſunt: quo facilius ſociorum injurias
are licet. Tantum illud vereor, ne quos priva-
amicitia Jugurthæ, parum cognita, tranſvor-
agat: quos ego audio maxuma ope niti, am-
e, fatigare vos ſingulos, ne quid de abſente,
ognita cauſſa, ſtatuatis: fingere me verba, &
gam ſimulare, cui licuerit in regno manere.
od utinam illum, cujus impio facinore in has
ſerias projectus ſum, eadem hæc ſimulantem
eam: & aliquando aut apud vos, aut apud deos
mortalis rerum humanarum cura oriatur: ut il-
, qui nunc ſceleribus ſuis ferox atque præclarus
, omnibus malis excruciatus impietatis in pa-
atem noſtrum, fratris mei necis, mearumque
ſeriarum gravis pœnas reddat. Jam jam frater
imo meo cariſſume, quamquam tibi immaturo,
, unde minume decuit, vita erepta eſt, tamen
tandum magis, quam dolendum puto caſum
um. Non enim regnum, ſed fugam, exilium,
eſtatem, & has omnis, quæ me premunt, ærum-
s cum anima ſimul amiſiſti; at ego infelix in tan-
mala præcipitatus, pulſus ex patrio regno, re-
m humanarum ſpectaculum præbeo: incertus
iid agam, tuas ne injurias perſequar, ipſe auxi-
egens, an regno conſulam, cujus vitæ, neciſ-
ue poteſtas ex opibus alienis pendet. Utinam,
nori, fortunis meis honeſtus exitus eſſet: ne vi-
re contemtus viderer, ſi defeſſus malis injuriæ
onceſſiſſem. Nunc quoniam neque vivere lubet,
eque mori licet ſine dedecore, P. C. per vos,
er liberos, atque parentes veſtros, per majeſta-
em populi R. ſubvenite miſero mihi: ite obviam
ijuriæ: nolite pati regnum Numidiæ, quod ve-
rum eſt, per ſcelus, & ſanguinem familiæ no-
ræ tabeſcere.

Poſtquam rex finem loquendi fecit: legati Ju- 15
urthæ largitione magis, quam cauſſa freti, pau-
is reſpondent: Hiempſalem, ob ſævitiam ſuam,
b Numidis interfectum: Atherbalem ultro bellum
nferentem, poſtquam ſuperatus ſit, queri, quod
njuriam facere nequiiſſet: Jugurtham ab ſenatu
etere, ne ſe alium putarent, ac Numantiæ cogni-
us eſſet; neu verba inimici ante facta ſua pone-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

ret. Deinde utrique curia egrediuntur. Senatu ſtatim conſulitur: fautores legatorum, præterea magna pars gratia depravata, Atherbalis dict contemnere: Jugurthæ virtutem laudibus extolle re; gratia, voce, denique omnibus modis pro alieno ſcelere & flagitio, ſua quaſi pro gloria, niteban tur. at contra pauci, quibus bonum & æquum di vitiis carius erat, ſubveniundum Atherbali, & Hiempſalis mortem ſevere vindicandam cenſebant. ſed ex omnibus maxume Æmilius Scaurus, homo nobilis, impiger, factioſus, avidus potentiæ, honoris, divitiarum; ceterum vitia ſua callide occultans. Is poſtquam videt regis largitionem famoſam, impudentemque, veritus, quod in tali re ſolet, ne polluta licentia invidiam accenderet,
16 animum à conſueta lubidine continuit. Vicit tamen in ſenatu pars illa, quæ vero pretium aut gratiam anteferebat. Decretum fit, uti decem legati regnum; quod Micipſa obtinuerat, inter Jugurtham, & Atherbalem dividerent. cujus legationis princeps fuit L. Opimius, homo clarus, & tum in ſenatu potens, quia conſul, C. Graccho & M. Fulvio interfectis, acerrume vindictam nobilitatis in plebem exercuerat. Eum Jugurtha, tametſi Romæ in amicis habuerat, tamen curatiſſume recepit: dando, & pollicendo multa, perfecit, uti fama, fide, poſtremo omnibus ſuis rebus commodum regis anteferret. reliquos legatos eadem via aggreſſus pleroſque capit: paucis carior fides, quam pecunia fuit. In diviſione, quæ pars Numidæ Mauritaniam attingit, agro viriſque opulentior, Jugurthæ traditur: illam alteram, ſpecie, quam uſu potiorem, quæ portuoſior, & ædificiis magis exorna-
17 ta erat, Atherbal poſſedit. Res poſtulare videtur Africæ ſitum paucis exponere, & eas gentis quibus cum nobis bellum aut amicitia fuit, attingere. Sed quæ loca, & nationes ob calorem, aut aſperitatem, item ſolitudines minus frequentata ſunt, de iis haud facile compertum narraverim: cetera quam pauciſſumis abſolvam.

In diviſione orbis terræ plerique in parte tertia Africam poſuere: pauci, tantummodo Aſiam, & Europam eſſe; ſed Africam in Europa. ea finis habet

bet ab occidente, fretum noſtri maris & Ocea-
: ab ortu ſolis declivem latitudinem: quem lo-
m Catabathmon incolæ appellant. Mare ſæ-
m, importuoſum. ager frugum fertilis, bonus
cori, arbori infecundus: cœlo, terraque pænu-
a aquarum: genus hominum ſalubri corpore,
lox, patiens laborum: pleroſque ſenectus diſ-
lvit, niſi qui ferro, aut à beſtiis interiere. Nam
orbus haud ſæpe quemquam ſuperat. ad hoc,
alefici generis plurima animalia. Sed qui mor-
les initio Africam habuerint, quique poſtea ac-
eſſerint, aut quo modo inter ſe permixti ſint:
uamquam ab ea fama, quæ pleroſque obtinet,
iverſum eſt: tamen, ut ex libris Punicis, qui re-
is Hiempſalis dicebantur, interpretatum nobis
ſt; utique rem ſeſe habere, cultores ejus terræ
utant: quam paucilſumis dicam. Ceterum fides 18
jus rei penes auctores erit. Africam initio ha-
uere Gætuli, & Libyes, aſperi, incultique;
uîs cibus erat caro ferina, atque humi pabulum,
iti pecoribus. Hi neque moribus, neque lege,
ut imperio cujuſquam regebantur: vagi, palan-
es, quas nox coegerat, ſedes habebant. Sed poſt-
quam in Hiſpania Hercules, ſicut Afri putant, in-
teriit; exercitus ejus compoſitus ex gentibus va-
riis, amiſſo duce, ac paſſim multis ſibi quiſque im-
perium petentibus, brevi dilabitur. Ex eo numero
Medi, Perſæ, & Armenii, navibus in Africam
tranſvecti, proxumos noſtro mari locos occupa-
vere. Sed Perſæ intra Oceanum magis: hique al-
veos navium inverſos pro tuguriis habuere: quia
neque materia in agris, neque ab Hiſpanis emendi
aut mutandi copia erat. mare magnum, & ignara
lingua commercia prohibebant. Hi paullatim per
connubia Gætulos ſecum miſcuere: & quia ſæpe
tentantes agros, alia, deinde alia loca petiverant,
ſemet ipſi Numidas appellavere. Ceterum adhuc
ædificia Numidarum agreſtium, quæ mapalia il-
li vocant, oblonga. incurvis lateribus tecta, quaſi
navium carinæ ſunt. Medis autem, & Armeniis
acceſſere Libyes. Nam hi propius mare Africum
agitabant: Gætuli ſub ſole magis, haud procul ab
ardoribus: hique mature oppida habuere. Nam
 freto,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

freto diviſi ab Hiſpania mutare res inter ſe inſti-
tuerat. nomen eorum paullatim Libyes corrupe-
re, barbara lingua Mauros pro Medis appellan-
tes. Sed res Perſarum brevi adolevit: ac poſtea
nemo Numidæ, propter multitudinem, à paren-
tibus digreſſi, poſſedere ea loca, quæ proxume
Carthaginem Numidia appellatur. Deinde, utri-
que alteris freti, finitimos armis, aut metu ſub
imperium ſuum coëgere: nomen gloriamque ſibi
addidere; magis hi, qui ad noſtrum mare pro-
ceſſerant: quia Libyes, quam Gætuli, minus bel-
licoſi: denique Africæ pars inferior pleraque ab
Numidis poſſeſſa eſt: victi omnes in gentem no-
menque imperantium conceſſere. Poſtea Phœni-
19 ces, alii multitudinis domi minuendæ gratia, pars
imperii cupidine ſolicitata plebe, & aliis novarum
rerum avidis, Hipponem, Adrimetum, Leptim,
aliaſque urbis, in ora maritima condidere: eæque
brevi multum auctæ, pars originibus ſuis præſi-
dio, aliæ decori fuere. Nam de Carthagine ſilere
melius puto, quam parum dicere: quoniam alio
properare tempus monet. Igitur ad Catabathmon,
qui locus Ægyptum ab Africa dividit, ſecundo
mari prima Cyrene eſt, colonia Thereon, ac dein-
ceps duæ Syrtes, interque ea Leptis: deinde Phi-
lenon aræ: quem locum Ægyptum verſus finem
imperii habuere Carthaginenſes: poſt aliæ Puni-
cæ urbes. Cetera loca uſque ad Mauritaniam Nu-
midæ tenent. proxime Hiſpaniam Mauri ſunt. ſu-
per Numidiam Gætulos accepimus, partim in tu-
guriis, alios incultius vagos agitare, poſt eos Æthio-
pas eſſe: dein loca exuſta ſolis ardoribus. Igitur
bello Jugurthino pleraque ex Punicis oppidis, & fi-
nis Carthaginenſium, quos noviſſume habuerant,
populus R. per magiſtratus adminiſtrabat: Gætulo-
rum magna pars, & Numidæ ad flumen uſque Mu-
lucham ſub Jugurtha erant: Mauris omnibus rex
Bocchus imperitabat, præter nomen, cetera igna-
rus populi R. itemque nobis neque bello, neque
pace antea cognitus. De Africa, & ejus incolis,
ad neceſſitudinem rei ſatis dictum.

20 Poſtquam, diviſo regno, legati Africa deceſſe-
re; & Jugurtha contra timorem animi præmia ſce-

leris

is adeptum ſeſe videt; certum ratus, quod ex
icis apud Numantiam acceperat, omnia Ro-
e venalia eſſe; ſimul & illorum pollicitationibus
cenſus, quos paullo ante muneribus expleverat,
regnum Atherbalis animum intendit. ipſe acer,
llicoſus: at is, quem petebat, quietus, imbellis:
acido ingenio, opportunus injuriæ, metuens
agis, quam metuendus. Igitur ex improviſo fi-
s ejus cum magna manu invadit: multos mor-
lis cum pecore, atque alia præda capit: ædificia
cendit: pleraque hoſtiliter loca cum equitatu ac-
edit. Deinde cum omni multitudine in regnum
ium convertit, exiſtumans dolore permotum A-
erbalem injurias ſuas manu vindicaturum, eam-
ue rem belli cauſſam fore. At ille, quod ne-
ue ſe parem armis exiſtumabat, & amicitia po-
uli R. magis, quam Numidis, fretus erat; lega-
os ad Jugurtham de injuriis queſtum miſit: qui
ametſi contumelioſa dicta retulerant, prius ta-
nen omnia pati decrevit, quam bellum ſumere:
uia tentatum antea ſecus ceſſerat. Neque eo ma-
is cupido Jugurthæ minuebatur: quippe qui to-
um ejus regnum animo jam invaſerat. Itaque
ion, ut antea, cum prædatoria manu, ſed magno
xercitu comparato, bellum gerere cœpit, & a-
erte totius Numidiæ imperium petere. Ceterum
qua pergebat, urbis, agros vaſtare, prædas agere;
uis animum, hoſtibus terrorem augere. Ather- 21
bal ubi intelligit eo proceſſum, uti regnum aut
relinquendum eſſet, aut armis retinendum, ne-
ceſſario copias parat, & Jugurthæ obvius proce-
dit. Interim haud longe à mari prope Cirtam op-
pidum utriuſque conſedit exercitus: & quia diei
extremum erat, prælium non incœptum; ſed ubi
plerumque noctis proceſſit, obſcuro etiam tum
lumine, milites Jugurthini, ſigno dato, caſtra
hoſtium invadunt; ſemiſomnos partim, alios ar-
ma ſumentes fugant, funduntque: Atherbal cum
paucis equitibus Cirtam profugit; &, ni multitu-
do togatorum fuiſſet, quæ Numidas inſequen-
tes mœnibus prohibuit, uno die inter duos re-
ges cœptum, atque patratum foret bellum. Igi-
tur Jugurtha oppidum circumſedit: vineis, turri-

 buſque,

buſque, & machinis omnium generum expugnar
aggreditur; maxume feſtinans tempus legatorur
antecapere, quos ante prœlium factum Romam al
Atherbale miſſos audiverat. Sed poſtquam ſenatu
de bello eorum accepit, tres adoleſcentes in Afri-
cam legantur, qui ambos reges adeant; S. P. Q. R.
verbis nuncient, velle, & cenſere eos ab armis
22 diſcedere: ita ſeque, illiuſque dignum eſſe. Legati
in Africam maturantes veniunt; eo magis, quod
Romæ, dum proficiſci parant, de prœlio facto, &
oppugnatione Cirtæ audiebatur. ſed is rumor cle-
mens erat. Quorum Jugurtha accepta oratione re-
ſpondit: ſibi neque majus quidquam, neque carius
auctoritate ſenatus eſſe: ab adoleſcentia ſua ita ſe
eniſum, ut ab optimo quoque probaretur: virtute,
non malitia, P. Scipioni, ſummo viro placuiſſe:
ob eaſdem artis à Micipſa, non penuria liberorum,
in regnum adoptatum eſſe. ceterum, quo plura
bene, atque ſtrenue feciſſet, eo animum ſuum
injuriam minus tolerare: Atherbalem dolis vitæ
ſuæ inſidiatum: quod ubi comperiſſet, ſceleri ob-
viam iſſe; populum R. neque recte, neque pro bo-
no facturum, ſi ab jure gentium ſeſe prohibuerit:
poſtremo, de omnibus rebus legatos Romam brevi
miſſurum. ita utrique digrediuntur. Atherbalis ap-
23 pellandi copia non fuit. Jugurtha ubi eos Africa
deceſſiſſe ratus eſt, neque propter loci naturam
Cirtam armis expugnare poteſt, vallo, atque foſſa
mœnia circumdat: turris exſtruit, eaſque præſidiis
firmat: præterea dies, noctesque, aut per vim, aut
dolis tentare: defenſoribus mœnium præmia mo-
do, modo formidinem oſtentare: ſuos hortando ad
virtutem arrigere: Prorſus intentus cuncta parare.
Atherbal ubi intelligit omnis fortunas ſuas in ex-
tremo ſitas, hoſtem infeſtum, auxilii ſpem nullam
penuria rerum neceſſarium bellum trahi non poſ-
ſe: ex iis, qui una Cirtam profugerant, duos ma-
xume impigros delegit eos, multa pollicendo, ac
miſerando caſum ſuum, confirmat uti per hoſtium
munitiones noctu ad proxumum mare, dein Ro-
24 mam pergerent. Numidæ paucis diebus juſſa effi-
ciunt: litteræ Atherbales in ſenatu recitatæ, qua-
rum ſententia hæc fuit.

Non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Non mea culpa ſæpe ad vos oratum mitto, P.C.
vis Jugurthæ ſubigit : quem tanta lubido me
tinguendi invaſit, uti neque vos, neque deos
nortalis in animo habeat ; ſanguinem meum,
im omnia, malit. Itaque quintum jam menſem
ius & amicus populi Roman. armis obſeſſus
eor : neque mihi Micipſæ patris mei beneficia,
que veſtra decreta auxiliantur : ferro, an fama
ius urgeat, incertus ſum. Plura de Jugurtha
ibere dehortatur me fortuna mea : etiam antea
pertus ſum, parum fidei miſeris eſſe. Niſi tamen
ellego illum, ſupra quam ego ſum, petere,
que ſimul amicitiam veſtram, & regnum meum
rare. utrum gravius exiſtumet, nemini oc-
ltum eſt. Nam initio occidit Hiempſalem fra-
em meum : dein patrio regno me expulit. Quæ
ie fuerint noſtræ injuriæ, nihil ad vos. Verum
nc regnum veſtrum armis tenet : me, quem
s imperatorem Numidis poſuiſtis, clauſum te-
t atque obſidet : legatorum verba quanti fecerit
ricula mea declarant. Quid eſt reliquum, niſi
s veſtra, quo moveri poſſit? nam ego quidem
llem, & hæc quæ ſcribo, & illa quæ antea in ſe-
tu queſtus ſum, vana forent potius, quam mi-
ria mea fidem verbis faceret. Sed quoniam eo
tus ſum, ut Jugurthæ ſcelerum oſtentui eſ-
m : non jam mortem, neque ærumnas, tantum-
odo inimici impêrium, & cruciatus corporis
precor. Regno Numidiæ, quod veſtrum eſt,
i libet conſulite : me ex manibus impiis eripi-
, per majeſtatem imperii, per amicitiæ fi-
em ; ſi ulla apud vos memoria remanet avi mei
aſiniſſæ.

His litteris recitatis, fuere qui exercitum in
fricam mittendum cenſerent, & quam primum
therbali ſubveniendum : de Jugurtha interim
ti conſuleretur, quoniam legatis non patuiſſet.
ed ab iiſdem illis regis fautoribus ſumma ope
niſum, ne tale decretum fieret. Ita bonum pu-
licum, ut in pleriſque negotiis ſolet, privata gra-
ia divictum. Legantur tamen in Africam majores
atu nobiles amplis honoribus uſi : in quis fuit M.
icaurus, de quo ſupra memoravimus, conſula-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

ris, & tum ſenatus princeps. Hi, quod in invidi res erat, ſimul & à Numidis obſecrati, triduo na vim aſcendere; deinde brevi Uticam adpulſi, lit teras ad Jugurtham mittunt, quam ociſſume a provinciam accedat; ſe ad eum ab ſenatu miſſos Ille, ubi accepit homines claros, quorum auctori-
7 tatem Romæ pollere audiverat, contra inceptum ſuum veniſſe: primo commotus metu, atque lubidine, divorſus agitabatur. Timebat iram ſenatus, ni paruiſſet legatis: porro animus cupidine cæcus ad inceptum ſcelus rapiebat. Vicit tamen in avido ingenio pravum conſilium. Igitur, exercitu circumdato, ſumma vi Cirtam irrumpere nititur, maxume ſperans, diducta manu hoſtium, aut vi aut dolis ſeſe caſum victoriæ inventurum, quod ubi ſecus procedit, neque, quod intenderat, efficere poteſt, uti prius, quam legatos conveniret, Atherbalis potiretur; ne amplius morando Scaurum, quem plurimum metuebat, incenderet, cum paucis equitibus in provinciam venit. Ac tametſi ſenatus verbis minæ graves nunciabantur, quod ab oppugnatione non deſiſteret: multa tamen oratione conſumta, legati fruſtra
26 diſceſſere. Ea poſtquam Cirtæ audita ſunt, Italici, quorum virtute mœnia defenſabantur, confiſi, deditione facta, propter magnitudinem populi R. inviolatos ſeſe fore, Atherbali ſuadent, uti ſeque & oppidum Jugurthæ tradat: tantum ab eo vitam paciſcatur; de ceteris ſenatui curæ fore. At ille, tametſi omnia potiora fide Jugurthæ rebatur; tamen, quia penes eoſdem, ſi advorſaretur, cogendi poteſtas erat, ita, uti cenſuerant Italici, deditionem fecit. Igitur Jugurtha in primis Atherbalem excruciatum necat: dein omnis puberes Numidas, atque negotiatores promiſcue, uti quiſque
27 armatis obvius fuerat, interfecit. Quod poſtquam Romæ cognitum eſt, & res in ſenatu agitari cœpta; iidem illi miniſtri regis interpellando, ac ſæpe gratia, interdum jurgiis trahendo tempus, atrocitatem facti leniebant: ac ni C. Memmius, tribunus pl. deſignatus, vir acer, & infeſtus potentiæ nobilitatis, populum R. edocuiſſet id agi, uti per paucos factioſos Jugurthæ ſcelus condonaretur:

pro-

fecto omnis invidia, prolatandis conſultatio-
us, dilapſa foret. tanta vis gratiæ atque pecu-
regis erat. Sed ubi ſenatus delicti conſcientia
ulum timet: lege Sempronia provinciæ futu-
conſulibus Numidia atque Italia decretæ: con-
s declarati P. Scipio Naſica, L. Beſtia Calpur-
s: Calpurnio Numidia, Scipioni Italia obve-
. dein exercitus, qui in Africam portaretur,
ibitur; ſtipendium, aliaque, quæ bello uſui fo- 28
t, decernuntur. At Jugurtha, contra ſpem
icio accepto, quippe cui, Romæ omnia venire,
animo hæſerat; filium, & cum eo duos familia-
ad ſenatum legatos mittit; iiſque, ut illis,
os Hiempſale interfecto miſerat, præcipit,
nis, mortalis pecunia aggrediantur. qui poſt-
am Romam adventabant, ſenatus à Beſtia con-
tus eſt, placeret ne legatos Jugurthæ recipi
enibus: iique decrevere, ni regnum, ipſum-
e deditum veniſſent, ut in diebus proxumis de-
m Italia decederent. conſul Numidis ex ſenatus
creto nunciari jubet, ita infectis rebus illi do-
m diſcedunt. Interim Calpurnius, parato exer-
u, legat ſibi homines nobilis, factioſos, quo-
m auctoritate, quæ deliquiſſet, munita fore
erabat: in quîs fuit Scaurus, cujus de natura &
bitu ſupra memoravimus. Nam in conſule no-
o multæ bonæque artes animi, & corporis e-
nt: quas omnis avaritia præpediebat. patiens
borum, acri ingenio, ſatis providens, belli haud
narus, firmiſſumus contra pericula & inſidias.
d legiones per Italiam Rhegium, atque inde
iciliam, porro ex Sicilia in Africam tranſvectæ.
gitur Calpurnius, initio paratis commeatibus,
riter Numidiam ingreſſus eſt; multoſque mor-
ilis, & urbis aliquot pugnando cepit. Sed ubi 29
ugurtha per legatos pecunia tentare, bellique,
uod adminiſtrabat, aſperitatem oſtendere cœ-
it: animus æger avaritia facile converſus eſt. ce-
rum ſocius, & adminiſter omnium conſiliorum
ſſumitur Scaurus: qui tametſi à principio, pleriſ-
ue ex factione ejus corruptis, acerrume regem
npugnaverat; tamen, magnitudine pecuniæ, à
ono honeſtoque in pravum abſtractus eſt. Sed
Jugur-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Jugurtha primum tantummodo belli moram redi-
mebat, exiſtumans ſeſe aliquid interim Romæ
pretio, aut gratia effecturum: poſtea vero quam
participem negotii Scaurum accepit, in maxumam
ſpem adductus recuperandæ pacis, ſtatuit cum eis
de omnibus pactionibus præſens agere. Ceterum
interea fidei cauſſa mittitur à conſule Sextius que-
ſtor in oppidum Jugurthæ Vaccam: cujus rei ſpe-
cies erat acceptio frumenti, quod Calpurniis pa-
lam legatis imperaverat: quoniam deditionis mo-
ra induciæ agitabantur. Igitur rex, uti conſtitue-
rat, in caſtra venit: ac pauca præſenti conſilio lo-
cutus de invidia facti ſui, atque ut in deditionem
acciperetur; reliqua cum Beſtia, & Scauro ſecre-
ta tranſegit: dein poſtero die, quaſi per Saturam
ſententiis exquiſitis, in deditionem accipitur.
Sed, uti pro conſilio imperatum erat, elephanti
XXX pecus, atque equi multi, cum parvo argenti
pondere, quæſtori traduntur. Calpurnius Romam
ad Magiſtratus rogandos proficiſcitur. in Numidia
30 & exercitu noſtro pax agitabatur. Poſtquam res in
Africa geſtas, quoquo modo actæ forent, fama di-
vulgavit. Romæ per omnis locos, & conventus de
facto conſulis agitati: apud plebem gravis invidia;
patres ſoliciti erant: probarent ne tantum flagi-
tium, an decretum conſulis ſubverterent, parum
conſtabat. Ac maxume eos potentia Scauri, quod
is auctor & ſocius Beſtiæ ferebatur, à vero bono-
que impediebat. At C. Memmius, cujus de liber-
tate ingenii, & odio potentiæ nobilitatis ſupra di-
ximus, inter dubitationem & moras ſenatus, con-
cionibus populum ad vindicandum hortari: mo-
nere, ne remp. ne libertatem ſuam deſererent:
multa ſuperba, crudelia facinora nobilitatis oſten-
dere: prorſus intentus omni modo plebis animum
accendebat. Sed quoniam ea tempeſtate Romæ
Memmii facundia clara pollenſque fuit; decere
exiſtumavi unam ex tam multis orationem ejus
perſcribere: ac potiſſimum ea dicam, quæ in con-
cione poſt reditum Beſtiæ hujuſcemodi verbis diſ-
ſeruit.

31 Multa me dehortantur à vobis, Quirites, ni
ſtudium reip. omnia ſuperet; opes factionis, ve-

ſtra

a patientia, jus nullum; ac maxume, quod in-
centiæ plus periculi, quam honoris eſt. Nam
quidem piget dicere, his annis xv, quam
ibrio fueritis ſuperbiæ paucorum; quam fœ-
, quamque inulti perierint veſtri defenſores;
vobis animus ab ignavia, atque ſocordia cor-
ptus ſit: qui ne nunc quidem, obnoxiis inimi-
, exſurgitis; atque etiam nunc timetis eos,
ibus vos decet terrori eſſe. Sed quamquam
c talia ſunt: tamen, obviam ire factionis po-
ntiæ, animus ſubigit. Certe ego libertatem,
æ mihi à parente meo tradita eſt, experiar:
rum id fruſtra, an ob rem faciam, in veſtra
anu ſitum eſt, Quirites. Neque ego vos hor-
r, quod ſæpe majores veſtri fecere, uti con-
a injurias armati eatis. Nihil vi, nihil ſeceſ-
ne opus eſt, neceſſe eſt, ſuomet ipſi more præ-
pites eant. Occiſo Ti. Graccho, quem regnum
rare ajebant, in plebem Romanam quæſtiones
aves habitæ ſunt. poſt C. Gracchi, & M. Ful-
cædem, item ordinis veſtri multi mortales in
rcere necati ſunt, utriuſque cladis non lex,
rum lubido eorum finem fecit. Sed ſane fue-
t regni paratio, plebi ſua reſtituere. Quid-
iid ſine ſanguine civium ulciſci nequitur, jure
ctum ſit. Superioribus annis taciti indignaba-
ini ærarium expilari; reges, & populos libe-
os paucis nobilibus vectigal pendere; penes eoſ-
em & ſummam gloriam, & maxumas divitias
ſſe: tamen hæc talia facinora impune ſuſcepiſ-
, parum habuere: itaque poſtremo leges, ma-
ſtas veſtra, divina & humana omnia hoſtibus
adita ſunt. neque eos, qui ea fecere, pudet,
at pœnitet; ſed incedunt per ora veſtra ma-
nifice, ſacerdotia, & conſulatus, pars trium-
hos ſuos oſtentantes, perinde quaſi ea hono-
i, non prædæ, habeant. ſervi ære parati in-
ıſta imperia dominorum non perferunt: vos,
Quirites, imperio nati, æquo animo ſervitu-
em toleratis? At qui ſunt hi, qui remp. oc-
upavere? homines ſceleratiſſumi, cruentis ma-
ibus, immani avaritia, nocentiſſumi, idem-
ue ſuperbiſſumi; quibus fides, decus, pie-
tas,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

tas, poſtremo honeſta, atque inhoneſta omnia quæſtui ſunt. Pars eorum, occidiſſe tribunos pl. alii quæſtiones injuſtas, plerique cædem in vos feciſſe, pro munimento habent. Ita, quam quiſque peſſume fecit, tam maxume tutus eſt; metum à ſcelere ſuo ad ignaviam veſtram tranſtulere: quos omnis, eadem cupere eadem odiſſe, eadem metuere in unum coegit. Sed hæc inter bonos amicitia, inter malos factio eſt. Quod ſi vos tam libertatis curam haberetis, quam illi ad dominationem accenſi ſunt; profecto neque reſp. ſicuti nunc, vaſtaretur; & benificia veſtra penes optumos, non audaciſſumos, forent. Majores veſtri parandi juris, & majeſtatis conſtituendæ gratia, bis per ſeceſſionem armati Aventinum occupavere: vos pro libertate, quam ab illis accepiſtis, nonne ſumma ope nitemini? atque eo vehementius, quo majus dedecus eſt, parta amittere, quam omnino non paraviſſe? Dicet aliquis, quid igitur cenſes? vindicandum in eos, qui hoſti prodidere remp. non manu, neque vi; quod magis, vos feciſſe, quam illis accidiſſe, indignum eſt: verum quæſtionibus, & indicio ipſius Jugurthæ. qui ſi dedititius eſt, profecto juſſis veſtris obediens erit: ſin ea contemnit; ſcilicet æſtimabitis, qualis illa pax, aut deditio ſit, ex qua ad Jugurtham ſcelerum impunitas, ad paucos potentis maxumæ divitiæ, in rempub. damna, atque dedecora pervenerint. Niſi forte nondum etiam vos dominationis eorum ſatietas tenet: & illa, quam hæc tempora, magis placent, cum regna, provinciæ, leges, jura, judicia, bella atque paces; poſtremo divina & humana omnia penes paucos erant: vos autem, hoc eſt, P. R. invicti ab hoſtibus, imperatores omnium gentium, ſatis habebatis animam retinere. Nam ſervitutem quidem quis veſtrum audebat recuſare? Atque ego tametſi viro flagitioſiſſimum exiſtumo impune injuriam accepiſſe; tamen, vos hominibus ſceleratiſſumis ignoſcere, quoniam cives ſunt; æquo animo paterer, ni miſericordia in perniciem caſura eſſet. Nam & illis, quantum importuni-

tatis

s habent, parum eſt impune male feciſſe, ni-
inde faciundi licentia eripitur, & vobis æter-
ſollicitudo remanebit, cum intellegetis aut
iendum eſſe, aut per manus libertatem reti-
dam. Nam fidei quidem, aut concordiæ quæ
eſt? Dominari illi volunt; vos liberi eſſe; fa-
illi injurias, vos prohibere; poſtremo ſociis
ris veluti hoſtibus, hoſtibus pro ſociis utun-
. Poteſtne in tam divorſis mentibus pax, aut
citia eſſe? Quare moneo, hortorque vos, ne
um ſcelus impunitum dimittatis. Non pecu-
s ærarii factus eſt: neque per vim ſociis ere-
pecuniæ: quæ quamquam gravia ſunt, tamen
ſuetudine jam pro nihilo habentur. Hoſti
rumo prodita ſenatus auctoritas, proditum
erium veſtrum: domi militiæque reſp. venalis
, quæ niſi quæſita erunt, niſi vindicatum in
ios, quid erit reliquum, niſi ut illis qui ea
ere, obedientes vivamus. Nam impune quæ-
t facere, id eſt regem eſſe. Neque ego vos
irites, hortor, uti jam malitis cives veſtros per-
am quam recte, feciſſe: ſed ne, ignoſcendo ma-
bonos perditum eatis. Ad hoc, in republ. mul-
præſtat, beneficii, quam maleficii, immemorem
. Bonus tantummodo ſegnior fit, ubi neglegas:
malus improbior. Ad hoc, ſi injuriæ non ſint,
d ſæpe auxilii egeas.

Hæc, atque alia hujuſcemodi ſæpe dicundo, C. 32
mmius populo Romano perſuadet, uti L. Caſ-
, qui tum prætor erat, ad Jugurtham mitte-
ur: eumque, interpoſita fide publica, Romam
eret, quo facilius indicio regis, Scauri, & re-
orum, quos pecuniæ captæ arceſſebant, de-
a patefierent. Dum hæc Romæ geruntur, qui
Numidia relicti ab Beſtia exercitui præerant,
uti morem imperatoris ſui, plurima, & flagi-
ſiſſuma facinora fecere. Fuere, qui auro cor-
ti; elephantos Jugurthæ traderent; alii perfu-
s venderent: pars ex pacatis prædas agebant.
nta vis avaritiæ in animos eorum, veluti tabes,
aſerat. At Caſſius prætor, perlata rogatione
C. Memmio, ac perculſa omni nobilitate, ad
gurtham proficiſcitur: eique timido, & ex con-

ſcientia diffidenti rebus ſuis, perſuadet, quoniam
ſe populo R. dedidiſſet, ne vim, quam miſericor
diam ejus, experiri malit: privatim præterea fi
dem ſuam interponit, quam ille non minoris
quam publicam ducebat. Talis ea tempeſtate fa
33 ma de Caſſio erat. Igitur Jugurtha, contra decus
regium, cultu quam maxume miſerabilis, Romam
venit. At tametſi in ipſo magna vis animi erat,
confirmatus ab omnibus, quorum potentia aut
ſcelere cuncta ea geſſerat, quæ ſupra memoravi-
mus, C. Bæbium tribunum pleb. magna mercede
parat, cujus impudentia contra jus, & injurias o-
mnis munitus foret. Ac C. Memmius advocata
concione; quamquam regi infeſta plebs erat, &
pars in vincula duci jubebat, pars ni ſocios ſcele-
ris aperiret, more majorum de hoſte ſupplicium
ſumi; dignitati magis, quam iræ conſulens, ſedare
motus, & animos eorum mollire; poſtremo con-
firmare, fidem publicam per ſeſe inviolatam fo-
re. Poſt, ubi ſilentium cœpit, producto Jugur-
tha verba facit: Romæ, Numidiæque facinora ejus
memorat; ſcelera patrem, fratreſque oſtendit:
quibus juvantibus, quibuſque miniſtris ea egerit,
quamquam intellegat populus R. tamen velle ma-
nifeſta magis ex illo habere: ſi verum aperiat, in
fide, & clementia populi R. magnam ſpem illi ſi-
tam: ſin reticeat, non ſociis ſaluti fore, ſed ſe
34 ſuaſque ſpes corrupturum. Dein, ubi Memmius
dicendi finem fecit, & Jugurtha reſpondere juſſus
eſt, C. Bæbius tribunus pl. quem pecunia corrup-
tum ſupra diximus, regem tacere jubet: ac, tam-
etſi multitudo, quæ in concione aderat, vehe-
menter accenſa, terrebat eum clamore, vultu, ſæ-
pe impetu, atque aliis omnibus, quæ ira fieri a-
mat; vicit tamen impudentia. Ita populus, ludi-
brio habitus, ex concione diſcedit: Jugurthæ Be-
ſtiæque, & cæteris, quos illa quæſtio exagitabat,
35 animi augeſcunt. Erat ea tempeſtate Romæ Nu-
mida quidam, nomine Maſſiva, Guluſſæ filius,
Maſiniſſæ nepos: qui, quia in diſſenſione regum
Jugurthæ advorſus fuerat, dedita Cirta, & Ather-
bale interfecto, profugus ex Africa abierat. Huic
Sp. Albinus, qui proxumo anno poſt Beſtiam
cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

um Q. Minucio Rufo conſulatum gerebat, perſuadet, quoniam ex ſtirpe Maſiniſſæ ſit, Jugurtham ob ſcelera invidia cum metu urgeat, regnum Numidiæ ab ſenatu petat. Avidus conſul belli gerundi, moveri, quam ſeneſcere, omnia malebat. Ipſi provincia Numidia, Minucio Macedonia evenerat. Quæ poſtquam Maſſiva agitare cœpit: neque Jugurthæ in amicis ſatis præſidii eſt: quod eorum alium conſcientia, alium mala fama, & timor animi impediebat: Bomilcari proxumo, ac maxume fido ſibi, imperat, pretio, ſicuti multa confecerat, inſidiatores Maſſivæ paret; ac maxume occulte; ſin id parum procedat, quovis modo Numidam interficiat. Bomilcar mature regis mandata exſequitur: & per homines talis negotii artifices, itinera, egreſſuſque ejus, poſtremo loca atque tempora cuncta explorat: dein, ubi res poſtulabat, inſidias tendit. Igitur unus ex eo numero, qui ad cædem parati erant, paullo inconſultius Maſſivam aggreditur, illum obtruncat: ſed ipſe deprehenſus, multis hortantibus, & in primis Albino conſule, indicium profitetur, fit reus magis ex æquo bonoque, quam ex jure gentium Bomilcar comes ejus, qui Romam fide publica venerat. At Jugurtha, manifeſtus tanti ſceleris, non prius omiſit contra verum niti, quam animadvertit, ſuper gratiam, atque pecuniam ſuam, invidiam facti eſſe. Igitur quamquam in priore actione ex amicis quinquaginta vades dederat, regno magis, quam vadibus conſulens: clam in Numidiam Bomilcarem dimittit, veritus, ne reliquos popularis metus invaderet parendi ſibi, ſi de illo ſupplicium ſumtum foret. & ipſe paucis diebus eodem profectus eſt, juſſus à ſenatu Italia decedere. Sed poſtquam Roma egreſſus eſt, fertur, ſæpe tacitus eo reſpiciens, poſtremo dixiſſe, Urbem venalem, & mature perituram, ſi emtorem invenerit. Interim Albinus, renovato bello, commeatum, ſtipendium, aliaque, quæ militibus uſui forent, maturat in Africam portare; ac ſtatim ipſe profectus, ut ante comitia, quod tempus haud longe aberat, armis, aut deditione, aut quovis modo bellum conficeret. At contra 36

Jugurtha trahere omnia, & alias, deinde alias moræ cauſſas facere; polliceri deditionem, ac deinde metum ſimulare: inſtanti cedere, & paullo poſt, ne ſui diffiderent, inſtare: ita belli modo, modo pacis mora conſulem ludificare. Ac fuere, qui tum Albinum haud ignarum conſilii regis exiſtumarent; neque ex tanta properantia tam facile tractum bellum ſocordia magis, quam dolo crederent. Sed poſtquam, dilapſo tempore, commitiorum dies adventabant, Albinus, Aulo fratre in caſtris proprætore relicto, Romam deceſ-
37 ſit. Ea tempeſtate Romæ ſeditionibus tribuniciis atrociter reſp. agitabatur. P. Lucullus, & L. Annius, tribuni pleb. reſiſtentibus collegis, continuare magiſtratum nitebantur: quæ diſſenſio totius anni comitia impediebat. Ea mora in ſpem adductus Aulus, quem proprætorem in caſtris relictum ſupra diximus, aut conficiundi belli, aut terrore exercitus ab rege pecuniæ capiundæ, milites menſe Januario ex hibernis in expeditionem evocat; magniſque itineribus hieme aſpera pervenit ad oppidum Suthul, ubi regis theſauri erant. Quod quamquam, & ſævitia temporis, & opportunitate loci, neque capi, neque obſideri poterat: (nam circum murum ſitum in prærupti montis extremo planicies limoſa hiemalibus aquis paludem fecerat) tamen, aut ſimulandi gratia, quo regi formidinem adderet: aut cupidine cœcus, ob theſauros oppidi potiundi, vineas agere, aggerem jacere; aliaque, quæ incepto uſui
38 forent, properare. At Jugurtha, cognita vanitate atque imperitia legati, ſubdolus ejus augere amentiam: miſſitare ſupplicantis legatos: ipſe, quaſi vitabundus, per ſaltuoſa loca, & tramites exercitum ductare. Deinde Aulum ſpe pactionis perpulit, uti, relicto Suthule, in abditas regiones ſeſe, veluti cedentem, inſequeretur, ita delicta occultiora fuere. Interea per homines callidos diu, noctuque exercitum tentabat; centuriones, duceſque turmarum partim, uti transfugerent, corrumpere; alii, ſigno dato, locum uti deſererent. Quæ poſtquam ex ſententia inſtruxit; intempeſta nocte de improviſo multitudine Numida-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

idarum Auli caſtra circumvenit. Milites Ro-
ani, perculſi tumultu inſolito, arma capere a-
i: alii ſe abdere: pars territos confirmare: tre-
dare: omnibus locis vis magna hoſtium: cæ-
m nocte, atque nubibus obſcuratum: pericu-
m anceps: poſtremo, fugere, an manere, tu-
us foret, in incerto erat. Sed ex eo numero,
uos paullo ante corruptos diximus, cohors una
igurum, cum duabus turmis Thracum, & pau-
is gregariis militibus, tranſiere ad regem, & cen-
urio primipili tertiæ legionis per munitionem,
uam, uti defenderet, acceperat, locum hoſti-
us introeundi dedit: eaque Numidæ cuncti ir-
upere. Noſtri fœda fuga, plerique abjectis ar-
nis, proxumum collem occupavere. Nox, atque
præda caſtrorum, hoſtis, quo minus victoria u-
erentur, remorata ſunt. Dein Jugurtha poſtero
lie cum Aulo in colloquio verba facit: tametſi
pſum cum exercitu fame ferroque clauſum te-
net, tamen ſe memorem rerum humanarum, ſi
ſecum fœdus faceret, incolumis omnis ſub jugum
miſſurum: præterea, uti diebus decem Numidia
decederet. Quæ gravia quamquam, & flagitii
plena erant: tamen, quia mortis metu nutabant,
ſicuti regi lubuerat, pax convenit. Sed ubi ea 39
Romæ comperta ſunt; metus atque mœror ci-
vitatem invaſere; pars dolere pro gloria impe-
rii; pars inſolita rerum bellicarum timere liber-
tati: Aulo omnes infeſti, ac maxume qui bello
ſæpe præclari fuerant, quod armatus dedecore
potius, quam manu; ſalutem quæſiverit. Ob ea
conſul Albinus, ex delicto fratris invidiam, ac
deinde periculum timens; ſenatum de fœdere
conſulebat: & tamen interim exercitui ſupple-
mentum ſcribere; ab ſociis & nomine Latino
auxilia accerſere; denique omnibus modis feſti-
nare: ſenatus ita, uti par fuerat, decernit, ſuo
atque populi injuſſu nullum potuiſſe fœdus fieri:
Conſul impeditus à tribunis pl. ne, quas parave-
rat copias, ſecum portaret, paucis diebus in A-
fricam proficiſcitur. Nam omnis exercitus, uti
convenerat, Numidia deductus in provincia hie-
mabat. Poſtquam eo venit; quamquam perſequi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Jugurtham, & mederi fraternæ invidiæ animo ardebat; cognitis militibus, quos præter fugam, ſoluto imperio, licentia, atque laſcivia corruperat, ex copia rerum ſtatuit, ſibi nihil agitandum.
40 Interea Romæ C. Mamilius Limetanus Tr. pl. rogationem ad populum promulgat, uti quæreretur in eos, quorum conſilio Jugurtha ſenati decreta neglexiſſet; quique ab eo in legationibus, aut imperiis pecunias accepiſſent; qui elephantos, quique perfugas tradidiſſent; item, qui de pace, aut bello cum hoſtibus pactiones feciſſent. Huic rogationi partim conſcii ſibi, alii ex partium invidia pericula metuentes, quoniam aperte reſiſtere non poterant, quin illa, & alia talia placere ſibi faterentur, occulte per amicos, ac maxume per homines nominis Latini, & ſocios Italicos impedimenta parabant. Sed plebes, incredibile memoratu eſt, quantum intenta fuerit, quantaque vi rogationem juſſerit, decreverit, voluerit, magis odio nobilitatis, cui mala illi parabantur, quam cura reip. tanta lubido in partibus erat. igitur, ceteris metu perculſis, M. Scaurus, quem legatum Beſtiæ fuiſſe ſupra memoravimus, inter lætitiam plebis, & ſuorum fugam, trepida etiam tum civitate, cum ex Mamiliana rogatione tres quæſitores rogarentur, effecerat, ut ipſe in eo numero crearetur. Sed, quæſtione exercita aſpere, violenterque ex rumore, & lubidine plebis, uti ſæpe nobilitatem, ſic ea tempeſtate
45 plebem ex ſecundis rebus inſolentia ceperat. Ceterum mos partium popularium, & ſenatus factionem, ac deinde omnium malarum artium, paucis ante annis Romæ ortus eſt, otio atque abundantia earum rerum quæ prima mortales ducunt. Nam ante Carthaginem deletam, populus, & ſenatus Rom. placide modeſteque inter ſe rempub. tractabant: neque gloriæ, neque dominationis certamen inter civis erat: metus hoſtilis in bonis artibus civitatem retinebat. ſed ubi formido illa mentibus deceſſit, ſcilicet ea, quæ ſecundæ res amant, laſcivia, atque ſuperbia inceſſere. Ita, quod in advorſis rebus optaverant, otium poſtquam adepti ſunt, aſperius, acerbiuſque fuit.

it. Namque cœpere nobilitas dignitatem, po-
ılus libertatem in lubidinem vertere: ſibi quiſ-
ıe ducere, trahere, rapere. Ita omnia in duas
ırtes abſtracta ſunt, reſp. quæ media fuerat, di-
cerata. Ceterum nobilitas factione magis pol-
bat: plebis vis ſoluta, atque in multitudinem
iſperſa, minus poterat. paucorum arbitrio belli
omique agitabatur: penes eoſdem ærarium,
rovinciæ, magiſtratus, gloriæ, triumphique e-
ant: populus militia atque inopia urgebatur:
rædas bellicas imperatores cum paucis diripie-
ant. Interea parentes, aut parvi liberi militum,
ıti quiſque potentiori confinis erat, ſedibus pel-
ebantur. Ita cum potentia avaritia ſine modo,
nodeſtiaque invadere, polluere, & vaſtare om-
nia, nihil penſi, neque ſancti habere, quoad ſe-
met ipſa præcipitavit. Nam ubi primum ex no-
bilitate reperti ſunt, qui veram gloriam injuſtæ
potentiæ anteponerent: moveri civitas, & diſ-
ſenſio civilis, quaſi permixtio terræ, oriri cœpit. 42
Nam poſtquam Tiberius, & C. Gracchus, quo-
rum majores Punico, atque aliis bellis multum
reipub. addiderant, vindicare plebem in liberta-
tem, & paucorum ſcelera patefacere cœpere:
nobilitas noxia, atque eo perculſa, modo per ſo-
cios, & nomen Latinum, interdum per equites
Romanos, quos ſpes ſocietatis à plebe dimove-
rat, Gracchorum actionibus obviam ierat: &
primo Tiberium, dein paucos poſt annos eadem
ingredientem Cajum, Tribun. pl. alterum trium-
virum coloniis deducendis, cum M. Fulvio Flac-
co ferro necaverat. Et ſane Gracchis, cupidine
victoriæ, haud ſatis animus moderatus fuit. Sed
bono vinci ſatius eſt, quam malo more injuriam
vincere. Igitur ea victoria nobilitas ex lubidine
ſua uſa, mortalis multos ferro aut fuga exſtinxit;
pluſque in reliquum ſibi timoris, quam potentiæ,
addidit: quæ res plerumque magnas civitates
peſſum dedit; dum alteri alteros vincere quovis
modo, & victos acerbius ulciſci volunt. Sed de
ſtudiis partium, & omnibus civitatis moribus, ſi
ſingillatim, aut pro magnitudine parem diſſere-
re, tempus, quam res, maturius deſeret. quam-
obrem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

43 obrem ad incœptum redeo. Poſt Auli fœdus, exercituſque noſtri fugam fœdam, Metellus, & Silanus conſules deſignati, provincias inter ſe partiverant: Metelloque Numidia evenerat, acri viro, & quamquam adverſo populi partibus; fama tamen æquábili, & inviolata. Is ubi primum magiſtratum ingreſſus eſt; alia omnia ſibi cum collega ratus, ad bellum, quod geſturus erat, animum intendit. Igitur diffidens veteri exercitui, milites ſcribere, præſidia undique accerſere: arma, tela, equos, & cetera inſtrumenta militiæ parare, ad hoc commeatum affatim, denique omnia, quæ in bello vario, & rerum multarum egenti, uſui eſſe ſolent. Ceterum ad ea patranda ſenatus auctoritate, ſocii, nomenque Latinum, & reges ultro auxilia mittendo, poſtremo omnis civitas ſummo ſtudio adnitebatur. Itaque, ex ſententia omnibus rebus paratis, compoſitiſque, in Numidiam proficiſcitur, magna ſpe civium, cum propter artis bonas, tum maxume quod advorſum divitias invictum animum gerebat: & avaritia magiſtratuum ante id tempus in Numidia noſtræ opes contuſæ, hoſtiumque auctæ erant.
44 Sed, ubi in Africam venit, exercitus ei traditur à Sp. Albino proconſule, iners, imbellis, neque periculi, neque laboris patiens, lingua, quam manu, promtior, prædator ex ſociis, & ipſe præda hoſtium, ſine imperio, & modeſtia habitus. Ita imperatori novo plus ex malis moribus ſolicitudinis, quam ex copia militum auxilii, aut bonæ ſpei, accedebat. Statuit tamen Metellus, quamquam & æſtivorum tempus comitiorum mora imminuerat; &, exſpectatione eventus, civium animos intentos putabat; non prius bellum attingere, quam majorum diſciplina milites laborare coegiſſet. Nam Albinus, Auli fratris, exercituſque clade perculſus, poſtquam decreverat non egredi provincia, quantum temporis æſtivorum in imperio fuit, plerumque milites in ſtativis caſtris habebat; niſi cum odos, aut pabuli egeſtas locum mutare ſubegerat. Sed neque more militari vigiliæ ducebantur. Uti cuique lubebat, ab ſignis aberat. lixæ permiſti cum militibus diu, noctu-

que

ue vagabantur : & palantes agros vaſtare, villas
xpugnare, pecoris, & mancipiorum prædas cer-
intes agere : eaque mutare cum mercatoribus
ino advectitio , & aliis talibus : præterea, fru-
ientum publice datum vendere : panem in dies
iercari ; poſtremo , quæcumque dici , aut fingi
ueunt ignaviæ , luxuriæque probra , in illo ex-
rcitu cuncta fuere , & alia amplius. Sed in ea 45
ifficultate Metellum non minus , quam in rebus
oſtilibus , magnum , & ſapientem virum fuiſſe
omperior : tanta temperantia inter ambitionem ,
ævitiamque moderatum. Namque edicto primo
djumenta ignaviæ ſuſtuliſſe , ne quiſquam in ca-
tris panem , aut quem alium cibum coctum ven-
leret ; ne lixæ exercitum ſequerentur , ne miles
regarius in caſtris , neve in agmine ſervum , aut
umentum haberet : ceteris arte modum ſtatuiſſe ;
ræterea , tranſvorſis itineribus quotidie caſtra
novere : juxta ac ſi hoſtes adeſſent , vallo , at-
que foſſa munire ; vigilias crebras ponere , &
as ipſe cum legatis circuire : item in agmine in
rimis modo , modo in poſtremis , ſæpe in me-
lio adeſſe , ne quiſquam ordine egrederetur , uti ,
um ſignis frequentes incederent , miles cibum ,
& arma portaret. Ita prohibendo à delictis ma-
gis , quam vindicando , exercitum brevi confir-
mavit. Interea Jugurtha ubi , quæ Metellus age- 46
bat, ex nunciis accepit ; ſimul de innocentia ejus
certior Romæ factus diffidere ſuis rebus , ac tum
demum veram deditionem facere conatus eſt. Igi-
tur legatos ad conſulem cum ſuppliciis mittit ,
qui tantummodo ipſi , liberiſque vitam peterent ,
alia omnia dederent populo Rom. Sed Metello
jam antea experimentis cognitum erat , genus
Numidarum infidum , ingenio mobili , novarum
rerum avidum eſſe. Itaque legatos alium ab alio
diverſos aggreditur ; ac paullatim tentando , poſt-
quam opportunos ſibi cognovit , multa pollicen-
do perſuadet , uti Jugurtham maxume vivum ,
ſin id parum procedat , necatum ſibi traderent ;
ceterum palam , quæ ex voluntate forent , regi
nunciari jubet. Dein ipſe paucis diebus intento
atque infeſto exercitu in Numidiam procedit :

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

ubi, contra belli faciem, tuguria plena hominum pecora, cultoreſque in agris erant: ex oppidis, & mapalibus, præfecti regis obviam procedebant parati frumentum dare, commeatum portare poſtremo omnia, quæ imperarentur, facere. Neque Metellus idcirco minus, ſed pariter ac ſi hoſtes adeſſent, munito agmine incedere, late explorare omnia, illa deditionis ſigna oſtentui credere, & inſidiis locum tentare. Itaque ipſe cum expeditis cohortibus, item funditorum & ſagittariorum delecta manu apud primos erat: in poſtremo C. Marius legatus cum equitibus curabat: in utrumque latus equites auxiliarios tribunis legionum, & præfectis cohortium diſpertiverant: uti cum his permixti velites: quocumque accederent, equitatus hoſtium propulſarent. Nam in Jugurtha tantus dolus, tantaque peritia locorum, & militiæ erat, ut, abſens an præſens, pacem an bellum gerens pernicioſior eſſet, in incerto haberetur.
47. Erat haud longe ab eo itinere, quo Metellus pergebat, oppidum Numidarum, nomine Vacca, forum rerum venalium totius regni maxume celebratum; ubi & incolere, & mercari conſueverant Italici generis multi mortales. Huc conſul, ſimul tentandi gratia, &, ſi paterentur opportunitates loci, præſidium impoſuit: præterea imperavit frumentum, & alia, quæ bello uſui forent, comportare: ratus id, quod res monebat, frequentiam negotiatorum, & commeatuum juvaturum exercitum, & jam paratis rebus munimentum fore. Inter hæc negotia Jugurtha impenſius modo legatos ſupplices mittere, pacem orare: præter ſuam, liberorumque vitam, omnia Metello dedere. Quos item, uti priores conſul illectos ad proditionem domum mittebat: regi pacem, quam poſtulabat, neque abnuere, neque polliceri, & inter eas moras
48 promiſſa legatorum exſpectare. Jugurtha ubi Metelli dicta cum factis compoſuit, ac ſuis ſe artibus tentari animadvertit; quippe cui verbis pax nunciabatur, ceterum re bellum aſperrumum erat, urbs maxuma alienata, ager hoſtibus cognitus, animi popularium tentati: coactus rerum neceſſi-

eſſitudine, ſtatuit armis certare. Igitur, ex-
rato hoſtium itinere, in ſpem victoriæ adduc-
, ex opportunitate loci, quam maxumas po-
t, copias omnium generum parat, ac per tra-
tes occultos exercitum Metelli antevenit. Erat
ea parte Numidiæ, quam Atherbal in diviſio-
poſſederat, flumen oriens à meridie nomine
uthul: à quo aberat mons ferme millia paſ-
um xx tractu pari, vaſtus ab natura, & huma-
cultu: ſed ex eo medio quaſi collis oriebatur,
immenſum pertingens, veſtitus oleaſtro, ac
yrtetis, aliiſque generibus arborum, quæ humi
ido, atque arenoſo gignuntur. Media autem
anicies deſerta, penuria aquæ, præter flumini
opinqua loca ea conſita arbuſtis, pecore atque
ltoribus frequentabantur. Igitur in eo colle,
uem tranſvorſo itinere porrectum docuimus,
ugurtha extenuata ſuorum acie conſedit: ele-
antis, & parti copiarum pedeſtrium Bomil-
rem præfecit; eumque edocet, quæ ageret:
ſe propior montem cum omni equitatu, & pe-
tibus delectis ſuos collocat: dein ſingulas tur-
as, & manipulos circuiens monet, atque obteſ-
tur, uti memores priſtinæ virtutis, & victoriæ,
ſe, regnumque ſuum ab Romanorum avaritia
efendant; cum his certamen fore, quos antea
ictos ſub jugum miſerint; ducem illis, non ani-
um, mutatum: quæ ab imperatore decuerint,
mnia ſuis proviſa: locum ſuperiorem, uti pru-
entes cum imperitis, ne pauciores cum pluri-
us, aut rudes cum bello melioribus manum con-
rerent. Proinde parati intentique eſſent, ſi-
no dato, Romanos invadere: illum diem aut
mnis labores, & victorias confirmaturum, aut
naxumarum ærumnarum initium fore. Ad hoc
iritim, uti quemque ob militare facinus pecu-
ia, aut honore extulerat, commonefacere bene-
icii ſui, & eum ipſum aliis oſtentare: poſtremo,
ro cujuſque ingenio pollicendo, minitando, ob-
eſtando, alium alio modo excitare: cum inte-
im Metellus, ignarus hoſtium, monte degrediens
um exercitu conſpicatur. Primo dubius, quid-
nam inſolita facies oſtenderet; (nam inter vir-
gulta

gulta equi, Numidæque conſederant, neque plane occultati humilitate arborum, & tamen incerti quidnam eſſet, cum natura loci, tum dolo ipſi, atque ſigna militaria, obſcurati) dein, brevi cognitis inſidiis, pauliſper agmen conſtituit. Ibi commutatis ordinibus, in dextro latere, quod proxumum hoſtis erat, triplicibus ſubſidiis aciem inſtruxit: inter manipulos funditores, & ſagitarios diſpertit, equitatum omnem in cornibus locat; ac pauca pro tempore milites hortatus, aciem, ſicut inſtruxerat, tranſvorſis princi-
50 piis in planum deducit. Sed, ubi Numidas quietos, neque colle degredi animadvertit, veritus ex anni tempore, & inopia aquæ, ne ſiti, conficeretur exercitus, Rutilium legatum cum expeditis cohortibus, & parte equitum præmiſerat ad flumen, uti locum caſtris ante caperet, exiſtumans hoſtes crebro impetu, & tranſvorſis prœliis iter ſuum remoraturos, &, quoniam armis diffiderent, laſſitudinem & ſitim militum tentaturos. Dein ipſe pro re, atque loco, ſicuti monte deſcenderat, paullatim procedere: Marium poſt principia habere: ipſe cum ſiniſtræ alæ equitibus eſſe, qui in agmine principes facti erant. At Jugurtha, ubi extremum agmen Metelli primos ſuos prætergreſſum videt, præſidio quaſi duum millium peditum montem occupat, qua Metellus deſcenderat: ne forte cedentibus adverſariis receptui, ac poſt munimento foret: dein, repente ſigno dato, hoſtis invadit. Numidæ alii poſtremos cædere; pars à ſiniſtra, ac dextera tentare; infenſi adeſſe, atque inſtare; omnibus locis Romanorum ordines conturbare. quorum etiam qui firmioribus animis obvii hoſtibus fuerant, ludificati incerto prœlio ipſi modo eminus ſauciabantur, neque contra feriundi aut conferendi manum copia erat. Ante jam docti ab Jugurtha equites, ubicumque Romanorum turma inſequi cœperat, non confertim, neque in unum ſeſe recipiebant, ſed alius alio quam maxime diverſi ita numero priores, ſi à perſequendo hoſtes deterrere nequiverant, disjectos ab tergo, aut lateribus circumveniebant: ſin opportunior fu-

gæ

ollis, quam campi fuerant; eo vero conſue-
umidarum equi facile inter virgulta evadere;
os aſperitas, & inſolentia loci retinebat.
rum facies totius negotii varia, incerta, fœ-
atque miſerabilis, diſperſi à ſuis, pars cedere,
inſequi; neque ſigna, neque ordines obſerva-
ubi quemque periculum cœperat, ibi reſiſte-
ac propulſare: arma, tela, equi, viri, hoſtes
s permixti; nihil conſilio, neque imperio agi;
omnia regere. Itaque multum diei proceſ-
t, cum etiam tum eventus in incerto erat.
ique omnibus labore, & æſtu languidis, Me-
as, ubi videt Numidas minus inſtare, paulla-
milites in unum conducit; ordines reſtituit,
cohortes legionarias quatuor advorſum pedi-
hoſtium collocat. Eorum magna pars ſupe-
ibus locis feſſa conſederat, ſimul orare, hor-
milites, ne deficerent, neu paterentur hoſtes
ientis vincere; neque illis caſtra eſſe, neque
nimentum ullum, quo cedentes tenderent; in
nis omnia ſita. Sed nec Jugurtha quidem in-
ea quietus erat: circuire, hortari, renovare
elium, & ipſe cum delectis tentare omnia;
venire ſuis, hoſtibus dubiis inſtare, quos fir-
s cognoverat, eminus pugnando retinere. Eo
do duo imperatores ſummi viri, inter ſe cer-
ant: ipſi pares, ceterum opibus diſparibus.
am Metello virtus militum erat, locus advor-
s; Jugurthæ alia omnia, præter milites, op-
rtuna. Denique Romani, ubi intellegunt ne-
e ſibi profugium eſſe, neque ab hoſte copiam
gnandi fieri; (& jam diei veſper erat,) ad-
rſo colle, ſicuti præceptum fuerat, evadunt.
miſſo loco Numidæ fuſi, fugatique, pauci in-
riere; pleroſque velocitas, & regio hoſtibus
nara, tutata ſunt. Interea Bomilcar, quem ele-
hantis, & parti copiarum pedeſtrium præfec-
um ab Jugurtha ſupra diximus, ubi eum Ruti-
us prætergreſſus eſt, paullatim ſuos in æquum
cum deducit; ac dum legatus ad flumen, quo
præmiſſus erat, feſtinans pergit, quietus, uti res
oſtulabat, aciem exornat; neque remittit, quid
bique hoſtis ageret, explorare. Poſtquam Ru-
tilium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

tilium conſediſſe jam, & animo vacuum acce
ſimulque ex Jugurthæ prœlio clamorem aug
veritus ne legatus cognita re, laborantibus
auxilio foret, aciem, quam diffidens virtuti
litum arte ſtatuerat, quo hoſtium itinere off
ret, latius porrigit; eoque modo ad Rutilii
ſtra procedit. Romani ex improviſo pulveris
magnam animadvertunt. Nam proſpectum a
arbuſtis conſitus prohibebat. Et primo rati
mum aridam vento agitari: poſt, ubi æqua
lem manere, &, ſicut acies movebatur, ma
magiſque appropinquare vident; cognita re p
perantes arma capiunt, ac pro caſtris, ſicut i
perabatur, conſiſtunt. Dein, ubi propius vent
eſt, utrimque magno clamore concurritur. N
midæ tantummodo remorari, dum in elephant
auxilium putant, poſtquam eos impeditos ram
arborum, atque ita disjectos circumveniri viden
fugam faciunt: ac plerique, abjectis armis, co
lis, aut noctis, quæ jam aderat, auxilio integ
abeunt. Elephanti quatuor capti, reliqui omne
numero quadraginta interfecti. At Romani quam
quam itinere, atque opere caſtrorum, & præli
feſſi, laſſique erant; tamen, quod Metellus am
plius opinione morabatur, inſtructi, intentiqu
obviam procedunt. Nam dolus Numidarum ni-
hil languidi, neque remiſſi patiebatur. Ac primo
obſcura nocte, poſtquam haud procul inter ſe e-
rant, ſtrepitu, veluti hoſtes adventarent, alteri
apud alteros formidinem ſimul, & tumultum
facere: & pæne imprudentia admiſſum facinus
miſerabile, ne utrimque præmiſſi equites rem ex-
ploraviſſent. Igitur pro metu repente gaudium
exortum. milites alius alium læti appellant, acta
edocent, atque audiunt: ſua quiſque fortia facta
ad cælum fert. Quippe res humanæ ita ſeſe ha-
bent: in victoria vel ignavis gloriari licet: ad-
verſæ res etiam bonos detrectant. Metellus in
iiſdem caſtris quatriduo moratus, ſaucios cum
cura reficit; meritos in præliis more militiæ do-
nat, univerſos in concione laudat, atque agit gra-
tias: hortatur, ad cetera, quæ levia ſunt, parem
animum gerant: pro victoria ſatis jam pugna-

tum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

tum, reliquos labores pro præda fore. Tamen interim transfugas, & alios opportunos Jugurtha ubi gentium, aut quid agitaret, cum paucisne eſſet, an exercitum haberet, uti ſeſe victus gereret, exploratum miſit. At ille ſeſe in loca ſaltuoſa, & natura munita receperat: ibique cogebat exercitum numero hominum ampliorem, ſed hebetem infirmumque, agri ac pecoris magis, quam belli, cultorem. Id ea gratia eveniebat, quod præter equites regios nemo omnium Numida ex fuga regem ſequitur, quo cujuſque animus fert, eo diſcedunt. neque id flagitium militiæ ducitur: ita ſe mores habent. Igitur Metellus, ubi videt etiam tum regis animum ferocem eſſe; bellum renovari, quod niſi ex illius lubidine geri non poſſet: præterea iniquum certamen ſibi cum hoſtibus; minore detrimento illos vinci, quam ſuos vincere: ſtatuit non prœliis, neque acie, ſed alio more bellum gerendum. Itaque in loca Numidiæ opulentiſſima pergit: agros vaſtat: multa caſtella, & opida, temere munita, aut ſine preſidio, capit, incenditque: puberes interfici jubet, alia omnia militum præda eſſe. Ea formidine multi mortales Romanis dediti obſides: frumentum, & alia, quæ uſui forent, affatim præbita: ubicumque res poſtulabat, præſidium impoſitum. Quæ negotia multo magis, quam prœlium male pugnatum ab ſuis, regem terrebant. Quippe cujus ſpes omnis in fuga ſita erat, ſequi cogebatur; & qui ſua loca defendere nequiverat, in alienis bellum gerere. Tamen ex inopia, quod optumum videbatur, conſilium capit: exercitum plerumque in iiſdem locis operiri jubet: ipſe cum delectis equitibus Metellum ſequitur: nocturnis & aviis itineribus ignoratus, Romanos palantis repente aggreditur. Eorum plerique inermes cadunt, multi capiuntur: nemo omnium intactus profugit: & Numidæ, priùs quam ex caſtris ſubveniretur, ſicuti juſſi erant, in proxumos collis diſcedunt. Interim Romæ gaudium ingens ortum cognitis Metelli rebus: uti ſeque, & exercitum more majorum gereret, in advorſo loco victor tamen virtute fuiſſet; hoſtium a-

gro

gro potiretur; Jugurtham, magnificum ex Auli ſocordia, ſpem ſalutis in ſolitudine, aut fuga coegiſſet habere. Itaque ſenatus, ob ea feliciter acta, diis immortalibus ſupplicia decernere: civitas trepida antea, & ſolicita de belli eventu, læta agere: de Metello fama præclara eſſe. Igitur eo intentior ad victoriam niti; omnibus modis feſtinare: cavere tamen, nec ubi hoſti opportunus fieret: meminiſſe poſt gloriam invidiam ſequi. Ita, quo clarior, eo magis anxius erat: neque poſt inſidias Jugurthæ effuſo exercitu prædari. ubi frumento, aut pabulo opus erat, cohortes cum omni equitatu præſidium agitabant: exercitus partem ipſe, reliquos Marius ducebat. Sed igni magis, quam præda, ager vaſtabatur. Duobus locis haud longe inter ſe caſtra faciebant. Ubi vi opus erat, cuncti aderant: ceterum, quo fuga, atque formido latius creſceret, divorſi agebant. Eo tempore Jugurtha per collis ſequi: tempus, aut locum pugnæ quærere; qua venturum hoſtem audierat, pabulum, & aquarum fontis, quorum penuria erat, corrumpere: modo ſe Metello, interdum Mario oſtendere; poſtremos in agmine tentare, ac ſtatim in collis regredi: rurſus aliis, poſt aliis minitari; neque prœlium facere, neque otium pati, tantummodo hoſtem ab incœpto retinere. Romanus imperator ubi ſe dolis fatigari videt: neque ab hoſte copiam pugnandi fieri: urbem magnam, & in ea parte, qua ſita erat, arcem regni, nomine Zamam, ſtatuit oppugnare; ratus id quod negotium poſcebat, Jugurtham laborantibus ſuis auxilio venturum, ibique prœlium fore. At ille, quæ parabantur, à perfugis edoctus, magnis itineribus Metellum antevenit; oppidanos hortatur ut mœnia defendant, additis auxilio perfugis: quod genus ex copiis regis, quia fallere nequibat firmiſſumum erat; præterea pollicetur, in tempore ſemet cum exercitu affore. Ita compoſitis rebus in loca quam maxume occulta diſcedit; ac paullo poſt cognoſcit, Marium ex itinere frumentatum cum paucis cohortibus Siccam miſſum: quod oppidum primum omnium poſt malam pugnam ab
rege

e defecerat. Eo cum delectis equitibus noctu
git, & jam egredientibus Romanis in porta
gnam facit: ſimul magna voce Siccenſes hor-
ur, uti cohortes ab tergo circumveniant: for-
am illis præclari facinoris caſum dare: ſi id
erint: poſtea ſeſe in regno, illos in libertate
e metu ætatem acturos. ac ni Marius ſigna in-
re, atque evadere oppido properaviſſet, pro-
to cuncti, aut magna pars Siccenſium, fidem
itaviſſent. Tanta mobilitate ſeſe Numidæ ge-
nt. Sed milites Jugurthini paullisper ab rege
tentati, poſtquam majore vi hoſtes urgent,
ucis amiſſis profugi diſcedunt, Marius ad Za-
am pervenit. id oppidum in campo ſitum, ma-
s opere, quam natura munitum erat, nullius
oneæ rei egens. armis viriſque opulentum. Igi-
r Metellus, pro tempore atque loco paratis re-
us, cuncta mœnia exercitu circumvenit: lega-
s imperat, ubi quiſque curaret. Dein, ſigno
ato, undique ſimul clamor ingens oritur. neque
res Numidas terret: infenſi intentique ſine tu-
ultu manent: prœlium incipitur. Romani pro
genio quiſque, pars eminus glande, aut lapidi-
us pugnare: evadere alii, alii ſuccedere, ac mu-
um modo ſuffodere, modo ſcalis aggredi; cu-
ere prœlium manibus facere. Contra ea oppi-
ani in proxumos ſaxa volvere, ſudes, pila, præ-
erea pice & ſulphure tædam miſtam ardenti
nittere. Sed ne illos quidem, qui procul manſe-
ant, timor animi ſatis muniverat. Nam pleroſ-
ue jacula, tormentis, aut manu emiſſa, vulne-
abant: parique periculo, ſed fama impari, boni
tque ignavi erant. Dum apud Zamam ſic cer-
atur, Jugurtha ex improviſo caſtra hoſtium cum
nagna manu invadit; remiſſis, qui in præſidio
rant, & omnia magis, quam prœlium, exſpe-
ctantibus; portam irrumpit. At noſtri, repenti-
io metu perculſi, ſibi quiſque pro moribus con-
ſulunt: alii fugere, alii arma capere: magna pars
vulnerati, aut occiſi. Ceterum ex omni multitu-
dine non amplius quadraginta memores nominis
Romani, grege facto locum capere paullo, quam
alii, editiorem: neque inde maxuma vi depelli

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

quiverunt; ſed tela eminus miſſa remittere pauci in pluribus minus fruſtrari: ſin Numidæ propius acceſſiſſent, ibi vero virtutem oſtendere, & eos maxuma vi cædere, fundere, atque fugare. Interim Metellus, cum acerrume rem gereret, clamorem & tumultum hoſtilem à tergo accepit: dein, converſo equo, animadvertit fugam ad ſe vorſum fieri, quæ res indicat popularis eſſe. Igitur equitatum omnem ad caſtra propere mittit, ac ſtatim C. Marium cum cohortibus ſociorum; eumque lacrumans per amicitiam, perque rempublic. obſecrat, ne quam contumeliam remanere in exercitu victore, neve hoſtes inultos abire ſinat, ille brevi mandata efficit. At Jugurtha munimento caſtrorum impeditus, cum alii ſuper vallum præcipitarentur, alii in anguſtiis ipſi ſibi properantes officerent, multis amiſſis in loca munita ſeſe recipit. Metellus, infecto negotio, poſtquam nox aderat, in caſtra cum exercitu revortitur. Igitur poſtero die, prius quam ad oppugnandum egrederetur, equitatum omnem in ea parte, qua regis adventus erat, pro caſtris agitare jubet: portas, & proxuma loca tribunis diſpertit: dein ipſe pergit ad oppidum, atque, uti ſuperiore die, murum aggreditur. Interim Jugurtha ex occulto repente noſtros invadit, qui in primo locati fuerant, pauliſper territi perturbantur: reliqui cito ſubveniunt. Neque diutius Numidæ reſiſtere quiviſſent, ni pedites cum equitibus permixti magnam cladem in congreſſu facerent: quibus illi freti, non ut equeſtri prœlio ſolet ſequi, dein cedere, ſed advorſis equis concurrere, implicare, ac perturbare aciem: ita, expeditis peditibus ſuis, hoſtis pæne victos dare. Eodem tempore apud Zamam magna vi certabatur. Ubi quiſque legatus, aut tribunus curabat, eo acerrume niti, neque alius in alio magis, quam in ſeſe, ſpem habere: pariterque oppidani agere, pugnare, aut parare omnibus locis: avidius alteri alteros ſauciare, quam ſemet tegere. Clamor permixtus, hortatione, lætitia, gemitu. item ſtrepitus armorum ad cælum ferri: tela utrimque volare. Sed illi, qui mœnia defenſabant, ubi hoſtes

paullulum modo pugnam remiſerant, intenti
ælium equeſtre proſpectabant. Eos, uti quæ-
Jugurthæ res erant, lætos modo, modo pa-
os animadverteres: ac, ſicubi audiri à ſuis,
cerni poſſent, monere alii, alii hortari, aut
nu ſignificare, aut niti corporibus: huc & il-
, quaſi vitabundi, aut jacientes tela, agitare.
od ubi Mario cognitum eſt, (nam is in ea par-
curabat) conſulto lenius agere, ac diffidentiam
ſimulare: pati Numidas ſine tumultu, regis
ælium viſere. Ita, illis ſtudio ſuorum adſtri-
s, repente magna vi murum aggreditur: &
n ſcalis egreſſi milites prope ſumma ceperant,
m oppidani concurrunt: lapides, ignem, alia
æterea tela ingerunt. Noſtri primo reſiſtere:
in, ubi unæ, atque alteræ ſcalæ comminutæ;
i ſuperſteterant afflicti ſunt: cæteri, quo quiſ-
ue modo potuere, pauci integri, magna pars
nfecti vulneribus, abeunt. Deinde utrimque
œlium nox diremit. Metellus poſtquam videt
uſtra inceptum; neque oppidum capi, neque
gurtham, niſi ex inſidiis, aut ſuo loco pugnam
cere; & jam æſtatem exactam eſſe; ab Zama
ſcedit; & in iis urbibus, quæ ab ſeſe defece-
unt, ſatiſque munitæ loco, aut mœnibus erant,
æſidia imponit. Ceterum exercitum in provin-
am, quæ proxuma eſt Numidiæ, hiemandi gra-
ia collocat. Neque id tempus ex aliorum more
uieti, aut luxuriæ concedit, ſed, quoniam ar-
nis bellum parum procedebat, inſidias regi per
micos tendere, & eorum perfidia pro armis uti
arat. Igitur Bomilcarem, qui Romæ cum Ju-
gurtha fuerat, & inde clam, vadibus datis, de Maſ-
ivæ nece, judicium fugerat, quod ei per maxu-
nam amicitiam maxuma copia fallendi erat,
nultis pollicitationibus aggreditur: ac primo
efficit, ut ad ſe colloquendi gratia occultus ve-
niat: dein, fide data, ſi Jugurtham vivum, aut
necatum ſibi tradidiſſet, forte, ut illi ſenatus im-
punitatem, ſua omnia concederet. Facile Nu-
midæ perſuadet, cum ingenio infido, tum me-
tuenti, ne, ſi pax cum Romanis fieret, ipſe per
conditiones ad ſupplicium traderetur. Is, ubi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

primum opportuunum fuit, Jugurtham anxium, ac miſerantem fortunas ſuas accedit: monet, atque lacrumans obteſtatur, ut aliquando ſibi liberiſque, & gente Numidarum optume merenti, provideat: omnibus prœliis ſeſe victos, agrum vaſtatum, multos mortalis captos, occiſos, regni opes comminutas eſſe: ſatis ſæpe jam & virtutem militum, & fortunam tentatam: caveat, ne illo cunctante, Numidæ ſibi conſulant. His, atque talibus aliis ad deditionem regis animum impellit. Mittuntur ad imperatorem legati, qui Jugurtham imperata facturum dicerent, ac ſine ulla pactione ſeſe, regnumque ſuum in illius fidem tradere. Metellus propere cunctos ſenatorii ordinis ex hibernis accerſiri jubet: eorum, atque aliorum, quos idoneos ducebat, conſilium habet. Ita more majorum, conſilii decreto, per legatos Jugurthæ imperat, argenti pondo ducenta millia, elephantos omnis, equorum, & armorum aliquantum. Quæ poſtquam ſine mora facta ſunt, jubet perfugas omnis vinctos adducit. Eorum magna pars, uti juſſum erat, adducti: pauci, cum primum deditio cœpit, ad regem Bocchum in Mauritaniam abierant. Igitur Jugurtha, ubi armis, viriſque, & pecunia ſpoliatus eſt, cum ipſe ad imperandum Tiſidium vocaretur, rurſus cœpit flectere animum ſuum, & ex mala conſcientia digna timere. Denique, multis diebus per dubitationem conſumtis, cum modo tædio rerum advorſarum omnia bello potiora duceret; interdum ſecum ipſe reputaret, quam gravis caſus in ſervitium ex regno foret: multis, magniſque præſidiis nequicquam perditis, de integro bellum ſumit. Et Romæ ſenatus, de provinciis conſultus, Numidiam Metello decreverat. Per idem tempus Uticæ forte C. Mario, per hoſtias diis ſupplicanti, magna, atque mirabilia portendi haruſpex dixerat: proinde, quæ animo agitabat, fretus diis ageret: fortunam quam ſæpiſſume experiretur, cuncta proſpere eventura. At illum jam antea conſulatus ingens cupido exagitabat, ad quem cupiundum, præter vetuſtatem familiæ, alia omnia abunde erant; induſtria,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

obitas, militiæ magna ſcientia, animus belli gens, domi modicus, lubidinis, & divitiarum ſtor, tantummodo gloriæ avidus. Sed is natus, omnem pueritiam Arpini alitus, ubi primum tas militiæ patiens fuit, ſtipendiis faciundis, on Græca facundia, neque urbanis munditiis ſe exercuit: ita inter artis bonas integrum inenium brevi adolevit. Ergo ubi primum tribuatum militum à populo petit, plerifque faciem jus ignorantibus facile notus per omnis tribus eclaratur. Deinde ab eo magiſtratu, alium poſt lium ſibi peperit: ſemperque in poteſtatibus o modo agitabat, ut ampliore, quam gerebat, ignus haberetur. tamen is ad id locorum tais vir (nam poſtea ambitione præceps datus ſt) conſulatum appetere non audebat. Etiam um alios magiſtratus plebes, conſulatum nobilitas inter ſe per manus tradebat. Novus nemo tam clarus, neque tam egregiis factis erat, quin is indignus illo honore, & quaſi pollutus haberetur. Igitur, ubi Marius haruſpicis dicta eodem intendere, videt, quo cupido animi hortabatur, ab Metello petundi gratia miſſionem rogat: cui quamquam virtus, gloria, atque alia optanda bonis ſuperabant, tamen inerat contemtor animus, & ſuperbia, commune nobilitatis malum. Itaque primum commotus inſolita re, mirari ejus conſilium, & quaſi per amicitiam monere, ne tam prava inciperet; neu ſuper fortunam animum gereret: non omnia omnibus cupienda eſſe: debere illi res ſuas ſatis placere; poſtremo caveret id petere à populo Rom. quod illi jure negaretur. Poſtquam hæc, atque alia talia dixit, neque animus Marii flectitur; reſpondit, ubi primum potuiſſet per negotia publica, facturum ſeſe, quæ peteret. ac poſtea ſæpius eadem poſtulanti fertur dixiſſe, ne feſtinaret abire: ſatis mature illum cum filio ſuo conſulatum petiturum. Is eo tempore contubernio patris ibidem militabat, annos natus circiter xx, quæ res Marium cum pro honore, quem affectabat, tum contra Metellum vehementer accenderat. Ita cupidine, atque ira peſſumis conſultoribus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

graſſari: neque facto ullo, neque dicto abſtine re quod Medo ambitioſum foret: milites, quibus in hibernis præerat, laxiore imperio, quam antea, habere, apud negotiatores, quorum magna multitudo Uticæ erat, criminoſe ſimul & magnifice de bello loqui: dimidia pars exercitus ſibi permitteretur; paucis diebus Jugurtham in catenis habiturum: ab imperatore conſulto trahi, quod homo inanis, & ſuperbiæ regiæ, imperio nimis gauderet. Quæ omnia illis eo firmiora videbantur, quod diuturnitate belli res familiaris corruperant, & animo cupienti nihil ſatis feſtinatur. Erat præterea in exercitu noſtro Numida quidam, nomine Gauda, Maſtanabilis filius, Maſiniſſæ nepos, quem Micipſa teſtamento heredem ſecundum ſcripſerat, morbis confectus, & ob eam cauſſam mente paullulum imminuta. Cui Metellus petenti more regum, uti ſellam juxta poneret, item poſtea cuſtodiæ cauſa turmam equitum Romanorum, utrumque negaverat honorem, quod eorum modo foret, quos populus Rom. reges appellaviſſet, præſidium, quod contumelioſum in eos foret, ſi equites Romani, ſatellites Numidæ traderentur. Hunc Marius anxium aggreditur, atque hortatur, uti contumeliarum in imperatorem cum ſuo auxilio pœnas petat: hominem ob morbos animo parum valido ſecunda oratione extollit; illum regem, virum ingentem, Maſiniſſæ nepotem eſſe: ſi Jugurtha captus, aut occiſus foret, imperium Numidæ ſine mora habiturum: id adeo mature poſſe evenire, ſi ipſe conſul ad id bellum miſſus foret. Itaque & illum, & equites Romanos, milites, & negotiatores alios ipſe, pleroſque pacis ſpes impellit, uti Romam ad ſuos neceſſarios aſpere in Metellum de bello ſcribant, Marium imperatorem poſcant. Sic illi à multis mortalibus honeſtiſſuma ſuffragatione conſulatus petebatur. ſimul ea tempeſtate plebes, nobilitate fuſa per legem Mamiliam, novos extollebat. Ita Mario cuncta procedere. Interim Jugurtha, poſtquam, omiſſa deditione, bellum incipit, cum magna cura parare omnia, feſtinare, cogere exercitum: civita-

civitates, quæ ab ſe defecerant, formidine, aut oſtentando præmia affectare: communire ſuos locos: arma, tela, aliaque, quæ ſpe pacis amiſerat, reficere, aut commercari: ſervitia Romanorum allicere, & eos ipſos, qui in præſidiis erant, pecunia tentare, prorſus nihil intactum, neque quietum pati: cuncta agitare. Igitur Vaccenſes, quo Metellus initio: Jugurtha pacificante, præſidium impoſuerat, fatigati regis ſuppliciis, neque antea voluntate alienati, principes civitatis inter ſe conjurant: (nam vulgus, uti plerumque ſolet, & maxume Numidarum, ingenio mobili, ſeditioſum, atque diſcordioſum, erat cupidum novarum rerum, quieti & otio advorſum) dein, compoſitis inter ſe rebus, in diem tertium conſtituunt, quod is feſtus celebratusque per omnem Africam, ludum, & laſciviam magis, quam formidinem, oſtentabat. Sed, ubi tempus fuit, centuriones, tribunoſque militaris, & ipſum præfectum oppidi T. Turpilium Silanum, alius alium domos ſuas invitant: eos omnis præter Turpilium, inter epulas obtruncant: poſtea milites palantes, inermes, quippe in tali die, ac ſine imperio, aggrediuntur. Idem plebes facit, pars edocti ab nobilitate, alii ſtudio talium rerum incitati, quîs acta, conſiliumque ignorantibus tumultus ipſe, & res novæ ſatis placebant. Romani milites, improviſo metu, incerti ignarique quid potiſſumum facerent, trepidare ad arcem opidi, ubi ſigna, & ſcuta erant: præſidium hoſtium, portæ ante clauſæ fugam prohibebant, ad hoc mulieres, puerique pro tectis ædificiorum ſaxa, & alia, quæ locus præbebat, certatim mittere. Ita neque caveri anceps malum, neque à fortiſſumis infirmiſſumo generi reſiſti poſſe: juxta boni, malique, ſtrenui, & imbelles multi obtruncati. In ea tanta aſperitate, ſæviſſumis Numidis, & oppido undique clauſo, Turpilius præfectus unus ex omnibus Italicis profugit intactus: id miſericordiane hoſpitis, an pactione, an caſu ita evenerit, parum comperimus; niſi, quia illi in tanto malo turpis vita integra fama potior fuit, improbus inteſtabiliſque videtur. Metel-

lus, poſtquam de rebus Vaccæ actis comperit; paullisper mœſtus e conſpectu abit: dein, ubi ira & ægritudo permixta ſunt, cum maxuma cura ultum ire injurias feſtinat. Legionem, cum qua hiemabat, & quam plurimos poteſt Numidas equites pariter cum occaſu ſolis expeditos educit: & poſtera die circiter horam tertiam pervenit in quamdam planitiem, locis paullo ſuperioribus circumventam. Ibi milites feſſos itineris magnitudine, & jam abnuentes omnia, docet oppidum Vaccam non amplius mille paſſuum adeſſe: decere illos reliquum laborem æquo animo pati, dum pro civibus ſuis, viris fortiſſumis, atque miſerrumis, pœnas cœperant. prœterea prædam benigne oſtentat. Sic animis eorum arrectis, equites in primo latere, pedites quam artiſſume ire, & ſigna occultare jubet. Vaccenſes ubi animadvertere ad ſe vorſum exercitum pergere; primo, uti res erat, Metellum eſſe rati; portas clauſere, dein, ubi neque agros vaſtari, & eos, qui primi aderant, Numidas equites vident, rurſus Jugurtham arbitrati, cum magno gaudio obvii procedunt. Equites peditesque, repente ſigno dato, alii vulgum effuſum oppido cædere: alii ad portas feſtinare; pars turres capere: ira, atque ſpes prædæ amplius, quam laſſitudo, poſſe. Ita Vaccenſes biduum modo ex perfidia lætari: civitas magna, & opulens pœnæ cuncta, aut prædæ fuit. Turpilius quem præfectum oppidi unum ex omnibus profugiſſe ſupra oſtendimus, juſſus à Metello cauſſam dicere; poſtquam ſeſe parum expurgat, condemnatus, verberatuſque capite pœnas ſolvit. Nam is civis ex Latio erat. Per idem tempus Bomilcar, cujus impulſu Jugurtha deditionem, quam metu deſeruit, incœperat, ſuſpectus regi, & ipſe eum ſuſpiciens, novas res cupere; ad perniciem ejus dolum quærere; diu noctuque fatigare animum; denique, omnia tentando, ſocium ſibi adjungit Nabdalſam, hominem nobilem, magnis opibus clarum, acceptumque popularibus ſuis, qui plerumque ſeorſum ab rege exercitum ductare, & omnis res exſequi ſolitus erat quæ Jugurthæ feſſo, aut ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

ibus adſtricto ſuperaverant: ex quo illi gloria, eſque inventæ. Igitur utriuſque conſilio dies idiis ſtatuitur: cetera, uti res poſceret, ex npore parari placuit. Nabdalſa ad exercitum ofectus; quem inter hiberna Romanorum juſ- s habebat, ne ager inultis hoſtibus vaſtaretur. poſtquam, magnitudine facinoris perculſus, tempus non venit, metuſque rem impediebat, milcar ſimul cupidinibus incœpta patrandi, & nore ſocii anxius, ne, omiſſo vetere conſilio, vum quæreret; litteras ad eum per homines lelis mittit: in quîs mollitiem, ſecordiamque ri accuſare: teſtari deos, per quos juraviſſet: onere, ne præmia Metelli in peſtem ſuam con- rteret; Jugurthæ exitium adeſſe: ceterum, a ne, an Metelli virtute periret, id modo agi- ri? proinde reputaret cum animo ſuo præmia cruciatum mallet. Sed cum eæ litteræ allatæ, rte Nabdalſa, exercito corpore feſſus, in lec- quieſcebat. Ubi, cognitis Bomilcaris verbis, rimo cura, dein, ut ægrum animum ſolet, ſom- us cepit. Erat ei Numida quidam negotiorum urator fidus, acceptuſque, & omnium conſilio- um, niſi noviſſumi, particeps. Qui poſtquam al- atas litteras audivit, ex conſuetudine ratus ope- a aut ingenio ſuo opus eſſe, in tabernaculum in- roit; dormiente illo, epiſtolam, ſuper caput in ulvino temere poſitam, ſumit, ac perlegit; dein ropere, cognitis inſidiis, ad regem pergit. Nab- dalſa, poſt paullo experrectus, ubi neque epiſto- am reperit, & rem omnem, ut acta erat, ex per- ugis cognovit; primo indicem perſequi conatus; oſtquam id fruſtra fuit, Jugurtham placandi gra- ia, accedit: quæ ipſe paraviſſet, perfidia clien- is ſui facere præventum: lacrumans obteſtatur per amicitiam, perque ſua antea fideliter acta, ne ſu- per tali ſcelere ſuſpectum ſeſe haberet. Ad ea rex aliter, atque animo gerebat, placide reſpondit. Bomilcare, aliiſque multis, quos ſocios inſidia- rum cognoverat, interfectis, iram oppreſſerat, ne qua ex eo negotio ſeditio oriretur. Neque poſt id locorum Jugurthæ dies, aut nox ulla quieta fuit: neque loco, neque mortali cuiquam, aut tempo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

ri ſatis credere: civis, hoſtiſque juxta metuere circum ſpectare omnia, & omni ſtrepitu paveſcere, alio, atque alio loco ſæpe contra decus regium noctu requieſcere: interdum ſomno exercitus arreptis armis tumultum facere: ita formidine, quaſi vecordia, exagitari. Igitur Metellus, ubi de caſu Bomilcaris, & indicio patefacto ex perfugis cognovit; rurſus tamquam ad integrum bellum cuncta parat, feſtinatque. Marium, fatigantem de profectione, ſimul & inviſum, & offenſum ſibi parum idoneum ratus, domum dimittit. Et Romæ plebes, litteris, quæ de Metello ac Mario miſſæ erant, cognitis, volentia de ambobus acceperant. Imperatori nobilitas, quæ antea decori fuerat, invidia eſſe: at illi alteri generis humilitas favorem addiderat: ceterum in utroque magis ſtudia partium, quam bona, aut mala ſua, moderata. Præterea ſeditioſi magiſtratus vulgum exagitare, Metellum omnibus concionibus capitis arceſſere, Marii virtutem in majus celebrare. Denique plebes ſic accenſa, ut opifices, agreſteſque omnes, quorum res, fideſque in manibus ſitæ erant relictis operibus frequentarent Marium; & ſua neceſſaria poſt illius honorem ducerent. Ita perculſa nobilitate, poſt multas tempeſtates novo homini conſulatus mandatur: & poſtea populus à Tr. pl. Manlio Mantino rogatus, quem vellet cum Jugurtha bellum gerere, frequens Marium juſſit. Sed ſenatus paulo ante Metello Numidiam decreverat. ea res fruſtra fuit. Eodem tempore Jugurtha, amiſſis amicis, quorum pleroſque ipſe necaverat, ceteri formidine, pars ad Romanos, alii ad regem Bocchum profugerant: cum neque bellum geri ſine adminiſtris poſſet, & novorum fidem in tanta perfidia veterum experiri periculoſum duceret. Varius incertuſque agitabatur: neque illi res, neque conſilium, aut quiſquam hominum ſatis placebat: itinera, præfectoſque in dies mutare: modo adverſum hoſtes, interdum in ſolitudines pergere: ſæpe in fuga, at poſt paullo in armis ſpem habere: dubitare, virtuti popularium an fidei minus crederet. Ita, quocumque intenderat, res

ad

vorſæ erant. Sed inter eas moras repente ſe
etellus eum exercitu oſtendit. Numidæ ab Ju-
rtha pro tempore parati, inſtructique ſunt:
in prœlium incipitur. Qua in parte rex pugnæ
fuit, ibi aliquamdiu certatum: ceteri omnes
us milites primo congreſſu pulſi, fugatique:
omani ſignorum, & armorum, & aliquanto
imero hoſtium potiti. Nam ferme Numidas in
nnibus prœliis magis pedes, quam arma, tu-
ti ſunt. Ea fuga Jugurtha impenſius modo re-
us ſuis diffidens, cum perfugis, & parte equi-
atus in ſolitudines, dein Thalam pervenit, in
ppidum magnum, & opulentum: ubi plerique
reſauri, filiorumque ejus multus pueritiæ cul-
us erat. Quæ poſtquam Metello comperta ſunt,
uamquam inter Thalam flumenque proxumum,
i ſpatio millium quinquaginta, loca arida, at-
ue vaſta eſſe cognoverat; tamen ſpe patrandi
elli, ſi ejus oppidi potitus foret, omnis aſperita-
es ſupervadere, ac naturam etiam vincere ag-
greditur. Igitur omnia jumenta ſarcinis levari
uhet, niſi frumento dierum x, ceterum utris
nodo, & alia aquæ idonea portari. Præterea
onquirit ex agris quam plurimum poteſt domiti
ecoris: eoque imponit vaſa cujuſque modi, ſed
pleraque lignea, collecta ex tuguriis Numida-
rum. Adhoc finitumis imperat, qui ſe poſt regis
fugam Metello dediderant, quam plurimum quiſ-
que aquæ portaret: diem, locumque, ubi præ-
ſto forent prædicit. Ipſe ex flumine, quam pro-
xumam aquam oppido eſſe ſupra diximus, jumen-
ta onerat. Eo modo inſtructus ad Thalam pro-
ficiſcitur. Dein ubi ad id loci ventum, quo Nu-
midis præceperat; & caſtra poſita, munitaque
ſunt; tanta repente cælo miſſa vis aquæ dicitur,
ut ea modo exercitui ſatis ſuperque foret. Præ-
terea commeatus ſpe amplior: quia Numidæ,
ſicuti plerique in nova deditione, officia inten-
derant. Ceterum milites religione pluvia ma-
gis uſi: eaque res multum animis eorum addi-
dit. Nam rati ſeſe diis immortalibus curæ eſſe,
dein poſtera die, contra opinionem Jugurthæ,
ad Thalam perveniunt. Oppidani, qui ſe loco-
rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

rum aſperitate munitas crediderant, magna a que inſolita re perculſi, nihilo ſegnius bellu parare: idem noſtri facere. Sed rex nihil ja Metello infectum credens, quippe qui omnia a ma, tela, loca, tempora, denique naturam ipſam ceteris imperitantem, induſtria vicerat, cum l beris, & magna parte pecuniæ ex oppido noct profugit; neque poſtea in ullo loco amplius un die, aut una nocte moratus: ſimulabat ſeſe ne gotii gratia properare; ceterum proditionem ti mebat, quam vitare poſſe celeritate putabat Nam talia conſilia per otium & ex opportuni tate capi. At Metellus ubi oppidanos prœlio in tentos, ſimul oppidum & operibus, & loco mu nitum videt, vallo foſſaque mœnia circumvenit. Dein jubet locis ex copia maxume idoneis vineas agere: ſuperque eas aggerem jacere, & ſuper aggerem impoſitis turribus opus & adminiſtros tutari. Contra hæc oppidani feſtinare, parare; prorſus ab utriſque nihil reliquum fieri. Denique Romanj, multo ante labore prœliiſque fatigari, poſt dies quadraginta, quam eo ventum erat, oppido modo potiti: præda omnis à perfugis corrupta. Hi poſtquam murum arietibus feriri, reſque ſuas afflictas vident, aurum, argentumque, & alia, quæ prima ducuntur, domum regiam comportant: ibi vino, & epulis onerati, illaque, & domum, & ſemet igni corrumpunt: & quas victi ab hoſtibus pœnas metuerant eas ipſi volentes pependere. Sed pariter cum capta Thalo legati ex oppido Lepti ad Metellum venerant, orantes uti præſidium, præfectumque eo mitteret; Hamilcarem quemdam, hominem nobilem, factioſum, novis rebus ſtudere; advorſum quem neque imperia magiſtratuum, neque leges valerent: ni id feſtinaret, in ſummo periculo ſuam ſalutem, illorum ſocios fore. Nam Leptitani jam inde à principio belli Jugurthini ad Beſtiam conſulem, & poſtea Romam miſerant, amicitiam, ſocietatemque rogatum. Dein, ubi ea impetrata fuere, ſemper boni fideleſque manſere: & cuncta à Beſtia, Albino Metelloque imperata gnaviter fecerant. Itaque ab ima-

imperatore facile, quæ petebant, adepti. Emiſſæ eo cohortes Ligurum quatuor, & C. Annius præfectus. Id oppidum ab Sidoniis conditum eſt, quos accepimus profugos ob diſcordias civilis, navibus in eos locos veniſſe; ceterum ſitum inter duas Syrtis: quibus nomen ex re inditum. Nam duo ſunt ſinus prope in extrema Africa, impares magnitudine, pari natura: quorum proxuma terræ præalta ſunt, cetera, uti fors tulit, alta, alia in tempeſtate vadoſa. Nam ubi mare magnum eſſe, & ſævire ventis cœpit, limum, arenamque, & ſaxa ingentia fluctus trahunt; ita facies locorum cum ventis ſimul mutatur. Syrtes ab tractu nominatæ. Ejus civitatis lingua modò converſa connubio Numidarum Legum, cultuſque pleraque Sidonica: quæ eo facilius retinebant, quod procul ab imperio regis ætatem agebant. Inter illos, & frequentem Numidiam inculti vaſtique loci erant.

Sed quoniam in has regiones per Leptitanorum negotia venimus, non indignum videtur, egregium, atque memorabile facinus duorum Carthaginenſium memorare. eam rem nos locus admonuit. Qua tempeſtate Carthaginenſes pleræque Africæ imperitabant, Cyrenenſes quoque magni, atque opulenti fuere. Ager in medio arenoſus, una ſpecie: neque flumen, neque mons erat, qui finis eorum diſcerneret: quæ res eos in magno diuturnoque bello inter ſe habuit. Poſtquam utrimque legiones, item claſſes ſæpe fuſæ, fugatæque, & alteri alteros aliquantum attriverant; veriti ne mox victos, victoreſque defeſſos alius aggrederetur, per inducias ſponſionem faciunt, uti certo die legati domo proficiſcerentur; quo in loco inter ſe obvii fuiſſent, is communis utriuſque populi finis haberetur. Igitur duo fratres Carthagine miſſi, quibus nomen Philænis erat, maturavere iter pergere; Cyrenenſes tardius iere. Id ſocordiane, an caſu acciderit, parum cognovi. Ceterum ſolet in locis illis tempeſtas haud ſecus, atque in mari, retinere. Nam, ubi per loca æqualia, & nuda gignentium ventus coortus arenam humo excitavit

vit, ea magna vi agitata, ora, oculoſque implere, ita proſpectu impedito, morari iter. Poſtquam Cyrenenſes aliquanto poſteriores ſe eſſe vident, & ob rem corruptam domi pœnas metuunt; criminari Carthaginenſes ante tempus domo digreſſus; conturbare rem; denique omnia malle, quam victi abire. Sed cum Pœni aliam conditionem, tantummodo æquam, peterent, Græci optionem Carthaginienſium faciunt; uti vel illi; quos finis populo ſuo peterent, ibi vivi obruerentur; vel eadem conditione ſeſe, quem in locum vellent, proceſſuros. Philæni, conditione probata, ſeque, vitamque ſuam reipubl. condonavere: ita vivi obruti. Carthaginenſes in eo loco Philænis fratribus aras conſecravere: aliique illis domi honores inſtituti. Nunc ad rem redeo.

Jugurtha poſtquam, amiſſa Thala, nihil ſatis firmum contra Metellum putat, per magnas ſolitudines cum paucis profectus, pervenit ad Gætulos, genus hominum ferum, incultumque, & eo tempore ignarum nominis Romani. Eorum multitudinem in unum cogit: ac paullatim conſuefacit ordines habere, ſigna ſequi, imperium obſervare, item alia militaria facere. Præterea regis Bocchi proximos magnis muneribus, & majoribus promiſſis ad ſtudium ſui perducit; quis adjutoribus regem aggreſſus, impellit, ut advorſum Romanos bellum ſuſcipiat. Id ea gratia facilius, proniuſque fuit, quod Bocchus initio hujuſce belli legatos Rom. miſerat, fœdus, & amicitiam petitum. Quam rem opportuniſſumam incœpto belli pauci impediverant, cæci avaritia, quis omnia honeſta, atque inhoneſta vendere mos erat. Etiam antea Jugurthæ filia Bocchi nupſerat. Verum ea neceſſitudo apud Numidas, Mauroſque levis ducitur: quod ſinguli pro opibus, quiſque quam plurimas uxores, denas alii, alii plures habeant; ſed reges eo amplius. Ita animus multitudine diſtrahitur; nullam pro ſocia obtinet: pariter omnes viles ſunt. Igitur in locum ambobus placitum exercitus conveniunt. Ibi, fide data, & accepta, Jugurtha

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

rtha Bocchi animum oratione accendit: Ro-
nos injuſtos, profunda avaritia, communes
nium hoſtis eſſe: eandem illos cauſam belli
m Boccho habere, quam ſecum, & cum aliis
ntibus: lubidinem imperitandi, quîs omnia
gna advorſa ſint: tum ſeſe, paullo ante Car-
ginenſes, item Regem Perſen, poſt, uti quiſ-
e opulentiſſumus videatur; ita Romanis ho-
m fore. His, atque aliis talibus dictis, ad Cir-
m oppidum iter conſtituunt; quod ibi Q. Me-
llus prædam, captivoſque, & impedimenta
caverat. Ita Jugurtha ratus, aut, capta urbe
eræ pretium fore; aut, ſi Romanus auxilio
is veniſſet, prœlio ſeſe certaturos. Nam calli-
s id modo feſtinabat, Bocchi pacem immi-
ere; ne, moras agitando, aliud, quam bel-
m, mallet. Imperator poſtquam de regum ſo-
etate cognovit, non temere, neque uti ſæpe
m victo Jugurtha conſueverat; omnibus locis
gnandi copiam facit; ceterum, haud procul
Cirta caſtris munitis, reges opperitur; melius
ſe ratus, cognitis Mauris, quoniam is novus ho-
is acceſſerat, ex commodo pugnam facere. In-
rim Roma per litteras fit certior, Mario pro-
nciam Numidiam datam; nam conſulem fa-
tum ante acceperat. Quibus rebus ſupra bo-
um atque honeſtum perculſus, neque lacrumas
nere, neque moderari linguam: vir egregius in
liis artibus, nimis molliter ægritudinem pati.
Quam rem alii in ſuperbiam vortebant: alii bo-
um ingenium contumelia accenſum eſſe: mul-
i, quod jam parta victoria ex manibus eripere-
ur: nobis ſatis cognitum, illum magis honore
Marii quam injuria ſua excruciatum, neque tam
nxie laturum fuiſſe, ſi adempta provincia alii,
quam Mario, traderetur. Igitur eo dolore im-
editus, & quia ſtultitia videbatur, alienam
em periculo ſuo curare, legatos ad Bocchum
nittit, poſtulatum, ne ſine cauſſa hoſtis populo
Romano fieret: habere eum magnam copiam
ocietatis, amicitiæque conjungendæ, quæ po-
ior bello eſſet; quamquam opibus ſuis confide-
et, tamen non debere incerta pro certis muta-
re:

re: omne bellum ſumi facile, ceterum ægerrum deſinere: non in ejuſdem poteſtate initium ejus & finem eſſe: incipere cuivis etiam ignavo licere; deponi, cum victores velint: proinde ſibi regnoque ſuo conſuleret; neu florentis res ſuas cum Jugurthæ perditis miſceret. Ad ea rex ſatis placide verba facit: ſeſe pacem cupere, ſed Jugurthæ fortunarum miſereri; ſi eadem illi copia fieret, omnia conventura. Rurſus imperator, contra poſtulata Bocchi, nuncios mittit. Ille probare partim, alia abnuere. Eo modo ſæpe ab utroque miſſis remiſſiſque nunciis, tempus procedere, & ex Metelli voluntate bellum intactum trahi. At Marius, uti ſupra diximus cupientiſſuma plebe conſul factus, poſtquam ei provinciam Numidiam populus juſſit, antea jam infeſtus nobilitati, tum vero multus, atque ferox inſtare: ſingulos modo, modo univerſos lædere; dictitare, ſeſe conſulatum ex victis illis ſpolia cepiſſe; alia præterea magnifica pro ſe, & illis dolentia: interim, quæ bello opus erant, prima habere; poſtulare legionibus ſupplementum; auxilia à populis, & regibus, ſociiſque accerſire; præterea ex Latio fortiſſumum quemque, pleroſque militia, paucos fama cognitos accire, & ambiundo cogere homines emeritis ſtipendiis ſecum proficiſci. Neque illi ſenatus; quamquam advorſus erat, de ullo negotio negare audebat; ceterum ſupplementum etiam lætus decreverat; quia, neque plebi militia volentia putabatur, & Marius aut belli uſum, aut ſtudia vulgi amiſſurus. ſed ea res fruſtra ſperata. Tanta lubido cum Mario eundi pleroſque invaſerat. ſeſe quiſque præda locupletum fore, victorem domum rediturum, alia hujuſcemodi animis trahebant, & eos non paullum oratione ſua Marius arrexerat. Nam poſtquam, omnibus, quæ poſtulaverat, decretis, milites ſcribere vult, hortandi cauſſa, ſimul & nobilitatem, uti conſueverat, exagitandi concionem populi advocavit. deinde hoc modo diſſeruit.

Scio ego, Quirites, pleroſque non iiſdem artibus imperium à vobis petere, &, poſtquam adepti

depti ſunt, gerere: primo induſtrios, ſuppli-
es, modicos eſſe: dein per ignaviam, & ſuper-
ium ætatem agere. ſed mihi contra videtur.
iam, quo univerſa reſpublica pluris eſt quam
onſulatus, aut prætura, eo majore cura illam
dminiſtrari, quam hæc peti debere. Neque me
llit, quantum cum maxumo beneficio veſtro
egotii ſuſtineam. Bellum parare, ſimul & æra-
io parcere, cogere ad militiam eos, quos nolis
ffendere; domi, foriſque omnia curare, & ea
gere inter invidos, occurſantis, factioſos, opi-
ione, Quirites, aſperius eſt. Ad hoc, alii ſi de-
iquere, vetus nobilitas, majorum facta fortia.
egnatorum & affinium opes, multæ clientelæ,
mnia hæc præſidio adſunt: mihi ſpes omnes
n memet ſitæ: quas neceſſe eſt & virtute, &
nnocentia tutari. nam alia infirma ſunt. Et il-
ud intellego, Quirites, omnium ora in me con-
erſa eſſe, æquos, bonoſque favere: quippe be-
efacta mea reipubl. procedunt: nobilitatem
ocum invadendi quærere. Quo mihi acrius ad-
itendum eſt, uti neque vos capiamini, & illi
ruſtra ſint. Ita ad hoc ætatis à pueritia fui, ut
mnis labores, pericula conſueta habeam. Quæ
nte veſtra beneficia gratuito faciebam, es uti,
ccepta mercede, deſeram, non eſt conſilium,
Quirites. Illis difficile eſt in poteſtatibus tem-
erare, qui per ambitionem ſeſe probos ſimula-
vere: mihi, qui omnem ætatem in optumis ar-
tibus egi, bene facere jam ex conſuetudine in
aturam vertit. Bellum me gerere cum Jugur-
tha juſſiſtis: quam rem nobilitas ægerrume tu-
lit. Quæſo, reputate cum animis veſtris, num
id multari melius ſit, ſi quem ex illo globo no-
bilitatis ad hoc, aut aliud tale negotium mitta-
tis, hominem veteris proſapiæ, ac multarum
imaginum, & nullius ſtipendii; ſcilicet ut in
tanta re ignarus omnium trepidet, feſtinet, ſu-
mat aliquem ex populo monitorem officii ſui
ita plerumque evenit; uti, quem vos imperare
juſſiſtis, is ſibi imperatorem alium quærat. At
ego ſcio, Quirites, qui, poſtquam conſules fa-
cti ſunt, acta majorum, & Græcorum militaria

G præ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

præcepta legere cœperint; homines præpoſteri. Nam gerere, quam fieri, tempore poſterius re, atque uſu prius eſt. Comparate nunc, Quirites, cum illorum ſuperbia me hominem novum. Quæ illi audire, & legere ſolent, eorum partem vidi, alia egomet geſſi. quæ illi litteris, ea ego militando didici. nunc vos exiſtumate, facta, an dicta pluris ſint. Contemnunt novitatem meam, ego illorum ignaviam. Mihi fortuna, illis probra objectantur. Quamquam ego naturam unam, & communem omnium exiſtumo, ſed fortiſſumum quemque generoſiſſimum eſſe. Ac ſi jam ex patribus Albini, aut Beſtiæ quæri poſſet, me ne, an illos ex ſe gigni maluerint: quid reſponſuros creditis, niſi, ſeſe liberos quam optumos voluiſſe? Quod ſi jure deſpiciunt me; faciant idem majoribus ſuis; quibus uti mihi, ex virtute nobilitas cœpit. Invident honori meo: ergo invideant labori, innocentiæ, periculis etiam meis: quoniam per hæc illum cepi. Verum homines corrupti ſuperbia, ita ætatem agunt, quaſi honores veſtros contemnant: ita hos petunt, quaſi honeſte vixerint. Næ illi falſi ſunt, qui diverſiſſumas res pariter exſpectant, ignaviæ voluptatem, & præmia virtutis. Atque etiam cum apud vos, aut in ſenatu verba faciunt, pleraque oratione majores ſuos extollunt; eorum fortia facta memorando clariores ſeſe putant: quod contra eſt. Nam, quanto vita illorum præclarior, tanto horum ſocordia flagitioſior. Et profecto ita ſe res habet. majorum gloria poſteris lumen eſt, neque bona, neque mala eorum in occulto patitur. Hujuſce rei ego inopiam patior, Quirites. Verum id, quod multo præclarius eſt, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videte, quam iniqui ſint. Quod ex aliena virtute ſibi arrogant, id mihi ex mea non concedunt: ſcilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas eſt: quam certe peperiſſe melius eſt, quam acceptam corrupiſſe. Equidem ego non ignoro, ſi jam mihi reſpondere velint, abunde illis facundam, & compoſitam orationem fore. Sed

maxumo veſtro beneficio, cum omnibus lo-
me, voſque maledictis lacerent, non pla-
it reticere: ne quis modeſtiam in conſcien-
m duceret. Nam me quidem, ex animi ſen-
ıtia nulla oratio lædere poteſt. Quippe vera,
ceſſe eſt bene prædicet: falſam vita, moreſque
ei ſuperant. Sed quoniam veſtra conſilia accu-
ıtur, qui mihi ſummum honorem, & maxu-
ım negotium impoſuiſtis: etiam atque etiam re-
ıtate, num id pœnitendum ſit. Non poſſum,
lei cauſa, imagines; neque triumphos, aut
ınſulatus majorum meorum oſtentare: at ſi
s poſtulet, haſtas, vexillum, phaleras, alia
ona militaria, præterea cicatrices adverſo cor-
ore. Hæ ſunt meæ imagines, hæc nobilitas,
on hereditate relicta, ut illa illis, ſed quæ ego
lurimis meis laboribus, & periculis quæſivi.
Ion ſunt compoſita verba mea. Parum id fa-
io. Ipſa ſe virtus ſatis oſtendit; illis artificio
pus eſt, uti turpia facta oratione tegant. Ne-
ue litteras Græcas didici, parum placebat eas
iſcere, quippe quæ ad virtutem doctoribus ni-
il profuerunt. At illa multo optima reipub.
octus ſum; hoſtis ferire, præſidia agitare, ni-
ıil metuere, niſi turpem famam; hiemem, &
eſtatem juxta pati, humi requieſcere: eodem
empore inopiam, & laborem tolerare. His ego
præceptis milites hortabor: neque illos arte co-
ıam, me opulenter; neque gloriam meam labo-
rem illorum faciam. Hoc eſt utile, hoc civile
imperium. Namque, cum tute per mollitiem
agas, exercitum ſupplicio cogere, hoc eſt, do-
minum, non imperatorem eſſe. Hæc, atque
talia majores veſtri faciundo, ſeque, remque
publicam celebravere. Quis nobilitas freta, ip-
ſa diſſimilis moribus, nos illorum æmulos con-
temnit; & omnis honores, non ex merito, ſed
quaſi debitos, à vobis repetit. Ceterum homi-
nes ſuperbiſſumi procul errant. Majores eorum
omnia, quæ licebat, illis reliquere, divitias, ima-
gines, memoriam ſui præclaram. virtutem non
reliquere: neque poterant. Ea ſola neque datur
dono, neque accipitur. Sordidum me, & in-

cultis moribus ajunt; quia parum ſcire convivium exorno, neque hiſtrionem ullum, neque pluris pretii coquum, quam villicum, habeo: quæ mihi lubet confiteri, Quirites. Nam & ex Parente meo, & ex aliis ſanctis viris ita accepi munditias mulieribus, viris laborem convenire: omnibuſque bonis oportere plus gloriæ, quam divitiarum eſſe; arma, non ſupellectilem, decori eſſe. Quin ergo, quod juvat, quod carum æſtumant, id ſemper faciant: ament, potent: ubi adoleſcentiam habuere, ibi ſenectutem agant, in conviviis, dediti ventri, & turpiſſumæ parti corporis: ſudorem, pulverem, & alia talia relinquant nobis, quibus illa epulis jucundiora ſunt. Verum non ita eſt. Nam, ubi ſe flagitiis dedecoravere turpiſſumi viri, bonorum præmia ereptum eunt. Ita injuſtiſſume luxuria, & ignavia, peſſumæ artes, illis, qui coluere eas, nihil officiunt, reip. innoxiæ cladi ſunt. Nunc, quoniam illis, quantum mores mei, non illorum flagitia poſcebant, reſpondi; pauca de republic. loquar. Primum omnium de Numidia bonum habete animum, Quirites. Nam quæ ad hoc tempus Jugurtham tutata ſunt, omnia removiſtis, avaritiam, imperitiam, ſuperbiam. Dein exercitus ibi eſt locorum ſciens, ſed mehercule magis ſtrenuus, quam felix. Nam magna pars ejus avaritia, aut temeritate ducum attrita eſt. Quamobrem vos, quibus militaris ætas eſt, adnitimini mecum, & capeſſite remp. neque quemquam ex calamitate aliorum, aut imperatorum ſuperbia metus ceperit. Egomet in agmine, in prœlio conſultor idem, & ſocius periculi vobiſcum adero; meque, voſque in omnibus rebus juxta geram. Et profecto, diis juvantibus, omnia matura ſunt, victoria, præda, laus: quæ ſi dubia, aut procul eſſent, tamen omnis bonos reipubl. ſubvenire decet. Etenim nemo ignavia immortalis factus: neque quiſquam parens liberis, ut æterni forent, optavit; magis, uti boni, honeſtique vitam exigerent. Plura dicerem, Quirites, ſi timidis virtutem verba adderent. nam ſtrenuis abunde dictum puto.

Hu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Hujuſcemodi oratione habita, Marius poſt-
am plebis animos arrectos videt, propere
mmeatu, ſtipendio, armis, aliiſque utilibus
vis onerat. cum his A. Manlium legatum pro-
iſci jubet. Ipſe interea milites ſcribere non
ore majorum, neque ex claſſibus, ſed uti cu-
ſque lubido erat, capite cenſos pleroſque. Id
ctum alii inopia bonorum, alii per ambitionem
nſulis memorabant; quod ab eo genere cele-
atus, auctuſque erat & homini potentiam
ærenti egentiſſumus quiſque opportuniſſumus,
i neque ſua curæ (quippe quæ nulla ſunt) &
nnia cum pretio honeſta videntur. Igitur Ma-
us cum aliquanto majore numero, quam de-
etum erat, in Africam profectus, paucis die-
is Uticam advehitur. Exercitus ei traditur à
. Rutilio legato. Nam Metellus conſpectum
larii fugerat; ne videret ea, quæ audita ani-
us tolerare nequiverat. Sed conſul, expletis
gionibus, cohortibuſque auxiliariis; in agrum
rtilem, & præda onuſtum proficiſcitur. Om-
ia ibi capta militibus donat: dein caſtella, &
ppida natura & viris parum munita aggreditur:
rælia multa, ceterum alia levia aliis locis fa-
ere. Interim novi milites ſine metu pugnæ adeſ-
: videre fugientis capi, aut occidi: fortiſſu-
um quemque tutiſſumum: armis libertatem, pa-
iam parenteſque, & alia omnia tegi; gloriam,
tque divitias quæri. Sic brevi ſpatio novi vete-
eſque coaluere, & virtus omnium æqualis fa-
ta. At reges ubi de adventu Marii cognoverunt,
iverſi in locos difficiles abeunt. Ita Jugurthæ
lacuerat, ſperanti, mox effuſos hoſtis invadi
oſſe; Romanos, ſicuti pleroſque, remoto me-
u laxius, licentiuſque futuros. Metellus inte-
ea Romam profectus, contra ſpem ſuam lætiſſu-
nis animis excipitur, plebi, patribuſque, poſt-
uam invidia deceſſerat, juxta carus. Sed Ma-
ius impigre, prudenterque ſuorum & hoſtium
es pariter attendere; cognoſcere quid boni u-
iſque, aut contra eſſet: explorare itinera re-
um; conſilia, & inſidias eorum antevenire:
ihil apud ſe remiſſum, neque apud illos tutum

pati. Itaque & Gætulos, & Jugurtham, ex ſociis noſtris prædas agentes, ſæpe aggreſſus in itinere fuderat, ipſumque regem haud procul ab oppido Cirta armis exuerat. Quæ poſtquam glorioſa modo, neque belli patrandi cognovit, ſtatuit urbis, quæ viris, aut loco pro hoſtibus, & advorſum ſe opportuniſſumæ erant, ſingulas circumvenire: ita Jugurtham aut præſidiis nudatum, ſi ea pateretur, aut prœlio certaturum. Nam Bocchus nuncios ſæpe ad eum miſerat, velle populi Romani amicitiam, ne quid ab ſe hoſtile timeret. Id ſimulaverit ne, quo improviſus gravior accederet, an mobilitate ingenii pacem atque bellum mutare ſolitus, parum exploratum eſt. Sed conſul, uti ſtatuerat, oppida, caſtellaque munita adire; partim vi, alia metu, aut præmia oſtentando, avertere ab hoſtibus. Ac primo mediocria gerebat, exiſtumans Jugurtham ob ſuos tutandos in manus venturum. Sed ubi illum procul abeſſe, & aliis negotiis intentum accepit; majora, & magis aſpera aggredi tempus viſum eſt. Erat inter ingentis ſolitudines oppidum magnum, atque valens, nomine Capſa: cujus conditor Hercules Libys memorabatur. Ejus cives apud Jugurtham immunes, levi imperio, & ob ea fideliſſumi habebantur: muniti advorſum hoſtes non mœnibus modo, & armis atque viris, verum etiam multo magis locorum aſperitate. Nam præter oppido propinqua, alia omnia vaſta, inculta, egentia aquæ, infeſta ſerpentibus: quarum vis, ſicut omnium ferarum, inopia cibi acrior: ad hoc, natura ſerpentium ipſa pernicioſa, ſiti magis, quam alia re accenditur. Ejus potiundi Marium maxuma cupido invaſerat, cum propter uſum belli, tum quia res aſpera videbatur: & Metellus oppidum Thalam magna gloria ceperat, haud diſſimiliter ſitum, munitumque: niſi quod apud Thalam non longe à mœnibus aliquot fontes erant. Capſenſes una modo, atque ea intra oppidum jugi aqua, cetera pluvia utebantur. Id ibique, & in omni Africa, quæ procul à mari incultius agebat, eo facilius tolerabatur, quia

Numidæ

nidæ plerumque lacte, & ferina carne ve-
antur, & neque ſalem, neque alia gulæ irri-
enta quærebant. Cibus illis advorſum fa-
n, & ſitim, non lubidini, neque luxuriæ
t. Igitur conſul, omnibus exploratis, credo
fretus, (nam contra tantas difficultates con-
ſatis providere non poterat: quippe etiam
menti inopia tentabatur, quod Numidæ pa-
o pecoris magis, quam arvo, ſtudent, &,
odcumque natum fuerat, juſſu regis in loca
nita contulerant: ager autem aridus, & fru-
m vacuus ea tempeſtate: nam æſtatis extre-
m erat) tamen pro rei copia ſatis providen-
exornat: pecus omne, quod ſuperioribus
bus præda fuerat, equitibus auxiliariis agen-
m attribuit: A. Manlium legatum cum co-
rtibus expeditis ad oppidum Laris, ubi ſtipen-
um, & commeatum locaverat, ire jubet: di-
que ſe prædabundum poſt paucos dies eodem
nturum. Sic incœpto ſuo occultato, pergit
flumen Tanaim. Ceterum in itinere quotidie
cus exercitui per centurias, item turmas æ-
aliter diſtribuerat; & ex coriis utres uti fie-
nt, curabat: ſimul & inopiam frumenti lenire,
ignaris omnibus, parare, quæ mox uſui fo-
nt: denique ſexto die, cum ad flumen ventum
ſt, maxuma vis utrium effecta. Ibi caſtris levi
unimento poſitis, milites cibum capere, at-
ue, uti ſimul cum occaſu ſolis egrederentur, pa-
atos eſſe jubet; omnibus ſarcinis abjectis, aqua
nodo ſeque, & jumenta onerare. Dein, poſt-
uam tempus viſum, caſtris egreditur: noctem-
ue totam itinere facto conſedit. idem proxuma
acit. Dein tertia multo ante lucis adventum per-
enit in locum tumuloſum, ab Capſa non amplius
duûm millium intervallo: ibique, quam occul-
tiſſume poteſt, cum omnibus copiis operitur.
Sed, ubi dies cœpit; & Numidæ, nihil hoſtile
metuentes, multi oppido egreſſi; repente om-
nem equitatum, & cum his velociſſumos pedi-
tes curſu tendere ad Capſam, & portas obſidere
jubet: deinde ipſe intentus propere ſequi, neque
milites prædari ſinere, quæ poſtquam oppidani

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

cognovere; res trepidæ, metus ingens, malum improviſum, ad hoc pars civium extra mœnia in hoſtium poteſtate, coegere, uti deditionem facerent. Ceterum oppidum incenſum. Numidæ puberes interfecti, alii omnes venumdati, prædæ militibus diviſæ. Id facinus contra jus belli non avaritia, neque ſcelere conſulis admiſſum: ſed quia locus Jugurthæ opportunus, nobis aditu difficilis; genus hominum mobile, infidum, ante neque beneficio, neque metu coercitum. Poſtquam tantam rem Marius ſine ullo ſuorum incommodo patravit, magnus, & clarus antea, major, atque, clarior haberi cœpit. Omnia non bene conſulta in virtutem trahebantur. Milites modeſto imperio habiti, ſimul & locupletes, ad cælum ferre: Numidæ magis, quam mortalem, timere: poſtremo ſocii, atque hoſtes credere, illi aut mentem divinam eſſe, aut deorum nutu cuncta portendi. Sed conſul, ubi ea res bene evenit, ad alia oppida pergit; pauca, repugnantibus Numidis, capit. plura, deſerta propter Capſenſium miſerias, igni corrupit, luctu, atque cæde omnia complentur. Denique multis locis potitus, ac pleriſque exercitu incruento, aliam rem aggreditur, non eadem aſperitate, qua Capſenſium, ceterum haud ſecus difficilem. Namque haud longe à flumine Mulucha, quod Jugurthæ, Bocchique regnum disjungebat, erat inter ceteram planitiem mons ſaxeus, mediocri caſtello, ſatis patens, immenſum editus, uno perangusto aditu relicto, nam omnia natura, velut opere, atque conſulto, præceps. Quem locum Marius, quod ibi regis theſauri erant, ſumma vi capere intendit: ſed ea res forte, quam conſilio, melius geſta. Nam caſtello virorum, atque armorum ſatis magna vis, & frumenti, & fons aquæ: aggeribus, turribuſque, & aliis machinationibus locus importunus. Iter caſtellanorum anguſtum admodum, utrimque præciſum. Vineæ cum ingenti periculo fruſtra agebantur. nam cum eæ paullo proceſſerant, igni, aut lapidibus corrumpebantur. Milites neque pro opere conſiſtere, propter iniquitatem loci; neque inter

vineas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

éas ſine periculo adminiſtrare: optumus quiſ-
cadere, aut ſauciari, ceteris metus augeri.
Marius, multis diebus, & laboribus con-
itis, anxius trahere cum animo ſuo, omitte-
ne inceptum, quoniam fruſtra erat, an for-
am opperiretur, qua ſæpe proſpere uſus fue-
. Quæ cum multos dies, noctesque æſtuans
taret, forte quidam Ligus, ex cohortibus au-
ariis miles gregarius, caſtris aquarum egreſ-
. haud procul ab latere caſtelli, quod advor-
i prœliantibus erat, animadvertit inter ſaxa
entes cochleas; quarum cum unam, atque al-
am, dein plures peteret, ſtudio legundi pau-
lum prope ad ſummum montis egreſſus eſt. Ubi
tquam ſolitudinem intellexit, more humanæ
pidinis ignara viſundi animum vortit. Et for-
in eo loco grandis ilex coaluerat inter ſaxa,
ullulum modo prona, dein flexa; atque au-
in altitudinem, quo cuncta gignentium na-
a fert: cujus ramis modo, modo eminenti-
ſaxis niſus Ligus, Caſtelli planitiem perſcri-
; quod cuncti Numidæ intenti prœliantibus
erant. Exploratis omnibus, quæ mox uſui fo-
ducebat, eodem regreditur, non temere. ut
enderat, ſed tentans omnia, & circumſpiciens.
que Marium propere adit: acta edocet: hor-
tur, ab ea parte, qua ipſe deſcenderat, ca-
llum tentet, pollicetur ſeſe itineris periculique
cem. Marius cum Ligure promiſſa ejus cogni-
n ex præſentibus miſit: quorum uti cujuſque
genium erat, ita rem difficilem, aut facilem
nunciavere. Conſulis animus tamen paullulum
ectus. Itaque ex copia tubicinum, & corni-
um, quinque numero quam velociſſumos de-
git, & cum his præſidio qui forent, quatuor
nturiones: omniſque Liguri parere jubet; &
negotio proxumum diem conſtituit. Sed ubi
præcepto tempus viſum; paratis, compo-
iſque omnibus, ad locum pergit. Ceterum
, qui centuriis præerant, prædocti ab du-
, arma, ornatumque mutaverant, capite at-
e pedibus nudis, uti proſpectus, niſuſque per
a facilius foret, ſuper terga gladii, & ſcuta;

verum ea Numidica ex coriis, ponderis gratia; ſimul & offenſa quo lenius ſtreperent. Igitur prægrediens Ligus, ſaxa, & ſi quæ vetuſtate radices eminebant, laqueis vinciebat, quibus allevati milites facilius adſcenderent; interdum timidos inſolentia itineris levare manu: ubi paullo aſperior adſcenſus erat, ſingulos præ ſe inermes mittere; dein ipſe cum illorum armis ſequi: quæ dubia niſui videbantur, potiſſumum tentare: ac ſæpius eadem adſcendens, ac deſcendens; dein ſtatim digrediens, ceteris audaciam addere. Igitur diu, multumque fatigati, tandem in caſtellum perveniunt, deſertum ab ea parte: quod omnes, ſicut aliis diebus, advorſum hoſtes aderant. Marius, ubi ex nunciis, quæ Ligus egerat, cognovit; quamquam toto die intentos prælio Numidas habuerat, tum vero cohortatus milites, & ipſe extra vineas egreſſus, teſtudine acta ſuccedere, & ſimul hoſtem tormentis, ſagittariiſque, & funditoribus eminus terrere. At Numidæ, ſæpe antea vineis Romanorum ſubverſis, item incenſis, non caſtelli mœnibus ſeſe tutabantur; ſed pro muro dies, noctesque agitare: maledicere Romanis; ac Mario vecordiam objectare, militibus noſtris Jugurthæ ſervitium minari; ſecundis rebus feroces eſſe. Interim, Romanis omnibus, hoſtibuſque prælio intentis, magna vi utrimque, pro gloria atque imperio his, illis pro ſalute certantibus, repente à tergo ſigna canere; ac primo mulieres, & pueri, qui viſum proceſſerant, fugere, deinde, uti quiſque muro proxumus erat, poſtremo cuncti armati, inermeſque. Quod ubi accidit, eo acrius Romani inſtare, fundere, ac pleroſque tantummodo ſauciare, dein ſuper occiſorum corpora vadere, avidi gloriæ certantes murum petere; neque quemquam omnium præda morari. Sic forte correcta Marii temeritas, gloriam ex culpa invenit. Ceterum, dum ea res geritur, L. Sulla quæſtor cum magno equitatu in caſtra venit, qui, ut ex Latio, & à ſociis cogeret, Romæ relictus erat. Sed quoniam nos tanti viri res admonuit; idoneum viſum eſt, de natura, cultuque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

e ejus paucis dicere. Neque enim alio loco de
llæ rebus dicturi ſumus : & L. Siſenna optu-
, & diligentiſſume omnium, qui eas res dixe-
, perſecutus, parum mihi libero ore locutus
etur. Igitur Sulla gentis patriciæ nobilis fuit,
nilia prope jam exſtincta majorum ignavia,
teris Græcis, atque Latinis juxta, atque do-
ſſume eruditus, animo ingenti, cupidus volu-
ıtum, ſed gloriæ cupidior: otio luxurioſo eſſe:
men ab negotiis nunquam voluptas remora-
, niſi quod de uxore potuit honeſtius conſuli:
cundus, callidus, & amicitia facilis: ad ſimu-
nda negotia altitudo ingenii incredibilis: mul-
rum rerum, ac maxume pecuniæ largitor; at-
e illi, feliciſſumo omnium ante civilem victo-
am, nunquam ſuper induſtriam fortuna fuit,
ultique dubitavere, fortior, an felicior eſſet.
am, poſtea quæ fecerit, incertum habeo, pu-
eat magis, an pigeat diſſerere. Igitur Sulla, uti
pra dictum eſt, poſtquam in Africam, atque
caſtra Marii cum equitatu venit, rudis antea
ignarus belli, ſolertiſſumus omnium in pau-
s tempeſtatibus factus eſt. Ad hoc milites be-
igne appellare: multis rogantibus, aliis per ſe
ſe dare, beneficia invitus accipere; ſed ea pro-
erantius, quam æs mutuum, reddere, ipſe ab
ullo repetere: magis id laborare, ut illi quam
lurimi deberent: joca atque ſeria cum humillu-
nis agere. In operibus, in agmine, atque ad vi-
ilias multus adeſſe: neque interim, quod ambi-
io prava ſolet, conſulis, aut cujuſquam boni fa-
nam lædere: tantummodo neque conſilio, ne-
ue manu priorem alium pati: pleroſque ante-
enire. Quibus rebus, & artibus brevi Mario,
militibuſque cariſſumus factus. At Jugurtha poſt-
quam oppidum Capſam, alioſque locos muni-
tos, & ſibi utilis, ſimul & magnam pecuniam
amiſerat; ad Bocchum nuncios mittit, quam pri-
mum in Numidiam copias adduceret: prœlii fa-
ciundi tempus adeſſe. Quem ubi cunctari acce-
pit, dubium belli atque pacis rationes trahere:
rurſus, ut antea, proxumos ejus donis corrum-
pit: ipſique Mauro pollicetur Numidiæ tertiam

par-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

partem; ſi aut Romani Africa expulſi, aut integris ſuis finibus, bellum compoſitum foret. Eo præmio illectus Bocchus cum magna multitudine Jugurtham accedit. Ita, amborum exercitu conjuncto, Marium jam in hiberna proficiſcentem, vix decima parte diei reliqua invadunt, rati noctem, quæ jam aderat, victis ſibi munimento fore, &, ſi viciſſent, nullo impedimento, quia locorum ſcientes erant: contra Romanis utrumque caſum in tenebris difficiliorem fore. Igitur ſimul conſul ex multis de hoſtium adventu cognovit: & ipſi hoſtes aderant: & prius quam exercitus aut inſtrui, aut ſarcinas colligere, denique, ante quam ſignum, aut imperium ullum accipere quivit, equites Mauri, atque Gætuli, non acie, neque ullo more prœlii, ſed catervatim, uti quoſque fors conglobaverat, in noſtros incurrunt. Qui omnes trepidi improviſo metu, attamen virtutis memores, aut arma capiebant, aut capientis alios ab hoſtibus defenſabant: pars equos aſcendere, obviam hoſtibus ire: pugna latrocinio magis, quam prœlio ſimilis fieri: ſine ſignis, ſine ordinibus, equites peditibus permixti, cædere alios, alios obtruncare: multos contra adverſos acerrume pugnantes ab tergo circumvenire: neque virtus, neque arma ſatis tegere; quod hoſtes numero plures, & undique circumfuſi erant: denique Romani veteres, novique, & ob ea ſcientes belli, ſi locos, aut caſus conjunxerat, orbes facere: atque ita ab omnibus partibus ſimul tecti, & inſtructi hoſtium vim ſuſtentabant. Neque in eo tamque aſpero negotio Marius territus, aut magis, quam antea, demiſſo animo fuit; ſed cum turma ſua, quam ex fortiſſumis magis, quam familiariſſumis paraverat, vagari paſſim: ac modo laborantibus ſuis ſuccurrere, modo hoſtis, ubi confertiſſumi obſtiterant, invadere manu: conſulere militibus, quoniam imperitare conturbatis omnibus non poterat. Jamque dies conſumtus erat, cum tamen barbari nihil remittere; atque, uti reges præceperant, noctem pro ſe rati, acrius inſtare. Tum Marius ex copia rerum conſilium trahit: atque, uti ſuis re-

ceptui

tui locus eſſet, collis duos propinquos inter occupat. Quorum in uno, caſtris parum am-, fons aquæ magnus erat: alter uſui opportu-s, quia magna parte editus, & præceps, pau-munimenta egebat. Ceterum apud aquam Sul-n cum equitibus noctem agitare jubet. Ipſe lites diſperſos paulatim, neque minus hoſtibus nturbatis, in unum contrahit: dein cunctos eno gradu in collem ſubducit. Ita reges, lo-difficultate coacti, prœlio deterrentur; neque men ſuos longius abire ſinunt, ſed, utroque lle multitudine circumdato effuſi conſedere. ein, crebris ignibus factis, plerumque noctis rbari more ſuo lætari, exſultare, ſtrepere vo-bus: & ipſi duces feroces, quod non fugere, pro victoribus agere. Sed ea cuncta Romanis tenebris, & editioribus locis facilia viſu, ma-oque hortamento erant. Plurimum vero Marius peritia hoſtium confirmatus, quam maxumum entium haberi jubet: ne ſigna quidem, uti r vigilias ſolebant, canere: dein, ubi lux ventabat, defeſſis jam hoſtibus, ac paullo an-ſomno captis, de improviſa vectigalis, item hortium, turmarum, legionum tubicines ſi-ul omnes ſigna canere, milites clamorem tol-re, atque portis erumpere. Mauri, atque Gæ-li, ignoto atque horribili ſonitu repente exciti que fugere, neque arma capere, neque omni-facere, aut providere quidquam poterant. Ita nctos ſtrepitu, clamore, nullo ſubveniente, ſtris inſtantibus tumultu, terrore, formidine, aſi vecordia ceperat: denique omnes fuſi, fu-tique: arma, & ſigna militaria pleraque ca-a plureſque eo prœlio, quam omnibus ſupe-oribus, interemti. Nam ſomno, & metu inſo-to impedita fuga. Dein Marius, uti cœperat, in bernia proficiſcitur, quæ propter commeatum oppidis maritumis agere decreverat: neque men victoria ſocors, aut inſolens factus; ſed ariter, atque in conſpectu hoſtium, quadrato gmine incedere. Sulla cum equitatu apud dex-mos, in ſiniſtra parte A. Manlius cum fundi-oribus, & ſagittariis, præterea cohortes Ligu-

rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

rum curabat: primos, & extremos cum expeditis manipulis tribunos locaverat. Perfugæ, regionum ſcientiſſumi, hoſtium iter explorabant. Simul conſul, quaſi nullo impoſito, omnia providere: apud omnis adeſſe, laudare, increpare merentis. Ipſe armatus, intentuſque item milites cogebat: neque ſecus, atque iter faceret, caſtra munire, excubitus in porta cohortis ex legionibus, pro caſtris equites auxiliarios mittere: præterea alios ſuper vallum in munimentis locare, vigilias ipſe circuire, non tam diffidentia futuri, quæ imperaviſſet, quam uti militibus exæquatus cum imperatore labos volentibus eſſet. Et ſane Marius illoque aliiſque temporibus Jugurthini belli, pudore magis, quam malo exercitum coercebat: quod multi per ambitionem fieri ajebant: pars quod à pueritia conſuetam duritiam, & alia, quæ ceteri miſerias vocant, voluptati habuiſſet. Niſi tamen reſp. pariter, ac ſæviſſumo imperio, bene, atque decore geſta. Igitur quarto denique die haud longe ab oppido Cirta ſimul undique ſpeculatores citi ſeſe oſtendunt: qua re hoſtis adeſſe intelligitur. Sed quia divorſi redeuntes, alius ab alia parte, atque omnes idem ſignificabant: conſul incertus, quonam modo aciem inſtrueret, nullo ordine commutato, advorſum omnia paratus ibidem opperitur. Igitur Jugurtham ſpes fruſtrata, qui copias in quatuor partis diſtribuerat, ratus ex omnibus æque aliquos ab tergo hoſtibus venturos. Interim Sulla, quem primum hoſtes attigerant, cohortatus ſuos, turmatim, & quam maxume confertis equis, ipſeque aliique Mauros invadunt: ceteri in loco manentes, ab jaculis eminus emiſſis corpora tegere, &, ſi qui in manus venerant, obtruncare. Dum eo modo equites prœliantur, Bocchus cum peditibus, quos Volux filius ejus adduxerat, neque in priore pugna, in itinere morati, adfuerant, poſtremam Romanorum aciem invadunt. Tum Marius apud primos agebat, quod ibi Jugurtha cum plurimis erat. Dein Numida, cognito Bocchi adventu, clam cum paucis ad pedites convortit: ibi Latine (nam apud Numantiam

tiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

am loqui didicerat) exclamat, noſtros fruſtra
ugnare: paullo ante Marium ſua manu interfe-
tum: ſimul gladium ſanguine oblitus oſtendere,
uem in pugna, ſatis impigre occiſo pedite no-
ro, cruentaverat. Quod ubi milites accepere,
agis atrocitate rei, quam fide nuncii, terren-
ır: ſimulque barbari animos tollere, & in per-
ulſos Ro. acrius incedere. Jamque paulum à
ıga aberat, cum Sulla, profligatis iis, quos ad-
orſum ierat, rediens ab latere Mauros incurrit.
occhus ſtatim avertitur. At Jugurtha, dum ſuſ-
entare ſuos & prope jam adeptam victoriam re-
inere cupit; circumventus ab equitibus dextra ſi-
iſtra, omnibus occiſis, ſolus inter tela hoſtium
itabundus erumpit. Atque interim Marius, fu-
atis equitibus, accurrit auxilio ſuis, quos pelli
am acceperat. Denique hoſtes jam undique fuſi.
ſum ſpectaculum horribile in campis patentibus;
equi, fugere; occîdi, capi; equi, atque viri af-
icti: ac multi, vulneribus acceptis, neque fu-
ere poſſe, neque quietem pati; niti modo, ac
tatim concidere: poſtremo omnia, qua viſus erat,
onſtrata telis, armis, cadaveribus, & inter ea hu-
nus infecta ſanguine. Poſtea loci conſul, haud
lubio jam victor, pervenit in oppidum Cirtam,
uo initio profectus intenderat. Eo poſt diem quin-
um, quam iterum barbari male pugnaverant, le-
ati à Boccho veniunt: qui regis verbis à Mario
etivere duos quam fidiſſumos ad eum mitteret:
elle de ſuo, & de populi Rom. commodo cum
is diſſerere. Ille ſtatim L. Sullam, & A. Man-
ium ire jubet. qui quamquam acciti ibant: tamen
placuit verba apud regem facere; ingenium aut
ıvorſum uti flecterent, aut cupidum pacis vehe-
nentius accenderent. Itaque Sulla, cujus facun-
diæ, non ætati, à Manlio conceſſum, pauca ver-
ba hujuſcemodi locutus.

Rex Bocche, magna lætitia nobis eſt, cum te
talem virum dii monuere; ut aliquando pacem,
quam bellum, malles; neu te optumum cum peſ-
ſumo omnium Jugurtha miſcendo commacula-
res; ſimul nobis demeres acerbam neceſſitudi-
nem, pariter te errantem, & illum ſceleratiſſu-
mum

mum perſequi. Ad hoc, populo R. jam à princ pio inopi, melius viſum, amicos, quam ſervos quærere: tutiuſque rati, volentibus, quam co ctis, imperitare. Tibi vero nulla opportunior am citia noſtra; primum quod procul abſumus; in qu offenſæ minimum, gratia par, ac ſi prope adeſſe mus: dein, quod parentes abunde habemus, am corum neque nobis, neque cuiquam omnium ſa tis fuit. Atque hoc utinam à principio tibi pla cuiſſet: profecto ex P. R. ad hoc tempus mult plura bona accepiſſes, quam mala perpeſſus eſſes Sed quoniam humanarum rerum fortuna pleraqu regit; cui ſcilicet placuit & vim, & gratiam no ſtram experiri: nunc, quando per illam licet feſtina; atque, uti cœpiſti, perge. Multa, atque opportuna habes, quo facilius errata officiis ſu peres. Poſtremo hoc in pectus tuum demitte, numquam populum R. beneficiis victum eſſe. Nam, bello quid valeat, tute ſcis.

Ad ea Bocchus placide, & benigne ſimul pauca pro delicto ſuo verba facit; Se non hoſtili animo, ſed ob regnum tutandum arma cepiſſe. Nam Numidiæ partem, unde Jugurtham expulerit, jure belli ſuam factam: eam vaſtari à Mario, pati nequiviſſe: præterea, miſſis antea Romam legatis repulſum ab amicitia. Ceterum vetera omittere, ac tum, ſi per Marium liceret, legatos ad ſenatum miſſurum. Dein, copia facta, animus barbari ab amicis flexus, quos Jugurtha, cognita legatione Sullæ, & Manlii, metuens id, quod parabatur, donis corruperat. Marius interea, exercitu in hibernaculis compoſito, cum expeditis cohortibus, & parte equitatus proficiſcitur in loca ſola, obſeſſum turrim regiam, quo Jugurtha perfugas omnis præſidium impoſuerat. Tum rurſus Bocchus, ſeu reputando, quæ ſibi duobus præliis evenerant, ſeu admonitus ab aliis amicis, quos in corruptos Jugurtha reliquerat, ex omni copia neceſſariorum quinque delegit, quorum & fides cognita, & ingenia validiſſuma erant. Eos ad Marium, ac dein, ſi placeat, Romam legatos ire jubet: agendarum rerum, & quocumque modo belli componendi licentiam ipſis permittit. Illi

mature

ture ad hiberna Romanorum proficiſcuntur , n à Gætulis latronibus in itinere circumven- ſpoliatique , pavidi , ſine decore ad Sullam fugiunt ; quem conſul , in expeditionem pro- ſcens , pro prætore reliquerat. Eos ille non vanis hoſtibus , uti meriti erant , ſed accura- & liberaliter habuit. Qua re barbari & famam omanorum avaritiæ falſam , & Sullam ob muni- entiam in ſeſe amicum rati. Nam etiam tum gitio multis ignota erat : munificus nemo puta- tur , niſi pariter volens : dona omnia in benigni- e habebantur. Igitur quæſtori mandata Bocchi tefaciunt : ſimul ab eo petunt , uti fautor , con- torque ſibi adſit ; copias , fidem , magnitudinem gis ſui , & alia , quæ aut utilia , aut benevolentia e credebant , oratione extollunt : dein , Sulla nia pollicito , docti quo modo apud Marium , m apud ſenatum verba facerent , circiter dies L ibidem opperiuntur. Marius poſtquam infecto gotio , quo intenderat , Cirtam redit , de adven- legatorum certior factus , illoſque , & Sullam nire jubet , itemque L. Bellienum prætorem U- a , præterea omnis undique ſenatorii ordinis : ibus cum mandata Bocchi cognoſcit : in qui- is , legatis poteſtas eundi Romam fit : ab conſule terea induciæ poſtulabantur. Ea Sullæ , & ple- ſque placuere : pauci ferocius decernunt , ſcili- t ignari humanarum rerum , quæ fluxæ , & mo- les ſemper in advorſa mutant. Ceterum Mau- , impetratis omnibus , tres Romam profecti ſunt m Cn. Octavio Rufone , qui quæſtor ſtipendium Africam portaverat : duo ad regem redeunt. Ex s Bocchus cum cetera , tum maxume benignita- m , & ſtudium Sullæ accepit. Romæque legatis us , poſtquam , erraſſe regem , & Jugurthæ ſce- re lapſum , deprecati ſunt , amicitiam & fœdus etentibus hoc modo reſpondetur ;

S. P. Q. R. beneficii , & injuriæ memor eſſe let. Ceterum Boccho , quoniam pœnitet , de- cti gratiam facit , fœdus & amicitia dabuntur , um meruerit.

Quibus rebus cognitis , Bocchus per litteras à dario petivit , uti Sullam ad ſe mitteret : cujus

arbitratu communibus negotiis conſuleretur. I miſſus cum præſidio equitum, atque peditum funditorum Balearium: præterea iere ſagittarii & cohors Pæligna cum velitaribus armis, itineris properandi cauſſa: neque his ſecus, atque aliis armis, adverſus tela hoſtium, quod ea levia ſunt, muniti. Sed in itinere, quinto denique die, Volux, filius Bocchi, repente in campis patentibus cum mille non amplius equitibus ſeſe oſtendit: qui temere & effuſe euntes, Sullæ aliiſque omnibus & numerum ampliorem vero, & hoſtilem metum efficiebant. Igitur ſe quiſque expedire: arma, atque tela tentare, intendere: timor aliquantus, ſed ſpes amplior, quippe victoribus, & advorſum eos, quos ſæpe vicerant. Interim equites, exploratum præmiſſi, rem, ut erat, quietam nunciant. Volux adveniens quæſtorem appellat: ſe à patre Boccho obviam illis ſimul, & præſidio miſſum. Dein eum, & proxumum diem ſine metu conjuncti eunt. Poſt, ubi caſtra locata, & diei veſper erat; repente Maurus, incerto vultu pavens, ad Sullam accurrit; dicitque ſibi ex ſpeculatoribus cognitum, Jugurtham haud procul abeſſe; ſimul, uti noctu clam ſecum profugeret, rogat, atque hortatur. Ille animo feroci negat ſe totiens fuſum Numidam pertimeſcere: virtuti ſuorum ſatis credere: etiam ſi certa peſtis adeſſet, manſurum potius, quam proditis quos ducebat, turpi fuga incertæ, ac forſitan poſt paullo morbo interituræ vitæ parceret. Ceterum ab eodem monitus, uti noctu proficiſcerentur, conſilium approbat: ac ſtatim milites cœnatos eſſe in caſtris, ignisque quam creberrumos fieri, dein prima vigilia ſilentio egredi jubet. Jamque nocturno itinere feſſis omnibus, Sulla pariter cum ortu ſolis caſtra metabatur; cum equites Mauri nunciant, Jugurtham, circiter duum millium intervallo, ante eos conſediſſe. Quod poſtquam auditum eſt, tum vero ingens metus noſtros invadit, credere ſe proditos à Voluce, & inſidiis circumventos. Ac fuere qui dicerent manu vindicandum, neque apud illum tantum ſcelus inultum relinquendum. At Sulla, quamquam eadem

ſem exiſtumabat, tamen ab injuria Maurum prohibet: ſuos hortatur, uti fortem animum gererent: ſæpe ante paucis ſtrenuis advorſus multitudinem bene pugnatum: quanto ſibi in prœlio minus pepercilſent, tanto tutiores fore; nec decere quemquam, qui manus armaverit, ab inermis pedibus auxilium petere, & in maxumo omnium metu nudum, & cæcum corpus ad hoſtis vortere. Dein Volucem, quoniam hoſtilia faceret, Jovem maxumum obteſtatus, uti ſceleris, atque perfidiæ Bocchi teſtis adeſſet, caſtris abire jubet. Ille lacrumans orare, ne ea crederet: nihil dolo factum; ac magis calliditate Jugurthæ; cui videlicet ſpeculanti iter ſuum cognitum eſſet. Ceterum, quoniam neque ingentem multitudinem haberet; & ſpes, opeſque ejus ex patre ſuo penderent; credere illum nihil palam auſurum, cum ipſe filius teſtis adeſſet. Quare optumum factum videri, per media ejus caſtra palam tranſire; ſeſe, vel præmiſſis, vel ibidem relictis Mauris, ſolum cum Sulla iturum. Ea res ut in tali negotio, probata: ac ſtatim profecti, quia de improviſo acceſſerant, dubio, atque hæſitante Jugurtha, incolumis tranſeunt. Dein paucis diebus, quo ire intenderant, perventum eſt. Ibi cum Boccho Numida quidam Aſpar nomine, multum, & familiariter agebat, præmiſſus ab Jugurtha, poſtquam Sullam accitum audierat, orator, & ſubdole ſpeculatum Bocchi conſilia: præterea Dabar, Maſſugradæ filius, ex gente Maſiniſſæ, ceterum materno genere impar; (nam pater ejus ex concubina ortus erat,) Mauro ob ingenii multa bona carus, acceptuſque, quem Bocchus fidum eſſe Romanis multis antea tempeſtatibus expertus, illico ad Sullam nunciatum mittit, paratum ſeſe facere, quæ populus Rom. vellet: colloquio diem, locum, tempus ipſe deligeret: conſulta ſeſe omnia cum illo integra habere: neu Jugurthæ legatum pertimeſceret; quo res communis licentius gereretur; nam ab inſidiis ejus aliter caveri nequiviſſe. Sed ego comperior, Bocchum magis Punica fide, quam ob ea, quæ prædicabat, ſimul Romanos, & Numidam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

midam ſpe pacis attinuiſſe: multumque cum animo ſuo volvere ſolitum, Jugurtham Romanis, an illi Sullam traderet? lubidinem advorſum nos, metum pro nobis ſuaſiſſe. Igitur Sulla reſpondit, pauca ſe coram Aſpare locuturum; cetera occulte, nullo, aut quam pauciſſumis præſentibus: ſimul edocet, quæ ſibi reſponderentur. Poſtquam, ſicuti voluerant, congreſſi; dicit ſe miſſum à conſule veniſſe quæſitum ab eo, pacem, an bellum agitaturus foret. Tum rex, uti præceptum fuerat, poſt diem decimum redire jubet; ac nihil etiam nunc decreviſſe, ſed illo die reſponſurum. Dein ambo in caſtra ſua digreſſi. Sed ubi plerumque noctis proceſſit, Sulla à Boccho occulte accerſitur: ab utroque tantummodo fidi interpretes adhibentur. Præterea Dabar internuncius ſanctus vir, ex ſententia ambobus jurat: ac ſtatim rex ſic incipit:

Numquam ego ratus ſum fore, uti rex maxumus in hac terra, & omnium, quos novi, opulentiſſimus, privato homini gratiam deberem. Et hercule Sulla, ante te cognitum, multis orantibus aliis ultro egomet opem tuli, nullius indigui. Id imminutum, quod ceteri dolere ſolent, ego lætor. Fuerit mihi pretium, eguiſſe aliquando tuæ amicitiæ; qua apud animum meum nihil carius habeo. Id adeo experiri licet: arma, viros, pecuniam, poſtremo quidquid animo lubet, ſume, utere: &, quoad vives, nunquam tibi redditam gratiam putaveris; ſemper apud me integra erit: denique nihil me ſciente fruſtra voles. Nam, ut ego exiſtumo, regem armis, quam munificentia, vinci, minus flagitioſum. Ceterum de republ. veſtra, cujus curator huc miſſus es, paucis accipe. Bellum ego populo Rom. neque feci, neque factum umquam volui: finis meos advorſum armatos armis tutus ſum. id omitto: quando vobis ita placet, gerite, uti vultis, cum Jugurtha bellum. Ego flumen Mulucham, quod inter me & Micipſam fuit, non egrediar, neque id intrare Jugurtham ſinam. Præterea, ſi quid meque vobiſque dignum petiveris, haud repulſus abibis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Ad ea Sulla pro ſe breviter, & modice; de pace, & de communibus rebus multis diſſeruit. Denique regi patefecit, quod polliceatur, ſenatum & populum Rom. quoniam armis amplius valuiſſent, non in gratia habituros: faciundum aliquid, quod illorum magis, quam ſua, retuliſſe videretur; id adeo in promptu eſſe; quoniam copiam Jugurthæ haberet: quem ſi Romanis tradidiſſet, fore ut illi plurimum deberetur; amicitiam, fœdus, Numidiæ partem, quam nunc peteret, tunc ultro adventuram, Rex primum negitare, cognationem, affinitatem, præterea fœdus interveniſſe: ad hoc metuere, ne fluxa fide uſus popularium animos averteret: quis & Jugurtha carus, & Romani inviſi eſſent. Denique ſæpius fatigatus, leniter, & ex voluntate Sullæ omnia ſe facturum promittit. Ceterum ad ſimulandam pacem, cujus Numida, defeſſus bello, avidiſſumus, quæ utilia viſa, conſtituunt. Ita, compoſito dolo, digrediuntur. Et rex poſtero die Aſparem, Jugurthæ legatum, appellat; dicitque ſibi per Dabarem ex Sulla cognitum, poſſe conditionibus bellum componi: quamobrem regis ſui ſententiam exquireret. Ille lætus in caſtra Jugurthæ proficiſcitur. Dein ab illo cuncta edoctus, properato itinere, poſt diem octavum redit ad Bocchum; & ei nunciat, Jugurtham cupere omnia, quæ imperarentur, facere; ſed Mario parum fidere: ſæpe antea cum imperatoribus Romanis pacem conventam, fruſtra fuiſſe. Ceterum Bocchus, ſi ambobus conſultum, & ratam pacem vellet, daret operam, ut una ab omnibus, quaſi de pace, in colloquium, veniretur, ibique ſibi Sullam traderet: cum talem virum in poteſtate habuiſſet, tum fore, uti juſſu S. P. Q. R. fœdus fieret; neque hominem nobilem non ſua ignavia, ſed ob rempub. in hoſtium poteſtate relictum iri. Hæc Maurus ſecum ipſe diu volvens, tandem promiſit. Ceterum dolo, an vere cunctatus, parum comperimus. Sed plerumque regiæ voluntates, uti vehementes, ſic mobiles, ſæpe ipſæ ſibi advorſæ. Poſtea, tempore & loco conſtituto, in colloquium uti de pace veniretur, Bocchus Sullam modo, modo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Jugurthæ legatum appellare: benigne habere idem ambobus polliceri. Illi pariter læti, ac ſpe bonæ pleni eſſe. Sed nocte ea, quæ proxuma fuit ante diem colloquio decretum, Maurus adhibitis amicis, ac ſtatim immutata voluntate, remotis ceteris dicitur ſecum ipſe multum agitaviſſe, vultu, colore, ac motu corporis pariter atque animo varius: quæ ſcilicet, tacente ipſo, occulta oris pateſeciſſe. Tamen poſtremo Sullam accerſi jubet; & ex illius ſententia Numidæ inſidias tendit. Deinde, ubi dies advenit, & ei nunciatum eſt, Jugurtham haud procul abeſſe; cum paucis amicis, & quæſtore noſtro, quaſi obvius honoris cauſſa procedit in tumultum facillumum viſu inſidiantibus. Eodem Numida cum pleriſque neceſſariis ſuis inermis, uti dictum erat, accedit: ac ſtatim ſigno dato, undique ſimul ex inſidiis invaditur. Ceteri obtruncati, Jugurtha Sullæ victus traditur, & ab eo ad Marium deductus. Per idem tempus advorſum Gallos ab ducibus noſtris Q. Scipione, & M. Manlio male pugnatum. Quo metu Italia omnis contremuerat. Illique & uſque ad noſtram memoriam Romani ſic habuere, alia omnia virtuti ſuæ prona eſſe; cum Gallis pro ſalute, non pro gloria certari. Sed poſtquam bellum in Numidia confectum, & Jugurtham Romam victum adduci nunciatum eſt; Marius conſul abſens factus eſt; & ei decreta provincia Gallia: iſque Kalendis Januar. magna gloria conſul triumphavit. Ex ea tempeſtate ſpes, atque opes civitatis in illo ſitæ erant.

C. SAL-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

C. SALLUSTII CRISPI HISTORIARUM FRAGMENTA.

LIBER I.

Res populi Rom. M. Lepido, Q. Catulo Coſſ. ac deinde militiæ & domi geſtas compoſui. *Donatus & Pompejus Meſſalinus.*

Cato Romani generis diſſertiſſimus multa paucis abſolvit. *Servius & Acron.*

Fannius vere. *Victorinus.*

Nos in tanta doctiſſimorum hominum copia. *Servius.*

Neque me diverſa pars in civilibus armis movit à vero. *Aruſianus.*

Nobis primæ diſſenſiones vitio humani ingenii evenere: quod inquies, atque indomitum, ſemper in certamine libertatis, aut gloriæ, aut dominationis agit. *Priſcianus.*

Nam à primordio urbis ad bellum Perſi Macedonicum. *Idem.*

Res Romana plurimum imperio valuit, Ser. Sulpitio & M. Marcello Coſſ. omni Gallia cis Rhenum, atque inter mare noſtrum, atque Oceanum, niſi quæ à paludibus invia fuit, perdomita. Optumis autem moribus, & maxuma concordia egit populus Rom. inter ſecundum atque poſtremum bellum Carthaginenſe. *Victorinus & Auguſtinus.*

At diſcordia, & avaritia, atque ambitio, & cetera ſecundis rebus oriri ſueta mala, poſt Carthaginis exſcidium maxume aucta ſunt. Nam injuriæ validiorum, & ob eas diſceſſio plebis à patribus, aliæque diſſenſiones domi fuere jam inde à principio: neque amplius, quam regibus exactis; dum metus à Tarquinio & bellum grave cum Etruria poſitum eſt, æquo & modeſto jure agitatum: dein, ſervili imperio patres plebem exercere, de vita

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

atque tergo regio more conſulere; agro pellere, &, ceteris expertibus, ſoli in imperio agere. Quibus ſævitiis, & maxume fenoris onere oppreſſa plebes, cum aſſiduis bellis tributum ſimul & militiam toleraret. armata montem ſacrum, atque Aventinum inſedit. Tumque trib. pl. & alia ſibi jura paravit. Diſcordiarum & certaminis utrimque finis fuit ſecundum bellum Punicum. *Auguſtinus.*

Poſtquam, remoto metu Punico, ſimultates exercere vacuum fuit, plurimæ turbæ, ſeditiones, & ad poſtremum bella civilia orta ſunt: dum pauci potentes, quorum in gratia pleriſque conceſſerant, ſub honeſto patrum aut plebis nomine dominationes affectabant, bonique & mali cives appellari, non ob merita in rempublicam, omnibus pariter corruptis, ſed uti quiſque locupletiſſimus, & injuria validior, quia præſentia defendebat, pro bono ducebatur. Ex quo tempore majorum mores non paullatim, ut antea, ſed torrentis modo præcipitari: adeo juventus luxu atque avaritia corrupta eſt; uti merito dicatur, genitos eſſe, qui neque ipſi habere poſſent res familiares, neque alios pati. *Agellius & Auguſtinus.*

Igitur venditis proſcriptorum bonis, aut dilargitis. *Agellius.*

Id bellum excitabat metus Pompeii victoris Hiempſalem in regnum reſtituentis. *Idem.*

Maxumeque ferocia regis Mithridatis in tempore bellaturi. *Donatus & Aruſianus.*

Quin lenones & vinarii laniique, quorum præterea vulgus in dies uſum habet, precio compoſiti. *Cariſius.*

Genus armis ferox, & ſervitii inſolitum. *Aruſianus.*

M. Æmilii Lepidi Coſ. ad P. R. oratio contra Sullam.

Clementia & probitas veſtra, Quirites, quibus per ceteras gentis maxumi, & clari eſtis, plurimum timoris mihi faciunt, advorſus tyrannidem L. Sullæ: ne aut ipſi, nefanda quæ æſtumatis, ea parum credendo de aliis circumveniamini: præſertim cum illi ſpes omnis in ſcelere atque perfidia ſit; neque ſe aliter tutum putet, quam ſi pejor

atque

atque inteſtabilior metu veſtro fuerit, quo captivis libertatis curam miſeria eximat: aut ſi provideritis, in tutandis periculis magis, quam in ulciſcendo teneamini. Satellites quidem ejus, homines maxumi nominis, non minus optumis majorum exemplis, nequeo ſatis mirari, dominationis in vos ſervitium ſuum mercedem dant: & utrumque per injuriam malunt, quam optumo jure liberi agere: præclara Brutorum, atque Æmiliorum & Lutatiorum proles, geniti ad ea, quæ majores virtute peperere, ſubvertunda. Nam quid à Pyrrho, Hannibale, Philippoque & Antiocho defenſum eſt aliud, quam libertas, & ſuæ cuique ſedes; neu cui, niſi legibus, pareremus? quæ cuncta ſævus iſte Romulus, quaſi ab externis rapta, tenet, non tot exercituum clade, neque conſulis, & aliorum principum, quos fortuna belli conſumſerat, ſatiatus; ſed tum crudelior, cum pleroſque ſecundæ res in miſerationem ex ira vertunt. Quin ſolus omnium, poſt memoriam hominum, ſupplicia in poſt futuros compoſuit: quis prius injuria quam vita certa eſſe: praviſſumeque per ſceleris immanitatem adhuc tutus fuerit; dum vos, metu gravioris ſervitii, à repetunda libertate terremini. Agendum atque obviam eundum eſt, Quirites; ne ſpolia veſtra penes illum ſint: non prolatandum, neque votis paranda auxilia; niſi forte ſperatis, per tædium jam, aut pudorem tyrannidis, eſſe eum per ſcelus occupata, periculoſius dimiſſurum. At ille eo proceſſit, uti nihil glorioſum, niſi tutum, & omnia retinendæ dominationis honeſta exiſtumet. Itaque illa quies, & otium cum libertate, quæ multi probi potius, quam laborem cum honoribus, capeſſebant, nulla ſunt. Hac tempeſtate ſerviundum aut imperitandum: habendus metus eſt, aut faciundus, Quirites. Nam, quid ultra? quæve humana ſuperant, aut divina impolluta ſunt? populus Romanus paulo ante gentium moderator, exutus imperio, gloria, jure, agitandi inops, deſpectuſque ne ſervilia quidem alimenta reliqua habet. Sociorum, & Latii magna vis, civitate pro multis, & egregiis factis, à vobis data, per unum prohibentur: & plebis innoxiæ patrias ſedes occu-

pavere pauci ſatellites, mercedem ſcelerum. L
ges, judicia, ærarium, provinciæ, reges, pe
unum: denique necis civium, & vitæ licent
Simul humanas hoſtias vidiſtis, & ſepulchra inf
ta ſanguine civili. Eſtne viris reliqui aliud, qu
ſolvere injuriam, aut mori per virtutem? quonia
quidem unum omnibus finem natura vel ferro
ptis ſtatuit; neque quiſquam extremam neceſſit
tem nihil auſus, niſi muliebri ingenio, exſpecta
Verum ego ſeditioſus, uti Sulla ait, qui præm
turbarum queror, & bellum cupiens, quia jura p
cis repeto. Scilicet quia non aliter ſalvi, ſatiſqu
tuti in imperio eritis, niſi Vettius Picens, ſcrib
Cornelius, aliena bene parata prodegerint: niſi ap
probaveritis omnis proſcriptiones innoxiorum, ol
divitias; cruciatus virorum illuſtrium: vaſtam urbem fuga, & cædibus; bona civium miſerorum, quaſi Cimbricam prædam, venum, aut dono datam. At objectat mihi poſſeſſiones ex bonis proſcriptorum: quod quidem ſcelerum illius vel maxumum eſt, non me, neque quemquam omnium ſatis tutum fuiſſe, ſi recte faceremus. Atque illa quæ tum formidine mercatus ſum, precio ſoluto, jure: dominis tamen reſtituo: neque pati conſilium eſt, ullam ex civibus prædam eſſe. Satis illa fuerint, quæ, rabie contracta, toleravimus manus conferentes inter ſe Romanos exercitus, & arma ab externis in noſmet verſa. Scelerum & contumeliarum omnium finis ſit. Quorum adeo Sullam non pœnitet, ut & facta in gloria numeret, &, ſi liceat, avidius fecerit. Neque jam, quid exiſtumetis de illo ſed quantum vos audeatis vereor: ne, alius alium principem exſpectantes, ante capiamini, non opibus ejus, quæ futiles & corruptæ ſunt, ſed veſtra ſocordia quam captum ire licet, & quam audeat tam videri felicem. Nam præter ſatellites commaculatos, quis eadem vult? aut quis non omnia mutata, præter victoriam? ſcilicet milites: quorum ſanguine, Tarrulæ, Scyrroque, peſſumis ſervorum, divitiæ partæ ſunt, an quibus prælatus In magiſtratibus capiundis Fuſidius, ancilla turpis, honorum omnium dehoneſtamentum? Itaque maxumam mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vul-

ulnera & labores, nihil præter tyrannum quæſitum eſt. Niſi forte tribuniciam poteſtatem everſum profecti ſunt per arma, conditam à majoribus ſuis; utique jura & judicia ſibimet extorquerent: egregia ſcilicet mercede, cum relegati in paludes & ſilvam, contumeliam atque invidiam ſuam, præmia penes paucos intellegerent. Quare igitur tanto agmine atque animis incedit? quia ſecundæ res mire ſunt vitiis obtentui: quibus labefactatis, quam formidatus antea eſt, tam contemnetur: niſi forte ſpecie concordiæ & pacis, quæ ſceleri & parricidio ſuo nomina indidit. Neque aliter populo Romano eſſe belli finem ait, niſi maneat expulſa agris plebes, præda civilis acerbiſſuma, jus, judiciumque omnium rerum penes ſe, quod populi Romani fuit. Quæ, ſi vobis pax, & concordia intelleguntur, maxuma turbamenta reip. atque exitia probate: annuite legibus impoſitis: accipite otium cum ſervitio: & tradite exemplum poſteris ad populum Romanum ſuimet ſanguinis cæde circumveniundum. Mihi, quamquam per hoc ſummum imperium ſatis quæſitum erat nomini majorum, dignitati, atque etiam præſidio; tamen non fuit conſilium, privatas opes facere; potiorque viſa eſt periculoſa libertas, quieto ſervitio. Quæ ſi probatis, adeſte Quirites, &, bene juvantibus diis, M. Æmilium Conſulem ducem & authorem ſequimini ad recipiundam libertatem.

Tunc vero & poſci. dum ceteri ejuſdem cauſſa ducem ſenatus rati, maxumo gaudio bellum irritare. *Nonius, irritare, pro vocare.*

Curionem quæſivit, ut adoleſcentior, & populi ſuffragiis integer, ætati concederet Mamerci. *Priſcianus l.* x.

Philippus, qui ætate & conſilio ceteros anteibat. *Servius l.* IX.

Oratio L. Philippi contra Lepidum.

Maxume vellem, P. C. remp. quietam eſſe, aut in periculis à promtiſſumo quoque defendi: denique prava incœpta conſultoribus noxæ eſſe. Sed contra, ſeditionibus omnia turbata ſunt, & ab iis, quos prohibere magis decebat. Poſtremo, quæ peſſumi & ſtultiſſumi decrevere, ea bonis & ſapien-

ſapientibus faciunda ſunt. Nam bellum, atqu ma, quamquam vobis inviſa, tamen, quia Le placent, ſumenda ſunt. Niſi forte cui pacem ſtare, & bellum pati conſilium eſt. Prô, dii ni, qui hanc urbem, omiſſa cura, adhuc reg M. Æmilius omnium flagitioſorum poſtremus, pejor an ignavior ſit, deliberari non poteſt, e citum opprimundæ libertatis habet, & ſe è c tempto metuendum effecit: vos muſſantes, & tractantes verbis, & vatum carminibus, pacem tatis magis quam defenditis: neque intelleg mollitia decretorum, vobis dignitatem, illi met detrahi. Atque id jure: quoniam ex rapinis c ſulatum, ob ſeditionem provinciam cum exerc adeptus eſt. Quid ille ob benefacta cepiſſet, cu ſceleribus tanta præmia tribuiſtis? At ſcilicet, qui ad poſtremum uſque, legatos, pacem, co cordiam, & alia hujuſcemodi decreverunt, gr tiam ab eo peperere. Immo deſpecti & indigni re habiti, prædæ loco æſtumantur: quippe metu p cem repetentes, quo habitam amiſerant. Equide à principio, cum Etruriam conjurare, proſcript accerſiti, largitionibus rempubl. lacerari videba maturandum putabam, & Catuli conſilia cum pa cis ſecutus ſum. Cæterum illi, qui gentis Æmili benefacta extollebant, & ignoſcendo populi Ro mani magnitudinem auxiſſe, nuſquam etiam tun Lepidum progreſſum videbant; cum privata arm opprimundæ libertatis cepiſſet, ſibi quiſque opes aut patrocinia quærendo; conſilium publicum corruperunt. At tum erat Lepidus latro cum calonibus, & paucis ſicariis, quorum nemo non diurna mercede vitam mutaverit: nunc eſt proconſul cum imperio, non emto; ſed dato à vobis, cum legatis adhuc jure parentibus: & ad eum concurrere homines omnium ordinum corruptiſſumi; flagrantes inopia & cupidinibus, ſcelerum conſcientia exagitati: quibus quies, in ſeditionibus, in pace, turbæ ſunt: hi tumultum ex tumultu, bellum ex bello ſerunt, Saturnini olim, poſt Sulpicii, dein Marii, Damaſippique, nunc Lepidi ſatellites. Præterea Etruria, atque omnes reliquiæ belli arrectæ: Hiſpaniæ armis ſolicitatæ: Mithridates in latere ve-

ctiga-

tigalium noſtrorum, quibus adhuc ſuſtentamur; iem bello circumſpicit: quin, præter idoneum ucem, nihil abeſt ad ſubvertendum imperium. Quod ego vos oro, atque obſecro P. C. ut animadortatis; neu patiamini licentiam ſcelerum, quaſi abiem, ad integros contactu procedere. Nam, bi malos præmia ſequuntur, haud facile quiſquam ratuito bonus eſt. An exſpectatis dum exercitu rſus admoto, ferro, atque flamma urbem invaat? quod multo propius eſt ab eo, quo agitat, tatu, quam ex pace & concordia ad arma civilia: uæ ille advorſum divina & humana omnia cepit, on pro ſua, aut quorum ſimulat injuria, ſed legum e libertatis ſubvertundæ. Angitur enim, ac laceatur animi cupidine, & noxarum metu, expers onſilii, inquies; hæc atque illa tentans, metuit tium, odit bellum; luxu atque licentia carendum idet, atque interim abutitur veſtra ſocordia. Neue mihi ſatis conſilii, metum, an ignaviam, an ementiam eam appellem: qui videmini intenta mala quaſi fulmen optare ſe quiſque ne attingat, ed prohibere ne conari quidem. Et quæſo conſierate quam converſa rerum natura ſit. Antea maum publicum, occulte; auxilia palam inſtruebanur: & eo boni malos facile anteibant: nunc pax, c concordia diſturbantur palam; defenduntur oculte. Quibus illa placent, in armis ſunt; vos, in metu. Quid exſpectatis? niſi forte pudet, aut pi-get recte facere. An Lepidi mandata animos moent? qui placere ait ſua cuique reddi, & aliena enet: belli jura reſcindi, cum ipſe armis cogat: ivitatem confirmari, qui ademptam negat: conordiæ gratia plebei tribuniciam poteſtatem reſtiui, ex qua omnes diſcordiæ accenſæ. Peſſume mnium, atque impudentiſſume, tibi ne egeſtas ciium, & luctus curæ ſunt, cui nihil eſt domi, niſi rmis partum, aut per injuriam? alterum conſuatum petis, quaſi primum reddideris: bello conordiam quæris, quo parta diſturbatur: noſtri prolitor, iſtis invidus, hoſtis omnium bonorum, ut e neque hominum, neque deorum, pudet, quos erfidia aut perjurio violaſti! qui quando talis es, maneas in ſententia, & retineas arma, te hortor:

neu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

neu prolatandis ſeditionibus inquies ipſe, nos ſolicitudine retineas. Neque te provinciæ, neque leges, neque dii penates civem patiuntur. Perge qua cœpiſti; ut quam maturrume merita invenias. Vos autem, P. C. quouſque cunctando rempub. intutam patiemini, & verbis arma tentabitis? Delectus advorſum vos habiti: pecuniæ publice, & privatim extortæ; præſidia deducta atque impoſita: ex lubidine leges imperantur: cum interim vos legatos & decreta paratis. Et quanto, mehercule, avidius pacem petieritis, tanto bellum acrius erit; cum intelleget ſe metu magis, quam æquo & bono ſuſtentatum. Nam, qui turbas, & cædem civium odiſſe ait, & ob id armato Lepido vos inermes retinet, quæ victis toleranda ſunt. ea, cum facere poſſitis, patiamini potius cenſet. Ita illi à vobis pacem, vobis ab illo bellum ſuadet. Hæc ſi placent; ſi tanta torpedo animos opreſſit; ut obliti ſcelerum Cinnæ, cujus in urbem reditu, decus, atque ordines omnes interierunt, nihilo minus vos, atque conjuges, & liberos, Lepido permiſſuri ſitis; quid opus decretis? quid auxilio Catuli? quin is & alii boni remp. fruſtra curant. Agite, uti lubet; parata vobis Cethegi, atque alia proditorum patrocinia, qui rapinas & incendia inſtaurare cupiunt, & rurſum advorſum deos penates manus armare. Sin libertas & bella magis placent: decernite digna nomine, & augete ingenium viris fortibus. Adeſt novus exercitus, &, ad hoc, coloniæ veterum militum, nobilitas omnis, duces optumi; fortuna meliores ſequitur. Jam illa, quæ collecta ſunt ſocordia noſtra dilabentur. Quare ita cenſeo, quoniam Lepidus exercitum privato conſilio, paratum cum peſſumis, & hoſtibus reip. contra hujus ordinis auctoritatem ad urbem ducit; uti Appius Claudius interrex cum Q. Catulo proconſule, & ceteris quibus imperium eſt, urbi præſidio ſint; operamque dent ne quid reſp. detrimenti capiat.

Uti Lepidus, & Catulus decretis exercitibus maturrumè proficiſcerentur. *Cariſius lib.* 3.

M. Lepido cum omnibus copiis Italia pulſo, ſegnior neque minus gravis, ſed multiplex cura patres

exercebat. *Servius, Marius Victorinus in Ci-*
nem.
)bviam ire, & commori hoſtibus. *Aruſianus*
ſus.
epidus pœnitens conſilii. *Cariſius l.* III.
ic vero quaſi formidine attonitus, neque animo,
ue auribus, aut lingua competere. *Nonius. Com-*
re, rei cujuſque meminiſſe, aut conſtanter valere.
Prudens omnium, quæ ſenatus cenſuerat. *Aru-*
us.
Magnis operibus profectus. oppidum cepit, per
Catilinam legatum. *Feſtus.*
Domitium proconſulem ex citeriori Hiſpania
n omnibus copiis, quas paraverat, acceſſivit.
ſcianus l. x. *Areeſſivit, inquit, & laceſſivit.*
Sanctus aliter, & ingenio validus. *Cariſius l.* I.
ter pro alias.
Gens raro egreſſa finis ſuos. *Servius ad lib.* XI.
neidos, Aruſianus Meſſus.
Niſi cum ira belli deſenuiſſet. *Priſcianus l.* x.
Maturaverunt exercitum Dyrrachium cogere.
uſianus Meſſus.
Illo profectus, vicos, caſtellaque incendere, &,
a cultorum deſerta, igni vaſtare: neque el to,
ſecuro eſſe animo, metu gentis ad furta belli
idoneæ. *Nonius. Servius ad* XI. *Æneidos.*
Liberis ejus avunculus erat. *Donatus ad Phor-*
onem Terentii.
Nihil ob tantam mercedem ſibi abnuituros.
uſianus Meſſus.
Inſanum aliter ſua ſententia, atque aliarum mu-
rum.
Cariſius l. I. *aliter pro alias.*
Solis viis. *Donatus Phorm. act.* V. *ſcen.* VIII.
Juſſu Metelli cornicines occanuerunt. *Priſcia-*
s lib. x. *Servius* II. *Georg. Virg. Diom. lib.* I.
p. IV.
Nexuit Catenæ modo. *Priſcianus l.* x.
Doctus militiam. *Aruſianus Meſſus.*
Neque ſe recipere aut inſtruere prœlio quivere.
iſcianus l. x.
Equi ſine rectore exterriti, aut ſaucii conſter-
ntur. *Idem l.* IV.

Occu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Occupatuſque collis editiſſumus apud Hi[illegible] dam: & cum multa opera circumdata. *Priſcia[illegible] lib. v.*

At inde nulla munitionis, aut reqaie mora, p[illegible] ceſſit ad oppidum. *Priſcianus l.* XVIII. *requie [illegible] requiei.*

Agreſte. *Cariſ. l.* I.

Ardebat omnis Hiſpania citerior. *M. Fabius [illegible] ctorinus de invent. Ciceronis l.* I.

* Et ponere validam urbem multos dies reſt[illegible] tem pugnando vicit. *Nonius.*

Itaque Sertorius, levi præſidio relicto in Ma[illegible] ritania, nactus obſcuram noctem, æſtu ſecun[illegible] furtivaque celeritate, vitare prœlium in tran[illegible] greſſu conatus eſt. *Agellius lib.* 10. *c.* 26. *Noni[illegible] Marcellus.*

Tranſgreſſos omnis, recipit mons Ballera, pr[illegible] ceptus à Luſitanis. *Idem ibidem.*

Earum aliæ paullulum progreſſæ, nimio ſim[illegible] & incerto onere, cum pavor corpora agitaverat deprimebantur. *Idem.*

Locum editiorem, quam victoribus decebat capit. *Servius* VIII. *Æneidos. Aruſianus Meſſus.*

Et mox Fuſidius adveniens cum legionibus poſtquam tantas aſperitates, haud facilem pugnan[illegible] tibus vadum, cuncta hoſti quam ſuis opportunior[illegible] videt. *Nonius.*

Cum Sertorius neque erumperet, tam levi copia navibus fugam maturabat. *Servius. Fuldanus. Meſſus.*

Itineris eorum Metellus per litteras gnarus. *Aruſianus.*

Itaque Servilius ægrorum Tarenti collegam prior tranſgreſſus, iter vertit ad Corycum urbem inclutam: paſtuſque nemore, in quo crocum gignitur. *Priſcianus. Nonius.*

Ad Olympum atque Phaſelida. *Priſcianus.*

Apud Corycum. *Idem.*

Apud Læte oppidum, cui nomen oblivionis condiderant. *Idem. Servius ad* I. *Æneidos.*

Repulſus à Læte oppido. *Idem. Priſcianus.*

Apud Mutinam. *Idem.*

Apud Præneſte locatus. *Idem.*

Medio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Medio diei. *Meſſius.*

Quietam à bellis civitatem. *Idem.*

Militiæ peritus. *Idem.*

Sertorius portis turbam morantibus, & nullo, ut in terrore ſolet, generis aut imperii diſcrimen, per calonum corpora, ad medium quaſi deinſuper adſtantium manibus in murum attollitur. *Nonius. Servius.*

Neque detruſus aliquotiens terretur. *Priſc. l.* XV.

Dubitavit acie pars. *Idem.*

Quos inter maxume. *Cariſius.*

Rumore primo. *Idem.*

Idem fecere Octavius & Q. Cæpio ſine gravi cuiuſquam exſpectatione, neque ſane ambiti publici. *Servius ad lib.* IV. *Æneidos: Ambire ſignificat & rogare. Salluſtius in Jugurtha: Quos ego audio ambire, fatigare vos ſingulos. Dicebatur & ambio illum, pro rogo. Salluſt. in* I. Idem fecere, *&c.*

Cum æræ & alia diis ſacrata, ſupplicum ſanguine fædarentur. *Idem.*

Poſtremo ipſos colonos per miſerias & incerta humani generis orare. *Idem ad illud* XI. *Æneid.*

——————— *per everſa genitor fumantia Trojæ*
Exſcidia obteſtor.

Ea paucis quibus peritia & verum ingenium eſt abnuentibus. *Idem.*

Perpenna tam paucis profectus vera eſt æſtimanda. *Idem ad* XII. *Æneidos.*

FRAGMENTA
LIB. II.
HISTORIARUM.

SArdinia in Africo mari facie veſtigii humani, in orientem, quam in occidentem latior prominet. *Agellius lib.* XIII. *cap.* XVIII. *Nonius: Faciem totius corporis formam, πρόσωπον, id eſt, os, poſuit antiquitas prudens; ut ab aſpectu ſpecies, & à fingendo figura, ita à factura corporis facies. Saluſt. l.* II. *Sardinia, &c. Iſidorus.*

Inde Ichnuſa appellata. *Solinus.*

Dubium an inſula ſit, quod Euri atque Auſtri ſuperiactis fluctibus, circumlavit. *Nonius. lavit pro lavat.*

Nam Sullam conſulem de reditu ejus legem ferentem ex compoſito trib. pl. C. Herennius prohibuerat. *Notat Agellius lib. x. cap. xx. Salluſtium proprietatis in verbis retinentiſſimum conſuetudini conceſſiſſe, & privilegium, quod de Cn. Pompeii Magni patris reditu ferebatur, legem appellaſſe.*

Nam procul, & diverſis ex regionibus. *Cariſius. Aſper, procul, inquit, eſt è loco.*

Obviam fuere. *Cariſius ibidem. Aſper, ait, vetuſtè obviam fuere, adverbio quam nomine uti maluit.*

Urbe, patriaque extorres. *Meſſus.*

Genus militum ſuetum à pueritia latrociniis. *Idem.*

Inter læva mœnium, & dextrum flumen Turiam, quod Valentiam parvo intervallo præterfluit. *Priſcianus lib. v. & vi. Turriam dixit, qui accuſativus generis maſculini eſt, non neutri.*

In fiducia, quam argumentis, purgatiores dimittuntur. *Donatus Phorm. act. I. ſc. III. & Hecyr. act. IV. ſc. IV. Nonius. Fiducia eſt audacia. Servius.*

Antequam regreſſus Sertorius inſtrueret pugnæ ſuos. *Aruſianus.*

- Ipſe animi atrox. *Idem.*

Copiis integra. *Idem.*

Eodem anno in Macedonia C. Curio, principio veris cum exercitu profectus in Dardaniam, quibus potuit modis dictas pecunias coegit. *Nonius, dicere eſt promittere.*

Poſt, ubi fiducia nimiùs. *Aruſianus.*

Sed ipſi ferunt taurum ex grege quem prope littora regebat Corſa nomine Ligus mulier. *Priſcianus l. vi.*

Nam quædam Corſa nomine Ligus mulier cum taurum ex grege, quem prope littora regebat, tranſnatare ſolitum, atque per intervalla corpore aucto remeare videret, cupiens ſcire incognita ſibi pabula, taurum à cæteris degredientem uſque ad inſulam navigio proſecuta eſt. Cujus regreſſu inſulæ fertilitatem cognoſcentes Ligures, ratibus eo profecti ſunt, eamque nomine mulieris auctoris & ducis appellaverunt. *Iſidorus l. 14. c. 6.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

e illa tauro parata ſint. *Don. actu* IV. *ſcen.* II.
riæ.
ædalum ex Sicilia profectum, cum Minois fu-
t iram, atque opes. *Priſcianus libro* VI. *Ser-*
.
uem ex Mauritania rex Leptaſca proditionis
mulatum cum cuſtodibus miſerat. *Priſcianus*
.
uos advorſum multi ex Bithynia volentes oc-
ere, falſum filium arguituri. *Priſcianus l.* X.
t actione deſiſteret. *Meſſius.*
eſpera. *Cariſius l.* II.
rgentum mutuum arceſſivit. *Priſcianus l.* X.
am deditionem ſenatus, per nuncios Oreſtis
itam approbat. *Priſcianus l.* VI.
iſi qua flumen Lurda Tauro monte defluens.
ibidem.
rugum, pabulique lætus ager. *Aruſianus. Ser-*
l. I. *Æneidos.*
eque virgines nuptum à parentibus mitteban-
, ſed ipſæ belli promptiſſumos delegebant.
lius.
odeſtus ad omnia alia, niſi ad dominationem.
atus Phor. act. I. *Sc.* II.
octu diuque ſtationes, & vigilias tentare. *Ca-*
s l. II.
t Lucullum regis cura machinata fames brevi
gabat. Multique commeatus interierant inſi-
latronum. *Priſcianus l.* VII. *& Nonius.*
amque primum Jaſonem novo itinere ma-
Æetæ hoſpitis domum violaſſe. *Priſcianus*
VIII.
arteſſum Hiſpaniæ civitatem, quam nunc
rii mutato nomine Gadir habet. *Priſcianus*
V.
Neque ſubſidiis, uti ſoluerat, compoſitis. *Pri-*
nus l. X. *Soluerat autem eſt ſolutus fuerat.*
Neque inermes ex prœlio viros quemquam gno-
um. *Idem ibidem.*
Ea continentia vir gravis, & nulla arte cuiquam
erior. *Aruſianus. Nonius in Gravis.*
Omnes qui circum ſunt, præminent altitudine
lium paſſuum duorum. *Aruſianus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

* & Pœni ferunt adverſus A. N. C. M. *I[...]natus.*

Quia corpore, & lingua percitum, & inqu[...]tem, nomine hiſtrionis vix ſani, Barbuleium a[...]pellabant. *Priſcianus l.* VI.

Audaciter. *Idem* XV.

Ibi Fimbriana ſeditione, qui regi per obſequ[...]lam orationis, & maxume odium Sullæ, grave[...]carique erant. *Nonius: obſequium neut. genere, o[...] ſequela fem.*

Mœnibus deturbat. *Nonius deturbare.*

E muris canes ſportis demittebant. *Idem.*

Ad hoc rumoribus, advorſa in pravitatem: ſe[...]cunda in caſum; fortunam in temeritatem decl[...]nando, corrumpebant. *Idem.*

At Metellus in ulteriorem Hiſpaniam poſt an[...]num regreſſus; magna gloria concurrentium un[...]dique virile & muliebre ſecus, per vias ac tect[...] omnium viſebatur: cum quæſtor C. Urbinus, alii[...]que, cognita voluntate, eum ad cenam invitave[...]rant; ultra Romanorum, & mortalium etiam mo[...]rem curabant, exornatis ædibus per aulæa & in[...]ſignia, ſceniſque ad oſtentationem hiſtrionum fa[...]bricatis; ſimul croco ſparſa humus, & alia, in mo[...]dum templi celeberrumi. Præterea cum ſedent[...] tranſenna demiſſum Victoriæ ſimulacrum cum ma[...]chinato ſtrepitu tonitruum coronam capiti impone[...]bat: tum venienti thure quaſi deo ſupplicabatur. Toga picta plerumque amiculo erat ei accumben[...]ti: epulæ quæſitiſſumæ; neque per omnem modo provinciam, ſed trans maria, ex Mauritania volu[...]crum, & ferarum incognita antea plura genera. quibus rebus, aliquantam partem gloriæ demiſe[...]rat, maxume apud veteres & ſanctos viros, ſuper[...]ba illa, gravia, indigna R. imperio exiſtumantes. *Macrob. Satur. l.* III. *cap.* XIII. *Nonius. Soſipater lib.* I.

Ruuntque pars magna ſuiſmet, aut proxumo[...]rum telis, ceteri vice pecorum obtruncabantur. *Nonius.*

Occurrere duci, & prœlium accendere, adeo uti Metello in ſagum, Hirtuleio in brachium tela venirent. *Idem.*

Avi-

Avidiſque ira, promtiſque ducibus. uti Metellus ictu tragulæ ſauciaretur. *Idem.*

Sed Metellus in vulnere. *Donat. act.* v. *ſcen.* II. *Andr.*

Primo incidit forte per noctem in renunculo picantis. *Nonius.*

Ad hoc pauca piraticæ adjungit actuaria navigia. *Idem, in Piraticæ naviculæ.*

Omnia ſacrata corpora in ratem impoſuiſſe. *Aruſian.*

Suos equites hortatus vado tranſmittit. *Idem.*

Ictu eorum, qui in flumine ruebant, necabantur. *Donat. Adelph.* III. *ſc.* II.

Circumventi dextra, unde ferrum erat, ſaxa, aut quid tale capiti affligebant. *Aruſianus.*

Sed Metellus in ulteriore provincia. *Donat. ad Phorm. act.* I. *ſc.* IV.

Immane quantum animi exarſere. *Nonius. Nomen poſitum pro Adverbio.*

At illi quibus res incognita erat, ivere cuncti ad portas incognita tendere. *Servius F. Urſini.*

Murum ab angulo dextri lateris ad paludem haud procul remotam duxit. *Servius Fuldanus.*

FRAGMENTA
LIB. III.
HISTORIARUM.

EXaudirique ſonus Bacchanaliorum. *Macrob. lib.* I. *cap.* IV. *Saturnal. Nonius.*

Diverſa, uti ſolet rebus perditis, capeſſunt. namque alii fiducia gnaritatis locorum in occultam fugam ſparſi; alii globis eruptionem tentavere. *Priſcianus l.* X. *Nonius.*

Unus conſtitit in agro Lucano, gnarus loci, nomine Publipor. *Idem l.* VI. *Probus Catholicus.*

Male jam aſſuetum ad omnis vis controverſiarum. *Priſcianus l.* VI.

Conjuratione claudit. *Idem l.* X.

Quaſi par in oppido feſtinatio, & ingens terror

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

erat, ne ex latere nova munimenta madore infirmarentur: nam mœnia oppidi ſtagnabant, redundantibus cloacis adverſo æſtu maris. *Nonius in Mador.*

Equis, & armis decoribus cultus. *Priſcian. l.* VI.

Dedecores, incultique terga ab hoſtibus cædebantur. *Idem.*

Contra ille calui ratus quærebat num ſomnio theſaurus portenderetur. *Idem l.* VIII. *Nonius in Caluitur.*

Parte conſumta, reliqua cadaverum ad diuturnitatem uſus fallerent. *Priſcianus l.* X.

Epiſtola Cn. Pompei ad ſenatum.

Si advorſus vos, patriamque, & deos penates, totiens labores & pericula ſuſcepiſſem, quotiens à prima adoleſcentia ducto meo ſceleſtiſſumi hoſtes fuſi, & vobis ſalus quæſita eſt: nihil amplius in abſentem me ſtatuiſſetis, quam adhuc agitis P. C. quem contra ætatem projectum ad bellum ſæviſſumum, cum exercitu optume merito, quantum eſt in vobis, fame, miſerruma omnium morte, confeciſtis. Hac in ſpe populus R. liberos ſuos ad bellum miſit. Hæc ſunt præmia pro vulneribus, & totiens ob remp. fuſo ſanguine? feſſus ſcribundo mittundoque legatos, omnis opes & ſpes privatas meas conſumſi: cum interim à vobis per triennium vix annuus ſumtus datus eſt. Per deos immortalis, utrum cenſetis me vicem ærarii præſtare, an exercitum ſine frumento & ſtipendio habere poſſe? equidem fateor me ad hoc bellum majore ſtudio, quam conſilio, profectum: quippe qui nomine modo imperii à vobis accepto, diebus quadraginta exercitum paravi; hoſtiſque in cervicibus jam Italiæ agentis ab Alpibus in Hiſpaniam ſummovi. Per eas, iter aliud atque Hannibal, nobis opportunius patefeci. Recepi Galliam, Pyrenæum, Lacetaniam, Ilergetum: & primum impetum Sertorii victoris novis quidem militibus: & multo paucioribus ſuſtinui: hiememque in caſtris inter ſæviſſumos hoſtis, non per oppida, neque ex ambitione mea, egi. Quid dein prœlia, aut expeditiones hibernas, oppida excisa, aut recepta enumerem quando res plus valent quam verba.

Caſtra

ra hoſtium apud Sucronem capta, & prælium l flumen Durium, & dux hoſtium C. Heren- cum urbe Valentia, & exercitu deleti, ſatis a vobis ſunt pro quîs, ô grati patres, egeſta-, & famam redditis. Itaque meo & hoſtium ex-itui par conditio eſt. Namque ſtupendium neu-datur: victor uterque in Italiam venire poteſt. od ego vos moneo, quæſoque ut animadvortatis; cogatis neceſſitatibus privatim mihi conſulere, paniam citeriorem, quæ non ab hoſtibus tene-, nos aut Sertorius ad internecionem vaſtavi-s; præter maritumas civitates, quæ ultro nobis ntui, onerique, Gallia ſuperiore anno Metelli rcitum ſtipendio frumentoque aluit: & nunc ma- fructibus, ipſa vix agitat. Ego non rem fami-rem modo, verum etiam fidem conſumſi. Reli-i vos eſtis: qui niſi ſubvenitis, invito & prædi-nte me, exercitus hinc, & cum eo omne bellum ſpaniæ in Italiam tranſgreditur.

Namque his, præter ſolita vitioſis magiſtratibus, m per omnem provinciam infecunditate biennii oxuma grave pretium fructibus eſſet. *Nonius, ave eſt multum.*

Hi ſaltibus occupatis tum externorum agros in-ſere: frumentique ex inopia gravi ſatias facta. *em, Satias pro ſatietas.*

Neque jam ſuſtineri poterat immenſum aucto ari, & vento gliſcenti. *Idem gliſcit eſt congelaſcit, lligitur, igneſcit, creſcit.*

At tum maxume, uti ſolet extremis in rebus, bi quiſque cariſſumum domi recordari, cunctique nnium ordinum extrema munia ſequi. *Idem, Munia officia.*

Et forte in navigando cohors una, grandi faſelo ecta, à ceteris deerravit, marique placido à duo-us prædonum myoparonibus circumventa. *Idem n voce Faſelus, Myoparo.*

Eum, atque Metrophanem ſenatus magna indu-tria perquirebat, cum per tot ſcaphas, quas ad ſtia cum paucis fidis percunctatum miſerant. *Idem, & Cariſius l. 1.*

Duos quam maxumos utres levi tabulæ ſubjecit: ua ſuper omni corpore, quietus invicem tractu

pedis quaſi gubernator exiſteret: ea inter molem atque inſulam mari vitabundus claſſem hoſtium, a oppidum pervenit. *Idem.*

Nam qui enare conati fuerant, icti ſæpe ferramentis navium, aut vulnerati à ſuis, aut afflicti alveos undarum vi, multato fœde corpore, poſtremo tamen periere. *Idem, & Aruſianus Meſſus.*

Nam tertia tunc erat, & ſublima nebula cœlum obſcurabat. *Nonius.*

Illum nautis forum. *Idem.*

Oratio M. Lepidi tribuni plebis ad plebem.

Si, Quirites, parum exiſtumaretis, quid inter jus à majoribus relictum vobis, & hoc à Sulla paratum ſervitium intereſſet, multis mihi differendum fuiſſet, docendumque, quas ob injurias, & quotiens à patribus armata plebes ſeceſſiſſet; utique vindices paraviſſet omnis juris ſui tribunos pleb. Nunc hortari modo reliquum eſt, & ire primum via, qua capeſſendam arbitror libertatem. Neque me præterit quantas opes nobilitatis ſolus, impotens, inani ſpecie magiſtratus, pellere dominatione incipiam; quantoque rurſus factio noxiorum agat, quam ſoli innocentes. Sed præter ſpem bonam ex vobis, quæ metum vicit, ſtatui certaminis advorſa, pro libertate potiora eſſe forti viro, quam omnino non certaviſſe. Quamquam omnes alii creati pro jure veſtro vim cunctam, & imperia ſua gratia, aut ſpe, aut præmiis in vos convortere; meliuſque habent, mercede delinquere, quam gratis recte facere. Itaque omnes conceſſere jam in paucorum dominationem, qui per militare nomen, ærarium, exercitus, regna, provincias occupavere, & arcem habent ex ſpoliis veſtris: cum interim more pecorum vos multitudo ſingulis habendos, fruendoſque præbetis, exuti omnibus, quæ majores reliquere: niſi quia voſmet ipſi per ſuffragia, uti præſides olim, nunc dominos deſtinatis. Itaque conceſſere illic omnes: & mox ſi veſtra receperitis, ad vos redibunt plerique. Ratus enim animus eſt ad ea quæ placent defendenda. Cætera validiorum ſunt. An dubium habetis, ne officere quid vobis uno animo pergentibus poſſit, quos languidos ſocordeſque pertimuere? niſi forte

C. Cotta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

C. Cotta ex factione media conſul. aliter quam metu jura quædam tribunis pleb. reſtituit, & quamquam L. Sicinius primus de poteſtate trib. loqui auſus, muſſantibus vobis circumventus erat: tamen prius illi invidiam metuere, quam vos injuriæ pertæſum eſt. Quod ego nequeo ſatis mirari Quirites. Nam ſpem fruſtra fuiſſe intellexiſtis. Sulla mortuo, qui ſceleſtum impoſuerat ſervitium, finem mali credebatis. Ortus eſt longe ſævior Catulus. Tumultus interceſſit Bruto, & Æmilio Mamerco Coſſ. dein C. Curio ad exitium uſque inſontis tribuni dominatus eſt. Lucullus ſuperiore anno quantis animis ierit in L. Quinctium, vidiſtis: quantæ denique nunc mihi turbæ concitantur! quæ profecto incaſſum agerentur, ſi, prius quam vos ſerviundi finem, illi dominationis facturi erant: præſertim cum his civilibus armis dicta alia, ſed certatum utrimque de dominatione in vobis ſit. Itaque cetera ex licentia, aut odio, aut avaritia in tempus arſere. Permanſit una res modo, quæ utrimque quæſita eſt: & erepta in poſterum vis tribunicia, telum à majoribus libertati paratum. quod ego vos moneo, quæſoque, ut animadvertatis: neu nomina rerum ad ignaviam mutantes, otium pro ſervitio appelletis. quo jam ipſo frui, ſi vera & honeſta flagitium ſuperaverit, non eſt conditio: fuiſſet; ſi omnino quieſſetis. Nunc animum advortite: &, niſi viceritis, quoniam omnis injuria gravitate tutior eſt, arctius habebunt. Quid cenſes igitur? aliquis veſtrum ſubjecerit. Primum omnium, omittendum morem hunc quem agitis, impigræ linguæ, animi ignavi, non ultra concionis locum memores libertatis. Dein ne vos ad virilia illa vocem, quo tribunis plebis mandando patricium magiſtratum, libera ab auctoribus patriciis ſuffragia majores veſtri paravere: quamvis Quirites, in vobis ſit, uti, quæ juſſa nunc pro aliis toleratis pro vobis agere aut non agere certe poſſitis. Jovem aut alium quem deum conſultorem exſpectatis? magna illa conſulum imperia & patrum decreta, vos exſequendo rata efficitis, Quirites: ultroque licentiam in vos auctum, atque adjutum properatis. Neque ego vos ultum injurias hortor

magis uti requiem capiatis: neque diſcordias ut illi criminantur, ſed earum finem volens jure gentium res repeto: &, ſi pertinaciter retinebu, non arma, neque ſeceſſionem, tantummodo ne amplius ſanguinem veſtrum præbeatis cenſeo. Ge rant, habeantque ſuo modo imperia; quærant triumphos: Mithridatem, Sertorium & reliquias exſulum perſequantur cum imaginibus ſuis. Ab periculum & labos, quibus nulla pars fructus e niſi forte repentina iſta frumentaria lege munia ſtra penſantur. Qua tamen quinis modiis liber tem omnium æſtumavere, qui profecto non a plius poſſunt alimentis carceris. Namque ut il exiguitate mors prohibetur; ſeneſcunt vires: neque abſolvit cura familiari tam parva res; ignaviſſumi quique tenuiſſuma ſpe fruſtrantur: q tamen quamvis ampla, quoniam ſervitii pretiu oſtentaretur, cujus torpedinis erat decipi & vc trarum rerum ultro injuria gratiam debere? Nan que alio modo, neque valent in univerſos, nequ conabuntur. Cavendus tamen dolus eſt. Itaqu ſimul comparant delenimenta, & differunt vos i adventum Cn. Pompeii: quem ipſum ubi pertimue re ſublatum in cervices ſuas, mox demto metu la cerant. Neque eos pudet vindices, uti ſe ferunt libertatis, tot viros ſine uno, aut remittere inju riam non audere, aut jus non poſſe defendere. Mihi quidem ſatis ſpectatum eſt, Pompejum tanta gloriæ adoleſcentem malle principem volentibus vobis eſſe, quam illis dominationis ſocium, auctoremque in primis fore tribuniciæ poteſtatis. Verum, Quirites, antea ſinguli cives in pluribus, non in uno cuncti præſidia habebatis: neque mortalium quiſquam dare, aut eripere, talia unus poterat. Itaque verborum ſatis dictum eſt. Neque enim ignorantia res claudit. Verum occupavit vos neſcio quæ torpedo, quia neque gloria movemini, neque flagitio; cunctaque præſenti ignavia mutaſtis: abunde libertatem rati, quia tergis abſtinetur, & huc ire licet atque illuc, munere ditium dominorum. Atque hæc eadem non ſunt agreſtibus: ſed cæduntur inter potentium inimicitias, donoque dantur in provincias magiſtratibus. Ita pugnatur,

natur, & vincitur à paucis: plebes, quodcunque accidit, pro victa eſt: & in dies magis erit: ſi quidem majore cura dominationem illi retinuerint, quam vos repetiveritis libertatem.

Poſtquam egreſſus anguſtias. *Meſſus.*

Ad Cyzicum perrexit firmatus animi. *Ex eodem.*

Ut ſuſtinere corpora plerique nequeuntes, feſſi arma ſua quiſque ſtantes incumberent. *Idem & Servius.*

Ac ſtatim fugitivi, contra præceptum ducis, rapere ad ſtuprum virgines, matronaſque. *Nonius.*

Quibus à Sertorio triplices inſidiæ per idoneos ſaltus poſitæ erant: prima, quæ forte venientes exciperet. *Serv.*

Ingens ipſe virium, atque animi. *Aruſianus.*

Locum nullum niſi in quo armati inſtitiſſent. *Idem.*

At Oppius poſtquam orans nihil proficiebat, timide veſte tectum pugionem expedire conatus, à Cotta, Vulſcioque impeditur. *Nonius, Pugio eſt brevis gladius.*

Caſtriſque collatis, pugna tamen ingenio loci prohibebatur. *Idem.*

Sed Pompejus à prima adoleſcentia, ſermone fautorum, ſimilem fore ſe credens Alexandro regi, facta, conſultaque ejus quidem æmulus erat. *Nonius.*

Dubius conſilii. *Aruſianus.*

Poſt reditum eorum, quibus ſenatus belli Lepidani gratiam fecerat. *Idem.*

Quod ubi fruſtra tentatum eſt, ſocordius ire milites occœpere, non aptis armis, ut in principio, & laxiore agmine. *Nonius.*

Atque eum Curio laudatum, accenſumque præmiorum ſpe, quibus cum optaviſſet, ire jubet. *Idem.*

Eodem tempore Lentulus duplici acie locum editum multo ſanguine ſuorum defenſus, poſtquam ex ſarcinis paludamenta adſtari, & delectæ cohortes intelligi cœpere. *Idem.*

Si nihil ante adventum ſuum inter plebem & patres

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

patres conveniſſet, coram ſe daturum operam; *Priſcianus l.* XIV.

Fine inguinum ingrediuntur mare. *Aruſianus.*

M. Antonius perdendæ pecuniæ genitus, vacuuſque curis, niſi inſtantibus. *Idem.*

Muros ſucceſſerant. *Idem.*

Saxaque ingentia, & axe vinctæ trabes per pronum incitabantur, axibuſque eminebant in modum ericii militaris veruta binum pedum. *Nonius. Servius.*

Octavium mitem, & captum pedibus. *Aruſianus.*

Igitur diſcubuere, Sertorius inferior in medio, ſuper eum L. Fabius Hiſpanienſis ſenator ex proſcriptis, in ſummo Antonius, & infra, ſcriba Sertorii Verſius: & alter ſcriba Mæcenas in imo; medius inter Tarquitium, & dominum Perpennam. *Nonius. Servius.*

Quarum unam epiſtolam forte cum ſervo nacti prædatores Valeriani ſcorpione in caſtra miſere. *Nonius.*

FRAGMENTA
LIB. IV.
HISTORIARUM.

AT Cn. Lentulus patriciæ gentis, collega ejus, cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum ſtolidior, an vanior, legem de pecunia, quam Sulla emptoribus bonorum remiſerat, exigunda, promulgavit. *Agellus l.* XVIII. *cap.* IV.

Omnes, quibus ætas ſenecto corpore, animus militaris erat. *Priſcianus l.* IX. & X.

Dein lenita jam ira, poſtero die liberalibus verbis permulcti ſunt. *Idem l.* IX.

Implicitæ rates miniſteria prohibebant. *Idem ibidem.*

Igitur legiones pridie in monte poſitas arceſſivit. *Id. l.* X.

Anxius animi, atque incertus. *Aruſianus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Magnam exorſu orationem. *Idem.*

Impotens, & nimius animi eſt. *Idem.*

Amiſſumque aſſideri ſine præliis audiebat. *Priſcianus l.* VIII. *Obſideo, & aſſideo activa ſunt; faciunt enim aſſideor & obſideor.*

Qui quidem mos, uti tabes, in urbem conjectus. *Feſtus.*

Caſtella cuſtodias theſaurorum in deditionem acciperentur. *Servius. Cariſius l.* I.

Reliqua cadavera ſalita. *Diomedes l.* I. *cap.* IV.

Epiſtola Regis Mithridatis ſcripta ad Regem Arſacem.

REX MITHRIDATES REGI ARSACI S. Omnes, qui ſecundis rebus ſuis ad belli ſocietatem orantur, conſiderare debent, liceatne tum pacem agere. Dein quod quæritur, ſatis ne pium, tutum, glorioſum, an indecorum ſit. Tibi, perpetua pace frui liceret, niſi hoſtes opportuni, & ſceleſtiſſumi. Egregia fama, ſi Romanos oppreſſeris, futura eſt. Neque petere audeam ſocietatem: & fruſtra mala mea cum tuis bonis miſceri ſperem. Atqui ea, quæ te morari poſſe videntur, ira in Tigranem recentis belli, & meæ res parum proſpere, ſi vera æſtumare voles, maxume hortabuntur. Ille enim obnoxius, qualem tu voles, ſocietatem accipiet: mihi fortuna multis rebus, ereptis, uſum dedit bene ſuadendi: &, quod florentibus optabile eſt, ego non validiſſumus præbeo exemplum, quo rectiustua componas. Namque Romanis, cum nationibus, populis, regibus cunctis, una & ea vetus cauſſa bellandi eſt, cupido profunda imperii, & divitiarum: qua primum cum rege Macedonum Philippo bellum ſumſere. Dum à Carthaginienſibus premebantur, amicitiam ſimulantes, ei ſubvenientem Antiochum conceſſione Aſiæ per dolum avertere: ac mox à Philippo Antiochus omni cis Taurum agro & decem millibus talentorum ſpoliatus eſt. Perſen deinde Philippi filium, poſt multa & varia certamina, apud Samothracas deos acceptum in fidem, callidi, & repertores perfidiæ, quia pacto vitam dederant, in ſomniis occidere. Eumenem, cujus amicitiam glorioſe oſtentant, initio prodidere Antiocho, pacis mercedem

dem; poſt Attalum cuſtodem agri captivi ſumtib
& contumeliis ex rege miſerrimum ſervorum e
fecere, ſimulatoque impio teſtamento, filium ej
Ariſtonicum, quia patrium regnum petiverat, h
ſtium more per triumphum duxere: Aſia ab ipſ
obſeſſa eſt: poſtremo totam Bithyniam, Nicome
mortuo, diripuere, cum filius Nuſæ, quam reg
nam appellaverant, genitus haud dubie eſſet. Na
quid ego me appellem? quem disjunctum undiqu
regnis, & tetrarchiis ab imperio eorum, quia fam
erat divitem, neque ſerviturum eſſe, per Nicome-
dem bello laceſſiverunt; ſceleris eorum haud ig-
narum, & ea, quæ accidere, teſtatum antea, Cre-
tenſes ſolos omnium liberos ea tempeſtate, & re-
gem Ptolemæum. Atque ego ultus injurias, Nico-
medem Bithynia expuli; Aſiamque ſpolium regis
Antiochi recepi, & Græciæ demſi grave ſervitium.
Incœpta mea poſtremus ſervorum Archelaus, ex-
ercitu prodito, impedivit: illique, quos ignavia
aut prava caliditas, uti meis laboribus tuti eſſent,
armis abſtinuit, acerbiſſimas pœnas ſolvunt. Pto-
lemæus precio diem belli prolatat. Cretenſes im-
pugnati ſemel jam, neque finem niſi excidio habi-
turi. Equidem cum mihi ob ipſorum interna mala
dilata prœlia magis, quam pacem datam intellige-
rem; abnuente Tigrane, qui mea dicta ſero probat,
te remoto procul, omnibus aliis obnoxiis, rurſus
tamen bellum cœpi: Marcumque Cottam Roma-
num ducem apud Chalcedona terra fudi: mari ex-
ſui claſſe pulcherruma. Apud Cyzicum magno cum
exercitu, in obſidione moranti frumentum defuit,
nullo circumadnitente: ſimul hiems mari prohibe-
bat. Ita, ſine vi hoſtium regredi coactus in patrium
regnum, naufragiis apud Param & Heracleam, mi-
litum optumos cum claſſibus amiſi. Reſtituto dein-
de apud Cabira exercitu, & variis inter me atque
Lucullum prœliis, inopia rurſus ambos inceſſit.
illi ſuberat regnum Ariobarzanis bello intactum:
ego vaſtatis circum omnibus locis, in Armeniam
conceſſi: ſecutique Romani non me, ſed morem
ſuum omnia regna ſubvertendi, quia multitudi-
nem arctis locis pugna prohibuere, imprudentiam
Tigranis pro victoria oſtentant. Nunc quæſo conſi-
dera,

era, nobis oppreſſis utrum firmiorem te ad reſi-
endum, an finem belli futurum putes? ſcio equi-
em tibi magnas opes, virorum, armorum, & au-
i eſſe: &, ea re à nobis ad ſocietatem, ab illis ad
rædam peteris. Ceterum conſilium eſt Tigranis,
egno integro, meis militibus belli prudentibus,
rocul ab domo, parvo labore, per noſtra corpo-
a bellum conficere: quando neque vincere, ne-
ue vinci ſine tuo periculo poſſumus. An ignoras
omanos, poſtquam ad occidentem pergentibus
nem Oceanus fecit, arma huc convertiſſe? ne-
ue quicquam à principio niſi raptum habere, do-
num, conjuges, agros, imperium? convenas,
lim ſine patria, ſine parentibus peſte conditos
rbis terrarum: quibus non humana ulla, neque
ivina obſtant, quin ſocios amicos, procul juxta-
ue ſitos, inopes potentiſque trahant, excidant-
ue; omniaque non ſerva & maxume regna hoſti-
a ducant. Namque pauci libertatem, pars magna
ſtos dominos volunt: nos ſuſpecti ſumus æmu-
, & in tempore vindices affuturi. Tu vero, cui
eleucia maxuma urbium, regnumque Perſidis in-
itis divitiis eſt, quid ab illis, niſi dolum in præ-
ns, & poſtea bellum exſpectas? Romani in omnis
ma habent, acerruma in eos quibus victis ſpolia
axuma ſunt, audendo & fallendo, & bella ex bel-
ſerendo, magni facti. Per hunc morem exſtin-
ent omnia, aut occident quod difficile non eſt,
tu Meſopotamia, nos Armenia circumgredimur
ercitum ſine frumento, ſine auxiliis: fortuna
tem noſtris vitiis adhuc incolumis. Teque il-
fama ſequetur auxilio profectum magnis re-
bus, latrones gentium oppreſſiſſe. Quod uti fa-
as moneo, hortorque, neu malis pernicie no-
a unum imperium prolatare, quam ſocietate
ctor fieri.

Curio Vulcanaliorum die ibidem moratus. *No-
us de mutata declinatione. Cariſius. l.* 1.

Scalas pares mœnium altitudine. *Aruſianus.*

Diſſidere inter ſe cœpere, neque in medium
nſultare. *Idem.*

Multiſque ſuſpicionibus volentia plebi facturus
debatur. *Nonius, Volentia quæ plebs vellet.*

Suſpe-

Suſpectuſque fuit, incertum vero an per nega gentiam, ſocietatem prædarum cum latronib compoſuiſſe. *Idem*, *Componere conjugere*.

Collegam minorem, & ſui cultorem exſpecta *Aruſ*.

Quam maxumis itineribus per regnum Ariobz zanis contendit, ad flumen Euphratem: qua parte Cappadocia ab Armenia disjungitur. quamquam ad id naves codicariæ occulto per hi mem fabricatæ aderant. *Nonius*, *Codicariæ nave. quæ in flumine uſui eſſe poſſunt*.

Qui prætergrediebantur equites cataphracti ferrea omni ſpecie. *Idem*.

Cum interim, lumine etiam tum incerto, du Galliæ mulieres conventum vitantes ad menſtru ſolvenda montem aſcendunt. *Idem*.

Pluteoſque reſcindit, ac munitiones demoli tur; locoque ſummo potitur. *Idem*, *demoliri eſt di ruere*.

Exercitum dimiſit ut primum Alpes degreſſus eſt *Aruſianus*.

Tetrarchas, regeſque territos animi firmavit *Idem*.

Simul eos, & cunctos jam inclinatos laxitate loci, plures cohortes, atque omnes, ut in ſecunda re, pariter acre invadunt. *Nonius*.

Hi locorum perignari, & ſoliti nectere ex viminibus vaſa agreſtia, ibi tum, quod inopia ſcutorum fuerat, ad eam artem ſe quiſque in formam parmæ equeſtris armabat. *Nonius*, *Parma eſt ſcutum breve*.

De pecore coria recens detracta, quaſi glutino adoleſcebant. *Cariſius l. 1. Servius*.

Avidior modo properandi factus. *Aruſianus*.

Conſilii æger. *Idem*.

Reverſi poſtero die, multa, quæ properantes deſeruerant in caſtris, nacti, cum ſe ibi cibo, vinoque læti invitarent. *Nonius*, *invitare eſt repleri*.

Atque hiavit humus multa, vaſta & profunda. *Idem*, *hiare aperire*.

Rurſus jumenta nacti ad oppidum ire contendunt. *Nonius*.

Ubi ſe laniata navigia fundo emergunt. *Aruſianus*.

Tum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

dictis corruptorem victoriæ tuæ, nimiſque in victos bona voluntate prædicent? ſcilicet quod ea, quæ externis nationibus, natura hoſtibus noſque majoreſque noſtri ſæpe tribuere, ea civibus danda arbitror; neque barbaro ritu cæde cædem, & ſanguine ſanguinem expiandum. An illa, quæ paulo ante hoc bellum in Cn. Pompejum victoriamque Syllanam increpabantur, oblivio abſtulit? interfecit Domitium, Carbonem, Brutum, alios item non armatos, neque in prœlio belli jure, ſed poſt ea ſupplices per ſummum ſcelus interfectos: plebem Romanam in villa publica pecoris modo conſciſſam. Heu quam illa occulta civium funera, & repentinæ cædes in parentum, aut liberorum ſinum, fuga mulierum, & puerorum, vaſtatio domorum: ante partam à te victoriam omnia ſæva, atque crudelia erant. Ad quæ te illi iidem hortantur: & ſcilicet id certatum eſſe utriuſque veſtrum arbitrio, injuriæ uti fierent: neque receptam, ſed captam, à te rempub. & ea cauſſa exercitus ſtipendiis confectis, optimos, & veterrimos omnium, adverſum fratres, parenteſque, alii liberos armis contendere; ut ex alienis malis deterrimi mortales ventri, atque profundæ libidini ſumtus quærerent: atque eſſent opprobria victoriæ, quorum flagitiis commacularetur bonorum laus. Neque enim te præterire puto, quali quiſque eorum more, aut modeſtia, etiam tum dubia victoria, ſeſe geſſerit; quoque modo in belli adminiſtratione ſcorta, aut convivia, exercuerint nonnulli; quorum ætas ne per otium quidem tales voluptates ſine dedecore attigerit. De bello ſatis dictum. De pace firmanda quoniam tuque, & omnes tui agitatis: primum id, quæſo, conſidera, quale id ſit, de quo conſultas: ita, bonis, maliſque dimotis, patenti via ad verum perges. Ego ſic exiſtumo; quoniam orta omnia intereunt, qua tempeſtate urbi Romanæ fatum excidii adventarit, cives cum civibus manus conſerturos: ita defeſſos, & exſangues regi, aut nationi prædæ futuros. Aliter non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ, movere, aut contundere queunt hoc imperium. Firmanda igitur ſunt concordiæ bona, & diſcordiæ mala expellanda. Id

ita eveniet, ſi ſumtuum, & rapinarum licentia demſeris, non ad vetera inſtituta revocans, quæ jam pridem corruptis moribus, ludibrio ſunt; ſed ſi ſuam cuique rem familiarem, & finem ſumtuum ſtatueris: quoniam is inceſſit mos, ut homines adoleſcentuli, ſua, atque aliena conſumere, nihil lubidini, atque aliis rogantibus denegare, pulcherrumum putent; eam virtutem, & magnitudinem animi, pudorem, atque modeſtiam pro ſocordia æſtiment. Ergo animus ferox, prava via ingreſſus, ubi conſueta non ſuppetunt, fertur accenſus in ſocios modo, modo in cives: movet compoſita, & res novas veteribus acquirit. Quare tollendus fenerator in poſterum, uti ſuas quiſque res curemus: ea vera, atque ſimplex via eſt, magiſtratum populo, non creditori, gerere; & magnitudinem animi in addendo, non demendo reip. oſtendere. Atque ego ſcio, quam aſpera hæc res in principio futura ſit, præſertim iis, qui ſe in victoria licentius liberiuſque, quam arctius, futuros credebant; quorum ſi ſaluti potius, quam lubidini, conſules; illoſque noſque & ſocios in pace firma conſtitues. Si eadem ſtudia, arteſque juventuti erunt: næ iſta egregia tua fama ſimul cum urbe Roma brevi concidet. Poſtremo ſapientes pacis cauſſa bellum gerunt, laborem ſpe otii ſuſtentant. Niſi illam firmam efficis, vinci, an viciſſe quid retulit? Quare capeſſe per deos remp. & omnia aſpera, uti ſoles, pervade. Namque aut tu mederi potes; aut omittenda eſt cura omnibus. Neque quiſquam te ad crudeles pœnas, aut acerba judicia, invocat, quibus civitas vaſtatur magis quam corrigitur; ſed uti pravas artes, malaſque lubidines, ab juventute prohibeas. Ea vero clementia erit, conſuluiſſe, ne immerito cives patria expellerentur; retinuiſſe ab ſtultitia, & falſis voluptatibus: pacem concordiamque ſtabiliviſſe: non, ſi, flagitiis obſecutus, delicta perpeſſus, præſens gaudium cum mox futuro malo conceſſeris. Ac mihi animus, quibus rebus alii timent maxime erectus eſt, negotii magnitudine: & quia tibi terræ, & maria ſimul omnia componenda ſunt, (quippe res parvas tantum ingenium attingere nequit)

magnæ

magnæ curæ magna merces eſt. Igitur provideas oportet, uti plebes, largitionibus, & publico frumento, corrupta, habeat negotia ſua, quibus ab malo publico detineatur: juventus probitati, & induſtriæ, non ſumtibus, neque divitiis ſtudeat. Id ita eveniet, ſi pecuniæ, quæ maxuma omnium pernicies eſt, uſum, atque decus demſeris. Nam ſæpe ea cum animo meo reputans, quibus quiſque rebus clariſſimi viri magnitudinem inveniſſent; quæ res populos, nationeſve magnis auctoribus auxiſſent; ac deinde quibus cauſis ampliſſuma regna & imperia, corruiſſent: eadem ſemper bona, atque mala reperiebam, omneſque victores divitias contemſiſſe, & victos cupiviſſe. Neque aliter quiſquam extollere ſeſe, & divina mortalis attingere poteſt, niſi, omiſſis pecuniæ, & corporis gaudiis, animo indulgens, non aſſentando, neque concupita præbendo, perverſam gratiam gratificans, ſed in labore, patientia, boniſque præceptis, & factis fortibus exercitando. Nam domum, aut villam exſtruere, eamque ſignis, aulæis, aliiſque operibus exornare, & omnia potius, quam ſemet, viſendum efficere; id eſt non divitias decori habere, ſed ipſum illis flagitio eſſe. Porro ii, quibus bis die ventrem onerare, nullam noctem ſine ſcorto quieſcere mos eſt; ubi animum, quem dominari decebat, ſervitio oppreſſere, nequaquam eo poſtea hebeti, atque claudo pro exercitio uti volunt. Nam imprudentia pleraque, & ſe præcipitant. Verum hæc, & omnia mala pariter cum honore pecuniæ deſinent, ſi neque magiſtratibus, neque alia vulgo cupienda venalia erunt. Ad hoc providendum eſt, quoniam modo Italia, atque provinciæ tutiores ſint: id quod factu haud obſcurum eſt. Nam iidem omnia vaſtant, ſuas deſerendo domos; & per injuriam alienas occupando. Item ne, ut adhuc, militia injuſta, aut inæqualis ſit: cum alii triginta, pars nullum ſtipendium facit: & frumentum id, quod antea præmium ignaviæ fuit, per municipia, & colonias illis dare conveniet cum ſtipendiis emeritis domos reverterint. Quæ reipublicæ neceſſaria, tibique glorioſa ratus ſum, quam pauciſſumis abſolvi. Non pejus videtur pauca nunc de facto meo diſſe-

 rere,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

rere. Plerique mortales ad judicandum ſatis ingenii habent, aut ſimulant: veruntamen ad reprehendenda aliena facta, aut dicta ardet omnibus animus; vix ſatis apertum os, aut lingua promta videtur, quæ meditata pectore evolvat: quibus me ſubjectum haud pœnitet, magis reticuiſſe pigeret. Nam ſive hac, ſeu meliore alia via perges; a me quidem pro virili parte dictum, & adjutum fuerit. Reliquum eſt, optare, uti quæ tibi placuerint ea dii immortales approbent, beneque evenire ſinant.

AD C. CÆSAREM
DE REPUBL. ORDINANDA,
ORATIO II.

SCio ego, quam difficile, atque aſperum factu ſit, conſilium dare regi, aut imperatori; poſtremo cuiquam mortali, cujus opes in excelſo ſunt: quippe cum & illis conſultorum copiæ adſint: neque de futuro quiſquam ſatis callidus, ſatiſque prudens ſit. Quin etiam ſæpe prava magis, quam bona conſilia proſpere eveniant: quia pleraſque res fortuna ex lubidine ſua agitat. Sed mihi ſtudium fuit adoleſcentulo rempublicam capeſſere: atque in ea cognoſcenda multam, magnamque curam habui: non ita, uti magiſtratum modo caperem, quem multi malis artibus adepti erant: ſed etiam uti rempublicam domi, militiæque, quantumque armis, viris, opulentia poſſet, cognitum haberem. Itaque mihi multa cum animo agitanti conſilium fuit, famam, modeſtiamque meam poſt tuam dignitatem habere, & cujus rei lubet periculum facere, dum quid tibi ex eo gloriæ accederet. Idque non temere, aut ex fortuna tua, decrevi; ſed quia in te, præter cæteras, artem unam egregie mirabilem comperi, ſemper tibi majorem in adverſis, quam in ſecundis rebus animum eſſe. Sed per ceteros mortales illa res clarior eſt, quod & prius defeſſi ſint homines laudando atque admirando

ando munificentiam tuam, quam tu faciendo,
gloria digna eſſent. Equidem mihi decretum
, nihil tam ex alto reperiri poſſe, quod non co-
nti tibi in promptu ſit. Neque ego, quæ viſa
t, de repub. tibi ſcripſi, quia mihi conſilium,
ue ingenium meum amplius æquo probaretur:
inter labores militiæ, interque prœlia, victo-
, imperium, ſtatui admonendum te de nego-
urbanis. Namque tibi ſi id modo in pectore
ſilii eſt, uti te ab inimicorum impetu vindices,
que modo contra adverſum conſulem beneficia
uli retineas indigna virtute tua cogites. ſin in
lle animus eſt, qui jam à principio nobilitatis
tionem diſturbavit; plebem Roman. ex gravi
itute in libertatem reſtituit; in prætura inimi-
um arma inermis disjecit; domi militiæque
ta, & tam præclara facinora fecit, uti ne inimi-
uidem queri quidquam audeant, niſi de magni-
line tua: quin accipe tu ea, quæ dicam de ſum-
reipub. quæ profecto aut tu vera invenies, aut
te haud procul à vero. Sed quoniam Cn. Pom-
us aut animi pravitate, aut quia nihil maluit,
am quod tibi obeſſet, ita lapſus eſt, ut hoſtibus
a in manus jaceret: quibus ille rebus remp. con-
bavit, eiſdem tibi reſtituenda eſt. Primum om-
m, ſummam poteſtatem moderandi, de vecti-
libus, ſumptibus, judiciis, ſenatoribus paucis
didit; plebem Romanam, cujus antea ſumma
teſtas erat, noſque his quidem legibus in ſervi-
te reliquit. Judicia, tametſi, ſicut antea, tribus
dinibus tradita ſunt: tamen iidem illi factioſi re-
nt, dant, adimunt, quæ lubet: innocentes cir-
mveniunt: ſuos ad honorem extollunt. Non fa-
nus, non probrum, aut flagitium obſtat, quo mi-
s magiſtratus capiant: quod commodum eſt, tra-
nt, rapiunt: poſtremo, tanquam urbe capta, lu-
dine, ac licentia ſua, pro legibus utuntur. Ac
quidem mediocris dolor augeret, ſi virtute par-
m victoriam more ſuo per ſervitium exercerent.
d homines inertiſſumi, quorum omnis vis, vir-
ſque in lingua ſita eſt, forte, atque alterius ſo-
rdia dominationem oblatam inſolentes agitant.
am, quæ ſeditio, ac diſſenſio civilis tot tamque

Illuſtres familias ab ſtirpe evertit? aut quorum umquam victoria animus tam præceps, tamque immoderatus fuit? L. Sulla, cui omnia in victoria lege belli licuerint, tametſi à Sulpicio hoſtium partes muniri intellegebat; tamen, paucis interfectis ceteros beneficio, quàm metu, retinere maluit. At hercule nunc cum Catone, L. Domitio, ceteriſque ejuſdem factionis, quadraginta ſenatores, multi præterea cum ſpe bona adoleſcentes, ſicuti hoſtiæ, mactati ſunt: cum interea opportuniſſuma genera hominum tot miſerorum civium ſanguine ſatiari nequiverunt: non orbi liberi, non parentes exacta ætate, non gemitus virorum, luctus mulierum immanem eorum animum inflexit: quin, acerbius in dies malefaciendo, ac dicundo, dignitate alios, alios civitate everſum irent. Nam quid ego de te dicam, cujus contumeliam homines ignaviſſumi vita ſua commutare volunt? ſcilicet neque illis tantæ voluptati eſt (tametſi inſperantibus accidit) dominatio, quanto mœrori tua dignitas: qui optatius, habent, ex tua calamitate periculum libertatis facere, quam per te populi R. imperium maxumum ex magno fieri. Quo magis tibi etiam atque etiam animo proſpiciendum eſt, quoniam modo rem ſtabilias communiaſque. Mihi quidem quæ mens ſuppetit, eloqui non dubitabo. Ceterum tui erit ingenii probare, quæ vera, atque utilia facti putes. In duas partes ego civitatem diviſam arbitror, ſicut à majoribus accepi, in patres, & plebem. Antea in patribus ſumma auctoritas erat, vis multo maxuma in plebe. Itaque ſæpius in civitate ſeceſſio fuit: ſemperque nobilitatis opes deminutæ ſunt, & jus populi amplificatum. Sed plebes eo libere agitabat; quia nullius potentia ſuper leges erat; neque divitiis, aut ſuperbia, ſed bona fama, factiſque fortibus nobilis ignobilem anteibat: humilimus quiſque in armis, aut militia, nullius honeſtæ rei egens, ſatis ſibi, ſatiſque patriæ, erat. Sed, ubi eos paullatim expulſos agris inertia, atque inopia incertas domos habere ſubegit: cœpere alienas opes petere, libertatem ſuam cum republica venalem habere. Ita paullatim populus, qui dominus erat, & cunctis genti-

genti-

tibus imperitabat, dilapſus eſt: & pro commu-
nperio privatim ſibi quiſque ſervitutem pepe-
Hæc igitur multitudo primum malis moribus
ita, deinde in artes, vitaſque varias diſpalata,
o modo inter ſe congruens, parum mihi qui-
idonea videtur ad capeſſendam rempub. Ce-
m, additis novis civibus, magna me ſpes te-
, fore, ut omnes expergiſcantur ad libertatem:
ppe cum illis libertatis retinendæ, cum his ſer-
tis amittendæ cura orietur. Hos ego cenſeo
mixtos cum veteribus novos, in coloniis con-
uas: ita & res militaris opulentior erit, & ple-
bonis negotiis impedita malum publicum fa-
e deſinet. Sed non inſcius, neque imprudens
, cum ea res agetur: quæ ſævitia, quæve tem-
tates hominum nobilium futuræ ſint, cum in-
nabuntur omnia funditus miſceri, antiquis ci-
us hanc ſervitutem imponi, regnum denique ex
era civitate futurum, ubi unius munere mul-
do ingens in civitatem pervenerit. Equidem
ſic apud animum meum ſtatuo, malum facinus
ſe committere, qui incommode reip. gratiam ſi-
conciliet. Ubi bonum publicum etiam privatim
i eſt: id vero dubitare aggredi, ſocordiæ at-
e ignaviæ duco. M. Livio Druſo ſemper conſi-
m fuit, in tribunatu ſumma ope niti pro nobili-
te: neque ullam rem in principio agere intendit,
i illi auctores fierent homines factioſi, quibus do-
s, atque malitia, fide cariora erant. Ubi intelle-
runt, per unum hominem maxumum beneficium
ultis mortalibus dari: videlicet & ſibi quiſque con-
ius, malo atque infido animo eſſe, de M. Livio Dru-
juxta, ac de ſe, exiſtimaverunt. Itaque metu, ne
r tantam gratiam ſolus rerum potiretur, contra
m nixi, ſua ipſius conſilia diſturbaverunt. Quo ti-
imperator majore cura fideque amici, & multa
æſidia paranda ſunt. Hoſtem adverſum opprime-
, ſtrenuo homini haud difficile eſt: occulta pericu-
neque facere, neque vitare, bonis in promtu eſt.
gitur, ubi eos in civitatem adduxeris; quoniam qui-
em revocata plebes erit, in ea re maxume animum
xercitato, uti colantur boni mores; concordia inter
eteres, & novos coaleſcat. Sed multo maxumum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

bonum patriæ, civibus, tibi, liberis, poſtremo humanæ genti, pepereris, ſi ſtudium pecuniæ aut ſuſtuleris, aut, quoad res feret, minueris. Aliter neque privata res, neque publica, neque domi, neque militiæ, regi poteſt. Nam ubi cupido divitiarum invaſit; neque diſciplina, neque artes bonæ, neque ingenium ullum ſatis pollet: quin animus magis, aut minus mature, poſtremo tamen ſuccumbit. Sæpe jam audivi, qui reges, quæ civitates, & nationes, per opulentiam magna imperia amiſerint, quæ per virtutem inopes ceperant, id adeo haud mirandum eſt. Nam ubi bonus deteriorem divitiis magis clarum; magiſque acceptum videt; primo æſtuat, multaque in pectore volvit: ſed ubi gloria honorem magis in dies, virtutem opulentia vincit; animus ad voluptatem à vero deficit. Quippe gloria induſtria alitur: ubi eam demſeris, ipſa per ſe virtus amara, atque aſpera eſt. poſtremo ubi divitiæ claræ habentur, ibi omnia bona vilia ſunt, fides, probitas, pudor, pudicitia. Nam ad virtutem una, & ardua via eſt: ad pecuniam, qua cuique lubet, nititur: & malis, & bonis rebus ea creatur. Ergo in primis auctoritatem pecuniæ demito: neque de capite, neque de honore ex copiis quiſquam magis, aut minus judicaverit; ſi neque prætor neque conſul, ex opulentia, verum ex dignitate, creetur. Sed de magiſtratu facile populi judicium ſit. Judices à paucis probari, regnum eſt; ex pecunia legi, inhoneſtum. Quare omnes primæ claſſis judicare placet, ſed numero plures, quam judicant. Neque Rhodios, neque alias civitates umquam ſuorum judiciorum pœnituit: ubi promiſcue dives, & pauper, uti cuique ſors tulit, de maxumis rebus juxta, ac de minumis diſceptat. Sed de magiſtratibus creandis haud mihi quidem abſurde placet lex, quam C. Gracchus in tribunatu promulgaverat: ut ex confuſis quinque claſſibus ſorte centuriæ vocarentur. Ita coæquati dignitate, pecunia, virtute anteire alius alium properabit. Nec ego magna remedia contra divitias ſtatuo. Nam perinde omnes res laudantur, atque appetuntur, ut earum rerum uſus eſt: malitia præmiis exercetur. Ubi ea demſeris, nemo omnium gratuito

malus

us eſt. Ceterum avaritia bellua fera, immanis
leranda eſt: quo incendit, oppida, agros, fana,
ie domos vaſtat: divina cum humanis permi-
: neque exercitus, neque mœnia obſtant, quo-
us vi ſua penetret; fama, pudicitia, liberis,
ria, atque parentibus cunctos mortales ſpoliat.
um, ſi pecuniæ decus ademeris, magna illa vis
ritiæ facile bonis moribus vincetur. Atque hæc
ſeſe habere tametſi omnes æqui, atque iniqui
norent: tamen tibi cum factione nobilitatis
d mediocriter certandum eſt: cujus ſi dolum
eris, alia omnia in proclivi erunt. Nam hi, ſi
ute ſatis valerent, magis æmuli bonorum,
m invidi, eſſent. Quia deſidia, & inertia, & ſtu-
eos, atque torpedo, invaſit; ſtrepunt, obtre-
nt, alienam famam ſuum dedecus exiſtumant.
, quid ego plura, quaſi de ignotis memorem! M.
uli fortitudo, atque animi vis, in conſulatum e-
it: hebes lingua, magis malus, quam callidus in-
io. Quid ille audeat, cui conſulatus maxumum
erium maxumo dedecori fuit? An L. Domitii
gna vis eſt, cujus nullum membrum à flagitio
facinore vacat? lingua vana, manus cruentæ,
des fugaces; quæ honeſte nominari nequeant,
oneſtiſſuma. Unius tamen M. Catonis ingenium
futum, loquax, callidum haud contemno. Pa-
tur hæc diſciplina Græcorum. Sed virtus, vigi-
tia, labos, apud Græcos nulla ſunt. Quippe,
n domi libertatem ſuam per inertiam amiſerint
ſeſne eorum præceptis imperium haberi poſſe?
liqui de factione ſunt inertiſſumi nobiles: in qui-
s, ſicut in ſtatua, præter nomen, nihil eſt ad-
amenti. L. Poſtumius, & M. Favonius, mihi
dentur quaſi magnæ navis ſupervacua onera eſſe
i ſalvi pervenire viſi ſunt: ſi quid adverſi coor-
m eſt, de illis potiſſumum jactura fit; quia pretii
numi ſunt. Quoniam nunc, uti mihi videor, de
be renovanda, corrigendaque diſſerui: de ſena-
, quæ tibi agenda videntur, dicam. Poſtquam
ihi ætas ingeniumque adolevit, haud ferme ar-
is, atque equis, corpus exercui, ſed animum in
teris, quod natura firmus erat in laboribus, ha-
i. Atque ego in ea vita multa legendo, atque au-

diendo ita comperi, omnia regna, civitates, nationes uſque eo proſperum imperium habuiſſe, dum apud eos vera conſilia valuerunt: ubicumque gratia, timor, voluptas, ea corrupere; poſt paullo imminutæ opes, deinde ademtum imperium, poſtremo ſervitus impoſita eſt. Equidem ego ſic apud animum meum ſtatuo; cuicumque in ſua civitate amplior, illuſtriorque locus, quam aliis eſt, ei magnam curam eſſe reip. Nam ceteris, ſalva urbe, tantummodo libertas tuta eſt, qui per virtutem ſibi divitias, decus, honorem, pepererunt; ubi paullum inclinata reſp. agitari cœpit, multipliciter animus curis, atque laboribus fatigatur; aut gloriam, aut libertatem, aut rem familiarem defenſat: omnibus locis adeſt, feſtinat; quanto in ſecundis rebus florentior fuit, tanto in adverſis aſperius, magiſque anxiè agitat. Igitur ubi plebes ſenatui, ſicuti corpus animo, obedit, ejuſque conſilia conſequitur: patres conſilio valere decet, populo ſupervacanea eſt calliditas. Itaque majores noſtri, cum bellis aſperrimis premerentur, equis, viris, pecunia amiſſa, nunquam defeſſi ſunt armati de imperio certare. Non inopia ærarii, non vis hoſtium, non adverſa res, ingentem eorum animum ſubegit, quin, quæ virtute ceperant, ſimul cum anima retinerent. Atque ea magis fortibus conſiliis, quam bonis prœliis patrata ſunt. Quippe apud illos una reſp. erat, ei conſulebant, factio contra hoſtes parabatur: corpus atque ingenium, patriæ, non ſuæ quiſque potentiæ, exercitabat. At hoc tempore contra homines nobiles, quorum animos ſocordia, atque ignavia, invaſit, ignari laboris, hoſtium, militiæ, domi factione inſtructi, per ſuperbiam cunctis gentibus moderantur. Itaque patres, quorum conſilio antea dubia reſp. ſtabiliebatur, oppreſſi, ex aliena libidine huc atque illuc fluctuantes agitantur: interdum alia, deinde alia, decernunt; ut eorum, qui dominantur, ſimultas ac arrogantia fert, ita bonum, malumque publicum exiſtimant. Quod ſi aut libertas æqua omnium, aut ſententia obſcurior eſſet; majoribus opibus reſp. & minus potens nobilitas eſſet. Sed quoniam coæquari gratiam

omnium

um difficile eſt; quippe cum illis majorum vir-
artam reliquerit gloriam, dignitatem, clien-
: cetera multitudo pleraque inſcia, ſit ſenten-
orum à metu libera. Ita occulto ſibi quiſque
ius potentia carior erit. Libertas juxta bonis
alis, ſtrenuis, & ignavis optabilis eſt. Verum
plerique metu deſerunt, ſtultiſſimi mortales
l in certamine dubium eſt, quorſum accidat,
er inertiam in ſe, quaſi victi, recipiunt. Igi-
duabus rebus confirmari poſſe ſenatum puto: ſi
ero auctus per tabellam ſententiam feret. Ta-
a obtentui erit, quo magis animo libero facere
eat: in multitudine, & præſidii plus, & uſus
lior eſt. Nam fere, his tempeſtatibus, alii ju-
is publicis, alii privatis ſuis atque amicorum
otiis implicati, haud ſane reip. conſiliis adfue-
t: neque eos magis occupatio, quam ſuperbi
eria diſtinuere. Homines nobiles cum paucis ſe-
oriis, quos additamenta factionis habent, quæ-
nque libuit probare, reprehendere, decerne-
ea, uti libido tulit, fecere. Verum ubi, nume-
ſenatorum aucto, per tabellam ſententiæ dicen-
, illi ſuperbiam ſuam dimittent, ubi iis obedien-
n erit, quibus antea crudeliſſime imperitabant.
rſitan imperator perlectis litteris decernes,
em numerum ſenatorum fieri placeat; quoque
do in multum, & varia officia diſtribuatur, & quo-
n judicia primæ claſſis mittenda putem, quæ de-
iptio, qui numerus in quoque genere futurus ſit.
mihi omnia generatim deſcribere haud difficile
tu fuit: ſed prius laborandum viſum eſt de ſum-
conſilii, idque tibi probandum verum eſſe. Si
c itinere uti decreveris, cetera in promtu e-
nt. Volo ego conſilium meum prudens, maxi-
que uſui eſſe. Nam ubicumque tibi res proſpe-
cedet, ibi mihi bona fama eveniet. Sed me illa
gis cupido exercet, uti quocumque modo, &
am primum reſp. adjuvetur. Libertatem gloria
riorem habeo, atque ego te oro, hortorque,
clariſſumus imperator, Gallica gente ſubacta,
puli Rom. ſummum atque invictum imperium
beſcere vetuſtate, ac per ſummam diſcordiam
labi, patiaris. Profecto, ſi id accidat, neque
tibi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

tibi nox, neque dies curam animi ſedaverit; qu inſomniis exercitus, furibundus, atque amens ali nata mente feraris. Namque mihi pro vero co ſtat, omnium mortalium vitam divino numine i viſi neque bonum, neque malum facinus cuju quam pro nihilo haberi: ſed ex natura diverſa pra mia bonos, maloſque ſequi. Interea forte ea tar dius procedunt: ſuus cuique animus ex conſcien tia ſpem præbet. Quod ſi tecum patria, atque pa rentes poſſent loqui, ſcilicet hæc tibi dicerent: C Cæſar, nos te genuimus fortiſſumi viri, in optuma urbe, decus, præſidiumque nobis hoſtibus terrorem. Quæ multis laboribus, & periculis ceperamus, ea tibi naſcenti cum anima ſimul tradidimus patriam maximam in terris, domum, familiamque in patria clariſſumam; præterea bonas artes, honeſtas divitias; poſtremo omnia honeſtamenta pacis, & præmia belli. Pro his ampliſſumis beneficiis non flagitium à te, neque malum facinus, petimus; ſed uti libertatem everſam reſtituas. Qua re patrata, profecto per gentes omnes fama virtutis tuæ volitabit. Namque hac tempeſtate, tametſi domi, militiæque præclara facinora egeſti; tamen gloria tua cum multis viris fortibus æqualis eſt: ſi vero urbem ampliſſumo nomine, & maxumo imperio, prope jam ab occaſu reſtitueris, quis te clarior, quis major, in terris fuerit! Quippe ſi morbo jam, aut fato huic imperio ſecus accidat; cui dubium eſt, quin per orbem terrarum vaſtitas, bella, cædes, oriantur? quod ſi tibi bona lubido fuerit, patriæ, parentibus gratificandi; poſtero tempore, rep. reſtituta, ſuper omnis mortalis gloria agnita, tuaque unius mors vita clarior erit. Nam vivos interdum fortuna, ſæpe invidia, fatigat: ubi anima naturæ ceſſit, demtis obtrectationibus ipſa te virtus magis magiſque extollit. Quæ mihi utilia factu viſa ſunt, quæque tibi uſui fore credidi, quam pauciſſumis potui, perſcripſi. Ceterum deos immortales obteſtor, uti, quocumque modo ages, ea res tibi, reique publicæ proſperè eveniat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

C. SALLUSTII CRISPI IN M. TULLIUM CICERONEM DECLAMATIO.

GRaviter & iniquo animo, maledicta tua
paterer, M. Tulli, ſi te ſcirem judicio
m-gis, quam morbo animi, petulantia
iſta uti. Sed, quoniam in te neque mo-
um, neque modeſtiam ullam animadverto, reſpon-
ebo tibi; uti, ſi quam maledicendo voluptatem
epiſti, eam male audiendo amittas. Ubi querar?
uos implorem P. C. deripi remp. atque audaciſſu-
io cuique eſſe perfidiæ? an apud populum R. qui
a largitionibus corruptus eſt, uti ſeſe, ac fortu-
as ſuas, venales habeat? an apud vos, P. C. quo-
um auctoritas turpiſſumo cuique, & ſceleratiſſu-
io, ludibrio eſt? ubi M. Tullius leges, judicia Po-
uli Ro. defendit, atque in hoc ordine ita modera-
ur, quaſi unus reliquus ex familia viri clariſſumi
cipionis Africani, ac non reptitius, accitus, ac
aullo ante inſitus huic urbi civis. An vero, M.
'alli, facta, ac dicta tua obſcura ſunt? an non ita
pueritia vixiſti, uti nihil flagitioſum corpori tuo
ntares, quod alteri collibuiſſet? Scilicet, iſtam
imoderatam eloquentiam apud M. Piſonem non
idicitiæ jactura perdidiciſti? itaque minime miran-
um eſt, ſi eam flagitioſe venditas, quam turpiſſu-
e paraſti. Verum ut opinor, ſplendor domeſticus
bi animos attollit; uxor ſacrilega, ac perjuriis de-
outa; filia matris pellex, tibi jucundior, atque ob-
quentior, quam parenti par eſt. Domum ipſam
am vi, & rapinis, funeſtam tibi ac tuis, comparaſti:
delicet uti nos commonefacias, quam converſa ſit
ſp. cum in ea domo habitas; homo flagitioſiſſume,
æ P. Craſſi, viri conſularis, fuit. Atque hæc cum
a ſint; tamen Cicero ſe dicit in conſilio deorum im-
ortalium fuiſſe; inde miſſum huic urbi, civibuſ-
e cuſtodem; abſque carnificis nomine, qui civi-
tatis

tatis incommodum in gloriam ſuam ponit: quaſi vero non illius conjurationis cauſſa fuerit conſulatus tuus, & idcirco reſp. disjecta eo tempore, quo te cuſtodem habebat. Sed, ut opinor, illa te magis extollunt quæ poſt conſulatum cum Terentia uxore de rep. conſuluiſti: cum legis Plautiæ judicia domi faciebas: ex conjuratis alios morte, alios pecunia condemnabas: cum tibi alius Tuſculanum, alius Pompejanam villam ædificabat, alius domum emebat: qui vero nihil poterat, is erat calumniæ proximus, is aut domum tuam oppugnatum venerat, aut inſidias ſenatui fecerat, denique de eo tibi compertum erat. Quæ ſi tibi falſa objicio; redde rationem, quantum patrimonii acceperis, quid tibi litibus accreverit, qua ex pecunia domum paraveris, Tuſculanum, & Pompejanum infinito ſumtu ædificaveris. Aut, ſi retices; cui dubium poteſt eſſe, quin opulentiam iſtam ex ſanguine, & viſceribus civium paraveris? Verum, ut opinor, homo novus Arpinas, ex C. Marii familia, ejus virtutem imitatur; contemnit ſimultatem hominum nobilium: populi R. curam habet; neque terrore, neque gratia commovetur. Illud vero amicitiæ tantum: ac virtutis eſt animi? Immo vero homo leviſſimus, ſupplex inimicis, amicis contumelioſus, modo harum, modo illarum partium, fidus nemini, leviſſimus ſenator, mercenarius patronus, cujus nulla pars corporis à turpitudine vacat: lingua vana, manus rapaciſſumæ: gula immenſa, pedes fugaces: quæ honeſte nominari non poſſunt, inhoneſtiſſuma. Atque is, cum ejuſmodi ſit, tamen audet dicere: *O fortunatam natam me conſule Romam!* Te conſule fortunatam, Cicero? immo vero infelicem, & miſeram, quæ crudeliſſumam proſcriptionem civium perpeſſa eſt; cum tu, perturbata rep. metu perculſos omnes bonos parere crudelitati tuæ cogebas; cum omnia judicia, omnes leges, in tua lubidine erant; cum tu, ſublata lege Porcia, erepta libertate, omnium noſtrum vitæ, neciſque poteſtatem ad te unum revocaveras. Atque parum eſt, quod impune feciſti: verum etiam commemorando exprobras; neque licet oblivisci ſervitutis ſuæ. Egeris, orte Cicero, perfeceris

quod

... libet: ſatis eſt perpeſſos eſſe: etiamme aures ...as odio tuo onerabis? etiamne moleſtiſſumis ...is inſectabere? *Cedant arma togæ, concedat lau... ...inguæ.* Quaſi vero togatus, & non armatus, ...quæ gloriaris, confeceris; atque inter te, Syl... ...que dictatorem, præter nomen imperii, quid... ...n interfuerit. Sed quid ego plura de tua inſo... ...ia commemorem; quem Minerva omnes artes ...cuit, Jupiter optumus maximus in conſilio deo... ...admiſit, Italia exſulem humeris ſuis reporta... ...Oro te, Romule Arpinas, qui egregia tua vir... ...omnes Paullos, Fabios, Scipiones, ſuperaſti; ...m tandem locum in hac civitate obtines? quæ ...partes reip. placent! quem amicum, quem ini... ...um, habes? cui in civitate feciſti inſidias, an... ...aris. Quo jure, cum de exſilio tuo Dyrrhachio ...iiſti, eum ſequeris? quos tyrannos appellabas, ...um nunc potentiæ faves? qui tibi ante optima... ...videbantur, eoſdem nunc dementes, ac furio... ...vocas? Vatinii cauſſam agis: de Sextio male ...ſtumas: Bibulum petulantiſſumis verbis lædis: ...das Cæſarem; quem maxume odiſti, ei maxume ...equeris: aliud ſtans, aliud ſedens, de rep. ſen... ...: his maledicis, illos odiſti: leviſſume transfu... ... neque in hac, neque in illa parte fidem habes.

...e præcedenti Oratione ſic Quinctilianus, Lib. IV. Cap. I.

Quid? non Salluſtius directo ad Ciceronem, in ...m dicebat, uſus eſt principio, & quidem proti...s: Graviter & iniquo animo maledicta tua pate..., M. Tulli, &c.

...N SALLUSTIUM DECLAMATIO;

Quæ Ciceroni falſo tribuitur.

...A demum magna voluptas eſt, Criſpe Salluſti, ... æqualem, & parem verbis vitam agere; neque ...idquam tam obſcenum dicere, cui non ab initio pue-

pueritiæ omni genere facinoris ætas tua reſpon-deat, ut omnis oratio moribus conſonet. Neque enim, qui ita vivit, metu; aliter, ac tu, loqui poteſt: neque, qui tam illoto ſermone utitur, vita honeſtior eſt. Quo me vertam, P. C.? unde initium ſumam? majus enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior eſt uterque noſtrûm. Quod ſi aut de mea vita, atque actibus noſtris, huic conviciatori reſpondero, invidia gloriam conſequetur: aut, ſi hujus facta, mores, omnem ætatem nudavero; in idem vitium incidam procacitatis, quod huic objicio. Id vos, ſi forte offendimini, juſtius huic, quam mihi, ſuccenſere debetis, qui initium introduxit. Ego dabo operam, ut & pro me minimo cum faſtidio reſpondeam, & in hunc minime mentitus eſſe videar. Scio me, P. C. in reſpondendo non habere magnam expectationem, quod nullum vos ſciatis novum crimen in Salluſtium audituros, ſed omnia vetera recognituros, quis & meæ, & veſtræ jam, & ipſius aures calent. Verum eo magis odiſſe debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare minimis rebus poſuit rudimentum; ſed ita ingreſſus eſt, uti neque ab alio vinci poſſit, neque ipſe ſe omnino reliqua ætate præterire. Itaque nihil aliud ſtudet, niſi, uti lutulentus ſus, cum quovis velitari. Longe vero fallitur opinione. Non enim procacitate linguæ vitæ ſordes eluuntur: ſed eſt quædam calumnia, quam unuſquiſque noſtrûm teſtante animo ſuo fert, de eo, qui falſum crimen bonis objectat. Quod ſi vita iſtius memoriam vicerit: aliam, P. C. non ex oratione ejus, ſed ex moribus ſpectare debetis. Jam dabo operam, quam maxime potero, uti breve id faciam. Neque hæc altercatio noſtra vobis inutilis erit, P. C. Plerumque enim reſp. privatis creſcit inimicitiis; ubi nemo civis, qualis ſit vir, poteſt latere. Primum igitur, quoniam omnium majores Criſpus Salluſtius ad unum exemplum, & regnum quærit, velim mihi reſpondeat, numquid ii, quos protulit, Scipiones & Metelli; ante fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quam eos res geſtæ ſuæ, & vita innocentiſſume acta, commendavit? quod ſi hoc fuit illis initium nomi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Tum vero Bithyni propinquantes jam amnem
rtarium. *Idem.*

Eos qui hoc malum publicum clandeſtinis con-
s comparaverunt. *Nonius.*

n quis notiſſumus quiſque, aut malo depen-
is verberabatur, aut immutilato corpore im-
bi patibulo eminens affigebatur. *Idem Patibu-
t eſt crux.*

Ad Siciliam vergens faucibus, non amplius pa-
millibus v. & xxx. *Meſſus.*

Clauſi lateribus pedem. *Idem.*

Naphthas. *Probus Catholicus.*

RAGMENTA
LIB. V.
HISTORIARUM.

AT Lucullus, audito Q. Marcium Regem pro conſule per Lycaoniam cum tribus legionibus in Ciliciam tendere. *Priſcianus.*
cviii.

Legiones Valerianæ compertæ, lege Gabinia
hyniam, & Pontum conſuli datam: miſſos eſ-
Idem ibid.

Regem averſabatur. *Aruſianus.*

Ceteri negotia ſequebantur familiaria legato-
n, aut tribunorum; & pars ſua commeatibus
rcatis. *Nonius.*

Et uxori ejus frater erat. *Aruſianus.*

Sæpe celebritatem nominis intellego timentem.
iſcianus. l. xviii.

Video ingentia dona quæſitum ire properan-
n. *Idem ibidem.*

Nam ſi Pompejo quid humani eveniſſet. *Aru-
ius.*

Quibus de cauſſis Sullam in victoria dictato-
a equo deſcendere ſibi uni aſſurgere de ſel-
, caput aperire ſolitum. *Nonius. Aruſianus.
vius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

C. SALLUSTII CRISPI FRAGMENTA

incertorum librorum.

NE inruminendi po......
ſublicibus cavata......
ſent. *Feſtus.*

Cujus duas inſulas propinquas inter ſe, & decem ſtadium procul à Gadibus ſitas conſtabat ſuopte ingenio alimenta mortalibus gignere. *Nonius.*

Serum bellum in anguſtiis futurum. *Junius Philarg. ad I. Georg. Virgilii.*

Illi tertio menſe pervenere in Pontum multo celerius ſpe Mithridatis. *Aruſianus.*

Ergo ſenati decreto ferviundum ne ſit. *Donatus Act.* II. *ſc.* II.

Pompejus oris improbi, animoque inverecundo. *Sueton. de claris Gram. cap.* XIV.

Simulans ſibi alvum purgari. *Iſidorus l.* XI. *in voce Alvus. Serv. ad. l.* III. *Æneid.*

Fecit ut nunciis confeſtim lugubribus. *Chariſius l.* II.

Communem habitum tranſgreſſus. *Priſcianus l.* XIV.

Inter arma civilia æqui boni famam petit. *Seneca lib.* XX. *epiſt.* CXV.

Haud impigre, neque inultus occiditur. *Donatus ad And. Terentii act.* I. *ſc.* II.

Feſtinantibus in ſumma inopia patribus. *Idem ad Eunuch. act.* IV. *ſc.* III.

Hoſtes oppreſſi, aut delapſi forent. *Iſidorus l.* XVIII.

Exercitum argento fecit. *Seneca l.* XX. *epiſt.* CXV.

Togam paludamento mutavit. *Iſidorus l.* XIX. *Serv.*

Hiero rex Syracuſanorum bellum fecit. *Seneca.*

Ibi triennio fruſtra trito. *Servius ad* IV *Æneidos.*

Oratio C. Cottæ Conſulis ad Populum.

Quirites, multa mihi pericula domi, militiæ multa advorſa fuere: quorum alia toleravi, partim repuli deorum auxiliis, & virtute mea: in quis omni-

om bus, neque animus negotio defuit ; neque de tis labos. Malæ, ſecundæque res, opes non in ium mihi mutabant. At contra in his miſeriis cu ta me cum fortuna deſeruere. Præterea ſene-ctu, per ſe gravis, curam duplicat : cui miſero, fe cta jam ætate, ne mortem quidem honeſtam ſpe re licet. Nam, ſi parricida veſtri ſum, & bi enitus hic deos Penates meos, patriamque, & ſu num imperium vilia habeo : quis mihi vivo cr iatus ſatis eſt, aut quæ pœna mortuo? cum om ia memorata apud inferos ſupplicia ſcelere m vici. A prima adoleſcentia in ore veſtro, pri-va s, & in magiſtratibus egi : qui lingua, qui con-ſil meo, qui pecunia voluere, uſi ſunt : neque eg callidam facundiam, neque ingenium ad ma-le ciendum exercui : avidiſſumus privatæ gratiæ m umas inimicitias pro republica ſuſcepi ; qui v us cum illa ſimul, cum egens alienæ opis, plu-r mala exſpectarem : vos, Quirites, rurſus mihi p riam, deos Penates, cum ingenti dignitate de-d is. Pro quibus beneficiis, vix ſatis gratus vi-d r ; ſi ſingulis animam, quam nequeo, conceſſe-ri . Nam vita & mors jura naturæ ſunt : uti ſine d ecore cum civibus, fama & fortunis integer a s, id dono datur atque accipitur. Conſules nos fe ſtis, Quirites, domi, bellique impeditiſſuma r . Namque Imperatores Hiſpaniæ ſtipendium, m ites, arma, frumentum poſcunt : & id res cogit ; q niam poſt defectionem ſociorum, & Sertorii p montis fugam, neque manu certare poſſunt, n que utilia parare. Exercitus in Aſia Cilicia-q ob nimias opes Mithridatis aluntur : Mace-d nia plena hoſtium eſt : nec minus Italiæ mari-t na, & provinciarum : cum interim vectigalia p rva, & bellis incerta, vix partem ſumtuum ſu-ſt nent : ita claſſe, qua commeatus vehebatur, mi-n re quam antea navigamus. Hæc ſi dolo aut ſocor-d i noſtra contracta ſunt, agite & uti lubet ita ſu pplicium ſumite : ſin communis fortuna aſpe-r r eſt, quare indigna vobis, nobiſque, & rep. ſu ipitis ? Atque ego, cujus ætati mors propior e , non deprecor, ſi quid ea vobis incommodi d mitur ; neque mox ingenuo corpori honeſtius,

quam pro veſtra ſalute finem vitæ fecerit. Adſum en C. Cotta conſul, facio quod ſæpe majores aſperis bellis fecere: voveo, dedoque me pro rep. quam deinde cui mandetis circumſpicite. Nam talem honorem bonus nemo volet, cum fortunæ & pacis, & belli ab aliis acti, ratio reddenda, aut turpiter moriendum ſit. Tantummodo in animis habetote, non me ob ſcelus, aut avaritiam cæſum, ſed volentem pro maxumis beneficiis animam dono dediſſe. Per vos igitur, Quirites, & gloriam majorum, tolerate advorſa, & conſulite reip. Multa cura ſummo imperio ineſt, multi ingentes labores: quos nequicquam abnuitis; & pacis opulentiam quæritis: cum omnes provinciæ, regna, maria, terræque aſpera, aut feſſa bellis ſint.

Germani intectum renonibus corpus tegunt. *Iſidorus.*

Unde pons in oppidum pertinens explicatur. *Aruſian.*

Et ei voce magna vehementer gratulabantur. *Donatus.*

Et Marius victus duplicaverat bellum. *Servius.*

Atque eos à tergo incurrerunt. *Ruſinianus.*

In hunc modum diſſeruit. *Priſcianus.*

Inde ortus ſermo percunctantibus utrimque, Satin ſalvæ, quam grati ducibus ſuis, quantis familiaribus copiis augerentur. *Donatus.*

Fugam noſtris fecere. *Seneca.*

Quæ audita Panormitanos dedere Romanis fecere. *Idem.*

Quo cupidius in ore ducis ſeſe quiſque bonum, & ſtrenuum oſtentantes. *Iſidorus. Servius* x.

Ventis per cava terræ citatis, rupti aliquot montes, tumulique ſedere. *Iſidorus. Servius.*

Ubi multa nefanda caſu ſuper auſi, atque paſſi. *Priſc.*

Saguntium. *Cariſius.*

Tota autem inſula modica, & cultoribus inanis eſt. *Martianus.*

Immodicus animi. *Aruſianus.*

Pugnam illam pro omine belli futuram. *Servius.*

Tantum antiquitatis, curæque majoribus pro Italica gente fuit. *Idem.*

Oppro-

pprobri gratia. *Agretius.*
laxumis ducibus, fortibus ſtrenuiſque mini-
. *Diomedes l.* 11.
on repugnantibus modo, ſed ne deditis qui-
. A.B.C.M. *Donatus.*
ı ſilva Sila fuerunt. *Servius.*
ı nuda injecta corpora. *Diomedes.*
pollinis filia & Cyrenes. *Probus.*
e ſimplici quidem morte moriebantur. *Servius.*
um prædixero poſitum inſulæ. *Donatus.*
ujus adverſa voluntate, colloquio militibus
niſſo corruptio facta paucorum, & exercitus
æ datus eſt. *Idem.*
. Gracco ſeditiones graves ortæ. *Auguſtinus.*
I. Attilius Palicanus humili loco, Picenus,
ıax magis, quam facundus. *Quintilianus lib.*
cap. 11.
ıſolens vera accipiundi. *Donatus.*
Quæ pecunia ad Hiſpanienſe bellum Metello
a erat. *Idem.*
Curubis. *Probus.*
Tharros. *Idem.*
Camiſos. *Idem.*
Luces. *Sergius.*
Primam modo Iapidiam ingreſſus. *Servius.*
Carbo turbi formidine Italiam, atque exerci-
ı deſeruit. *Idem.*
Quæ pacta in conventione non præſtitiſſent.
nat.
Crebritate fluctuum ut Aquilo ſolet. *Servius.*
Mithridates corpore ingenti perinde armatus.
intilianus l. VIII. *cap.* III.
Tyrannumque, & Cinnam appellantes. *Victo-*
us. Servius.
Nomenque Danubium habet. *Acron.*
Cui niſi pariter obviam iretur. *Donatus.*
Septimium, neque animo, neque lingua ſatis
mpotem. *Idem.*
Vulgus amat fieri. *Quintilianus.*
Non pœniturum. *Idem.*
Pompejus cum alacribus ſaltu, cum velocibus
ſu, cum validis vecte certabat. Neque enim il-
aliter potuiſſe par eſſe Sertorio, niſi ſe, & mili-

 tes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

tes frequentibus exercitiis præparaviſſet ad prœlia. *Veget. l.* 1. *c.* IX. *Joh. Saresb.*

Cicero caninam facundiam, ut Appius inquit exercuit. *Lactantius.*

Primus Græcorum Achilles. *Servius.*

Cupientiſſumus legis. *Diomedes.*

Magna gloria tribunus militum in Hiſpania T. Didio imperante, magno uſu bello Marſico, paratu militum, & armorum fuit. Multaque tum ductu ejus curata, primo per ignobilitatem, deinde per invidiam ſcriptorum celebrata ſunt. Cominus faciem ſuam oſtentabat, aliquot advorſis cicatricibus, & effoſſo oculo. Quo ille dehoneſtamento corporis maxume lætabatur: neque illis anxius, quia reliqua glorioſus retinebat. *Agellius.*

Curetes quia principes intellegendi divina fuerunt, vetuſtatem uti cetera in majus componentem altores Jovis celebraviſſe: inde Rhegium nominatum. *Lactantius & Iſidorus.*

Italiam conjunctam Siciliæ conſtat fuiſſe: ſed medium ſpatium aut per humilitatem obrutum eſt aquis, aut propter anguſtiam ſciſſum. *Iſidorus.*

Pompejus devictis Hiſpanis trophæa in Pyrenæis jugis conſtituit. *Servius.*

Atque edita undique tribus tamen cum muris, & magnis turribus. *Donatus.*

Et in prœliis actu promptus. *Idem.*

Pactione amiſſo Publico. *Idem.*

Ipſum Mare Ponticum dulcius quam cetera. *Servius. Priſcianus. Macrobius.*

Equis paria operimenta erant: quæ lintea ferreis laminis in modum plumæ adnexuerant. *Servius.*

Rebus ſupra votum fluentibus. *Idem.*

Ænum, & Moraneam, & viam militarem. *Idem.*

Impediebant juſſa nautarum. *Idem.*

Nihil ſocordia claudebat. *Donatus.*

Ut tanta repente mutatio non ſine deo videretur. *Idem.*

In ore gentibus agens, populo, civitati. *Idem.*

Preſſi undique multitudine. *Idem.*

Hunc igitur redarguit Tarquitius. *Idem.*

Dein campi Themyſcirii; quos habuere Amazones à Thanai flumine incertum quamobrem digreſſæ. *Servius.*

Ubi

Ubi eum tota concione ab exercitu cogit diſce-
re, dicit ſe ejus opera non uſurum; eumque ab
mis dimittit. *Idem.*

Et Metello procul agente longa ſpes auxiliorum.
m.

More equeſtris prælii ſumtis tergis atque reddi-
& egreſſi ad faciliores ictus loco cedebat. *Idem.*

Caſtra ſine vulnere introitum. *Idem.*

Multos tamen ab adoleſcentia bonos inſultavit.
m, & Donatus.

Coſa. *Servius.*

Equis, atque armis inſignibus. *Idem.*

Feſſus in Pamphyliam ſe receperat. *Idem.*

Profectus quidam Ligus ad requiſita naturæ.
uintilianus.

Apud latera certos collocaverat. *Servius.*

Apertæ portæ, repleta arva cultoribus. *Idem.*

Hiſpaniam ſibi antiquam patriam eſſe. *Idem.*

Lyciæ, Piſidiæque agros deſpectantem. *Idem.*

Sorte ductos fuſti necat. *Idem.*

Omnis Italia coacta in anguſtias ſcinditur in duo
omontoria, Bruttium, & Salentinum. *Idem.*

Italia plana ac mollis. *Idem.*

Qua tempeſtate ex Ponto vis piſcium erupit.
em, & Scholiaſtes Juvenalis.

Introrſus prima Aſiæ Bithynia eſt, multis antea
ominibus appellata. Ipſa enim eſt & Major Phry-
ia. *Servius.*

Sed Mithridates extrema pueritia regnum in-
reſſus, matre veneno interfecta. *Idem.*

Exercitum vertere. *Idem.*

Creta altior eſt qua parte ſpectat Orientem. *Idem.*

Se regibus devovent, & poſt eos vitam refu-
int: adeo illis ingenita eſt ſanctitas regii nomi-
is. *Idem, & Philargyrius.*

Dum inferior omni via graſſaretur. *Johannes*
rammat.

Narbone concilia Gallorum. *Pompejus in ar-*
em Donati.

Poſt defectionem ſociorum & Latii. *Donatus.*

Ad Jovis mandem noſtra. *Idem.*

Morbi graves ob inediam inſolita veſcentibus.
dem.

Atque ea cogentes non coactos ſceleſtos magis quam miſeros diſtringi. *Idem.*

Graviori bello, qui prohibituri venerant ſocii, frigere. *Idem.*

Nam quidem Pyrrho, Annibali, æquor & terra. *Idem.*

Nam Sullæ dominationem audebat. *Idem.*

Neque eſt defenſus dominationem Sullæ. *Idem.*

Neu quis miles neve pro milite. *Servius.*

Ex inſolentia avidus malefaciendi. *Idem.*

Tergis vinciebant. *Idem.*

Charybdis quæ forte illata naufragia ſorbens gurgitibus occultis millia ſexaginta Tauromenitana ad litora trahit. *Idem.*

Saguntini fide atque ærumnis incluti per mortalium ſtudium majores quam opibus, quippe quis etiam tum ſemiruta mœnia, domus intectæ, parieteſque templorum ambuſti manus Punicas oſtentabant. *Hieron. in Habacuc.*

Apud Corduennos amomum & alii leves odores gignuntur. *Philargyrius in* IV. *Georg. Virgil.*

Quem trans ſtagnum omnis uſque ad flumen. *Idem.*

Repentè incautos agros invaſit. *Idem.*

Belli ſane ſciens. *Acron.*

Namque omnium ferociſſumi ad hoc tempus Achæi atque Tauri ſunt, quod, quantum conjicio, locorum egeſtate rapto vivere coacti. *Gloſſe. Juvenalis.*

Atque ipſe cultus rei. *Acron.*

Triplici fluctu. *Servius Fuldenus.*

Charybdi mare verticoſum. *Idem.*

Sed ubi tempore anni mare claſſibus patefactum eſt. *Idem.*

Sane bonus ea tempeſtate contra pericula & ambitionem. *Idem.*

Simul immanis hominum vis ex locis invaſere patentes, cum & pacis modo effuſas. *Idem.*

Genua patrum advolvuntur. *Idem.*

Perrexere in Hiſpaniam an Sardiniam. *Idem.*

Quæ mapalia ſunt circumjecta civitati, ſuburbanæ ædificia. *Idem.*

Et onere turrium incertis navibus. *Idem.*

Tra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

raditur fugam in longinqua Oceani agitaviſſe. *Id*.

d mutandum modo in melius ſervitium. *Servius ad primum Æneidos.*

agna vis hominum convenerat agris pulſa aut civitate ejecta. *Idem ibidem.*

am murum hoſtium ſucceſſiſſet pœnas dederat. *Idem ad Eclogam quintam.*

uippe vaſta Italia rapinis, fuga, cædibus. *Idem.*

t ſunt qui ſecundum pocula & alias res aureas diis ſacrata inſtrumenta convivo mereantur. *Idem ad* VIII *Æneidos.*

ſecunda feſtinas cohortes compoſuerat. *Idem ad* IX.

am repente viſus ſævire Taguns. *Idem ad* X.

cuant armis equiſque. *Idem.*

las feſtinare. *Idem.*

uſitaniæ gravem civitatem. *Idem.*

x parte cohortium præcipere inſtructa, & ſtationes locatæ pro caſtris. *Idem.*

llum quibus poſſet conditionibus deſineret. *Id*.

quîs longiſſumo ævo plura de bonis falſa in deterius compoſuit. *Idem.*

ultu corporis ornata egregio. *Idem.*

t Sertorius vacuus hieme augere copias. *Acro in Oratium.*

n vis obſiſtat, ferro quam fame æquius perit. *Servius.*

onſedit in valle virgulta nemoroſaque. *Idem.*

ululum requietis militibus. *Idem.*

ui nullo certo exilio vagabantur. *Idem.*

ubes fœdavere lumen. *Idem.*

nctus alia. *Idem.*

eronis. *Idem.*

uæ cauſa fuerat novandis rebus. *Idem.*

adicem montis exceſſit. *Statii interpres.*

t res magis quam verba gererentur, liberos parenteſque in muris locaverant. *Idem.*

certa eſt fortitudo dum pendet. *Idem.*

quibus plauſtra ſedes ſunt. *Acro ad Horatium.*

ixo pede. *Probus.*

aurique vanum genus, ut alia Africæ, conten-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

tendebant Antipodas ultra Æthiopiam cultu Perſarum juſtos & egregios agere. *Priſcianus.*

Et Perpennam forte cognoſcit mulio redemtoris. *Acro in Horatium.*

Omnium fluminum quæ in maria qua imperium Romanum eſt, fluunt, quam Græci τὴν ἔισω θάλασσαν appellant, maxumum eſſe Nilum conſentitur; proxuma magnitudine eſſet Hiſtrum ſcripſit Salluſtius. *Agell. l.* x. c. VII.

Ex omnibus quæ tractavimus, Æbuti Liberalis, poteſt videri nihil tam neceſſarium, aut magis, ut ait Salluſtius, cum cura dicendum, quam quod in manibus eſt. *Seneca.*

Turbinum motus vagus eſt, & disjectus, & uti Salluſtii verbis utar, vorticoſus; cometarum autem, compoſitus, & certum iter carpens. *Idem.*

Salluſtius, auctor certiſſumus aſſerit Tigrim, & Eufratem uno fonte manare in Armenia, qui per diverſa euntes longius dividantur, ſpatio medio relicto multorum millium; quæ tamen terra, quæ ab ipſis ambitur, Meſopotamia dicitur. *Idem.*

Pelorum promontorium Siciliæ reſpiciens aquilonem juxta Salluſtium dictum à gubernatore Hannibalis illic ſepulto, qui fuerat occiſus per ignorantiam regis, cum ſe ejus dolo crederet eſſe deceptum. *Servius & Iſidor.*

Ariſtæus, uti Salluſtius docet, poſt laniatum à canibus Actæonem filium, matris inſtinctu Thebas reliquit, & Ceam inſulam tenuit, primo adhuc hominibus vacuam: poſtea, ea relicta, cum Dædalo in Sardiniam tranſivit, poſt delatus eſt Cumas. *Servius.*

Salluſtius duces laudat, qui victoriam incruento exercitu deportarunt. *Idem.*

Cares inſulani populi fuerunt, piraticam exercentes, famoſi, victi à Minoe, uti Salluſtius, & Thucydides tradunt. *Idem.*

A Troja Capys Campaniam, Helenus Macedoniam, alii Sardiniam, ſecundum Salluſtium, tenuerunt. *Idem.*

Dardania à Dardano Jovis & Electræ filio, aut ſecundum Salluſtium, à Mida Dardanorum rege, qui Phrygiam tenuit. *Idem.*

Salluſtius Scyllam ſaxum eſſe dicit ſimile formæ celebratæ procul viſentibus. *Idem.*

In Sicilia eſt Enceladus, Othus in Creta ſecundum Salluſtium. *Idem.*

Salluſtius ait Hiſpanorum morem fuiſſe ut in bella euntibus juvenibus parentum facta memorentur à matribus. *Idem.*

Orion, juxta Salluſtium, oritur juxta ſolis æſtivi pulſum. *Idem.*

In Flaminia eſt civitas quæ Cale dicitur, & in Gallia hoc nomine, quam Salluſtius à Perpenna captam commemorat. *Idem.*

Getæ ſunt Myſii, quos Salluſtius à Lucullo dicit eſſe ſuperatos. *Idem.*

Trojanorum tempore invadendarum terrarum cauſſa fuerat navigatio, uti Salluſtius meminit. *Idem.*

Curribus falcatis uſos eſſe antiquos, Livius & Salluſtius docent. *Idem.*

Vices ſignificant pugnam, quia per viciſſitudinem pugnabatur, ut inquit Salluſtius. *Idem.*

Creta medio jacet inſula ponto, id eſt, ſecundum Salluſtium, procul à continenti. *Idem.*

Primo menſe veris dicitur novum ver, ſecundo ver adultum, tertio præceps: ſicut etiam Salluſtius dicit ubique, nova æſtas, adulta, præceps. *Idem.*

Salluſtius in Hiſtoriis tradit Sertorium victum voluiſſe fugere ad inſulas fortunatas. *Acron.*

Inſulas fortunatas Salluſtius inclutas eſſe ait Homeri carminibus. *Servius.*

Proximum dicebant veteres, non ſolum adhærens, & adjunctum, verum etiam longe remotum, ſi tamen inter duo diſcreta nihil medium exſtitiſſet. Virg. Æn. lib. v.

Proximus huic, longo ſed proximus intervallo,
Inſequitur Saltus.

Ita & Salluſtius in Situ Ponti, de promontoriis Paphlagonum, & quod Κριοῦ Μέτωπον appellavit, poſuit *Nonius.*

Interrogaſti ſi tenes, Mæotici
Situs quis eſſet æquoris. Salluſtium
Noram id dediſſe, dicta & ejus omnibus
Præjudicata auctoritatis ducier,

Non

Non abnuebam. Feſtus Avienus.

Portus ab Eoo fluctu curvatus in arcum. In arcus ſimilitudinem. Sic de Ponto Salluſtius, unde hic tulit colorem, nam ſpeciem efficit Scythici arcus. *Servius ad* III *Æneidos.*

——— *Freta lata relucens.*
Lata autem ideo, quia ſe anguſtiæ Pontici oris illic dilatant, uti dicit Salluſtius. *Servius.*

Teia autem dicta eſt à Tëio Anacreontis Poetæ Lyrici oppido, quod in Paphlagonia eſſe Salluſtius indicat, cum de ſitu Pontico loquitur. *Comment. in Horatium.*

Porro Salluſtius auctor certiſſimus aſſerit tam Tygris, quam Euphratis in Armenia fontes demonſtrari. *Hieronymus de locis Heb.*

Cum multi evaſerint Trojanum periculum, uti Capys qui Campaniam tenuit; ut Helenus, qui ut alii Sardiniam, ſecundum Salluſtium. *Servius.*

Salluſtianus Calpurnius. *Hieronymus adverſus Ruf.*

Calpurniani diſcipuli. *Idem ibidem.*

Tamen vulgata jam res eſt gentilium proprietatum. Comici Phrygas timidos illudunt. Salluſtius vanos Mauros, & feroces Dalmatas pulſat. *Tertull. de anima.*

Sarcaſmus Chlevaſmo proxima eſt, & ſimilis figura, qua adverſariorum facta, cum exacerbatione admiſſi eorum laceſſimus. Ut apud Salluſtium de Syllæ crudelitate. Ut in Mario cum fracta prius crura per artus expiraret. *Jul. Rufinianus de ſchematis lexeos.*

Meſopotameni homines effrenatæ libidinis ſunt ut Salluſtius meminit in utroque ſexu. *Gloſſæ in Juvenal.*

Antonius ille trium Antoniorum corruptor, ille Salluſtius qui oræ maritumæ qua Romanum eſſet imperium contrarius piratis. Si omnes ſocios & maxume Græcos Aſiaticos ac Siculos fortunis omnibus ſpoliaverunt. *Eædem gloſſæ.*

Σαλλουστίου δὲ θαυμάζω, τότε πρῶτον ὦφθαι Ῥωμαίοις καμήλους λέγοντος, εἰ

μήτε

ήτε πρότερον τοὺς μετὰ Σκιπίωνος νική-
εντας Ἀντίοχον ᾤετο, μήτε τοὺς ἔναγχος
ρὸς Ὀρχομενῷ, καὶ περὶ Χαιρώνειαν Ἀρχε-
άῳ μεμαχημένους, ἐγνωκέναι κάμηλον.
eſt: Salluſtium demiror, qui autumat tum pri-
ım viſos Romanis Camelos, quod neque olim
os qui duce Scipione Antiochum devicerunt,
que hos qui ad Orchomenum & Chærcneiam
rtaverunt cum Archelao, noſſe putaverit Ca-
elum. *Plutarchus.*

Σαλλούστιος μὴν οὖν φήσι, χαλεπῶς δια-
εθῆναι τοὺς στρατιώτας πρὸς αὐτὸν, εὐθὺς
ἀρχῇ τοῦ πολέμου, πρὸς Κυζίκῳ, καὶ
άλιν πρὸς Ἀμισῷ δύο χειμῶνας ἑξῆς
χάρακι διαγαγεῖν ἀναγκασθέντας.
eſt: Ac Salluſtius quidem fuiſſe milites jam in-
à principio male ait in eum (Lucullum) ani-
atos, quod ad Cyzicum, & iterum ad Amiſum
as hiemes eos in caſtris continuiſſet: *Idem.*

LECTO-

LECTORI.

Hactenus Fragmenta florentiſſimi Rerum Romanarum ſcriptoris, quæ extare putamus. Cetera quæ ſequuntur, in MS. Servio legi auctor eſt V. Cl. Andreas Schottus: in optima tamen illa honorati Editione à Petro Daniele IC. procurata non comparent: corruptiſſima ſunt; & medicinam contulit V. N. Janus Douſa. Quem vide in Fragmenta Salluſtii.

* m or Trequli præter s r ciem neceſſariam haud multo ſecus quam ferro noceri poterat. At Varinius dum hæc aguntur à fugitivis ægrà parte militum autumni gravitare, neque ex poſtrema fuga, cum ſevero edicto juberentur ullis ad ſigna redeuntibus, & qui reliqui erant per ſumma flagitia detractantibus militiam Quæſtorem ſuum C. Thoranium ex qua præſente vera facilime noſcerent. *** commiſerant, & tamen interim quum volentibus numero quatuor.

* ingre, tante ſetui debacrittur, nefandum in modum perverſo vulnere & interdum lacerum corpus ſemianimum omittentes, alii in tecta jaciebant ignes, multique ex loco ſervi quos ingenium ſocios dabat, abdita à dominis aut ipſos trahebant ex occulto, neque ſanctum aut nefandum quicquam fuit iræ barbarorum, & ſervili ingenio: quæ Spartacus nequies prehibere multis precibus cum oraret, celeritate **** nuntios.

Aliquot dies contra morem fiducia augeri noſtris cæpit, & promi lingua. Qua Varinius contra ſpectatam rem incaute motus novos incognitosque & aliorum caſibus perculſos milites, ducit tamen ad caſtra fugitivorum. Preſſo gradu ſilentes jam, neque tam magnifice ſumentes prælium quam poſtulaverant. Atque illi certamini conſcii inter ſe juxta ſeditionem erant. Crixo & gentis ejuſdem Gallis atque Germanis obviam ire & ultro offerre pugnam cupientibus contra Spartacum.

ORA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

ORATIONES DUÆ
AD C. CÆSAREM
SALLUSTIO
ADSCRIPTÆ.

ORATIO I.
AD C. CÆSAREM
DE REPUBLICA ORDINANDA.

POpulus Romanus antea obtinebat, regna, atque imperia, fortunam dono dare, item alia, quæ per mortalis avide cupiuntur: quia & apud indignos ſæpe e-
ınt, quaſi per lubidinem data, neque cuiquam
ıcorrupta permanſerant. Sed res docuit id ve-
ım eſſe, quod in carminibus Appius ait, Fabrum
ſſe ſuæ quemque fortunæ: atque in re maxume,
ıi tantum alios prætergreſſus es, uti prius defeſſi
nt homines laudando facta tua, quam tu laude
igna faciundo. Ceterum uti fabricata, ſic virtute
arta, quam magna induſtria haberi decet: ne in-
uria deformentur, aut corruant infirmata. Nemo
nim alteri imperium volens concedit: & quam-
is bonus atque clemens ſit, qui plus poteſt; ta-
nen, quia malo eſſe licet, formidatur. Id evenit:
uia plerique rerum potentes perverſe conſulum:
c eo ſe munitiores putant, quo illi, quibus impe-
itant, nequiores fuere. At contra id eniti decet;
um ipſe bonus, atque ſtrenuus ſis, uti quamoptu-
nis imperites. Nam peſſumus quiſque aſperrime
ectorem patitur. Sed tibi hoc gravius eſt, quam
nte te omnibus, armis parta componere. Bel-
um aliorum pace mollius geſſiſti: ad hoc victores
rædam petunt, victi cives ſunt. Inter has diffi-
ultates evadendum eſt tibi; atque in poſte-
um firmanda reſp. non armis modo, neque ad-

verſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

verſum hoſtes, ſed, quod multo majus, multoque aſperius eſt, bonis pacis artibus. Ergo omnes magna mediocrique ſapientia res huc vocat: quæ quiſque optuma poteſt, uti dicat. Ac mihi ſic videtur: qualicumque modo tu victoriam compoſueris, ita alia omnia futura. Sed jam, quo melius, faciliuſque conſtituas, paucis, quæ me animus monet, accipe. Bellum tibi fuit, Imperator, cum homine claro, magnis opibus, avido potentiæ, majore fortuna, quam ſapientia: quem ſecuti ſunt pauci, per ſuam injuriam tibi inimici: item quos affinitas, aut alia neceſſitudo, traxit. Nam particeps dominationis neque fuit quiſquam; neque, ſi pati potuiſſet, orbis terrarum bello concuſſus foret. Cetera multitudo vulgi, more magis quam judicio poſt alius alium, quaſi prudentiorem, ſecuti. Per idem tempus maledictis iniquorum occupandæ reipub. in ſpem adducti homines, quibus omnia probro, ac luxuria polluta erant, concurrere in caſtra tua: & aperte quietis mortem rapinas, poſtremo omnia, quæ corruptus animus jubebat, minitari. Ex quis magna pars, ubi neque creditum condonare, neque te civibus, ſicuti hoſtibus, uti vident; defluxere: pauci reſtitere, quibus majus otium in caſtris, quam Romæ, futurum erat: tanta vis creditorem impendebat. Sed ob eaſdem cauſſas, immane dictu eſt, quanti, & quam multi mortales poſtea ad Pompejum diſceſſerint: eoque per omne tempus belli quaſi ſacro, atque in ſpoliato fano debitores uſi. igitur, quoniam tibi victori de bello, atque pace, agitandum eſt; hoc uti civiliter deponas, illa ut quam juſtiſſima, & diuturna ſit: de re ipſo primum, quia compoſiturus es, quod optimum factu eſt, exiſtima. Equidem ego cuncta imperia crudelia, magis acerba, quam diuturna, arbitror, neque quemquam à multis metuendum eſſe, quin ad eum ex multis formido recidat: eam vitam bellum æternum atque anceps gerere: quoniam neque adverſus, neque ab tergo, aut lateribus tutus ſit, ſemper in periculo, aut metu agites. Contra qui benignitate, & clementia, imperium temperavere, his læta & candida omnia viſa; etiam hoſtes æquiores, quam aliis cives. An qui me his

dictis

inis, & dignitatis; cur non æque de nobis exi-
etur? cujus & res geſtæ illuſtres ſunt, & vita
gerrime acta. Quaſi vero tu ſis ab illis viris,
uſti, ortus: quod ſi eſſes; non nullos jam tuæ
itudinis pigeret. Ego meis majoribus virtute
præluxi: uti, ſi prius noti non fuerint, à me
ipiant initium memoriæ ſuæ: tu tuis vita, quam
iter egiſti, magnas offudiſti tenebras; ut etiam,
erint egregii cives, certe venerint in oblivio-
. Quare noli mihi antiquos viros objectare.
ius eſt enim, me meis rebus geſtis florere, quam
orum opinione niti, & ita vivere, ut ego ſim
ceris meis nobilitatis initium, & virtutis exem-
m. Neque me cum iis conferri decet, P. C. qui
deceſſerunt, omnique odio carent, & invidia;
cum iis, qui mecum una in republica verſati
t. Sed ſi fuerim aut in honoribus petendis ni-
ambitioſus: (non hanc dico popularem ambi-
nem, cujus me principem confiteor, ſed illam
niciosam contra leges, cujus primos ordines
luſtius duxit;) aut in gerendis magiſtratibus,
in judicandis maleficiis tam ſeverus, aut in
nda republica tam vigilans, quam tu proſcri-
onem vocas, credo quod non omnes tui ſimiles
olumes in hac urbe vixiſſent. At quanto melio-
oco reſpublica tuenda ſtaret, ſi tu, par ac ſimi-
ſceleſtorum civium, una cum illis adnumeratus
s! An ego tunc falſo ſcripſi, *Cedant arma togæ*,
togatus armatos, & pace bellum oppreſſi: An
d mentitus ſum, *Fortunatam me conſule Romam*;
tantum inteſtinum bellum, & domeſticum urbis
endium, exſtinxi? Neque te tui piget, homo le-
ime, cum ea culpas, quæ in hiſtoriis mihi gloriæ
cis? An turpius eſt, P. C. ſcribentem mentiri,
m illum palam hoc ordine dicentem? Nam, quod
am ætatem increpuiſti: tantum me abeſſe puto
impudicitia, quantum tu abes à pudicitia. Sed
d ego de te plura querar? Quid enim mentiri
pe duces, qui mihi auſus ſis eloquentiam uti
ium objicere? cujus ſemper nocens eguiſti pa-
cinio. An ullum exiſtimas poſſe fieri civem egre-
m, qui non his artibus & diſciplinis ſit erudi-
? An ulla alia putas eſſe rudimenta, & incuna-

bula virtutis, quibus animi ad gloriæ cupiditat aluntur? Sed minime mirum eſt, P. C. ſi hon, qui deſidiæ, ac luxuriæ, plenus ſit, hæc uti no, atque inuſitata, miratur. Nam quod iſta inuſit rabie petulanter in uxorem, & in filiam me invaſiſti, quæ facilius mulieres ſe à viris abſtin-runt, quam tu vir à viris; ſatis docte, ac perite-ciſti. Non enim me ſperaſti mutuam tibi grati relaturum, & viciſſim tuas compellaturum. Un enim ſatis es materiæ habens: neque quidqu turpius eſt domi tuæ, quam tu. Multum te ve opinio fallit, qui mihi putaſti parare invidiam mea re familiari; quæ multo mihi minor eſt qua habere dignus ſim. Atque utinam ne tanta quide eſſet, quanta eſt; uti potius amici mei viveren quam ego teſtamentis eorum locupletior eſſem Ego fugax, Criſpe Salluſti? Furori tribuni ple ceſſi: utilius duxi quam vis fortunam unus exper ri, quam univerſo populo Romano civilis eſſe diſſenſionis cauſſa; qui, poſtea quam ille ſuum ar num in republ. perbacchatus eſt; omniaque qu commoverat pace, & otio, reſederunt: hoc ord ne revocante, atque ipſa republica manu retra hente me, reverti. Qui mihi dies, ſi cum omni re liqua vita conferatur, animo quidem meo ſupe ret, cum univerſi vos, populuſque Rom. frequen adventu meo gratulatus eſt. Tanti me fugacem mercenarium patronum hi æſtimaverunt. Neque hercule mirum eſt, ſi ego ſemper juſtas omnium amicitias æſtimavi. Non enim uni privatim ancil-latus ſum, neque me addixi: ſed, quantum quiſ-que reipubl. ſtuduit, tantum mihi fuit aut ami-cus, aut inimicus. Ego nihil plus volui valere, quam pacem: multi privatorum audacias nutrive-runt. Ego nihil timui niſi leges: multi arma ſua timere voluerunt. Ego nunquam volui quidquam poſſe, niſi pro vobis, multi ex vobis, potentia fre-ti, in vos ſuis viribus abuſi ſunt. Itaque non eſt mirum, ſi nullius amicitia uſus ſum, qui non per-petuo reipubl. amicus fuit: neque me pænitet, ſi aut petenti Vatinio reo patrocinium pollicitus ſum, aut Sextii inſolentiam repreſſi, aut Bibuli patientiam culpavi, aut virtutibus Cæſaris favi.

Hæ

Hæ laudes enim egregii civis, & unicæ ſunt. Quæ i tu mihi uti vitia objicis, temeritas tua reprehenditur, non mea vitia culpabuntur. Plura dicerem, i apud alios mihi eſſet dicendum, P.C. non apud os, quos habui omnium actionum mearum moniores. Sed, ubi rerum teſtimonia adſunt, quid pus eſt verbis? Nunc, ad te uti revertar, Salıſti, patremque tuum prætercam: qui ſi nunquam n vita ſua peccavit, tamen majorem injuriam eip. facere non potuit, quam quod te talem filium enuit. Neque, tu ſi in pueritia peccaſti, exſeuar, ne parentem tuum videar accuſare, qui eo empore ſummam tui poteſtatem habuit, ſed quaem adoleſcentiam egeris. Hac enim demonſtrata, icile intelligetur, quam petulanti pueritia tam npudicus, & procax, adoleveris. Poſtea quam imenſæ gulæ impudiciſſimi corporis quæſtus ſuffiere non potuit; & ætas tua jam ad ea patienda, uæ alteri facere collibuiſſet, exoleverat cupiditibus infinitis efferebaris uti quæ ipſe corpori io turpia non duxiſſes, in aliis experireris. Ita on eſt facile reputare, P.C. utrum inhoneſtiorius corporis partibus rem quæſierit, an amiſerit. omum paternam vivo patre turpiſſime venalem abuit, venididit. Et cui dubium poteſt eſſe, quin ori coegerit eum, quo hic nondum mortuo pro erede geſſerit omnia? Neque pudet à me eum uærere, quis in P.C. domo habitet? cum ipſe reondere non queat, quis in ipſius habitet paterna omo. At hercule lapſus ætatis tirocinio, poſtea ſe orrexit. Non ita eſt: ſed abiit in ſolatium ſacrilei Nigidiani: bis judicis ad ſubſellia attractus, exema fortuna ſtetit: & ita diſceſſit, uti non hic inocens eſſe, ſed judices pejeraſſe exiſtimarentur. imum honorem in quæſtura adeptus, hunc loum, & ordinem, deſpectum reddidit, cujus aditus i quoque, ſordidiſſimo homini, patuiſſet. Itaque mens, ne facinora ejus clam vos eſſent, cum ombus matribus familias opprobrio eſſet, confeſſus, vobis audientibus, adulterium? neque erubuit a veſtra. Vixeris, uti libet, Salluſti egeris, quæ lueris: ſatis ſit unum te tuorum ſcelerum conſcium e, noli nobis languorem, & ſoporem nimium

exprobrare. Sumus diligentes in tuenda pudicitia uxorum noſtrarum: ſed ita experrecti non ſumus ut à te cavere poſſimus. Audacia tua vincit ſtudia noſtra. Et quod hunc movere poſſit, P. C. factum ac dictum turpe, quem non puduit palam, vobis audientibus adulterium confiteri? Quod ſi nihil pro me tibi reſpondere voluiſſem; ſed illud cenſorium elogium Ap. Claudii, & L. Piſonis, integerrimorum virorum, quo uſus eſt quiſque eorum, pro lege palam univerſis recitarem: nonne tibi videret æternas inurere maculas, quas reliqua vita tua eluere non poſſit? Neque poſt illum delectum ſenatus te umquam vidimus. Niſi forte in ea te caſtra conjeciſti, quo omnis ſentina reipubl. confluxerat. At idem Salluſtius, qui in pace ne ſenator quidem manſerat, poſtea quam reſp. armis oppreſſa eſt, & idem victores, qui exſules, reduxit, in ſenatum poſt quæſturam reductus eſt. Quem honorem ita geſſit uti nihil non venale in eo habuerit, cujus aliquis, emtor fuerit. Ita igitur egit, uti nihil non æquum, ac verum, duxerit, quod ipſi facere collibuiſſet: neque aliter vexavit, ac debuit, ſi qui prædæ loco accepiſſet magiſtratum, peracta quæſtura; poſteaquam magna pignora eis dederat, cum quibus ſimilitudine vitæ ſe conjunxerat, unus jam ex illo grege videbatur. Ejus enim partis exemplar erat Salluſtius, quo tanquam in imam voraginem cœtus omnium vitiorum exceſſerat: quidquid impudicorum cilonum, parricidarum, ſacrilegorum, debitor fuit in urbe, municipiis, coloniis, Italia tota, ſicut in fretis ſubſederant, nominis perditi, ac notiſſimi, nulla in parte caſtris apti, niſi licentia vitiorum, & cupiditate rerum novarum. At poſteaquam prætor factus eſt, modeſte ſe geſſit, & abſtinenter. Nonne ita provinciam vaſtavit, uti nihil neque paſſi ſint, neque exſpectarint gravius ſocii noſtri in bello, quam experti ſunt in pace, hoc Africam interiorem obtinente? unde tantum hic exhauſit, quantum potuit aut fide nominum transjici, aut in naves contrudi. Tantum, inquam, P. C. exhauſit, quantum voluit: ne cauſſam diceret, ſeſtertio duodecies cum Cæſare paciſcitur. Quod ſi quippiam eorum falſum eſt; hic palam refelle, unde tu, qui modo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

paternam quidem domum redimere potueris, ente tamquam ſomnio beatus, hortos pretioſiſ-os, villam Tiburti C. Cæſaris, r liquas poſſeſ-nes paraveris. Neque piguit quærere, cur ego Craſſi domum emiſſem: cum tu veteris villæ do-nus ſis, cujus paulo ante fuerat Cæſar? modo, uam, patrimonio non comeſo, ſed devorato, ibus rationibus repente factus es tam affluens, tam beatus? Nam quis te faceret heredem, quem amicum quidem ſuum ſatis honeſtum quiſquam i ducit, niſi ſimilis, ac par tui? At hercule regia facta majorum tuorum te extollunt: quo-m ſive tu ſimilis es, ſive illi tui, nihil ad omnium elus, ac nequitiam, addi poteſt. Verum, ut opi-or, honores tui te faciunt inſolentem. Tu, Criſ-e Salluſti, tantidem putas eſſe bis ſenatorem, & is quæſtorem fieri, quanti bis conſularem, & bis riumphalem? carere debet omni vitio, qui in al-erum paratus eſt dicere. Is demum male dicit, ui non poteſt verum ab altero audire. Sed tu om-ium menſarum aſſecla; omnium cubiculorum in etate pellex, & idem poſtea adulter, omnis ordi-is turpitudo es, & civilis belli memoria. Quid enim gravius pati potuimus, quam quod te incolu-mem in hoc ordine videamus? Deſine bonos petu-antiſſima conſectari lingua: deſine morbo proca-citatis iſto uti: deſine unumquemque moribus tuis æſtimare: his moribus amicum tibi facere non po-tes, videris velle inimicum habere. Finem dicendi faciam P.C. Sæpe enim vidi gravius offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia aperte dixerunt, quam eos qui commiſerunt. Mihi quidem ratio habenda eſt, non quid Salluſtius merito debeat audire, ſed ut ea dicam, ſi qua ego honeſte effari poſſum.

C. Salluſtius Criſpus explicit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

C. SALLUSTII CRISPI PRÆCEPTA ET MONITA POLITICA, MILITARIA, ALIAQUE.

Ex Libro ejus De Conjuratione Catilinaria.

DIvitiarum ac formæ gloria fluxa atque fragilis eſt; virtus clara æternaque habetur. Quæ homines arant, navigant, ædificant, virtuti omnia parent.

Pulchrum eſt benefacere reipublicæ, etiam benedicere haud abſurdum eſt. Et qui fecêre, & qui facta aliorum ſcripsêre multi laudantur.

Qui demiſſi in obſcuro vitam agunt, ſi quid iracundia deliquêre, pauci ſciunt, fama atque fortuna eorum pares ſunt: qui, magno imperio præditi, in excelſo ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales novêre: ita in maxuma fortuna minima licentia eſt.

Nolite exiſtimare, majores noſtros armis rempublicam ex parva magnam feciſſe. Si ita eſſet, multo pulcherrimam eam nos haberemus, quippe ſociorum atque civium, præterea armorum, atque equorum major copia nobis, quam illis eſt. Sed alia fuere, quæ illos magnos fecêre; quæ nobis nulla ſunt; domi induſtria, foris juſtum imperium: animus in conſulendo liber, neque delicto, neque lubidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam, atque avaritiam, publice egeſtatem, privatim opulentiam.

Non votis, neque ſuppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur, vigilando, agendo, bene conſulendo, proſpere omnia cedunt. ubi ſocordiæ atque ignaviæ tradideris, nequicquam Deos implores. irati infeſtique ſunt.

Facundiâ Græci, gloriâ belli Galli ante Romanos fuere.

Eſſe,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Eſſe, quam videri bonus Cato malebat.
Compertum ego habeo, milites, verba virtutem
n addere; neque ex ignavo ſtrenuum, neque for-
m ex timido exercitum oratione imperatoris fie-
, quanta cujuſque animo audacia natura, aut
oribus ineſt, tanta in bello patere ſolet.
Catilina cum expeditis in prima acie verſari: la-
rantibus ſuccurrere; integros pro ſauciis accer-
re: omnia providere: multum ipſe pugnare, ſæpe
ſtem ferire: STRENUI MILITIS, &
ONI IMPERATORIS officia ſimul ex-
quebatur.

Ex libro ejuſdem.

De Bello Jugurthino.

)Ux atque imperator vitæ mortalium, animus
eſt: qui, ubi ad gloriam virtutis via graſſatur,
unde pollens potenſque & clarus eſt.
Ingenii egregia facinora, ſicuti anima, immorta-
ı ſunt.
Difficillimum inter mortales eſt, gloria invidiam
ncere.
Non exercitu, neque theſauri, præſidia regni
nt, verum amici: quos neque armis cogere ne-
ıe auro parare queas: officio & fide pariuntur.
Ego regnum vobis trado firmum, ſi boni eritis:
mali, imbecillum, nam concordia res parvæ creſ-
ınt, diſcordia maxumæ dilabuntur.
Res humanæ ita ſe habent: in victoria vel igna-
s gloriari licet; adverſæ res etiam bonos detrec-
ınt.
Metello quamquam virtus, gloria, atque alia op-
nda bonis ſuperabant; tamen inerat contemtor
ıimus, & ſuperbia, commune nobilitatis malum.
Bellum omne facile ſumitur, cæterum acerrime
eſinit, non in ejuſdem initium ejus & finis eſt: in-
pere cuivis etiam ignavo licet: deponere, non
iſi cum victores velint.
Ex virtute nobilitas cœpit.
Majorum gloria poſteris lumen eſt, neque bona,
eque mala eorum in occulto patitur.

Plerumque regiæ voluntates, ut vehementes ſic mobiles, ſæpe ipſæ ſibi advorſæ.

Ex Libro I. Hiſtoriarum.

SEcundæ res mire ſunt vitiis obtentui.

Potior eſt periculoſa libertas quieto ſervitio.

Corruptâ republicâ, ut quiſque locupletiſſimus & injuria validior, ita bonus maluſque civis appellatur.

Ex Libro II. Hiſtoriarum.

REgnandi avidus, modeſtus ad omnia alia, niſi ad dominationem.

Metellus tranſmarino luxu ac moribus aliquantam partem gloriæ ſuæ demſerat, maxime apud veteres & ſanctos viros, ſuperba illa, gravia, indigna Romano imperio exiſtumantes.

Multa cura ſummo imperio ineſt, multique ingentes labores.

Ex Oratione I.
De Republica Ordinanda.

FAber quiſque ſuæ fortunæ.

Ut fabricata, ſic virtute parta, quam magna induſtria haberi decet, ne incuriâ deformentur, aut corruant infirmata.

Eniti decet, cum ipſe bonus atque ſtrenuus ſis uti quam optimis imperites, nam peſſimus quiſque aſperrime rectorem patitur.

Ego cuncta imperia crudelia, magis acerba, quam diuturna arbitror, neque quemquam à multis metuendum eſſe, quin ad eum ex multis formido recidat.

Qui benignitate & clementia, imperium temperavere, his læta & candida omnia viſa, etiam hoſtes æquiores, quam aliis cives.

Magnæ curæ magna merces eſt.

Neque aliter quiſquam extollere ſeſe, & divina mortalis attingere poteſt, niſi, omiſſis pecuniæ & corporis gaudiis, animo indulgens, non aſſentando, neque concupita præbendo, perverſam gratiam gratificans; ſed in labore patientia, boniſque præceptis & factis fortibus exercitando.

Ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Ex Oratione II.

HOmines inertiſſimi, quorum omnis vis virtuſque in lingua ſita eſt, forte atque alterius ſordia dominationem oblatam inſolentes agitant.

Multo maxumum bonum patriæ, civibus, tibi, iberis, poſtremo humanæ genti pepereris, ſi ſtuium pecuniæ aut ſuſtuleris, aut quoad res feret, ainueris.

Sæpe reges, civitates ac nationes per opuleniam magna imperia amiſerunt, quæ per virtutem nopes ceperant.

Ubi divitiæ claræ habentur, ibi omnia bona vilia unt, fides, probitas, pudor, pudicitia, nam ad virtuem una & ardua via eſt: ad pecuniam, qua cuique abet, nititur: & malis & bonis rebus ea creatur.

Judices à paucis probari, regnum eſt; ex pecuia legi, inhoneſtum.

Perinde omnes res laudantur, atque appetunur, ut earum rerum uſus eſt.

Si pecuniæ decus ademeris; magna illa vis avaitiæ facile bonis moribus vincetur.

Omnia regna, civitates, nationes uſque eo proerum imperium habuerunt, dum apud eos vera onſilia valuerunt: Ubicunque gratia, timor, voluptas ea corrupêre, poſt paulo imminutæ opes, leinde ademtum imperium, poſtremo ſervitus impoſita eſt.

Mihi pro vero conſtat omnium mortalium vitam livino numine inviſi: neque bonum neque malum acinus cujuſquam pro nihilo haberi: ſed ex naturâ liverſa præmia bonos maloſque ſequi.

Ex libris PETRI CRINITI de Hiſtoricis, ac Oratoribus Latinis,

SALLUSTII VITA.

CAjus Criſpus Salluſtius Amiterni natus traditur in agro Sabino, quo anno Athenienſium urbs à L. Sylla devicta atque vaſtata eſt, ut Romani annales referunt. ex nobili Salluſtiorum familia ortus eſt. Quæ diu in ſecundo ordine dignitatem ſervavit. Idem in urbe educatus

creditur, & à teneris annis operam ac ſtudium impendiſſe optimis diſciplinis. Sed cum in ea tempora incidiſſet, quibus corrupti civium mores variis partibus atque factionibus forent, neque virtuti præmia aut bonis ingeniis adeſſent: in tam depravata civitate, quod idem Salluſtius fatetur, victum ejus ingenium voluptatibus facile ſuccubuit. Itaque cum ad Rempub. pro ætate foret delatus, propter civium improbitatem & factiones multa adverſa pertulit. Nam tum præcipue Syllanis partibus infecta civitas æſtuabat. Conſtat ex veterum commentariis, Salluſtium ipſum ingenio fuiſſe acri, & in ſtudiis literarum accurato, tum maxime in ſcribenda hiſtoria. Præceptorem habuit inter alios Ateium Prætextatum, qui philologum ſe appellavit, & ab eo edoctus eſt de ratione ſcribendi, ut à Suetonio Tranquillo traditur: qui & Aſinium quoque Pollionem ſcribit ab eodem Prætextato eruditum, atque inſtructum. Maxime autem M. Catonis ſtudioſus fuit, ex cujus commentariis verba excerpſit, & velut breviarium ad uſum proprium habuit: quod Octavius quoque Auguſtus in epiſtola ad M. Antonium refert: in qua ipſum Antonium ceu inſanientem increpat, quod ea ſcribere vellet quæ mirentur potius homines, quam quæ intelligant. Sed interim ad Salluſtii commentarios, hiſtoriam compoſuit de Lucii Catilinæ conjuratione contra Romanum Senatum, & item de bello Jugurthæ, qui Numidiæ Rex factus diu contra Romanos ſtrenue rem geſſit. Hiſtoriam præterea de Romanorum geſtis, ut de Mario, & Sylla, nec non de Pompejo contra regem Mithridatem, quod opus libris aliquot à Salluſtio abſolutum traditur. Et adhuc ſuperſunt quædam veluti abſolutiſſimi operis reliquiæ, in quibus Salluſtii diligentia in hiſtoria deſcribenda, atque gravitas apparet. In parte operis de rebus Punicis tanto animi ſtudio incubuit, ut à quibuſdam ſcriptum ſit eam regionem adiſſe, ac maxima ſolertia perluſtraſſe, quo majore fide atque officio veritatem exploraret. Anienus certe Ruffus plurimum Salluſtii diligentiam atque ſtudium commendavit. Sed & Cellius, vir Romanus

qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

qui veterum eruditionis Ariſtarchus habetur, ita de Salluſtii oratione diſſerit: Elegantia, inquit, Salluſtii, verborumque facundia, & novandi ſtudium, cum multa prorſus invidia fuit. Plures non mediocri ingenio viri, conati ſunt reprehendere pleraque, & obtrectare, in quibus plura inſcite aut maligne vellicant. Quin & hinc proprietatis ſervantiſſimum vocat. Titus autem Livius tam iniquus Salluſtio fuit, ſicut ab Annæo Seneca ſcribitur, ut quædam ex hiſtoria Thucydidis tranſlata, & eleganter aſſumpta, velut depravata & corrupta illi objecerit. Idque ipſum non in Thucydidis gratiam effecit, ut Aurelius Puſcus dicebat, verùm putavit ſe facilius Salluſtium vincere, ſi prius Thucydidem ipſum præferret. Aſinius quoque Pollio librum ſcripſit quo Salluſtii ſcripta reprehenderet, quod in iis nimia quadam affectatione antiquitatem ſequeretur. Fabius vero Quintilianus, vir maturo & gravi judicio, aſſeruit oratione Salluſtii atque brevitate nihil fieri poſſe perfectius præſertim apud vacuas & eruditas aures. Neque veritus eſt idem Fabius authori Thucydidi in ſcribenda hiſtoria apud Græcos principi, Salluſtium ipſum opponere, ſicuti T. Livium Herodoto. Quo factum eſt, ut cum plures voluerint dicendi genus Salluſtianum ſequi minime ſint aſſecuti. Eſt enim ejus oratio tam abſoluta, tam caſta & innocens, ut merito ab eruditis divina brevitas cenſeatur. Nam & Aruntius, qui belli Punici hiſtoriam ſcripſit. Salluſtio tantum conceſſit, ut ejus orationem maximo ſtudio ſequeretur; quod alibi diximus. Nec illud ignoratur, conſueviſſe Salluſtium magno labore ac ſtudio ſcribere, ut nihil non abſolutum atque perfectum videri poſſet: quod ex ipſa lectione facile colligitur. Amicos in primis habuit doctrina & ingenio nobiles, ut Cornelium Nepotem, Meſſalam, & Nigidium Figulum, qui periſſe in exilio traditur. Julium præterea Cæſarem magno ſtudio dilexit: à quo etiam, ut creditur, dignitate præfecturæ honeſtatus eſt. Illud item à Suetonio refertur, Lenæum grammaticum Pompei libertum ſatyras contra Salluſtium compoſuiſſe, eumque mordaci & virulento carmine laceraſſe,

fit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

ſit qui lurconem illum, popinonemque & nebulonem, ac laſtaurum appellarit, tum vita ſcriptiſque monſtruoſum, ac M. Catonis furem ineruditiſſimum quod ipſum non alia ratione à Lenæo factum creditur, quam ut ſtudium ſuum atque officium erga patronum Pompejum probaret: quem virum Criſpus Salluſtius ore probo, animo autem inverecundo eſſe ſcripſerat. Itaque mirandum non eſt, ſi tam acerbe atque ſatyrice libertus Læneus contra Salluſtium aciem ſtyli exacuït. Quantum odii atque inimicitiæ inter hunc & M. Ciceronem extiterit, notiſſimum eſt: quoniam utriuſque violentæ atque acerrimæ orationes ita demonſtrant, ut neuter videri poſſit ſatis ſui rationem habuiſſe, dum alteri malediceret. Qua in re non ſunt multa referenda, cum ex Hieronymi ac Fabii authoritate conſtet eos homines longe aberraſſe, qui confectas magis orationes ab aliis, quam à Salluſtio & Cicerone habitas crediderint. Et ſane tam corruptis moribus Salluſtius, ingenio tam proclivi ad luxum fuit, ut paternam domum vivente adhuc patre turpiſſima ratione venalem haberet, quod illi inter alia vitia à M. Cicerone exprobratur. Sed à Varrone etiam & Gellio traditum eſt, eundem fuiſſe in adulterio deprehenſum ab Annio Milone, loriſque cæſum, ac data pecunia dimiſſum. Qua ratione factum eſt ut M. Cicero appellare illum non dubitaverit menſarum aſſeclam, cubiculorum pellicem, & adulterum. Dignitates publicas geſſit, & quæſturæ ac tribunatus honorem aſſecutus eſt, ſed nulla quidem laude aut commendatione, adeo libidine magis quam ratione & publice & privatim vixiſſe. nam & bis vocatus eſt in judicium, & ad judicum ſubſellia attractus, fortuna extrema, ut inquit Cicero, ſtetit. Scribunt autem grammatici ea cauſa de ſenatu ejectum fuiſſe à cenſoribus, quod ingenti libidine matronas conſectaretur. Illud quoque de Salluſtio relatum eſt, patrocinio & favore C. Cæſaris conſecutum fuiſſe præturam Africæ interioris: ex qua dives factus, cum in urbem rediret, pretioſiſſimos atque amœniſſimos hortes in regione ad malum punicum comparavit, ac Tiburti villam, quæ à Cicerone itidem illi objiciuntur.

Neque

Neque deſunt qui ſcribant Terentiam Marci Ciceronis uxorem, ab eo repudiatam, Salluſtio nupſiſſe, ac deinceps Meſſalæ Corvino, viro in eloquentia clariſſimo, quod etiam ſuo loco ſcripſimus. Sciendum eſt fuiſſe plures Salluſtios. Nam & Cneus à M. Tullio celebratur in Salluſtiorum familia inſignis, & M. Ciceroni, ac Cn. Pompejo maxime familiaris. quod ex iis epiſtolis colligitur, quas Cicero ad Pomponium Atticum ſcribit. Qua in re imprudenter quidam decepti ſunt cum Salluſtii Empedoclea ignorarent, ut alibi demonſtravi. Sunt qui tradunt ad annum ſecundum & Lx eum vixiſſe, & in patria annis aliquot poſt obitum C. Cæſaris diem extremum obiiſſe, quod ex veterum commentariis colligitur. Illud prætcrea de hoc ipſo Criſpo Romæ circumlatum eſt, ut multi teſtantur.

Hic [illegible], ut perhibent, doctorum corda virorum,
[illegible]riſpus Romana primus in hiſtoria.

SALLUSTII VITA

per

JO. CHRYSOSTOMUM SOLDUM.

SAlluſtius civis Romanus ſenatorii ordinis fuit. Hic primo ſe ad rempub. contulit, & in ea aliquando verſatus eſt, poſtea cum ei in Senatu (ut tradit Acron) à cenſoribus objectum eſſet, quod matronarum ſectator eſſet, tum ille non ſe matronarum ſed libertinarum ſectatorem eſſe teſtatus eſt, atque ideo ſenatu repulſus eſt, quod in prœmiis purgat. Sed revera conſtat, Salluſtium infamis circa fœminas laboraſſe. Nam ut idem Acron refert in Fauſtæ Syllæ filiæ & Milonis uxoris adulterio deprehenſus ab ipſo Tito Anio Milone flagellis cæſus eſt: igitur Salluſtius ob ejuſmodi flagitia à Senatu remotus, cum intelligeret ſibi ob tantam ignominiam aditum ad honores penitus interclusum, omiſſa cura reipub. ſe ad hiſtoriam ſcribendam contulit, in qua re ita claruit, ut omnibus qui hiſtoriam ſcripſerunt omnium judicio anteponatur.

tur. Et quemadmodum apud Græcos Thucydides Herodotum ceteroſque qui hiſtoriam ſcripſerunt, nobilitate & artificio dicendi ſuperavit: ſic apud Latinos Salluſtius Livium cæteroſque hiſtoricos facile vicit. Unde Quintil. Thucydidi Salluſtium comparat, Livium Herodoto. Porro tam in Thucydide quam in Salluſtio mira brevitas quædam & affectata rerum ubertas commendatur. Nam utrique ita rerum frequentia creber eſt, ut verborum prope numerum ſententiarum numero conſequatur. genus autem dicendi preſſum & nitidum, & omnino rebus magis quam verbis redundans.

RURSUS ALIA SALLUSTII VITA, INCERTO AUTHORE.

CRiſpus Salluſtius genus ex Amiterno Sabinorum agro duxit, C. Salluſtio patre genitus. Ex liberalibus artibus, in quibus educatus erat, præter eruditionem nihil accepit. Omnibus voluptatibus turpiſſime indulſit: paternam domum vendidit; ut crimine adulterii ſe redimeret. Ex quæſtura & tribunatu nullam laudem eſt aſſecutus. Favente C. Cæſare prætor Africam ſortitus provinciam expilavit, & exhauſit: tantumque inde pecuniarum reportavit, ut amœniſſimos hortos ſub Quirinale extra pomerium ad Collinam portam titulo ſui nominis empto loco habuerit, atque adornaverit, non vulgares illius ſeculi & poſteriorum ætatibus delicias atque ſeceſſum: uſque ad exactam ætatem libidinis avidus, & potens in amicitia varius, & inconſtans. Sæpius tamen livido dente momordit. Habitus eſt ore improbo, & animo inverecundo. Manes Pompeii magni, exiſtimans hac via ſe Cæſari gratiorem fore, lacerare auſus eſt. Unde in Salluſtium Lenæus Pompeii libertus ſcripſit, moreſque ejus ſigillatim paucis vocabulis expreſſit, nebulonem, lurconem, popinonem, & laſtaurum appellans. vox poſtrema indicat fuiſſe hominem validæ libidinis. Scripſit ſtylo non abhorrente à veteribus. Extat conjuratio Catilinæ, & bellum Jugurthinum, & quædam conciones e libris bello-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

bellorum civilium. Ut ſecreta inimici fidelius intelligeret, Terentiam à Cicerone repudiatam duxit uxorem, quæ tertio nupſit Meſſalæ Corvino.

LECTORI.

HÆc habui lector, quibus hanc editionem non tantum luculentiorem, ſed etiam in manus ſtudioſorum perventuram commendatiorem exiſtimavi. Nam ex Auguſti Cæſaris ſcito, nihil in authorum & præſertim hiſtoriarum lectione magis excerpendum mandandumque memoriæ, quam quæ publice vel privatim eſſe humanæ vitæ uſui poſſint. Quod non meis, ſed verbis Suetonii Tranquilli, de Auguſto loquentis cap. 89. luculentiſſimis hîc apponere pretium operæ puto.

In evolvendis utriuſque linguæ authoribus nihil æque ſectabatur, quam præcepta & exempla publice vel privatim ſalutaria, eaque ad verbum excerpta, aut ad domeſticos, aut ad exercituum provinciarumque rectores, aut ad urbis magiſtratus plerumque mittebat: prout quique monitione indigerent.

Cætera, quæ ejuſdem hujus editionis nitorem ſpectant, ex ipſâ perſpicere erit, eam optimorum Codicum fide perpurgatam. Quamvis non poſſim, quin duûm trium locorum lectorem hic admoneam: ne fortaſſis imprudenter & noſtra incuria obrepſiſſe, quod aliter ſe habet, videri poſſit. Nam quod legitur lib. 2. hiſtoriarum p. 138. *ibi Cimbriana ſeditione, qui regi per obſequelam orationis, & maxume odium Sullæ, graves carique erant*, id in omnibus, quæ mihi videre contigit, exemplaribus ita exaratum habetur, cum mirari quis poſſit, quomodo eadem de cauſâ, & cari eſſe aliqui & ſimul graves cuiquam potuerint, veriuſque habere, legendum, *ſuaves carique erant*, aut, *grati carique erant*.

Deinde quod exſtat; hiſtoriarum pag. 139. *Parte conſumpta, reliqua cadaverum ad diuturnitatem uſus fallerent*, manifeſtum eſt ſphalma, nec tamen,

men, quod in editionibus nullis reperio, *ſalirent* reponendum, ſed *ſallerent*. Utrumque enim dicitur. Et prius uſus eſt mox 4 hiſtoriarum, ubi ait: *reliqua cadavera ſalita*. Hic autem *ſallere*, non *ſalire*, extulit ad formam Lucilii, *Sallere murænas & frigidaria terræ*.

Eſt præterea loco tertio notandum, quod legitur in bello Jugurthino: *Sequuti morem imperatoris ſui, &c.* Idem expreſſiſſe lib. 2 hiſtoriæ ſuæ, ubi de Tiberio imperatore agit, Vellejum Paterculum: Ubi legendum alias oſtendi: *Qui multum à more imperatoris ſui diſcrepantes ante in hoſtem inciderunt, quam per exploratores, ubi hoſtis eſſet, cognoſcerent*. Nam vulgo exemplaria quam corruptiſſime id exhibent leguntque paſſim, *Qui multum amore imperatoris ſui crepantes, &c.* nullo ſenſu.

Nunc brevem, quæ ſequitur Salluſtianarum locutionum ſyllogem, ſive Florilegium potius, videamus.

FLO-

FLORILEGIUM LOCUTIONUM SALLUSTIANARUM.

A.

ABunde eſſe. 16, 40, 53

Actu promptus 150

Ad c. 11, 13, 18, 20, 24. & ſæpe.

Ad verſum. 82, 88

Ad npus, idem quod, t pori & in tempo r 95

Ad bem. 20

Ad vi genua. 152

Æg udo. 95

Æq manu diſcedere è p lio. 24

Æ lus facta conſulta q. 139

Æ m bonumque. 67, 126

Æ nova adulta, præ c s. 155

Æ nare aliquid ex a lio. 10

Æ em agere. 7, 24, 40, 44, 93 & ſæpe.

Æ em habere procul epubl. 44

Ag e, abſolute. 119

Ag e ætatem in excel l 32

Ag e ætatem per igna m. 44

Ag e pro victore. 109

Ag e vitam in obſcu 13

Ag re imperium. 9

Ag re lætitiam, 28

Agitare mente. 15

Agitare pacem. 51

Agitare præſidium, 80, 99

Agitare Rempubl, 24

Agitare dominationem. 166

Alia omnia, *id eſt*, diverſa, contraria. 28

Aliena mens. 23

Alienus conſilii. 25

Alius poſt alium. 85

ex Alto. 163

Alteri alteros vincere. 71

Amat fieri. 149

Amplificare. 166

Amplius duobus millibus, opinione. 39, 78

Amplius annos XXX. 41

Animo valere. 49

cum Animo ſuo reputare, volvere, cogitare, agitare, trahere. 50, 106, 127, 163

Ante capere. 11, 21, 38, 58, 78

Antevenire. 101

Anxie ferre, agitare. 169, 170

Anxius curis, &c. 150

Ardens in cupiditatibus. 7

Arduum, χαλεπόν. 8

Aſſidere urbem. 140

Aſpera fœdaque evenire, & Aſperum *taliſignificatu ſæpius*. 18

N At

Atque, *pro*, quàm. 24
Atrox animi. 130
Atterere alterius pudorem. 12
Audaciter. 132
Audio, tale quid factum, &c. 145
Averſari aliquem. *ibid.*

B.

BElli domique. 75, 147
Bonum & æquum. 54
Bonum honeſtumque. 62, 95
Bonum publicum. 167
Bonus bello. 50

C.

CAſtellani. 104
Caſus, *pro*, occaſio. 60, 81
Circumventus difficultatibus. 46
Circumventus neceſſitudinibus. 16
Claritudo. 44, 47
Clemens, *pro*, non nimius. 58
Cognomen ex virtute. 45
Comperta res pro rei magnitudine. 17
Comperto, rem talem factam, &c. 145
Competere linguâ, auribus, animo. 127
Compos animo, linguâ 149
ex Compoſito. 130
Concedere ætati. 123
Concedere in jus, poteſtatem, ditionem. 16
Concedere in nomen & gentem imperantium. 56, 136
Concedere natu. 5
Conditio. 13
Conſilium habere. 8
Conſtratus telis locus 111
Conſuetudo ſtupri. 16
Conſuetum, *pro*, familiare. 97
Conſultare in medium 143
Conſultare reip. 8
Contendere fallaciis. 10
Convenæ. 143
Convertit, *abſolute*. 8
Coopertus flagitiis. 17
ex Copia rei facere. 70, 108
pro Copia rei facere. 104
Creditum abjurare. 18
Cujus, *ſimpl.* pro cujus gratiâ. 27
Cultus pueritiæ. 91
cum Cura dicere. 155
Curare, *abſolute*. 74, 81. *& ſæpe.*
in Cuſtodiam traditi. 30

D.

DAre victos hoſtes. 82
Decebat victoribus. 128
Decoribus equis & armis. 134
Deformatus ærumnis. 51
Dehoneſtamentum. 122
Deſcendit in pectus. 49
Deſiſtere actione. 131
De integro. 84
De improviſo. 19, 68, 109, 127
Detrectare, *pro*, facere ut quis male audiat. 78
Diei veſper erat. 77

Degredi

Degredi monte. 76
Diſcordioſus. 87
Doctus literis Græcis, Latinis. 18
Dolens ejus caſum. 25
Dolentia alicui. 96
Domi belliquе. 147
Domi, foris. 15
Domi militiæque. 8, 18, 37, 50, 65, 120, 168
Dubium habere. 136
Ductare exercitum. 10, 14

E.

EGere, *cum accuſat.* 109
Egreſſus ad ſummum montis. 105
Emori per virtutem. 15
Equidem ſcitis. 40
Equis, viris. 170
Eſcendere. 148
Evenire aſpera fœdaque. 18
Ex alto. 165
Ex animi ſententia, *formula antiqua.* 98
Ex commodo quid facere. 94
Ex compoſito. 99
Ex conſcientia timere. 84
Ex copia rerum ſtatuere. 70, 108
Ex improviſo. 52, 78
Ex inopia conſilium capere. 79
Ex lubidine. 126
Ex lubidine facere. 164
Ex lubidine uti. 72, 79
Ex ſententia. 72, 117
Ex vero. 9
Ex virtute cognomen. 45
Ex voluntate. 18, 118
in Excelſo. 164
Exercere ſe aliquâ re. 84
Exercere victoriam crudeliter, moderate. 24
Expers famâ, fortunâ. 21
Extrema experiri. 18
Extrema neceſſitas. 121
in Extremo fortunæ ſitæ. 38
Extremum diei. 57. æſtatis. 103

F.

FActo opus. 28. *& ſæpe.*
Falſum eſſe. 10, 98
Falſum me habuit ea res. 48
Famam præclari facinoris quærere. 6
Fides. 18, 90, 135
Fides publica. 29
Fidei cauſa. 62, 99
Fine inguinum. 140
Firmare animi. 144
Firmatus animi. 139
Fors. 93, 168
Fortunatus formâ, genere. 17
Fruſtra eſſe. 46, 89, 97, 119
Fugam facere alteri. 153
Furibundus. 21, 172
Futurum quæ imperata ſint. 110

G.

GAlliæ mulieres. 144
Gignentia. 93, 106
Gnaritas locorum. 133
Graſſari ad gloriam viâ virtutis 43
Graſſari cupidine atque irâ. 86

Gratia. 14
in Gratia habere. 117
Gratiam facere delicti, belli. 34, 113, 141
Gratiam quærere. 44
Gratificari gratiam. 163
Gratificari alteri rem quampiam. 44, 163
Gratuitò bonus, malus. 12, 125, 168

H.

Habent ita ſe mores, 79
Habere accuratè & liberaliter. 113
Habere compertum. 36
Habere dubium. 136
Habere exercitum luxuriosè. 10
Habere in amicis. 47, 54
Habere in cuſtodiis. 28
35
Habere in gratia. 150
Habere in incertum. 25
Habere in propatulo. 11
Habere in ſpe. 20
Habere manifeſtum. 66
Habere occultum. 18
Habere penſi, & moderati. 7, 11, 17
Habere pericula vilia. 12
Habere ſeſe æquabiliter. 5
Habere ſummum judicium imperium. 19
Habere vilia, imperium, patriam, &c. 145
Haveto, *pro* valeto. 22
Hiberna. 113
Homo odoleſcens. 24, 36, 46
Homo fœdus. 14
Homo novus. 17, 9
Honeſtatus honore. 2
Hoſtilia facere. 11

I.

Id locorum. 86, 8
Idem majoribus ſui facere, *pro* idem quod majores. 98
Ignara lingua, regio, *pro* ignota. 56, 77
Ignoratus, *pro* occultatus, latens, tacitus. 79
Immane quantum. 133
Immodicus animi. 148
Impenſius quid facere. 91
Imperare, *pro*, imperata peragere. 84
Imponere invidiam. 26
Importuoſum mare. 55
de Improviſo. 69, 108
ex Improviſo. 52, 78
Impunitas alicujus facti. 19
In incerto eſſe. 69
In cuſtodiam traditi. 30
In excelſo. 164
In Galliam verſus. 39
In gloria numerat. 122
In gratia habere. 117
In hoſtem pugnare. 9, 36
In invidia eſſe. 20
In imperio natus. 63
In manus, *pro*, ad manus venire. 101
In obſcuro vitam agere. 31
In ore populi agere. 150
In oculis ſitum. 15
In præſens. 12, 143
In proclivi. 169
In promptu eſt. 167, 170

In

In rem eſt. 153
In ſpe habere. 20
In tempus. 137
In tempore. 144
In unum convocare, cogere, &c. 13. *& ſæpe.*
Incedunt per ora veſtra. 63
Inceptum, *pro*, conſilium. 103, 123
Incredibile memoratu. 70
Incultus *ſubſtant.* 44
Indicare, *pro*, indicium, facere. 29
Inermus. 106, 115
Infectum, *pro*, quod quis facere nequeat. 92
Infenſi intentique. 81
Ingenium in promtu habere. 8
Ingenium loci. 138, 145
Ingens belli. 85
Innocens, *pro*, incorruptus. 73
Inſidiæ conſuli, *ſimpliciter.* 21
Inſolens malarum artium. 6
Inſolitus ſervitii. 120
Inſolentia loci. 77
Inſtruere prœlio. 127
de Integro. 84
Intempeſta nox. 18, 21
quo Intenderat. 110, 113
Intendere officia. 91
Intenta mala. 125
Interrogatus lege Plautiâ. 19
Inteſtabilis improbus, 37, 121
Invaſit avaritia in animos. 65
Invidiam imponere. 26
Jocum movere. 18
Is talis vir. 85
Ita ſe mores habent. 79
Jurare ex ſententia. 116
Jus bonumque. 9
Jus faſque. 12
Juxta æſtumare. 6
Juxta mecum. 40
Juxta ponere. 86

L.

LÆtitiæ eſſe. 13
Legare ſibi, *Id eſt*, legatos aſſumere. 51
Levis odor. *pro*, ſuavis. 152
Liberalis pecuniæ. 9
Locus placitus. 94
Loco ſuo pugnam facere. 83
Lubidinem habere in aliqua re. 8
ex Lubidine quid facere. 164
Lubido, *pro*, voluntas. 172
Luculenta oratio. 20

M.

MAgis magiſque. 7, *& ſæpe.*
Mala res. 15
Malefici generis animalia. 55
Mali fructus. 136
Mali eſſe. 33
Manifeſtus ſceleris. 37, 67
Mare magnum. 93
in Medium conſultare. 143
Miſerari, *pro*, movendæ miſe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

miſerationi, commemorare. 58, 84
Miſeriæ onerique eſſe. 10
Moderari linguam. 94
Molitia. 35
More pecorum. 138
More virorum. 39
Mori per virtutem. 122
Movere jocum. 18
Mulier ancilla. 49
Multus inſto. 96

N.

NAturæ cedere. 172
Naturæ concedere. 52
Ne, *pro*, nedum. 11
Nebula ſublima. 136
Neceſſitudo, *pro*, neceſſitas. 21, 40, 75, 111
Negotioſus. 9
Nequitur. 63
Niſi, *pro*, ſed. 59
Nox intempeſta. 18, 68
Nudus gignentium. 94
Numidiæ, *pro*, in Numidia. 68

O.

OBediens ventri 5
Obnoxius alicui. 15, 17, 29, 141, 142
Obſequela orationis. 132
Obtentui eſſe. 123, 171
Obviam eſſe. 130
Obviam ire. 45
Occanuerunt. 127
Odor levis, *id eſt*, ſuavis, fragrans. 152
Officere alicui. 19, 31, 78
Officia intendere. 91
Ope ſummâ niti. 23, & *ſæpe.*
Opes virorum, armorum, *pro* potentia. 12, 143
Oportunus alicui. 18, 73, 80, 141
Oportunum factu. 21, 38, 39, 160
Optumum factum. 116
Ordine factum. 31
Oris improbi. 146
Oſtentui eſſe. 59, 74

P.

PAces. 64
Parens, *pro*, Subditus. 112
Parum facere. 99
Patiens belli. 8
Patiens inediæ. 7
Patiens militiæ. 85
Patrare, *pro*, peragere, *ſæpiùs.*
Pecuniam trahere, vexare. 15
Penſi habere. 7, 11, 17
Per ſaturam referre. 62
Perſcribere ſitum loci. 105
Plerumque noctis. 57, 109, 116
Plerumque exercitum, pleraque Africa. 81, 94
Plerumque, *pro*, ſæpe. 88
Ponere verba ante facta. 53
Populares ſceleris. 6
conjurationis. 17
Portare copias, exercitum. 67, 69
Poſt alius alium. 160

Poſtea

Poſtea loci. 111
Poſt eſſe. 17
Poſt futuri. 120
Poſt paullo. 170
Poſt principia. 76
Poſtremus flagitioſorum, ſervorum, 124. 142
Præcipitem abire luxuriâ, &c. 18
Prædabundus. 103
Præſtare cæteris. 5
Primus, *pro*, præcipuus. 23, 92, 96
Prima ducere, habere. 70, 92, 96
Princeps intelligendi. 151
Pro bono facere. 58
Pro copia rei facere. 103
Procedere, *id eſt*, proſpere cedere. 18, 20, 67, 86, 97
n Proclivi. 169
'rofundum, immenſum. 95, 142
rohibere januâ, mœnibus. 19, 57
Promptu eſt. 167, 171
romptum in lingua. 10
ropior montem. 75
ropius virtutem. 10
roſpere evenire alicui. 172
oxume Carthaginem. 56
oxume Hiſpaniam. 56
udens belli. 143
blicum bonum. 24, 59, 170
blicum malum. 23, 163, 170
gnando capere. 9, 57

Q.

Quaſi, *pro* ferè, *ſæpius*.
Quæſitiſſumæ epulæ 132

R.

Relinquere in medio. 24
Repulſum abire. 116
Requieſcere ex miſeriis. 6
Requiſita naturæ. 151
Res oportuna cadit. 15
Reſtare, *pro*, reſiſtere. 129
Retinere per manus. 65

S.

Satias. 135
Satisfactio. 22
Sciens belli, locorum. 108
Scitis equidem. 40
Secùs accidere, cedere, procedere. 57, 61, 72
Secus muliebre, virile. 132
Senati, *in genit*. 19, 25, 37, 70, 146
Senatum dare. 50
Senecta ætas. 147
Senectum corpus. 140
ex Sententia. 127
Sicuti, *pro*, tanquam 19, 23
Silentio tranſire. 5
Sine modo modeſtiaque. 70
Spes, *pro*, opinione. 147
Studere ſe præſtare, videri, placere. 5, 86
Sua, *&*, ſuæ res. 5
Subigere, *pro*, cogere. 10. *& ſæpe*.

Subli-

Sublima nebula. 136
Suo loco pugnam facere. 83
Superare, *pro*, abundare. 15, 85, 121
Super fortunam animum gerere. 85
Supplicia, *pro*, precibus & ſupplicationibus. 9
36, 73, 80, 87
Supra caput eſſe. 35
Supra repetere. 7, 45
Supra, *ſine expreſſo caſu*. 6

T.

Temperare victoriæ. 10
Tempeſtas. 18, 44
Tergis ſumtis atque redditis. 151
Tradere in cuſtodiam. 30
Trahere animo. 96
Trahere cum animo. 105
Trahere pecuniam. 15
Tranſire vitam ſilentio. 5
Tranſverſum agere. 46
Tumulti. 41
Tutus, *pro*, tuitus, *aut*, tutatus. 77

V.

Vacuus ab odio, amicitia. 31
Vacuus frugis. 102
Valere animo. 49
Venire in gratiam & favorem. 50
Venire in manus, ad manus.
Venum ire.
Vertet, *abſolute*. 36
Verum bonumque.
Veſper diei 77,
Vexare pecuniam.
Vicem ætarii præſta
Vice pecorum, *pro*, ſtar.
Vices, *id eſt*, pugna.
Vindicare in libertem.
Virtus animi. 5
Vis animi. 7, 44, 66, 1
Vis corporis. 5
Vis hominis.
Vitabundus.
Vitam agere in obſcu
Ulciſcor, *paſſive*.
Ultra, *ſine expreſſo caſ*
Volentia, *id eſt*, ea qu volumus, deſidera mus. 90, 14
Volentibus bonis, omnibus militibus, &c. 2
96, 11
ex Voluntate. 18, 11
Voluntate, *id eſt*, ultro *aut*, voluntariè. 5
Voluntate alicujus, *id eſt* juſſu, *aut*, permiſſu. 1
Voluptarius. 1
Uti ex voluntate. 1
Vulgus eſſe. 1

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
384 M 18